

महामति श्री प्राणनाथजी प्रणीत

श्री खिलवत

श्री राज श्यामाजी

प्रकाशक

श्री ५ नवतनपुरीधाम

जामनगर

निजानन्दाचार्य श्री देवचन्द्रजी महाराज

महामति श्री प्राणनाथजी महाराज

શ્રી તારતમ સાગર

“નિજનામ શ્રીકૃષ્ણજી, અનાદિ અક્ષરાતીત” ॥
સો તો અબ જાહેર ભયે, સબ વિધ વતન સહીત ॥

શ્રી ખિલવત ગ્રન્થ પ્રારંભ

શ્રી ખિલવત ગ્રંથનું અવતરણ વિક્રમ સંવત ૧૭૪૦ થી ૧૭૪૮ દરમ્યાન શ્રી પદ્માવતીપુરી પત્તામાં થયું હતું. પરમધામ મૂલમિલાવામાં શ્રીરાજજી, શ્યામાજી તથા બ્રહ્મસૃષ્ટિની વચ્ચે જે પ્રેમસંવાદ થયો તેનું વિસ્તારપૂર્વક વર્ણન આમાં કરવામાં આવ્યું છે. આ ગ્રંથમાં કુલ ૧૬ પ્રકરણ તથા ૧૦૭૪ ચોપાઈઓ છે અને તેની ભાષા હિન્દી છે.

કિતાબ ખિલવત ગૈબકી, સૂરત અરજકી, જો હકસોં કરી હે ।

ઐસા ખેલ દેખાઈયા, માંગ લિયા હે હમ ।

અબ કેસે અરજ કરું, કહોગે માંગ્યા તુમ ॥ ૧ ॥

મહામતિએ ઈન્દ્રાવતીના ભાવથી શ્રીરાજજીને પ્રાર્થના કરી છે, હે ધામધણી ! આ સ્વપ્નવત્ જગતમાં મોકલીને તમોએ અમને એવો વિચિત્ર ખેલ બતાવ્યો છે, જે ખરેખર અમે માંગ્યો જ હતો. હવે તેમાંથી બહાર નીકળવા માટે પ્રાર્થના કેવી રીતે હું કરું ? આપ તો કહેશો કે (પ્રેમસંવાદના સમયે) આની માંગણી તો તમે જ કરી હતી.

કઘૂ આસ ન રાખી આસરો, એ જૂઠી જિમી દેખાએ ।

ઐસી જુદાગી કર દઈ, કઘૂ કઘો સુન્યો ન જાએ ॥ ૨ ॥

હે ધામધણી ! નશ્વર ખેલ દર્શાવવાના સમયે આપે અમારી આશાઓનું બીજું કોઈ આશ્રય સ્થાન પણ રાખ્યું નહોતું. આપના ચરણોમાં અમને બેસાડીને અમને આ પ્રકારે (સુરતા દ્વારા સંસારમાં મોકલીને) દૂર કરી દીધા કે હવે અમે આપને કશું પણ કહી શકતા નથી કે કશું સાંભળી શકતા નથી.

બૈઠી અંગ લગાએ કે, એસી કરી અન્તરાએ ।

ના કઘૂ નૈનોં દેખત, ના કઘૂ આપ ઓલખાએ ॥ ૩ ॥

પરમધામમાં તો હું બધા બ્રહ્માત્માઓની સાથે અંગથી અંગ ભીડીને આપની પાસે બેઠી હતી, તે છતાં પણ સંસારમાં મોકલીને મને એટલી દૂર કરી દીધી કે હવે આપને મારી આંખોથી જોઈ શકતી નથી કે ન તો પોતાને ઓળખી શકુ છું.

બૈઠી અંગ લગાએ કે, એસી દઈ ઉલટાએ ।

ના કઘૂ દિલ કી કેહે સકોં, ના પિયા સબદ સુનાએ ॥ ૪ ॥

હું મૂલમિલાવામાં બ્રહ્માત્માઓ સાથે અંગથી અંગ ભીડીને બેઠી હતી, પરંતુ આપે સુરતા રૂપે સંસારમાં મોકલીને મારી એવી સ્થિતિ કરી જેના કારણે હું મારા દિલની વાત કહી શકતી નથી કે આપણા ધણીના મુખારવિંદનાં મીઠાં વચન સાંભળી શકતી નથી.

બૈઠી આંખે ખોલ કે, અંગ સોં અંગ જોડ ।

આસા ઉપજે અરજ કો, સો ભી દઈ મોહે તોડ ॥ ૫ ॥

પરમધામમાં હું પોતાની આંખો ખોલીને તથા બધા બ્રહ્માત્માઓ સાથે અંગથી અંગ ભીડીને બેઠી છું. પરંતુ સુરતારૂપે સંસારમાં આવ્યા પછી જો આપને પ્રાર્થના કરવાની ઈચ્છા થાય તો પણ ભૂલની (ખેલ જોવાની માંગણીની) યાદ કરાવીને આપે તો મારી આશા રોળી નાંખી છે.

સદા સુખ દાતા ધામ ધની, અંગના તેરી જોડ ।

જાનોં સનમંધ કબૂં ના હુતો, એસા કિયા બિછોડ ॥ ૬ ॥

હે ધામધણી ! આપ તો સદા સર્વદા અખંડ સુખના દાતા છો અને હું આપની જ અંગના છું. પરંતુ આપે એવો વિયોગ આપ્યો કે જાણે આપની સાથે મારો કોઈ સંબંધ હતો જ નહીં.

બૈઠી સદા ચરણ તલે, કબૂં ન્યારી ના નિમખ નેસ ।

પાઈએ ન નામ ઠામ દિસ કહૂં, એસા દિયા બિદેસ ॥ ૭ ॥

હું તો સદાયે આપનાં જ ચરણોમાં બેઠેલી છું. ક્ષણ માત્ર માટે પણ આપથી અલગ નથી, પરંતુ આપે મને એવા વિદેશ (માયાવી ખેલ)માં મોકલી દીધી કે જ્યાં આપના નામ, સ્થાન અને દિશાની ક્યાંય ઓળખ થઈ શકતી નથી.

બૈઠી તલે કદમ કે, બીચ ડારે ચૌદે તબક ।

દૂર દરાજ એસી કરી, કહૂં નજીક ન પાઈએ હક ॥ ૮ ॥

જ્યારે હું આપનાં (મૂલમિલાવામાં) જ ચરણ કમળમાં બિરાજેલ છું તો પણ મારી સુરતાને આપે આ સ્વપ્નવત્ જગતના ચૌદ લોકમાં ધકેલીને એટલા અંતરનો અનુભવ કરાવ્યો કે જ્યાં નજીકથી આપનાં દર્શન થઈ શકતા નથી.

બૈઠી તલે કદમ કે, એસી કરી પ્રદેસન ।

લે ડારી એસી જુદાગી, રહ્યા હરફ ન નુકતા ઈન ॥ ૯ ॥

હું તો મૂલમિલાવામાં આપનાં જ ચરણકમળમાં બિરાજમાન છું, પરંતુ આ નશ્વર જગતમાં સુરતા દ્વારા મોકલીને આપે એવો વિયોગ આપ્યો કે મને આપનાં વચનોના શબ્દ કે અક્ષરમાત્રનું સ્મરણ

પણ થઈ શકતું નથી (કે પરમધામમાં આપે શું કહ્યું હતું અને હું શું કરી રહી છું).

બૈઠી હોં આગે તુમ, જાનૂં અરજ કરું કર જોડ ।

સો ઉમેદ કછૂ ના રહી, કોઈ એસો દિયો દિલ મોડ ॥ ૧૦ ॥

હું તો પરમધામમાં આપના સન્મુખ જ બેઠી છું, તેથી ઈચ્છુ છું કે કર જોડીને આપને પ્રાર્થના કરું, પરંતુ આપે મારા હૃદયને એવો વળાંક આપ્યો છે કે આપને પ્રાર્થના કરવાની લેશમાત્ર આશા રહી નથી.

એસી દઈ ઉલટાય કે, બૈઠી હૂં કદમ કે પાસ ।

દરદ ન કહ્યો જાય દિલ કો, ઉમેદ ન રહી કછૂ આસ ॥ ૧૧ ॥

આપે મારી સુરતાને એવા પ્રકારે ઉલટાવી દીધી કે આપનાં ચરણોની નજીક બિરાજમાન હોવા છતાં પણ હું આપને એવી ભૂલી ગઈ કે હૃદયની આ પીડા બતાવી શકાતી નથી. હવે તો આપને પ્રાર્થના કરવાની આશા પણ રહી નથી.

બૈઠી તલે કદમ કે, મેરો એ ઘર ધામ ધની ।

એ સુખ દેખાએ જગાવત, તો ભી હોત નહીં જાગણી ॥ ૧૨ ॥

હું તો આપનાં ચરણોમાં જ બિરાજમાન છું, હે ધામધણી ! મારું ઘર પણ આ પરમધામ છે. આપ મને પરમધામના આ સઘળાં સુખ બતાવીને જગાડી રહ્યા છો તેમ છતાં પણ મારો આત્મા જાગૃત થઈ શક્યો નથી.

બૈઠી ઈન મેલે મિને, એ ઘર ધની સુખ અખંડ ।

આસ ના કેહેત સુનન કી, જાનોં બીચ પડયો બ્રહ્માંડ ॥ ૧૩ ॥

હે ધણી ! હું મૂલમિલાવામાં બ્રહ્માત્માઓની સાથે બિરાજેલ છું. પરમધામમાં તો અખંડ સુખ છે. આ સંસારમાં આવ્યા બાદ કહેવા સાંભળવાની આશા પણ રહી નથી, કારણ મારા અને આપની વચ્ચે બ્રહ્માંડ જ પડદો બની ગયું છે.

ધની ધામ સુખ બતાવત, એ ધની સુખ અખંડ ।

આપ દયા બતાવત અપની, આડે દે બ્રહ્માંડ પિંડ ॥ ૧૪ ॥

મારા સદ્ગુરુ ધણી પરમધામના અખંડ સુખોની ચર્ચા કરે છે કે ધામધણી તથા પરમધામના સુખ અખંડ અવિનાશી છે. ખરેખર તો મારી અને આ સુખની વચ્ચે, શરીર અને સંસારનો પડદો નાંખીને આપ પોતાની કૃપાનો અનુભવ કરાવો છો.

જગાવત કઈ જુગતે, દઈ કઈ વિધ સાખ ગવાહિ ।

બૈઠાવત સુખ અખંડ મેં, તો ભી જેહેર જિમી છોડી ન જાઈ ॥ ૧૫ ॥

સદ્ગુરુ ધણી વિભિન્ન પ્રકારની સાક્ષી આપીને મને યુક્તિપૂર્વક જાગૃત કરી રહ્યા છે. તારતમ જ્ઞાનથી જાગૃત કરીને મને પરમધામમાં બિરાજમાનનો અનુભવ કરાવવા ઈચ્છે છે, તેમ છતાં આ વિષમય સંસાર મારાથી છૂટી શકતો નથી.

ધની મેં તો સૂતી નીંદ મેં, તુમ તો બૈઠે હો જાગૃત ।

બેલ ભી તુમ દેખાવત, બલ મેરો કછૂ ના ચલત ॥ ૧૬ ॥

હે ધામધણી ! હું તો ભ્રમરૂપી નિદ્રામાં સૂતેલી છું, આપ તો પૂર્ણરૂપે જાગૃત બેઠા છો, આ માયાનો

ખેલ પણ આપ જ બતાવી રહ્યા છો, જેમાં મારું લેશમાત્ર બળ કામ આવી શકે એમ નથી.

બલ બુધ ના રહી કછૂ ઉમેદ, મેરો કોઈ અંગ ચલત નાહું ।

એસી ઉરઝાઈ ઈન ખેલ મેં, એક આસ રહી તુમ માહું ॥ ૧૭ ॥

આ સ્વપ્નવત્ સંસારમાં મારી શક્તિ કે બુદ્ધિના સામર્થ્યની કોઈ આશા રહી નથી, મારા અંગ-પ્રત્યંગ કંઈ પણ ચલાયમાન નથી. આ સાંસારિક ખેલમાં એવી ગુંચવાઈ ગઈ છું કે હવે તો આપની આશા જ ફક્ત બાકી રહી છે.

ઔર આસા ઉમેદ કછૂ ના રહી, ઔર રખ્યા ન કોઈ ઠૌર ।

એતા દેઢ તુમ કર દિયા, કોઈ નાહીં તુમ બિના ઔર ॥ ૧૮ ॥

બીજી કોઈ આશાની તો સંભાવના જ રહી નથી અને આપના સિવાય બીજું કોઈ આશ્રય સ્થાન પણ મેં માન્યું નથી. આ દેઢ વિશ્વાસ પણ આપે જ અપાવ્યો છે કે આપના સિવાય બીજું કોઈ છે જ નહીં.

બલ બુધ આસા ઉમેદ, એ તુમ રાખી તુમ પર ।

મુઝમેં મેરા કછૂ ના રહ્યા, અબ કયા કહું ક્યોંકર ॥ ૧૯ ॥

મારા બળ, બુદ્ધિ અને આશાની સંભાવનાને આપે પોતાના આશ્રયે જ રાખી છે. હવે તો મારામાં મારાપણું જરા પણ રહ્યું નથી, તેથી હું આપને શું કહું અને કેમ કહું ?

સ્યામાજીએ મોહે સુધ દઈ, તબ મેં જાની ન સગાઈ સનમંધ ।

સુધ ધની ધામ ન આપકી, એસી થી હિરદે કી અંધ ॥ ૨૦ ॥

ખુદ શ્યામાજીએ સદ્ગુરુના રૂપમાં આવીને મને તારતમ જ્ઞાન દ્વારા આપની સમજ આપી. તે સમયે હું પરમધામના મૂળ સંબંધને ઓળખી શકી નહીં ત્યારે હું હૃદયની એવી અંધ બની હતી કે મને ધામધણી તથા સ્વયંની પણ જાણ નહોતી.

તબ જાનોં ઈન બાત કી, કોઈ દેવે દૂજા સાખ ।

સો હલકે હલકે દેત ગએ, મેં સાખ પાઈ કઈ લાખ ॥ ૨૧ ॥

તે સમયે મને એવું લાગતું હતું કે સદ્ગુરુની આ વાતોની સાક્ષી કોઈ બીજું પણ આપે. મારા સદ્ગુરુ મને ધીમે-ધીમે સાક્ષીઓ પણ આપતા ગયા. આ પ્રકારે મને લાખો સાક્ષીઓ પ્રાપ્ત થઈ.

મેં હુતી બીચ લડકપને, તબ કછુએ ન સમઝી બાત ।

મોહે સબ કહી સુધ ધામ કી, ભેષ બદલ આએ સાખ્યાત ॥ ૨૨ ॥

આ સમયે મારી બાલ્યાવસ્થાની બુદ્ધિ હોવાને કારણે હું સદ્ગુરુની વાણીને થોડી પણ સમજી શકી નહીં, જો સાક્ષાત્ સ્વરૂપ શ્યામાજીએ વેશ બદલીને (સદ્ગુરુના રૂપમાં આવીને) મને પરમધામની સઘળી સમજ આપી હોત.

સોઈ બચન મેરે ધનીય કે, હાથ કુંજ આઈ દિલ કોં ।

ઉરઝન સારે બ્રહ્માંડ કે, મેં સુરઝાઊં ઈન સોં ॥ ૨૩ ॥

મારા સદ્ગુરુ ધણીના તારતમ જ્ઞાનનાં તે વચન ચાવી રૂપે મારા હૃદયમાં આવી ગયાં છે. હવે હું

તે જ વચનો દ્વારા બ્રહ્માંડની દરેક ગુંચવણો દૂર કરી શકીશ.

પેહેલે પાલ ન સકી સગાઈ, ના કર સકી પેહેયાન ।

પર હમ બીય ખેલ કે, કે પાએ ધની ધામ નિસાન ॥ ૨૪ ॥

જોકે બાલ્યાવસ્થા જેવી અજ્ઞાનતામાં પરમધામના મૂળ સંબંધનું અનુસરણ કરી શકી નહીં, પરંતુ આ નશ્વર જગતમાં મેં ધામધણી અને પરમધામના અસંખ્ય સંકેત અવશ્ય પ્રાપ્ત કર્યા છે.

કઈ સાખેં બીય કાગદોં, મુઝ પર આયા ફુરમાન ।

ઈનમેં ઈસારતેં રમૂજેં, સો મેં હી પાંઠોં પેહેયાન ॥ ૨૫ ॥

આ પ્રકારે મને વેદ ઈત્યાદિ શાસ્ત્રોમાં અનેક સાક્ષી મળી તથા કુરાન (ફરમાન) પણ મારા માટે જ આવ્યું. આ સંકેતો તથા રહસ્યમય શબ્દોને ફક્ત હું જ જાણીને ગ્રહણ કરી શકું છું.

મેરે ધની કી ઈસારતેં, કોઈ ઔર ન સકે ખોલ ।

સો ભી આતમને યોં જાનિયા, એ જો સ્યામાજી કહે થે ખોલ ॥ ૨૬ ॥

મારા ધામધણીના સાંકેતિક વચનોને બીજું કોઈ સ્પષ્ટ કરી શકતું નથી. આ વાત મારા અંતર આત્માએ જાણી કારણ કે શ્યામાજીએ જ તો (સદ્ગુરુના રૂપમાં) મને આ શબ્દો કહ્યા હતા.

એ સુધ હુઈ ત્રૈલોક કો, સબોં જાન્યા ઈનોં ઘર ધામ ।

મોહે બૈઠાએ બીય દુની કે, દિયા એસા સુખ આરામ ॥ ૨૭ ॥

ત્રણેય લોકના જીવોને આ જ્ઞાન પ્રાપ્ત થયું છે. દરેકે જાણી લીધું છે કે બ્રહ્મસૃષ્ટિઓનું ઘર પરમધામ છે. ધામધણીએ મને આ નશ્વર જગતમાં બિરાજમાન કરીને પણ પરમધામનાં સ્થાયી (અખંડ) સુખ આપ્યાં છે.

સો બાતેં મેં કેતી કહું, મેં પાઈ બેસુમાર ।

પર એક બાત ન સુનાઈ મુખ કી, અજૂં ના કહૂ દેત દીદાર ॥ ૨૮ ॥

મારા ધણીની આવી વાતોનું વર્ણન હું કેટલું કરું ? મને અસંખ્ય સાબિતીઓ મળી છે. પરંતુ ધણીએ પોતાના મુખારવિંદથી એક પણ શબ્દ સંભળાવ્યો નથી અને હજી સુધી સાક્ષાત્ દર્શન પણ આપ્યાં નથી.

અબ એસા દિલ મેં આવત, જેતા કોઈ થિર ચર ।

સબ કેહેસી પ્રેમ ધનીય કા, કહૂ બોલે ના ઈન વિગર ॥ ૨૯ ॥

હવે તો મને હૃદયપૂર્વક એવો વિશ્વાસ થઈ રહ્યો છે કે આ જગતમાં જેટલા પણ સ્થિર અથવા ચલિત પ્રાણીઓ છે તે સર્વે પૂર્ણબ્રહ્મ પરમાત્માના પ્રેમના જ ગુણ ગાશે અને તેના સિવાય બીજું કશું જ બોલશે નહીં.

એસા આગૂં હોએસી, આતમ નજરોં ભી આવત ।

જાનોં બાત સુનોં મેં ધનીય કી, પર મોહે અજૂં વિલખાવત ॥ ૩૦ ॥

મને વિશ્વાસ છે કે ભવિષ્યમાં આ જ થશે. મારી આત્મદૃષ્ટિમાં પણ આ જ વાત આવી રહી છે. મને થાય છે કે હું મારા ધામધણીની જ વાતો શ્રવણ કરતી રહું, પરંતુ દર્શન ન આપીને આપે મને વ્યાકુળ બનાવી છે.

ના કદૂ દેખૂં દરસન, ના કદૂ કેહેને કી આસ ।

ના કદૂ સુધ સનમંધ કી, બૈઠી હો કદમ કે પાસ ॥ ૩૧ ॥

ન તો હું આપનાં દર્શન કરી શકું છું કે ન તો આપને કંઈ કહેવાની કોઈ આશા બાકી રહી છે. જો કે હું આપનાં ચરણોની નજીક જ બેઠી છું છતાં પણ મને આપણા મૂળ સંબંધની સમજ નથી.

ધની એતી ભી આસા ના રહી, જો કરૂં તુમસોં બાત ।

ના બાત તુમારી સુન સકોં, ના દેખૂં તુમેં સાખ્યાત ॥ ૩૨ ॥

હે ધણી ! મારામાં એટલી પણ આશા રહી નથી કે હું આપની સાથે વાત કરી શકું. ન તો હું આપની વાત સાંભળી શકું છું કે ન તો આપનાં સાક્ષાત્ દર્શન કરી શકું છું.

એહ ધની એહ ઘર સુખ, સનમંધ દિયો ભુલાએ ।

લગાવ ન રહ્યો એક રંચક, તારેં મેરો કદૂ ન બસાએ ॥ ૩૩ ॥

ધામધણી આવા સુખદાતા છે તથા પરમધામનાં આવાં અખંડ સુખ છે, તે છતાં પણ હું મારો સંબંધ જ ભૂલી ગઈ છું. ધામધણી તથા પરમધામ તરફ મને કોઈ ખેંચાણ રહ્યું નથી. તેથી જ તો હું સ્વીકારું છું કે મારા વશમાં કશું જ નથી.

કહા કરૂં કિન સોં કહૂં, ના જાગા કિત જાંઝી ।

એતા ભી તુમ દેઢ કર દિયા, તુમ બિના ના કિત ઠાંઝી ॥ ૩૪ ॥

હે ધણી ! હવે હું શું કરું અને આ વેદના કોને કહું ? એવું કોઈ સ્થાન પણ રહ્યું નથી જ્યાં હું ચાલી જાઉં. આપે જ મને એટલો વિશ્વાસ અપાવ્યો છે કે આપના સિવાય મારું કોઈ આશ્રય સ્થાન નથી.

ના કદૂ એતા બલ દિયા, જો લગી રહૂં પીઉ ચરન ।

પર એ સબ હાથ ખસમ કે, ઔર પુકારૂં આગે કિન ॥ ૩૫ ॥

આપે મને એવી શક્તિ પણ પ્રદાન કરી નથી કે જેના આધારે હું આપનાં ચરણોમાં પડી રહું. પરંતુ આપ ધામધણીના હાથમાં જ આ સઘળું છે. જેથી હું કોની આગળ પોકાર કરું ?

રોઈ તો ભી જાહેર, પુકારી જોસ ખુમાર ।

જો દેતે રંચક બાતૂની, તો હોતી ખબરદાર ॥ ૩૬ ॥

જો હું આપના વિરહમાં રડી છું તો પણ તે રુદન બાહ્ય છે, તથા મારી પ્રાર્થના (પોકાર) પણ તંદ્રાવસ્થાને કારણે જ છે. જો આપે લેશમાત્ર પણ આંતરિક અનુભૂતિ કરાવી હોત તો હું અવશ્ય સાવધાન થઈ હોત.

અબ કેહેના તો ભી તુમકો, ઠૌર તો ભી તુમ ।

અંગના તો ભી ધની કી, તુમ હો ધની ખસમ ॥ ૩૭ ॥

હવે તો કહેવાનું પણ આપને જ છે અને હે ધણી ! મારું આશ્રયસ્થાન પણ આપ જ છો. હું આપની જ અંગના છું અને આપ જ મારા સ્વામી છો.

આસા ઉમેદ ધનીય કી, બલ બુધ ઠૌર ધની ।
પિંડ ન રહ્યો બ્રહ્માંડ, તુમહીં મેં રહી કરની ॥ ૩૮ ॥

આપમાં જ મારી આશા અને વિશ્વાસ છે. મારા બળ અને બુદ્ધિનું આશ્રય સ્થાન પણ આપ જ છો. હવે મારા માટે શરીર અને બ્રહ્માંડનું કોઈ અસ્તિત્વ જ નથી. મારી સંપૂર્ણ ક્રિયા-કળા આપ પર જ આધારિત છે.

જોર કર જુદાગી કર દઈ, ઔર જોર કર જગાવત તુમ ।
કેહેની સુનની મેરે કછૂ ના રહી, તો ક્યોં બોલૂં મેં ખસમ ॥ ૩૯ ॥

આપે મને આગ્રહપૂર્વક વિયોગ આપ્યો છે અને હવે આપ જ મને પ્રયત્નપૂર્વક જાગૃત કરી રહ્યા છો. હવે તો મારે કહેવા-સાંભળવાનું કંઈ જ રહ્યું નથી. તેથી હે ધણી, હવે હું કેમ બોલું ?

એસે કાયમ સુખ કે જો ધની, કિન વિધ દઈ ભુલાએ ।
ઈન દુખ મેં દેખાવત એ સુખ, હિરદે તુમહીં ચઢાએ ॥ ૪૦ ॥

આવાં અખંડ સુખોના દાતા હોવા છતાં પણ આપે મને વિસ્મૃતિ કેવી રીતે આપી ? હે ધણી ! આપ જ આ દુઃખપૂર્ણ સંસારમાં પરમધામના અખંડ સુખ પ્રદાન કરી રહ્યા છો અને અમારા હૃદયમાં તેને સ્થાપિત કરી રહ્યા છો.

એસે સુખ અલેખે અખંડ, ભુલાએ દિએ માહેં છિન ।
સુખ દેખત ઉનથેં અધિક, પર આવે અગ્યાએ અંતસ્કરન ॥ ૪૧ ॥

પરમધામના આવા અસંખ્ય સુખોને મેં માયામાં આવીને ક્ષણભરમાં જ ભુલાવી દીધાં. ધામધણીના વિયોગમાં મને જે સુખો મળી રહ્યાં છે તેનાથી અધિક સુખ (સંયોગ સુખ)ની તરફ હું જોઈ રહી છું પરંતુ ધણીની આજ્ઞાથી જ અંતઃકરણમાં તેની અનુભૂતિ થઈ શકે.

ખેલ કિયા હુકમ સોં, હમ આએ હુકમ ।
હુકમેં દરસન દેખાવહીં, કછૂ ના બિના હુકમ ખસમ ॥ ૪૨ ॥

ધામધણીની આજ્ઞાથી જ આ જગતનો ખેલ રચાયો છે અને અમે પણ તેમની આજ્ઞાથી જ અહીં તે જોવા માટે આવ્યાં છીએ. ધણીની આજ્ઞાથી જ તેમનાં દર્શન પણ થશે. ખરેખર ધામધણીની આજ્ઞા વિના કંઈ પણ થવું સંભવ નથી.

હુકમેં ઈસક આવહીં, કદમોં જગાવે હુકમ ।
કરની હુકમ કરાવહીં, કછૂ ના બિના હુકમ ખસમ ॥ ૪૩ ॥

ધણીની આજ્ઞાથી જ આ સંસારમાં તેઓના પ્રત્યે પ્રેમ ઉત્પન્ન થાય છે, અને તેઓની આજ્ઞા જ તેઓનાં ચરણોમાં (મૂલમિલાવામાં) જાગૃત કરે છે. દરેક કાર્ય ધણીની આજ્ઞાથી જ સંપાદિત થાય છે. ખરેખર તેઓની આજ્ઞા વિના કંઈ પણ થવું સંભવ નથી.

હુકમ ઉઠાવે હંસતે, રોતે ઉઠાવે હુકમ ।
હાર જીત દુખ સુખ હુકમેં, કછૂ ના બિના હુકમ ખસમ ॥ ૪૪ ॥

શ્રીરાજજીની આજ્ઞા જ અમારા આત્માને (મૂલમિલાવામાં) હસતા-હસતા જાગૃત કરશે તથા

રડાવીને જાગૃત કરવાનું પણ તેઓની આજ્ઞાને આધીન છે. હાર-જીત, સુખ-દુઃખ, બધું જ શ્રીરાજજીની આજ્ઞાથી જ પ્રાપ્ત થાય છે. ખરેખર તેઓની આજ્ઞા સિવાય કંઈ પણ સંભવ નથી.

હુઆ હૈ સબ હુકમેં, હોત હૈ હુકમ ।

હોસી સબ કદૂ હુકમેં, કદૂ ના બિના હુકમ ખસમ ॥ ૪૫ ॥

આ ખેલની રચના પણ શ્રી રાજજીની આજ્ઞા દ્વારા થઈ છે. અત્યારે જે થઈ રહ્યું છે તે પણ તેઓની આજ્ઞાથી જ થઈ રહ્યું છે, અને ભવિષ્યમાં જે થશે તે પણ તેઓની આજ્ઞાથી જ થશે. ખરેખર શ્રીરાજજીની આજ્ઞા વિના કંઈ પણ થવું સંભવ નથી.

અબ જ્યોં જાનો ત્યોં કરો, કદૂ રહ્યા ન હમપના હમ ।

ઈન ઝૂઠી જિમી મેં બૈઠેકે, કહા કહૂં તુમેં ખસમ ॥ ૪૬ ॥

હે ધણી ! હવે તમે જેવું ઉચિત સમજો તેમ કરો. અમારામાં તો કંઈ પણ પોતાપણું રહ્યું નથી. આ સંસારમાં બેસીને હું આપને શું કહી શકું ?

એ ભી દઢ તુમ કર દિયા, સબ કદૂ હાથ હુકમ ।

કદૂ મેરા મુઝ મેં ના રહ્યા, તાથેં કહા કહૂં ખસમ ॥ ૪૭ ॥

આપે એ પણ નિશ્ચિત કરી દીધું છે કે બધું આપની આજ્ઞાના જ હાથમાં છે. મારામાં મારાપણું કંઈ જ રહ્યું નથી તો હવે હું આપને શું કહું ?

જો કહૂં કઈ કોટ બેર, તો કેહેના એતા હી ખસમ ।

જબ કદૂ તુમહીં કરોગે, તબ કેહેસી આએ હમ ॥ ૪૮ ॥

હે ધણી ! જો હું કરોડો વાર વિનય કરું તો પણ આટલું જ કહેવાનું છે. જ્યારે આપ અમને કૃપા કરીને જગાડશો ત્યારે આપની પાસે આવીને કંઈક કહી શકીશું.

અબ તો કેહેના કદૂ ના રહ્યા, એસી અંતરાએ કરી ખસમ ।

જબ તુમ જગાએ બૈઠાઓગે, તબ કેહેસી આએ હમ ॥ ૪૯ ॥

હે ધણી ! આપે અમારી અને આપની વચ્ચે એટલું અંતર વધારી દીધું છે કે અમે કંઈ કહેવા માટે પણ યોગ્ય રહ્યા નથી. જ્યારે આપ અમને મૂલમિલાવામાં જાગૃત કરીને બેસાડશો ત્યારે અમે ત્યાં આવીને આપને કહી શકીશું.

હમ મેં જો કદૂ રખ્યા હોતા, તો ઈત કેહેતે તુમકો હમ ।

સો તો કદુએ ના રહ્યા, અબ કહાં કહૂં ખસમ ॥ ૫૦ ॥

હે ધણી ! જો અમને કંઈક ક્ષમતા (મૂળ સંબંધની સમજ) આપવામાં આવી હોત તો અમે સ્વપ્નવત્ જગતમાં પણ આપને કંઈક કહી શકત. પરંતુ આપે અમને એ સામર્થ્ય આપ્યું જ નથી. તેથી હવે હું આપને શું કહું ?

ભલા જો કદૂ જાન્યા સો કિયા, ઈન ઝૂઠી જિમી મેં આએ ।

જબ કદૂ ઉમેદ દેઓગે, તબ કહૂંગી આસ લગાએ ॥ ૫૧ ॥

આ નશ્વર જગતમાં આવીને અમે જે કંઈ જાણ્યું તે જ કહ્યું. જ્યારે આપ વિશ્વાસથી જગાડી દેશો

ત્યારે કંઈક આશા વ્યક્ત કરીશ.

તુમ ક્રિયા હોસી હમ કારને, પર એ ઝૂઠી જિમી નિરાસ ।

એસા દિલ ઉપજે પીછે, ક્યોં લે મુરદા સ્વાસ ॥ ૫૨ ॥

જે પણ આપે કર્યું હશે તે સઘળું અમારા માટે જ કર્યું હશે, પરંતુ આ નશ્વર સંસાર નિરાશાપૂર્ણ છે. આટલી સમજ હોવા છતાં પણ શબ જેવો દેહ કેમ શ્વાસ લઈ રહ્યો છે (કેમ જીવિત છે) ?

એક આહિસ્વાસ ક્યોં ના ઉડે, સો ભી હુઆ હાથ ધની ।

બાત કહી સો ભી એક હૈ, જો કહૂં ઈનથેં કોટ ગુની ॥ ૫૩ ॥

ખરેખર તો એક જ આહમાં શરીર મુક્ત થવું જોઈએ પરંતુ આ સઘળું ધામધણીના જ હાથમાં છે. સત્ય વાત તો આ એક જ છે પછી ભલેને તે કરોડો વાર (પ્રકારથી) કહેવામાં કેમ ન આવે.

મહામત કહેં મેં સરમંદી, સબ અવસર ગઈ ભૂલ ।

એસી ઈન જુદાગી મિને, ક્યોં કહૂં કરો સનકૂલ ॥ ૫૪ ॥

મહામતિ કહે છે, હું તો લજ્જિત થઈ રહ્યો છું, કારણ કે આપની અનુકમ્પાના સઘળા અવસરોને હું ભૂલી ગઈ છું. આવા વિયોગમાં હું કેવી રીતે કહું કે આપ મને પ્રસન્ન રાખો.

પ્રકરણ ૧ ચોપાઈ ૫૪

મેં ખુદી કાઢનેકા ઈલાજ (અહંકારશૂન્ય બનવાનો ઉપાય)

હમ લિએ કૌલ ખુદાએ કે, હક કે જો પરવાન ।

લે કે કિતાબેં સાહેદિયાં, કે હદીસેં ફુરમાન ॥ ૧ ॥

મહામતિ કહે છે, અમે એ સઘળાં બ્રાહ્મી વચનોનો સ્વીકાર કર્યો છે, જે પરમાત્માના વિષયમાં પ્રમાણભૂત માનવામાં આવ્યા છે તથા કુરાન અને હદીસ સહિત અનેક ધર્મગ્રંથોની સાક્ષી પણ ગ્રહણ કરી છે.

કે સાખેં સાસ્રન કી, કે સાખેં સાધોં કી બાન ।

એ લે લે રૂહ કો દેઢ કરી, આખર વસિયત નામેં નિદાન ॥ ૨ ॥

વિભિન્ન શાસ્ત્રગ્રંથો તથા સંતવાણીની અનેક સાક્ષીઓને લઈને મેં પોતાના આત્માને દેઢ કર્યો. અંતમાં મક્કાથી અધિકાર પત્ર (વસિયતનામા) પણ પ્રાપ્ત થયો.

જાહેર બાહેર બાતૂન, અંદર અન્તર તુમ ।

કહૂં જરે જેતી જાએગા, નહીં ખાલી બિના ખસમ ॥ ૩ ॥

આ સઘળી રીતે એ સ્પષ્ટ થયું છે કે બાહ્ય જગતમાં તથા અંતરાત્મામાં સર્વત્ર આપ જ બિરાજમાન છો. તલમાત્ર સ્થાન પણ કોઈ એવું નથી કે જ્યાં આપ ન હોવ (સર્વત્ર આપની જ સત્તા વ્યાપ્ત છે).

સબ ઠૌરોં સુધ તુમકો, કહૂં છૂટ ના તુમ ઈલમ ।

એ સક મેટ બેસક તુમ કરી, કહૂં ના બિના હુકમ ખસમ ॥ ૪ ॥

સઘળાં સ્થાનોની જાણ આપને છે, કોઈ પણ સ્થાન આપની જાણકારી વિનાનું નથી. મારી

શંકાઓને દૂર કરીને આપે મને નિઃશંક બનાવ્યો છે કે આપની આજ્ઞા વિના કંઈ પણ સંભવ નથી.

જરા ન હુકમ સુધ બિના, સબન કે દમ દમ ।

સાઈત ના ખાલી પાઈએ, બિના હુકમ ખસમ ॥ ૫ ॥

આપની જાણકારી વિના કંઈ પણ બાકી નથી. આપની આજ્ઞાથી જ સઘળાં પ્રાણીઓના શ્વાસ ચાલી રહ્યા છે. આપની આજ્ઞા વિના એક ક્ષણ પણ ખાલી નથી.

એતે દિન મેં યોં જાન્યા, મેં બેઠી નાહીં કે માહેં ।

તો ઈત કા સંદેસા, હક કો પોહોંચત નાહેં ॥ ૬ ॥

આટલા દિવસથી હું એમ સમજતી હતી કે હું આ નશ્વર સંસારમાં બેઠી છું તેથી આ નશ્વર જગતની પ્રાર્થના સત્ય પરમાત્મા સુધી પહોંચતી નથી.

સો તેહેકીક તુમ કર દિયા, જો ખેલ નૂર સે ઉપજત ।

ઈલમ ખુદાઈ હુકમ બિના, કહૂં ખાલી ન પાઈએ કિત ॥ ૭ ॥

આપે એ પણ નિશ્ચિત કરાવ્યું છે કે આ સૃષ્ટિની રચના આપના આદેશથી જ અક્ષરબ્રહ્મ દ્વારા થઈ છે તેથી આપના આદેશની જાણકારી વિના અહીંયા કોઈ પણ સ્થાન બાકી (ખાલી) નથી.

સાંચ જૂઠ બડી તફાવત, જ્યોં નાહીં ઔર હે ।

સો હુકમેં ખેલ બનાએકે, સત ગિરો કો દેખાવેં ॥ ૮ ॥

સત્ય અને અસત્યમાં એટલું જ અંતર છે જેટલું “છે” અને “નથી” માં છે (જેવી રીતે પરમાત્મા “છે” તથા સંસાર મિથ્યા “નથી”) તેથી ધામધણી પોતાના આદેશ દ્વારા મિથ્યા (સ્વપ્નવત્) ખેલ બનાવીને સત્ય આત્માઓને બતાવે છે.

બનાએ કબૂતર ખેલ કે, જ્યોં દેખાવે દુનિયાં કોં ।

યોં દેખાવેં સત ગિરો કો, એ જો પૈદા કુંન સોં ॥ ૯ ॥

જેવી રીતે જાદુગર જાદુઈ કબૂતર બનાવીને દર્શકોને બતાવે છે તેવી રીતે પરમાત્મા પણ પોતાના આદેશ માત્રથી “હો જા” (કુંન) કહીને, સંસારનો નશ્વર ખેલ પોતાની અંગનાઓને બતાવે છે.

હમ બૈઠે વતન કદમ તલે, તહાં બૈઠે ખેલ દેખત ।

તિત ખ્વાબ સે સંદેસા, તુમે ક્યોં ના પોહોંચત ॥ ૧૦ ॥

હે ધામધણી ! અમે બ્રહ્માત્માઓ પરમધામ (મૂલમિલાવા)માં આપનાં ચરણોમાં જ બિરાજેલ છીએ અને ત્યાંથી સુરતા દ્વારા આ મિથ્યા જગતને નિરખીએ છીએ, તે છતાં આ સ્વપ્નવત્ સંસારમાંથી અમારો સંદેશ આપના સુધી કેમ પહોંચતો નથી ?

એ ઈલમ હકેં દિયા, કિયા નાહીં થેં મુકરર હક ।

રૂહ અલ્લા મહંમદ મેહેર થેં, કહૂં જરા ન રહી સક ॥ ૧૧ ॥

પરબ્રહ્મ પરમાત્માએ પોતાના તારતમ જ્ઞાનને પ્રદાન કરી આ નશ્વર જગતમાં જ સત્ય ધણીની ઓળખનો નિશ્ચય કરાવી આપ્યો. હવે સદ્ગુરુ શ્રી દેવચંદ્રજીની કૃપા તથા રસૂલ મહમ્મદના કુરાનના જ્ઞાન માટે કોઈ પણ પ્રકારની શંકા રહી નથી.

હમ બૈઠે લૈલત કદર મેં, સંદેસા પોહોંયાવેં તુમ ।

ઈલમ સૂરત હમારી રૂહ કી, પોહોંચી યાહિએ ખસમ ॥ ૧૨ ॥

અમે મહિમામયી રાત્રિ (લૈલતુલ કદ્ર)માં બેઠાં છીએ અને આપ સુધી અમારો સંદેશો પહોંચાડવા પ્રયત્ન કરી રહ્યા છીએ. અમે માનીએ છીએ કે તારતમ જ્ઞાનની તાકાતથી અમારી સુરતા આપ સુધી પહોંચવી જોઈએ.

એ તેહેકીક તુમ કર દિયા, મેં તો બૈઠી બીચ નાહું ।

ઈન વિધ ખેલ ખેલાવત, હક નાહીં કે માહું ॥ ૧૩ ॥

હે ધણી ! આપે આ નિશ્ચય તો કરાવી દીધો છે કે હું આ સ્વપ્નવત્ જગતમાં બેઠી છું અને આપ પોતાના બ્રહ્માત્માઓને આ પ્રકારે સુરતા દ્વારા સંસારમાં મોકલીને ખોટા ખેલનો અનુભવ કરાવી રહ્યા છો.

અબ ધની જાનો ત્યોં કરો, પર ઈત કહૂં કહૂં રૂહ તરસત ।

કોઈ કોઈ યાહ જો ઉઠત હૈ, સો હકૈ ઉપજાવત ॥ ૧૪ ॥

હે ધણી ! આપ જેમ ઈચ્છો તેમજ કરો પરંતુ મારો આત્મા આપનાં દર્શન માટે ક્યારેક-ક્યારેક તરસવા લાગે છે. આ પ્રકારની જે ઈચ્છાઓ ઉત્પન્ન થાય છે, તેને આપ સ્વયં ઉત્પન્ન કરો છો.

મેં તો બીચ નાહીં કે, મોહે ખેલ દેખાયા જડ મૂલ ।

તાથેં જાનો ત્યોં કરો, સરમંદી યા સનકૂલ ॥ ૧૫ ॥

હે ધણી ! હું તો સ્વપ્નવત્ જગતમાં છું, આપે મને મૂલતઃ (પૂર્ણ રૂપથી) આ જડરૂપ માયાનો ખેલ બતાવ્યો છે. તેથી આપ જેમ ઈચ્છો તેમ કરો, મને સ્વયંથી વિમુખ કરી લજ્જિત કરો, અથવા તમારી તરફ ઉત્સુક કરી આનંદિત કરો.

અબ ક્યા કરોં કિન સોં કહૂં, કોઈ રહ્યા ન કેહેવે ઠૌર ।

એ ભી કહાવત તુમહીં, કોઈ નાહીં તુમ બિના ઔર ॥ ૧૬ ॥

હું હવે શું કરું અને કોને કહું પોતાની વાત કહેવા માટે આપના સિવાય બીજું કોઈ સ્થાન નથી. જે કંઈ પણ કહેવાઈ રહ્યું છે તે આપ જ કહેવડાવો છો, અર્થાત્ આપના સિવાય બીજું કોઈ નથી.

બિના કુરમાએ હક કે, દિલ જરા ન ઉપજત ।

તો ક્યોં દિલ એસા આવત, જો હક માંગ્યા ના દેવત ॥ ૧૭ ॥

પરબ્રહ્મના આદેશ વિના હૃદયમાં લેશમાત્ર પણ ઈચ્છા ઉત્પન્ન થતી નથી. તો પછી મારા હૃદયમાં આ વાત કેમ ઉત્પન્ન થઈ રહી છે, કે મારી ઈચ્છા પરબ્રહ્મ પરમાત્મા પૂર્ણ કરતા નથી.

હક ઉપજાવત દેવે કો, સો હકૈ દેવન હાર ।

મેં દોસ હક કા દેખ કે, ક્યોં હોત ગુન્હેગાર ॥ ૧૮ ॥

ધામધણી અમારા હૃદયમાં જે પણ ઈચ્છા ઉત્પન્ન કરાવે છે ખરેખર તે પૂર્ણ કરવા માટે જ છે, અને અમારા મનોરથ પૂર્ણ કરવાવાળા પણ તે જ છે. પરંતુ તેમના પ્રત્યે સંદેહ (દોષ જોઈને) કરીને હું કેમ દોષી બનું ?

ઉપજે ઉપજાવેં સબ હક, હક દેવેં દિલાવેં ।

મેં જો કરત ગુન્હેગારી, સો બીચ કાહે કો આવે ॥ ૧૯ ॥

હૃદયમાં ઈચ્છા ઉત્પન્ન કરવાવાળા અને કરાવવાવાળા સ્વયં પરમાત્મા જ છે અને આ ઈચ્છાઓને પૂર્ણ કરવાવાળા અને કરાવવાવાળા પણ તે સ્વયં જ છે. તેથી તેઓની કૃપા પર સંદેહ કરીને મને અપરાધી બનાવવા વાળો આ અહંભાવ (હું) ક્યાંથી વચ્ચે આવી રહ્યો છે ?

હકેં પોહોંચાઈ ઈન મજલેં, ઔર દોસ હક કો દેવત ।

એહી મેં મારી ચાહિએ, જો બીચ કરે હરકત ॥ ૨૦ ॥

ધામધણીએ જ મને એ સમજ આપી છે કે ખરેખર હું કશું જ નથી, તે સ્વયં જ સર્વે સર્વા છે. તે છતાં હું તેઓને જ દોષ આપી રહી છું. ખરેખર આ અહંભાવ (હું)ને મિટાવી દેવો જોઈએ, જે ધામધણી અને મારી વચ્ચે પડદો બનીને મારા દ્વારા કુચેષ્ટાઓ કરાવે છે.

મેં તો બીચ નાહીં મિને, સો હક કો પોહોંચત નાહેં ।

સો બીચ દિલ કે બૈઠ કે, ગુનાહ દેત રૂહ કે તાંએ ॥ ૨૧ ॥

આ અહંભાવ (હું) તો નશ્વર જગતનો છે, આ સત્ય પરમાત્મા સુધી પહોંચી શકતું નથી તેથી મારા હૃદયમાં બેસીને મારા આત્માને દોષિત (અપરાધી) બનાવે છે.

મેં મેં કરત મરત નહીં, ઔર હક કો લગાવે દોસ ।

અબ મેહેર હક એસી કરેં, જો ઈન મેં થેં હોઊં બેહોસ ॥ ૨૨ ॥

આ સંસારનો અહંભાવ વારંવાર “હું” “હું” કહેતા થાકતો નથી અને પરમાત્માને દોષ આપે છે. તેથી હે ધણી ! હવે આપ એવી કૃપા કરો જેના કારણે હું અહંકાર પ્રત્યે અચેત (ઉદાસીન) થઈ જાઉં.

જૂઠ ન ભેદે સાંચ કો, સાંચ અંગ સત સાબિત ।

બાહેર ઉપલી અંધેર દેખાએકે, હોએ જાત અસત ॥ ૨૩ ॥

આ ખોટો અહંભાવ સત્ય પરમાત્માનું નિરૂપણ કરી શકતો નથી કારણ કે સત્ય પરમાત્મા અખંડ સ્વરૂપ છે. આ તો માત્ર બાહ્ય (માયાવી) અંધકાર (અજ્ઞાનતા)નું જ નિરૂપણ કરીને સ્વયં નાશ પામે છે.

એ જો ફના સબ જૂઠ હૈ, જો ઊપર સે દેખાયા ।

સો ક્યોં ભેદે હક કો, જો નાહીં અસત માયા ॥ ૨૪ ॥

આ નશ્વર સંસારના સઘળાં ખેલ મિથ્યા છે, માત્ર બાહ્ય દૃષ્ટિથી જ તેનું અસ્તિત્વ છે. તેથી માયાવી સંસારનો આ અહંભાવ સત્ય પરમાત્માનું નિરૂપણ કેવી રીતે કરી શકે ?

સત કો સત ભેદત હૈ, બીચ જૂઠ કે હક ।

એ સંદેસા તબ પોહોંચહી, જબ રૂહ નિપટ હોએ બેસક ॥ ૨૫ ॥

સત્ય પરમાત્માનું નિરૂપણ ફક્ત સત્ય આત્મા જ કરી શકે છે એ સત્ય આત્માઓ (બ્રહ્માત્માઓ) મિથ્યા સંસારમાં અવતરિત થયા છે. તેઓનો સંદેશ (પ્રાર્થના) ત્યારે જ પરમાત્મા સુધી પહોંચશે

જ્યારે તેઓ તારતમ જ્ઞાન દ્વારા અજ્ઞાનને દૂર કરીને સંદેહ રહિત થઈ જશે.

એ સાંચ સંદેસા હક કો, તોલોં ના પોહોંચત ।

ગેહેરા જલ હૈ મૈંય કા, આડા જો અસત ॥ ૨૬ ॥

જ્યાં સુધી આત્માઓ “હું” (અહંભાવ) રૂપી ઊંડા જળમાં ગરકાયેલા રહેશે ત્યાં સુધી બ્રહ્માત્માઓનો સત્ય સંદેશ પરમાત્મા સુધી પહોંચી શકશે નહિ.

સો મૈં મૈં જૂઠી દિલ પર, જબ લગ કરે કુફર ।

સત સંદેસા તૌહીદ કો, તોલોં પોહોંચે ક્યોં કર ॥ ૨૭ ॥

જ્યાં સુધી આ સંસારનું ખોટું “હું” (અહંભાવ) હૃદય પર આવરણ બનીને પોતાનો પ્રભાવ જમાવતું રહેશે ત્યાં સુધી બ્રહ્માત્માઓનો સંદેશ અદ્વૈત પરમાત્મા સુધી કેવી રીતે પહોંચી શકે છે ?

એ મૈં મૈં ક્યોંએ મરત નહીં, ઔર કહાવત હૈ મુરદા ।

આડે નૂર જમાલ કે, એહી હૈ પરદા ॥ ૨૮ ॥

સ્વયં મિથ્યા કહેવાય છે તે અહંભાવ (હું) કોઈ પણ રીતે મટી જતો નથી. મારા અને પરબ્રહ્મ પરમાત્માની વચ્ચે આ જ તો પડદો બન્યો છે.

એ પટ નીકે પાઈયા, જો મૈં કો ઉડાવે કોએ ।

એ દેઢ હકેં કર દિયા, અબ જુદા હક સે હોએ ॥ ૨૯ ॥

અહંભાવના આ આવરણને મેં સારી રીતે સમજી લીધું છે. કોઈ તેને દૂર કરીને તો બતાવે. ધામધણીએ જ તેને દેઢ કર્યો છે, તેથી હવે તેમની કૃપાથી જ તે દૂર થશે.

માર્યા કહ્યા કાઢ્યા કહ્યા, કહ્યા હો જુદા ।

એહી મૈં ખુદી ટલે, તબ બાકી રહ્યા ખુદા ॥ ૩૦ ॥

આ અહંભાવ (હું)ને ખતમ કર્યો કહો કે હટાવ્યો કહો અથવા તો સ્વયં તેનાથી દૂર રહો. જ્યારે આ અહંનું આવરણ દૂર થઈ જશે ત્યારે તો પરમાત્મા (નો સાક્ષાત્કાર) જ બાકી રહેશે.

પેહેલે પી તૂં સરખત મૌત કા, કર તેહેકીક મુકરર ।

એક જરા જિન સક રખે, પીછે રહો જીવત યા મર ॥ ૩૧ ॥

તેથી સર્વપ્રથમ તમે અહંભાવને પીણાંની જેમ પી જાઓ અને નિશ્ચય કરો કે હવે તે ખતમ થઈ ગયો છે. સદ્ગુરુના જ્ઞાન પ્રત્યે થોડો પણ સંદેહ રાખો નહીં, પછી જીવવામાં કે મરવામાં કંઈ પણ અંતર રહેશે નહીં.

એહી પટ આડે તેરે, ઔર જરા ભી નાહૈં ।

તો સુખ જીવત અરસ કા, લેવે ખ્વાબ કે માહૈં ॥ ૩૨ ॥

આ અહં મારા અને ધામધણીની વચ્ચે આવરણ બનેલો છે. આ સિવાય બીજું કોઈ આવરણ જ નથી. આને હટાવવા માત્રથી જ આ સ્વપ્નવત્ સંસારમાં જીવતા રહેવા છતાં પણ પરમધામનાં સુખોનો અનુભવ થશે.

એ સુન્યા સીખ્યા પઢ્યા, કહ્યા બિચાર્યા વિવેક ।

અબ જો ઈસક લેત હૈ, સો ભી ઔર ઉડાએ પાવને એક ॥ ૩૩ ॥

આ અહંભાવના સંદર્ભમાં મેં સાંભળ્યું, શિક્ષણ મેળવ્યું, વાંચ્યું, કહ્યું અને વિવેકપૂર્ણ વિચાર પણ કર્યો. હવે તો આત્મામાં પ્રેમનો પ્રવાહ વહેવા લાગ્યો છે, જે એક પરમાત્માની પ્રાપ્તિ માટે સંસારનાં અન્ય સઘળાં આવરણોને ખતમ કરશે.

તો સોહોબત તેરી સત હુઈ, સાંચા તૂં મોમિન ।

સબ બડાઈયાં તુઝ કો, જો પોહોંચે મજલ ઈન ॥ ૩૪ ॥

હે આત્મા ! ત્યારે તારી સંગત સિદ્ધ થશે અને તું બ્રહ્માત્મા કહેવાશે, જ્યારે તું આ ભૂમિકામાં પહોંચી જઈશ. પછી તો સર્વત્ર તારો જ મહિમા ગવાશે.

મહામત કહે એ મોમિનો, સુનો મેરે વતની યાર ।

ખસમ કરાવેં કુરબાનિયાં, આઓ મેં મારે કી લાર ॥ ૩૫ ॥

મહામતિ કહે છે, હે મારા પરમધામના બ્રહ્માત્માઓ ! સાંભળો. ધામધણી સમર્પણ ભાવને જાગૃત કરાવી રહ્યા છે. આવો, અહંને ખતમ કરવાવાળાની પંક્તિમાં સામેલ થઈ જાઓ.

પ્રકરણ ૨ ચોપાઈ ૮૯

મેં બિન મેં મરે નહીં, મેં સોં મારના મેં ।

કિન વિધ મેં કો મારિએ, યા વિધ હુઈ ઈનસેં ॥ ૧ ॥

આત્મિક (પરમધામના) અહંભાવ (હું)ને જાગૃત કર્યા વિના દૈહિક (દેહ સંબંધી) અહંભાવ મટી જતો નથી. આ દૈહિક અહંને આત્મિક અહં દ્વારા ખતમ (મારવાનો) કરવાનો છે. હવે આ દૈહિક અહંને કેવી રીતે ખતમ કરાય કે જેના કારણે આજે આ સ્થિતિ બનેલી છે ?

ઔર ભી હકીકત મેંયકી, જિન વિધ મરે જો એ ।

સોએ ખસમ બતાવત, બલ અપને ઈલક કે ॥ ૨ ॥

જે પ્રકારે આ ભૌતિક અહંભાવ ખતમ થઈ શકે છે તેની યથાર્થતા પણ એ છે. ધામધણી તારતમ જ્ઞાનનું એ સામર્થ્ય આપણને બતાવે છે.

અબ મેં મરત હૈ ઈન વિધ, ઔર ન કોઈ ઉપાએ ।

ખુદાઈ ઈલમ સોં મારિએ, જો હકેં દિયા બતાએ ॥ ૩ ॥

આ ભૌતિક અહંભાવને આ પ્રકારે ખતમ કરવાનો છે, જેના સિવાય બીજો કોઈ ઉપાય નથી. આને તો બ્રહ્મજ્ઞાન (તારતમજ્ઞાન)થી જ ખતમ કરવો જોઈએ જે (જ્ઞાન) સ્વયં પરમાત્માએ પ્રગટ થઈને (નિજાનંદ સ્વામીને) આપ્યું હતું.

જો મેં મારત અવલ, તો કૌન સુખ લેતા એ ।

હૈ નાહીં કે ફરેબ મેં, સુખ નૂર પાર કા જે ॥ ૪ ॥

જો આ અહંભાવ પહેલાંથી જ (સદ્ગુરુના સન્મુખ જ) ખતમ થઈ ગયો હોત તો બ્રહ્મજ્ઞાનની રસધારા (વાણી અવતરણ)નો આ આનંદ કોણ પ્રાપ્ત કરત ? આ નશ્વર સંસારમાં હોવાની

બ્રાંતિમાં પણ તારતમ જ્ઞાન દ્વારા અક્ષરાતીત પરમધામનું સુખ પ્રાપ્ત થાય છે.

મેં દુની કી થી સો મર ગઈ, ઇન મેં કો માર્યા મેં ।

અબ એ મેં કેસે મરે, જો આઈ હૈ ખસમ સેં ॥ ૫ ॥

હવે મારો દૈહિક અહંભાવ ખતમ થઈ ગયો છે, આ અહંએ આત્મિક અહંકારને ખતમ કર્યો છે. હવે આ આત્મિક અહંભાવ (ધામધણીની અંગના હોવાનો બોધ) કેવી રીતે મટી જશે ? આ તો ધામધણી દ્વારા જ જાગૃત થયો છે.

મેં ચલ આઈ કદમોં, એસા દિયા બલ તુમ ।

ઇન વિધ મેં મરત હૈ, ના કદૂ બિના ખસમ ॥ ૬ ॥

હે ધણી ! હું આપનાં ચરણોને પ્રાપ્ત કરી શકી, આપે જ મને આ શક્તિ આપી છે. આ પ્રકારે (આપનાં ચરણોમાં આવ્યા થી) આ ભૌતિક અહંભાવ પણ ખતમ થઈ શકે છે. આપના વિના તો આ ખતમ થવું સંભવ નથી.

જો મેં મારત આપકો, તો આવત કૌન કદમ ।

મેં ના હોને મેં કદૂ ના રહ્યા, કિયા કરાયા ખસમ ॥ ૭ ॥

આ ભૌતિક અહંભાવને જો હું સ્વયં ખતમ કરી શકત તો આપનાં ચરણોમાં કોણ આવ્યું હોત ? અહંભાવ ખતમ થયેથી કંઈ બાકી રહેત નહીં, આ સઘળું કરનાર તથા કરાવનાર ખરેખર તો આપ ધામધણી જ છો.

ના મેં અવલ ના આખર, મેં નાહીં બીચ મેં ।

બન્યા બનાયા આપ હી, સો સબ તુમહીં સે ॥ ૮ ॥

આ ભૌતિક અહંભાવનું અસ્તિત્વ આરંભમાં (સૃષ્ટિના પહેલાં) પણ હતું નહીં અને અંતમાં પણ રહેશે નહીં, તેથી આ સૃષ્ટિ (મધ્ય)માં પણ તેનું કોઈ અસ્તિત્વ નથી. તેને બનાવવા તથા ખતમ કરવાવાળા આપ જ છો, ખરેખર આ સઘળું આપ દ્વારા જ છે.

મેં તો તુમારી કીચલ, અવલ બીચ ઔર હાલ ।

તુમ બિના જો કદૂ દેખત, સો સબમેં આગ કી ઝાલ ॥ ૯ ॥

આ મહિમામયી રાત્રિ (લૈલતુલકદ્ર)ના આદિ (વ્રજલીલા), મધ્ય (રાસલીલા) તથા વર્તમાન (જાગણી લીલા)નો આ અહંભાવ ખરેખર, આપના દ્વારા જ તો બનાવાયો છે. આપના સિવાય જો બીજો કોઈ પણ અહંભાવ દેખાય તો તે અગ્નિની જવાળા સમાન છે.

જબ લગ મેં ના સમઝી, તબ લગ થી મેં મેં ।

સમઝેં થેં મેં ઉડ ગઈ, સબ કદૂ હુઆ તુમ સેં ॥ ૧૦ ॥

જ્યાં સુધી મને આ રહસ્ય (આપની સર્વ શક્તિમત્તા)નું જ્ઞાન થયું નહોતું ત્યાં સુધી મારામાં દૈહિક અહંભાવનું અસ્તિત્વ પ્રબળ હતું. હવે જ્ઞાન થયા પછી તે અહંભાવ ખતમ થઈ ગયો છે. ખરેખર આ સઘળું આપ દ્વારા જ સંભવ છે.

અવલ આખર સબ તુમહીં, બીચ મેં ભી તુમ ।

મેં ખેલી જ્યોં તુમ ખેલાઈ, ખસમ કે હુકમ ॥ ૧૧ ॥

આ મહિમામયી રાત્રિના આદિ (વ્રજ) મધ્ય (રાસ) તથા અંત (જાગણી)માં સર્વત્ર આપનું જ

પ્રભુત્વ રહ્યું છે. આપનો આદેશ (હુકમ) જેમ ચાલ્યો તે પ્રકારે હું નાયતી રહી છું.

ઈન મેં કો તો તુમ ક્રિયા, આદ મધ ઔર અબ ।

ઔર મેં તો નેહેયે નહીં, કિતહૂં ન દેખી કબ ॥ ૧૨ ॥

આ આદિ, મધ્ય અને વર્તમાનના અહંભાવને આપે જ ઉત્પન્ન કર્યો છે, અન્યથા તેના સિવાય નિશ્ચય જ અહંભાવનું કોઈ અસ્તિત્વ જ નથી, ન તો તે ક્યાંય દેખાયો છે.

કેહેત કેહેલાવત તુમહીં, કરત કરાવત તુમ ।

હુઆ હૈ હોસી તુમસે, એ ફલ ખુદાઈ ઈલમ ॥ ૧૩ ॥

આ સઘળું કહેનાર અને કહેવડાવનાર પણ આપ જ છો. આ પ્રકારે સઘળું કરનાર અને કરાવનાર પણ આપ જ છો. જે કંઈ થયું છે અથવા ભવિષ્યમાં થશે તે સઘળું આપથી જ હશે. તારતમ જ્ઞાન દ્વારા જ મને આ રહસ્યની જાણ થઈ છે.

અબ એ મેં જો હક કી, ખડી ઈલમ હક કા લે ।

ચૌદે તબક કિએ કાયમ, સો ભી મેં હૈ એ ॥ ૧૪ ॥

આ સમયે જે આત્મિક અહંભાવ છે તે આપના દ્વારા જ જાગૃત કરેલો છે અને તે પણ બ્રહ્મજ્ઞાન (તારતમજ્ઞાન)ને લીધે જ વિદ્યમાન છે. આજ અહંભાવે (તારતમ જ્ઞાન દ્વારા) ચૌદલોકના જીવોને અખંડ સુખ પ્રદાન કર્યું છે.

એ મેં હૈ હક કી, એ હૈ હક કા નૂર ।

ખાસ ગિરો જગાએ કે, પોહોંચત હક હજૂર ॥ ૧૫ ॥

આ આત્મિક અહંભાવ ધામધણીએ જ જાગૃત કરેલો છે. ખરેખર આત્મા ધામધણીની જ અંગના (તેજ-નૂર) છે. બ્રહ્માત્માઓને જાગૃત કરીને તે સ્વયં ધામધણીનાં ચરણોમાં જ જાગૃત થશે.

એ મેં ઈન વિધ કી, સો મેં મરે ક્યોંકર ।

પોહોંચે પોહોંચાવે કદમોં, જાગ જગાવેં ઘર ॥ ૧૬ ॥

આ પ્રકારનો આ આત્મિક અહંભાવ-આત્મબોધ (જાગૃતિ) કેવી રીતે ખતમ થશે ? વસ્તુતઃ તે સ્વયં જાગૃત થઈને ધામધણીનાં ચરણોમાં પહોંચશે તથા બ્રહ્માત્માઓને પણ જાગૃત કરીને ધામધણીનાં ચરણોમાં પહોંચાડશે.

એહી મેં હૈ હુકમ, એહી મેં નૂર જોસ ।

એહી મેં ઈલમ હક કા, એહી મેં હક કરે બેહોસ ॥ ૧૭ ॥

આ આત્મિક અહંભાવ ધામધણીનો જ આદેશ છે, આ તેઓનું તેજ તથા આવેશ સ્વરૂપ છે. બ્રહ્મજ્ઞાન (તારતમજ્ઞાન) થી જાગૃત થનારો અહંભાવ પણ તે જ છે, જેને ધામધણીએ માયાના ખેલમાં મૂર્ચ્છિત કર્યો છે.

હક ચલાએ ચલાહીં, હક બૈઠાએ રહે બૈઠ ।

સોવે ઉઠાવે સબ હક, નહીં હુકમ આડે કોઈ ઐઠ ॥ ૧૮ ॥

ખરેખર ધામધણીના ચલાવવાથી જ તે ચાલે છે, તેઓના બેસાડવાથી બેસે છે, તેને નિદ્રામય કરવાનું (સૂવડાવવાનું) તથા જાગૃત કરવાનું ધામધણીના જ હાથોમાં છે. તેઓના આદેશની સામે

કોઈની પણ કોઈ હઠ ચાલતી નથી.

રોએ હંસે હારે જીતે, ઈમાન યા કુફર ।

જરા ન હુકમ સુધ બિના, બંદગી યા મુનકર ॥ ૧૯ ॥

રોવું-હસવું, હારવું-જીતવું, પરમાત્મા પ્રત્યે વિશ્વાસ રાખવો અથવા અવિશ્વાસ કરવો, પરમાત્માની આરાધના કરવી અથવા તેઓથી વિમુખ થવું આ સઘળાનું થોડું પણ ભાન તેઓના આદેશ વિના થતું નથી.

એ જો મેં હક કી, સો ભી નિકસે હક હુકમ ।

ઈન મેં મેં બંધન નહીં, બંધાએ જો હોવે હમ ॥ ૨૦ ॥

આ આત્મિક અહંભાવ (ધણીની અંગના થવાનો ભાવ) પણ તેઓના આદેશ દ્વારા જાગૃત થાય છે. આ અહંકારમાં કોઈ બંધન નથી, જો આમાં અમારું પોતાપણું હોત તો જ તે બંધનરૂપ બને.

હમ બંધે બંધાએ મિટ ગએ, કદૂ રહ્યા ન હમપના હમ ।

યોં પોહોંચાઈ બકા મિને, ઈન વિધ મેં કો ખસમ ॥ ૨૧ ॥

આપણે ભૌતિક અહંભાવને કારણે બંધાયા હતા. ધામધણીએ જાગૃત કરીને (અંગના ભાવનો બોધ કરાવીને) આપણાં બંધનો તોડ્યાં છે. હવે આપણામાં કોઈ પોતીકાપણું (અહંભાવ) રહ્યું નથી. આ પ્રકારે ધામધણીએ આત્મિક અહંને જાગૃત કરીને આપણને અખંડ પરમધામ પહોંચાડ્યા.

અબ સિર લે હુકમ હક કા, બૈઠી ધની કી મેં ।

જરા ઈન મેં સક નહીં, ઈલમ હક કે સેં ॥ ૨૨ ॥

હવે ધામધણીના આદેશને શિરોધાર્ય કરીને ધામધણીની આ અંગના (હું-આત્મા) જાગૃત થઈ છે. એમાં થોડો પણ સંદેહ નથી કે આ સઘળું ધામધણીના તારતમજાનથી જ સંભવ થયું છે.

જુદે સબ થેં ઈન વિધ, ઈન વિધ સબ મેં એક ।

સાંચ જૂઠ કે ખેલ મેં, એ જો બેવરા કહ્યા વિવેક ॥ ૨૩ ॥

આ માયા-મોહમય જગતના “હું” ના આવવાથી સઘળા આત્માઓમાં ભિન્નતા દેખાય છે અને ધણીના “હું” ઉપરની (હું ધણીની અંગના હું એવા) સમજ થવાથી અદ્વૈત સ્વરૂપનો અનુભવ થાય છે. આ પ્રકારે તારતમજાને આ ખેલમાં સત્ય અને અસત્યનું વિવેકપૂર્ણ નિરૂપણ કર્યું છે.

હુકમ જોસ નૂર ખસમ, મેં લે ખડી ઈલમ એ ।

એ પાંચોં કામ કર હક કે, પોહોંચે ગિરો દોઊ લે ॥ ૨૪ ॥

ધામધણીના આદેશ, જોશ (આવેશ), તેજ તથા તારતમજાનને લીધે તેમની આ અંગના (આત્મા) અહીં ઊભી છે. ધામધણીની એ પાંચેય શક્તિઓ બ્રહ્માત્માઓ તથા ઈશ્વરી સૃષ્ટિને જાગૃત કરીને પરમધામ પહોંચી જશે.

એ સાતોં ભએ ઈન વિધ, પોહોંચે બકા મેં જબ ।

આપ ઉઠ ખડે હુએ, પીછે ખેલ કાયમ કિયા સબ ॥ ૨૫ ॥

આ પ્રકારે જ્યારે ઉપર્યુક્ત સાતેય (આદેશ, જોશ, તેજ, જ્ઞાન, અંગના (શ્યામાજી), બ્રહ્માત્મા, તથા ઈશ્વરીસૃષ્ટિ) અખંડ ધામમાં પોત-પોતાને સ્થાને પહોંચી જશે, ત્યારે અક્ષરબ્રહ્મ સ્વયં પણ

જાગૃત થશે પછી આ ખેલ અખંડ થઈ જશે.

મેં તો તેહેકીક ના કઘૂ, ઔર ના કઘૂ મુઝસે હોએ ।

એ મેં વિધ વિધ દેખિયા, ઈન મેં મેં ન ખતરા કોએ ॥ ૨૬ ॥

આ ભૌતિક અહંભાવનું કોઈ નિશ્ચિત અસ્તિત્વ નથી, અને ન તો એનાથી કોઈ કાર્ય થઈ શકે છે. જ્યારે ધણીની કૃપાથી મને આત્મબોધ (હુંનો અનુભવ) થયો ત્યારે જાણ થઈ કે આ આત્મિક અહંભાવમાં કોઈ ભય નથી.

મેં ના અવલ ના બીચ મેં, ના કઘૂ મેં આખર ।

કિયા કરાયા કરત હેં, સો સબ હક કાદર ॥ ૨૭ ॥

આદિ, મધ્ય અને અંતમાં ક્યાંય પણ મારું (આત્માનું) પ્રભુત્વ (વર્યસ્વ) નથી. જે થયું છે અને જે થઈ રહ્યું છે તથા થશે તે બધું જ સર્વ શક્તિ સંપન્ન પરમાત્મા દ્વારા જ થાય છે.

એ તેહેકીક હકેં કર દિયા, હકેં લઈ કદમ ।

બુલાઈ અપના ઈલમ દે, કર વિધ વિધ રોસન હુકમ ॥ ૨૮ ॥

નિશ્ચય જ ધામધણીએ મારી ક્ષમતાની જાણ કરાવીને મને પોતાનાં ચરણોમાં લઈ લીધી. તેઓએ પોતાનું તારતમ જ્ઞાન આપીને મને વિવિધ પ્રકારે પ્રકાશિત કરી અને પોતાની પાસે બોલાવી લીધી.

હકેં ગિરો બુલાઈ મોમિનોં, હકેં કરાઈ સોહોબત ।

નૂર પાર વચન વિધ વિધ કે, હકેં દઈ નસીહત ॥ ૨૯ ॥

ધામધણીએ જ તારતમ જ્ઞાન દ્વારા બ્રહ્માત્માઓને બોલાવીને મારી સાથે મેળાપ કરાવ્યો. વિવિધ પ્રકારનાં વચનો દ્વારા અક્ષરથી પર અક્ષરાતીતનો ઉપદેશ પણ સદ્ગુરુના રૂપમાં આવીને ધામધણીએ જ આપ્યા છે.

મેં નાહી ન જાનોં કહુએ, મેં નાહી જરા રંચક ।

હકેં ઈલમ જોસ દેય કે, કરી સો હુકમેં હક ॥ ૩૦ ॥

હું કંઈ પણ નથી, મને કંઈ પણ જ્ઞાન નથી, મારું કોઈ વિશેષ અસ્તિત્વ પણ નથી. ધામધણીએ જ પોતાનું જ્ઞાન તથા જોશ પ્રદાન કરીને પોતાના આદેશથી પોતાનું કાર્ય કરાવ્યું છે.

હકેં કિયા હક કરત હેં, ઔર હકેં કરેંગે ।

એ રૂહ કો તેહેકીક ભઈ, ઔર નજરોં ભી દેખે ॥ ૩૧ ॥

આ સઘળું ધામધણીએ જ કર્યું છે, તેઓજ કરી રહ્યા છે તથા ભવિષ્યમાં પણ તેઓ જ કરવાના છે. મારા આત્માને આ નિશ્ચય થઈ ગયો છે અને તેણે પોતાની આંખોથી આ સઘળું જોઈ લીધું છે.

એ સબ હક કરત હેં, કૌલ ફેલ યા હાલ ।

ઔર મુઝમેં જરા ન દેખિયા, બિના નૂર જમાલ ॥ ૩૨ ॥

મારાં વચન, કર્મ તથા મનોભાવ સઘળું ધામધણીની પ્રેરણાથી કાર્યરત છે. મેં પોતાની અંદર

ધામધણીના આદેશ સિવાય કંઈ પણ જોયું નથી.

અબ ઈન બીચ મેં ખતરા, હક ન આવન દે ।

જિન દિલ અરસ ખાવંદ, તિત ક્યોં કર કોઈ મૂસે ॥ ૩૩ ॥

હવે ધામધણી મારા હૃદયમાં કોઈ પણ પ્રકારનો ભય આવવા દેશે નહીં, જે હૃદયમાં પરમધામના ધણી બિરાજમાન હોય તેમાં આ માયા કેવી રીતે પ્રવેશીને તેને લૂંટી શકે ?

દૂજા તો કોઈ હૈ નહીં, એ જો માયા મન દજાલ ।

ઈલમ દેખેં એ ના કછૂ, ઈત જરા નહીં જવાલ ॥ ૩૪ ॥

ખરું જોતાં પરમાત્મા સિવાય કોઈનું અસ્તિત્વ જ નથી, આ મન માયાના કારણે જ દુષ્ટ (દજાલ) બનેલું છે. તારતમ જ્ઞાનથી જાગૃત થઈને જોઈએ તો આ મનનું કોઈ અસ્તિત્વ જ નથી, એટલા માટે જ્ઞાન થવાથી અહીં કોઈની જરા જેટલી પણ પડતી થશે નહીં.

જબ હકેં ઈલમ એ દિયા, તેહેકીક રૂહ કો તુમ ।

કર મનસા વાચા કરમના, કોઈ ના બિના ખસમ હુકમ ॥ ૩૫ ॥

હે આત્મા ! જ્યારે ધામધણીએ તને નિઃસંદેહ બનાવી શકે તેવું તારતમ જ્ઞાન આપ્યું છે ત્યારે હવે તું મન, વચન અને કર્મથી તેઓને જ યાદ કર. તેઓના આદેશ (હુકમ) વિના અહીં કશું પણ સંભવ નથી.

જ્યોં જ્યોં એહ વિચારિએ, ત્યોં ત્યોં તેહેકીક હોતા જાએ ।

ઈત જરા નૂર જમાલ બિના, રૂહ મેં કછૂ ન સમાએ ॥ ૩૬ ॥

જેમ જેમ આ બાબતે વિચાર કરીએ છીએ તેમ તેમ નિશ્ચય દઢ થતો જાય છે કે અક્ષરાતીત પરમાત્મા સિવાય બ્રહ્માત્માઓમાં કંઈ પણ સમાયેલું નથી.

રૂહેં તન હાદીયકા, હાદી તન હેં હક ।

નૂર તન નૂર જમાલ કા, ઈત જરા નાહીં સક ॥ ૩૭ ॥

બ્રહ્માત્માઓ શ્યામાજીના અંગ રૂપ છે અને શ્યામાજી શ્રી રાજજીના અંગ સ્વરૂપ છે. તે રીતે અક્ષરબ્રહ્મ પણ અક્ષરાતીતનું જ અંગ છે, જેમાં કોઈ સંદેહ નથી.

એ મેં તૈં સબ હક કી, એ ઈલમ અકલ ધની ।

નૂર જોસ હુકમ હક કા, યા વિધ હૈ અપની ॥ ૩૮ ॥

આ હું અથવા તું પણ સઘળી પરબ્રહ્મ પરમાત્માની છે, આ જ્ઞાન અને બુદ્ધિ (વિવેક) પણ તેઓએ જ આપેલી છે. આ પ્રકારે અંગી અંગનાના ભાવથી તેઓનું તેજ, આવેશ તથા આદેશ પણ આપણી સંપત્તિ છે.

એહ ખેલ હકેં ક્રિયા, આપ ભી સંગ ઈત આએ ।

અરસ મેં બૈઠે દેખાઈયા, એસા ખેલ બનાએ ॥ ૩૯ ॥

આ નશ્વર ખેલની રચના પરમાત્માએ જ કરાવી છે અને તેઓ સ્વયં આવેશના રૂપમાં આ ખેલમાં આવ્યા છે. ખરેખર ધામધણીએ આવો નશ્વર ખેલ રચાવીને આપણને પરમધામમાં બેઠાબેઠા

બતાવ્યો છે.

ભૂલાએ વતન આપ ખસમ, ખેલ દેખાએ કે જુદાગી ।

મહેર કરી ઈન વિધ કી, બૈઠે ખેલે મેં જાગી ॥ ૪૦ ॥

ધામધણીએ આ ખેલ બતાવીને એમાં આપણને પરમધામ તથા ધામધણીને ભૂલાવી દીધા અને વિયોગનો અનુભવ કરાવ્યો. હવે તેઓએ જ તારતમ જ્ઞાન આપીને આપણા ઉપર એવી કૃપા કરી કે આપણે ખેલમાં બેઠાબેઠા પણ જાગૃત થઈ ગયા.

જગાએ લઈ રૂહેં અપની, કદમોં જો અસલ ।

યામેં સંદેસા કહે, ઈત બૈઠે હેં સામિલ ॥ ૪૧ ॥

બ્રહ્માત્માઓને જાગૃત કરી ધામધણીએ પરમધામમાં પોતાનાં ચરણોમાં જ લઈ લીધા. આ સંસારમાં પણ તેઓ પોતાના આત્માઓની વચ્ચે બિરાજમાન થઈને પોતાનો સંદેશ આપી રહ્યા છે.

ઈત ના મેં આઈ ના ફિરી, એ તો હુકમેં કિયા પસાર ।

એ મેં હુકમેં મેં કરી, અબ હુકમ દેત મેં માર ॥ ૪૨ ॥

ન તો હું (બ્રહ્મપ્રિયા) આ સંસારમાં આવી અને ન તો હું અહીંથી જાગૃત થઈને પરમધામ પાછી ફરી. ધામધણીના આદેશે જ આ જગતરૂપી સ્વપ્નનો વિસ્તાર કર્યો છે. આ ભૌતિક અહંભાવને પણ આ આદેશે જ ઉત્પન્ન કર્યો છે અને હવે તે જ તેને ખતમ કરી રહ્યો છે.

જબ લગ મેં સુપને મિને, નાહીં ખસમ પેહેયાન ।

તબ લગ મેં સિર અપને, બોઝ લિયા સિર તાન ॥ ૪૩ ॥

જ્યાં સુધી હું સ્વપ્નને સ્વપ્નમાં માની રહી હતી ત્યાં સુધી આપણા ધણીને ઓળખી શકી નહોતી. ત્યાં સુધી મેં સંસારનો સંપૂર્ણ ભાર પોતાના માથા પર રાખ્યો હતો.

અબ ખસમ ખ્વાબ કી સુધ પરી, ઓર સુધ પરી હુકમ ।

તબ મેં મેં જરા ના રહી, મેં બૈઠી તલે કદમ ॥ ૪૪ ॥

હવે તારતમ જ્ઞાન દ્વારા મને આપણા ધણી તથા આ સ્વપ્નવત્ સંસારની સમજ થઈ અને ધામધણીના આદેશને પણ મેં સમજી લીધો. ત્યારે મારામાં આ ભૌતિક અહંભાવનું લેશમાત્ર પણ અસ્તિત્વ રહ્યું નહીં, તથા મેં પોતાને ધામધણીનાં ચરણોમાં બેઠેલી જોઈ.

ઈલમ ખુદાઈ ના હોતા, તો ક્યોં સંદેસા પોહોંચત ।

નૂર તજલ્લા કે અન્દર કી, કૌન ઈસારતેં ખોલત ॥ ૪૫ ॥

જો આ તારતમ જ્ઞાન આવ્યું ના હોત તો આ જગતમાં ધામધણીનો સંદેશ કેવી રીતે પહોંચી શકત ? અને પરમ ચૈતન્ય સ્વરૂપ પરબ્રહ્મ પરમાત્માની દિવ્ય લીલાઓનાં રહસ્યોના સંકેત કોણ સ્પષ્ટ કરી શકત ?

સબ મ્યારાજ કી ઈસારતેં, કૌન સાહેદી કલમેં દેત ।

જો અરસ અરવાહેં ઈત ના હોતીં, તો મતા ખિલવત કા કૌન લેત ॥ ૪૬ ॥

રસૂલ મહમ્મદને થયેલ સાક્ષાત્કાર (મ્યારાજ)ના સાંકેતિક વચનોને કુરાનની સાક્ષી આપીને કોણ સ્પષ્ટ કરત ? જો પરમધામના આત્માઓ અહીં આવ્યાં ના હોત તો પરમાત્માની એકાંતિક

લીલાઓનું રહસ્ય કોણ ગ્રહણ કરત ?

ચોથે આસમાન લાહૂત મેં, રૂહ અલ્લા બસત ।

પેહેલેં બતાઈ ફુરકાનેં, સો મોમિન ભેદ જાનત ॥ ૪૭ ॥

ચોથા આસમાન, પરમધામમાં શ્યામાજી (રૂહઅલ્લાહ) રહે છે, આ વાત કુરાનમાં પહેલાંથી જ બતાવી છે. આ રહસ્યને બ્રહ્માત્માઓ જ સમજી શકે છે.

કુંજી નૂર કે પાર કી, રૂહ અલ્લા દઈ મુઝ ।

કેહે બાતૂન મગજ મુસાફકા, કરું જાહેર જો હૈ ગુઝ ॥ ૪૮ ॥

અક્ષરથી પર અક્ષરાતીત પરમધામનાં રહસ્યોને સ્પષ્ટ કરવાવાળી ચાવી (તારતમજ્ઞાન) શ્યામા સ્વરૂપ સદ્ગુરુએ મને આપી અને કુરાન વગેરે ધર્મગ્રંથોનાં ગૂઢ રહસ્યોને સ્પષ્ટ કરવાનો આદેશ આપ્યો હવે હું આ ગૂઢ રહસ્યોને સ્પષ્ટ કરી રહી છું.

જો રખે રસૂલેં હુકમેં, ઔર સબન થેં છિપાએ ।

સો મોકોં કુંજી દેય કે, કૌલ પર જાહેર કરાએ ॥ ૪૯ ॥

પરમાત્માના આદેશથી રસૂલ મહમ્મદે જે રહસ્યોને બધાથી છુપાવીને (ગુપ્ત) રાખ્યાં હતાં તે વચનોને સદ્ગુરુએ તારતમ જ્ઞાન રૂપી ચાવી આપીને મારા દ્વારા નિયત સમયે સ્પષ્ટ કરાવ્યાં.

તો ગુનાહ અરસ અજમ મેં, લિખ્યા સબ મ્યારાજ કે માહેં ।

કરેં જાહેર અરસ દિલ મોમિન, જિત જબરાઈલ પોહોંચ્યા નાહેં ॥ ૫૦ ॥

મ્યારાજનામા ગ્રંથમાં રસૂલ મહમ્મદે જણાવ્યું છે કે પરમધામમાં આત્માઓને દોષ (ગુનાહ) પહોંચ્યો છે. જ્યાં જિબ્રીલ ફિરસ્તા પણ પહોંચી શક્યા નથી એવા પરમધામમાં દોષ કેવી રીતે પહોંચે ? આ રહસ્યને બ્રહ્માત્માઓ જ સ્પષ્ટ કરશે, જેઓનું હૃદય પરમાત્માનું ધામ છે.

એ મેં બોલે જો કછૂ, સો સંદેસે રૂહ અલ્લા જાન ।

એ ઈલમ હકીકત વતની, કહૂં હક બિના ના પેહેયાન ॥ ૫૧ ॥

હું આજે કહી રહ્યો છું તે શ્યામા સ્વરૂપ સદ્ગુરુનો જ સંદેશ છે (તેઓ જ મારા હૃદયમાં બિરાજીને આ કહેવડાવી રહ્યા છે) આ બ્રહ્મજ્ઞાન પરમધામની જ યથાર્થતા પ્રગટ કરી રહ્યું છે. પરમધામની ઓળખ સિવાય તેમાં બીજું કોઈ વિવરણ નથી.

હક પૈગામ ભેજત હૈં, સો દેત સાહેદી કુરાન ।

દે સાહેદી ખુદા ખુદાએ કી, સો ખુદાઈ કરે બયાન ॥ ૫૨ ॥

કુરાન એ સાક્ષી આપે છે કે સ્વયં પરબ્રહ્મ પરમાત્મા જ પોતાના આત્માઓ માટે સંદેશ મોકલે છે. તેઓ સ્વયં પોતાની સાક્ષી આપે છે અને સ્વયં જગતમાં આવીને તેને સ્પષ્ટ પણ કરે છે.

સો ભી રૂહ સાહેદી દેત હૈં, જો નૂર જલાલ પાસ નાહેં ।

સો રોસની નૂરજમાલ કી, લજત આવત મોમિનોં માહેં ॥ ૫૩ ॥

મારો આત્મા અક્ષરાતીતના એ પ્રેમની સાક્ષી આપે છે જેની અક્ષરબ્રહ્મને ખબર નથી. પરબ્રહ્મના આ પ્રેમના પ્રકાશથી બ્રહ્માત્માઓને જ આનંદનો અનુભવ થાય છે.

જબ લગ ખ્વાબ નજરોં, તબ લોં દેત દેખાઈ યો કર ।

ના તો સુખ નૂર જમાલ કો, બેઠે લેવેં કાયમ ઘર ॥ ૫૪ ॥

જ્યાં સુધી આપણી દૃષ્ટિ સ્વપ્નવત્ જગતમાં લાગેલી રહે છે ત્યાં સુધી આપણને આ પ્રકારના આનંદની પ્રતીતિ થતી નથી. નહિ તો આપણે બ્રહ્માત્માઓ સર્વદા પરમધામમાં બિરાજીને જ અક્ષરાતીતનો પ્રેમાનંદ પ્રાપ્ત કરી શકત.

ઈલહામ આવત પરદે સે, સો નાહીં ચૌદે તબક ।

સો મોમિન ઈન ખ્વાબમેં, લેત સુખ બેસક ॥ ૫૫ ॥

આ પંચ ભૌતિક શરીરરૂપી પડદાથી તારતમવાણીના રૂપે દિવ્ય સંદેશ અવતરિત થઈ રહ્યો છે, જે ચૌદ લોકમાં ક્યાંય નથી. આ બ્રહ્મજ્ઞાન દ્વારા બ્રહ્માત્માઓ સ્વપ્નવત્ સંસારમાં પણ અખંડ સુખ પ્રાપ્ત કરે છે.

ઝૂઠ ન સુન્યો કબૂં ઈત થેં, જિન કરો ઝૂઠી ઉમેદ ।

એ ગુઝ હક કે દિલ કા, આવત તુમકો ભેદ ॥ ૫૬ ॥

“હે બ્રહ્માત્માઓ ! તમે ક્યારેય અહીં અસત્ય સાંભળ્યું નથી તેથી મિથ્યા ખેલ જોવાની આશા રાખશો નહીં.” આ પ્રકારે કહીને પોતાના આત્માઓને સાવચેત કરનાર અક્ષરાતીત ધણીના હૃદયનાં ગૂઢ રહસ્ય આ તારતમવાણી દ્વારા તમને સ્પષ્ટ થશે.

આવત સંદેસે પરદે સે, બીચ ગિરો મોમિન ।

ક્યોં ના બિયારો અકલસોં, કર પાક દિલ રોસન ॥ ૫૭ ॥

આ પંચભૌતિક શરીરરૂપી પડદાથી પરમાત્માનો સંદેશ (તારતમવાણી રૂપે) બ્રહ્માત્માઓને પ્રાપ્ત થઈ રહ્યો છે. હે બ્રહ્માત્માઓ ! તમે આ બ્રહ્મજ્ઞાનના પ્રકાશથી પોતાના હૃદયને નિર્મળ કરી તેના પર વિવેકપૂર્વક વિચાર કેમ કરતા નથી ?

ઈતથેં અરજ ભેજત હેં, સો પોહોંચ હે હક કોં ।

જો અસલ અકલેં બિયારિએ, તો આવે દિલ મોં ॥ ૫૮ ॥

આ નશ્વર સંસારથી જે પણ પ્રાર્થના કરવામાં આવે છે, તે નિશ્ચિતરૂપે પરમાત્મા સુધી પહોંચે છે. પોતાની જાગૃત બુદ્ધિથી વિચાર કરશો તો હૃદયમાં તેનો અનુભવ થઈ જશે.

તેહેકીક અરજ પોહોંચત હે, જો ભેજિએ પાક દિલ ।

એસી પોહોંચાઈ હક ને, દિલ પોહોંચે મોહોલ અસલ ॥ ૫૯ ॥

પવિત્ર હૃદયથી કરવામાં આવેલી પ્રાર્થના નિશ્ચિતરૂપે પરમાત્મા સુધી પહોંચે છે. ધામધણીએ મને એવી સ્થિતિ પ્રદાન કરી છે કે મારું હૃદય અખંડ પરમધામનો અનુભવ કરવા લાગ્યું છે.

એ જો પાક દિલેં બિયારિએ, તો આવત ઈલહામ એ ।

પર ઉપલી નજરોં ન દેખિએ, એ જો પોહોંચત હકીકત જે ॥ ૬૦ ॥

પવિત્ર હૃદયથી વિચાર કરશો તો અનુભવ થશે કે પરમાત્માનો સંદેશ પરોક્ષ રૂપે પ્રાપ્ત થઈ રહ્યો છે. પરંતુ જે યથાર્થતાનો અનુભવ હૃદય કરી શકે છે તે બાહ્યદૃષ્ટિથી પ્રત્યક્ષ થશે નહીં.

આવત જાત જો ખબરે, સો પરદે સે દેખત ।

બેઠી તલે કદમ કે, લેવત એહ લજત ॥ ૬૧ ॥

ધામધણીથી મળતી પ્રેરણા તથા તેમના માટે કરવામાં આવતી પ્રાર્થનાને આ આત્મા આ જ હૃદયથી

જોઈ (અનુભવ કરી) રહ્યો છે. આ આત્મા ધામધણીનાં ચરણોમાં બેઠો છે, અને આ આનંદનો અનુભવ કરી રહેલ છે.

મહામત કહે મેં હક કી, પોહોંચી બકા મેં ।

એ મેં અસલ અરસ કી, એ મેં મોમિનોં હક સે ॥ ૬૨ ॥

મહામતિ કહે છે, ધામધણીની કૃપાથી જાગૃત થયેલ આ આત્મિક અહંભાવ અખંડ પરમધામમાં પહોંચી ગયો છે. ખરેખર આ અહંભાવ અખંડ પરમધામનો જ છે. આપણે બ્રહ્માત્માઓને પણ ધામધણીની કૃપાથી જ આ પ્રાપ્ત થયેલ છે.

પ્રકરણ ૩ ચોપાઈ ૧૫૧

જ્યોં જાનો ત્યોં રખો, ધની તુમારી મેં ।

એ કેહેને કો ભી ના કછૂ, તો કહા કહૂં તુમસેં ॥ ૧ ॥

હે ધણી ! આપ મને જેવી રીતે રાખવા ઈચ્છો તેમ રાખો, હું તો આપનું જ અંગ છું. તેમાં મારે કંઈ કહેવાનું પણ નથી અને કહું તો પણ આપને શું કહું ?

કછૂ કછૂ દિલ મેં ઉપજત, સો ભી તુમહીં ઉપજાવત ।

દિલ બાહેર ભીતર અંતર, સબ તુમહીં હક જાનત ॥ ૨ ॥

આમ તો કંઈ-કંઈ કહેવાની ઈચ્છા અંતરમાં જાગે છે, તેને પણ આપ જ ઉત્પન્ન કરી રહ્યા છો. મારા હૃદયની બહાર, અંદર તથા અંતરાત્માના દરેક ભાવ આપ સ્વયં જાણો છો.

જોલોં રખી તુમ હોસ મેં, તબ લગ ઉપજત એ ।

એ મેં માંગે તુમારી તુમપેં, તુમ મંગાવત જે ॥ ૩ ॥

જ્યાં સુધી તમે મને હોશમાં રાખી છે ત્યાં સુધી જ આપની પાસે કંઈક યાચના કરવાની ઈચ્છા ઉત્પન્ન થતી હતી. મેં તમારા “હું” ને તમારી પાસે જ માગી છે અને તે પણ તમે જ યાચના કરાવી (માગવાની પ્રેરણા આપી) રહ્યા છો.

મેં માંગત ડરત હોં, સો ભી ડરાવત હો તુમ ।

મેં માંગે તુમારી તુમ પેં, ના તો ક્યોં ડરે અંગના ખસમ ॥ ૪ ॥

હું આપની પાસે યાચના કરતાં પણ ડરું છું અને આ પ્રકારનો ભય ઉત્પન્ન કરાવનાર પણ આપ છો. મેં તમારી પાસેથી તમારો “હું” માંગ્યો છે, નહીં તો, એક અંગના પોતાના સ્વામી પાસે યાચના કરવામાં કેમ ડરે ?

હજરત ઈસેં માંગિયા, હક અપનાઈત કર ।

તિન પર એ ગુનાહ લિખ્યા, એ દેખ લગત મોહે ડર ॥ ૫ ॥

સ્વયં નિજાનંદ સ્વામી સદ્ગુરુ શ્રી દેવચંદ્રજી મહારાજે (હજરત ઈસા) પોતાના સ્વામી સમજીને આપની પાસેથી કંઈક (જાગણી કાર્યના ઉત્તરાધિકારીના વિષયમાં) માંગ્યું. તેમની આ માંગને દોષિત સાબિત કરવામાં આવી. આ જોઈને મને યાચના કરતાં ભય લાગે છે.

કુરમાન દેખ કે મેં ડરી, દેખ રૂહ અલ્લા પર ગુના ।

એ ખાસી રૂહ ખુદાએ કી, મોમિનોં રહ્યા ન આસંકા ॥ ૬ ॥

કુરાનનાં આ વચનોને જોઈને હું ભયભીત થઈ ગઈ કે સ્વયં શ્યામાજી (શ્રી દેવચંદ્રજી) પર

દોષારોપણ થયું છે. હે બ્રહ્માત્માઓ ! શ્રી શ્યામાજી તો સ્વયં પૂર્ણબ્રહ્મ પરમાત્માનું વિશેષ અંગ (આનંદ અંગ) છે (તથા બ્રહ્માત્માઓના શિરોમણિ છે) જેમાં કોઈ સંદેહ નથી.

તો ડર બડા મોહે લગત, જો ગુનાહ કહ્યા ઈન પર ।

માફક રૂહ અલ્લાહ કે, કોઈ મરદ નહીં બરાબર ॥ ૭ ॥

તેમના પર કરવામાં આવેલ દોષારોપણને જોઈને મને ખૂબ ભય લાગ્યો કારણકે શ્યામાજી સમાન સદ્ગુરુ શ્રી દેવચંદ્રજી જેવા સમર્થ આત્મા બીજો કોઈ નથી.

એ ખાવંદ હૈ અરસ અજમ કા, હાદી હમારા સોએ ।

ઈસ માનિંદ ચૌદે તબક મેં, હુઆ ન હોસી કોએ ॥ ૮ ॥

તેઓ સ્વયં પરમધામના સ્વામી તથા અમારા સદ્ગુરુ છે. આ ચૌદલોકમાં તેઓના સમાન કોઈ થયું નથી કે ના કોઈ થશે.

મેં નેક બાત યાકી કહું, પાક રૂહેં સુનો સબ મિલ ।

મેં કી ખુદી સખત હૈ, એ લીજો દેકર દિલ ॥ ૯ ॥

હું તેઓના વિષયમાં થોડી વાત કરું છું. હે પવિત્ર આત્માઓ ! તમે બધાં મળીને સાંભળો. તેને ધ્યાનપૂર્વક ગ્રહણ કરજો. આ અહંભાવ (હું પણું) ઘણો જ કઠોર છે.

રૂહ અલ્લા કરી બંદગી, તિનમેં ઉનકી મેં ।

તો ગુનાહ કહ્યા ઈન પર, ઈન મેં માંગ્યા હક પેં ॥ ૧૦ ॥

શ્યામાજી સ્વરૂપ સદ્ગુરુએ ધામધણીની ઘણી આરાધના (પૂજા) કરી તથા પોતાપણું જાણીને ઘણીથી કંઈક માંગવાની મરજી થઈ. તેથી તેઓ પર દોષારોપણ થયું કે ઘણી પાસે તેઓએ કંઈક માંગ્યું.

મેરે ના કછૂ બંદગી, ના કછૂ કરી કરની ।

ઓ મેં મુઝમેં ના રહી, એ તો મેં હકેં કરી અપની ॥ ૧૧ ॥

મારી તો કોઈ સેવા (આરાધના) પણ નથી અને મેં કોઈ શ્રેષ્ઠ કર્મ પણ કર્યું નથી. તેથી મારામાં એવું ‘હું’ પણું રહ્યું પણ નથી, પરંતુ આ જે હું (અહંભાવ) છે, તે પણ ધામધણી દ્વારા જ જાગૃત કરવામાં આવેલ છે.

મેં થી બીચ લડકપને, ધની તુમારી પઢાયલ ।

મેરે ઉમેદ ન આસા બંદગી, હક તુમારી નિવાજલ ॥ ૧૨ ॥

હું તો બાલ્યાવસ્થા (અજ્ઞાનાવસ્થા)માં હતી. હે ઘણી ! આપે જ મને શિક્ષિત કરી. મારામાં કોઈ એવો વિશ્વાસ હતો નહીં તથા પૂજા-આરાધના કરવાની આશા પણ હતી નહીં. હું તો માત્ર આપની કૃપાપાત્ર છું.

મેં જો માંગી બેખબરી, સો ઉમેદ પૂરી સબ તુમ ।

તબ ઉસ ખુદી કી મેં કો, દિલ યાહ્યા દિયા હુકમ ॥ ૧૩ ॥

મેં અજ્ઞાનતામાં જે માંગણી કરી હતી તે આપે જ પૂર્ણ કરી હતી. મારા એ ભૌતિક અહંભાવને

પણ આપે, આપના આદેશથી જ અનુકૂળ બનાવ્યો.

અબ માંગૂં સિર હુકમ, હુજત લિએ ખસમ ।

અબ ક્યોં ન હોએ સો ઉમેદ, દિયા હાથ હુકમ ॥ ૧૪ ॥

હે ધણી ! હવે હું આપના આદેશને શિરોધાર્ય કરીને આપના દ્વારા આપવામાં આવેલ સન્માનના અધિકારની સાથે આપની પાસે માંગણી કરું છું. હવે મારી ઈચ્છાઓ કેવી રીતે પૂર્ણ થશે, જ્યારે આપે બધું જ આપના આદેશને અધીન કરી દીધું છે ?

ખસમ ખસમ તો કરત હોં, પર ખસમ ન આવત ભાર ।

ના હુજત રૂહ અરસ કી, તો હોત ના દિલ કરાર ॥ ૧૫ ॥

હું આપને વારંવાર પોતાના સ્વામી (ધામધણી) કહું છું, પરંતુ આપના સ્વામિત્વના મહત્ત્વને સમજીને હું પોતાનું કર્તવ્ય નિભાવી શકી નથી. પરમાત્માના આત્મા હોવાનો અધિકાર (દાવો) પણ હું મેળવી શકી નથી, તેથી મનમાં શાંતિ મળતી નથી.

જો માંગૂં હક જાન કે, અરસ રૂહ કર હુજત ।

તો તબહીં ઉમેદ પોહોંયહીં, જો દિલ મેં યોં ઉપજત ॥ ૧૬ ॥

હું આપને પોતાના સ્વામી સમજીને કંઈક માગું તથા સ્વયં પરમાત્માના આત્મા હોવાનો દાવો કરવા લાગું તો નિશ્ચય રૂપે મારી આશા પૂર્ણ થઈ જશે, એવો વિચાર મનમાં ઉત્પન્ન થાય છે.

જેસા હક હૈ સિર પર, તેસા તેહેકીક જાનત નાહૈં ।

બિસર જાત હૈ નીંદ મેં, દેઢ હોત ન ખ્વાબ કે માહૈં ॥ ૧૭ ॥

જે પ્રકારે પરમાત્મા આપણા શિર પર છે (તેઓ દરેક પ્રકારથી આપણી રક્ષા કરે છે) તે પ્રકારે આપણે તેઓને (તેઓની કૃપાને) નિશ્ચિતપણે જાણતા નથી. અજ્ઞાનની નીંદરમાં આપણે બધું જ (તેઓની કૃપાને) ભૂલી જઈએ છીએ, તેથી સ્વપ્નવત્ સંસારમાં પરમાત્માની અનુભૂતિ દેઢ થઈ શકતી નથી.

જો માંગ્યા હૈ ખ્વાબ મેં, સો હકેં પૂરા સબ ક્રિયા ।

સો બોહોત ના મોહે સુધ પરી, જો ખ્વાબ કે મિને દિયા ॥ ૧૮ ॥

આ સ્વપ્નવત્ જગતમાં મેં જે માંગ્યું, ધામધણીએ મારી દરેક ઈચ્છાઓ પૂર્ણ કરી, તેમ છતાં પણ ધામધણીએ આ સ્વપ્નવત્ જગતમાં મારા પર જે કૃપા કરી તેની પૂરેપૂરી જાણકારી મને થઈ નહીં.

જો મેં માંગૂં જાગ કે, ઔર જાગે હી મેં પાંઝિં ।

તો કારજ સબ સિધ હોવહીં, જો ફૈલેં નીંદ ઉડાઝિં ॥ ૧૯ ॥

જો હું જાગૃત થઈને કંઈક માગું અને જાગૃત અવસ્થામાં મારી સંપૂર્ણ ઈચ્છાઓ પૂર્ણ થઈ જાય તો હું પોતાના આચરણથી જ અજ્ઞાનરૂપી નીંદરને હટાવી શકું, જેનાથી મારાં દરેક કાર્ય (મનોરથ) સિદ્ધ થઈ જશે.

એ જો નીંદ ઉડાઈ કૌલ મેં, જો કદી ફૈલ મેં ઉડત ।

તો નિસબત ઈન કી હક સોં, આવત અરસ લજત ॥ ૨૦ ॥

મેં આ નીંદર માત્ર કથનથી જ હટાવી દીધી છે. જો તે કર્મથી પણ હટી જાત તો પરમાત્માની સાથે

આત્માનો સંબંધ પ્રત્યક્ષ થઈ જાત અને પરમધામના આનંદનો પણ અનુભવ થાત.

જો પાઈએ ઈત લજત, તો હોવે સબ વિધ ।

કાયમ સુખ ઈન અરસ કે, સબ કામ હોવેં સિધ ॥ ૨૧ ॥

જો આ સંસારમાં પરમધામના આનંદની અનુભૂતિ થઈ જાય તો દરેક વાત બની જાય. પરમધામનાં અખંડ સુખ પ્રાપ્ત થતાં જ દરેક કાર્ય સિદ્ધ થઈ જાય છે.

તો ન પાઈએ ઈત લજત, જો ફેલ ન આવત હાલ ।

હાલ આએ ક્યોં સેહે સકે, બિછોહા નૂર જમાલ ॥ ૨૨ ॥

જ્યાં સુધી કર્મ તથા મનઃસ્થિતિ (રહેણી) પરમાત્માને અનુકૂળ ન હોય ત્યાં સુધી સંસારમાં અખંડ સુખની અનુભૂતિ થઈ શકતી નથી. જો મન પરમાત્મા પરક બની જાય તો તેમનો વિયોગ કેવી રીતે સહન થઈ શકે ?

એસા હક હૈ સિર પર, કર દઈ હક પેહેયાન ।

એસી હક કી મૈં જોરાવર, ક્યોં રહે દીદાર બિન પ્રાન ॥ ૨૩ ॥

સદ્ગુરુ ધણીએ આપણને ઓળખાણ કરાવી છે કે આવા સમર્થ પરમાત્મા આપણા રક્ષક (શિર પર) છે. ત્યારે તેમના દ્વારા જાગૃત થયેલ આ સમર્થ આત્મા ધામધણીનાં દર્શન કર્યા વિના કેવી રીતે શરીર (પ્રાણ) ધારણ કરીને રહી શકે ?

એ જો મૈં ખુદાએ કી, ક્યોં રહે દીદાર બિન ।

ક્યોં રહે સુને બિના, મીઠે પીઉ કે બચન ॥ ૨૪ ॥

સદ્ગુરુ ધણી દ્વારા જગાડેલ આ આત્મા ધામધણીનાં દર્શન વિના કેવી રીતે રહી શકે ? પોતાની પીઉનાં મીઠાં વચન સાંભર્યા વિના તેને કેવી રીતે શાંતિ મળશે ?

એક પલ જાત પીઉ દીદાર બિના, બડા જો અચરજ એ ।

એ જો મૈં હૈ હક કી, સો ક્યોં ખડી બિછોહા લે ॥ ૨૫ ॥

ખુબ આશ્ચર્યની વાત છે કે પોતાના પીઉનાં દર્શન વિના આ પળ વીતી જાય છે. ધણીએ જગાડેલ આ આત્મા તેઓનો વિયોગ કેવી રીતે સહન કરે છે ?

છલ મેં આપ દેખાઈયા, દિયા અપના ઈલમ ।

મેં આપ પેહેયાન ના કર સકી, ના કદૂ ચીન્હા ખસમ ॥ ૨૬ ॥

આ માયામાં આપે દર્શન દીધાં અને પોતાનું જ્ઞાન (તારતમ જ્ઞાન) પણ આપ્યું તો પણ હું સ્વયંને તથા આપ ધામધણીને ઓળખી ન શકી.

ધની મેરા અરસ કા, મૈં તુમારી અરધંગ ।

ભેષ બદલ સુનાએ વચન, દિયા દીદાર બદલ કે અંગ ॥ ૨૭ ॥

આપ સ્વયં પરમધામના સ્વામી છો અને હું આપની અર્ધાંગિની છું. આપે વેશ બદલીને (સદ્ગુરુ બનીને) અમને જ્ઞાન આપ્યું અને માનવના રૂપમાં દર્શન આપ્યાં.

મેં બીચ ફરામોસી કે, તુમ આએ સૂરત બદલ ।

પેહેયાન ક્યોં કર સકું, ઈન વજૂદ કી અકલ ॥ ૨૮ ॥

હું તો અજ્ઞાનતાની ઊંડી નીંદરમાં પડી હતી, આપ સ્વરૂપ બદલીને (સદ્ગુરુના રૂપમાં) આ જગતમાં આવ્યા. આ નશ્વર શરીરની બુદ્ધિથી હું આપને કેવી રીતે ઓળખી શકું ?

તાલબ તો ભી તુમસે, ઈસક નાહીં તુમ બિન ।

સબદ સુખ ભી તુમ સે, તુમહીં દિયા દરસન ॥ ૨૯ ॥

હવે તો આપને જ યાચના કરવાની છે. આપના આખ્યા વિના પ્રેમ પણ પ્રાપ્ત થતો નથી. આપે જ મને દર્શન આપ્યાં છે. છેલ્લે મીઠાં વચનોનું સુખ પણ આપના દ્વારા જ પ્રાપ્ત થશે.

એ ઉપજાવત તુમહીં, તુમહીં દેખલાવત ।

તુમહીં ખેલ ખેલાવત, તુમહીં સમે બદલત ॥ ૩૦ ॥

જગતનો ખેલ જોવાની ઈચ્છા ઉત્પન્ન કરાવનાર પણ આપ જ છો, અને તેને બતાવનાર પણ આપ જ છો. આ ખેલ પણ આપ ખેલી રહ્યા છો અને સમય પરિવર્તન પણ આપ જ કરી રહ્યા છો.

મેં કો તુમ ખડી કરી, મેં કો દેખાઈ તુમ ।

મેં કો તલે કદમ કે, ખડી રાખી માહેં હુકમ ॥ ૩૧ ॥

હે ઘણી ! આપે જ મને (આત્મિક અહંને) જાગૃત કરીને સ્વયં (આત્મા)ની ઓળખ કરાવી. આપે જ મને પોતાનાં ચરણોમાં બિરાજમાન કરીને પોતાના આદેશને આધિન ઊભો કરી દીધો છે.

તુમહીં સાથ જગાઈયા, તુમ દઈ સરત દેખાએ ।

તુમહીં તલબ કરાવત, તો દરસન કો હરબરાએ ॥ ૩૨ ॥

આપે જ (સદ્ગુરુ બનીને) નશ્વર ખેલમાં આવેલ આત્માઓને જાગૃત કરીને પોતાનાં વચનાનુસાર આત્મજાગૃતિ (ક્યામત)ની પળ બતાવી. આપ જ દર્શનની ઈચ્છા ઉત્પન્ન કરાવો છો, તેથી આત્માઓ આપનાં દર્શન માટે વ્યાકુળ થયા છે.

તુમહીં દિલમેં યોં લ્યાવત, મેં દેખોં હક નજર ।

સો પટ તુમહીં સે ખુલે, તુમસે ટલે અન્તર ॥ ૩૩ ॥

આપ જ મારા હૃદયમાં આ ઈચ્છા જાગૃત કરી રહ્યા છો કે હું આપનાં પ્રત્યક્ષ દર્શન કરું. તેથી અજ્ઞાનનું આવરણ પણ આપનાથી જ દૂર થાય તથા આપ અને મારી વચ્ચેનું અંતર પણ આપનાથી જ દૂર થશે.

શ્રવનોં સબદ સુનાએ કે, દિલ દીદે દીદાર ।

અનેક હક મેહેરબાનગી, સો કહાં લોં કહૂં સુમાર ॥ ૩૪ ॥

આપે જ કાન વડે મીઠાં વચન સંભળાવી, અંતઃચક્ષુથી દર્શન કરાવ્યાં. મારા પર આપનો ઘણો અનુગ્રહ છે તેની ગણતરી ક્યાં સુધી હું કરું ?

જોસ ઈસક ઔર બંદગી, ચલના હક કે દિલ ।

એ બકસીસ સબ તુમ સે, ખુસબોએ વતન અસલ ॥ ૩૫ ॥

જોશ, પ્રેમ, ઉપાસના તથા આપની ઈચ્છા પ્રમાણે ચાલવું, આ સંપૂર્ણ કૃપા પ્રસાદી આપનાથી જ

પ્રાપ્ત થઈ છે. આપે જ અમને પરમધામની સુગંધ પ્રદાન કરી છે.

और के ईनायतें तुम से, सो कहां लों कहुं वयन ।

सो के आवत हैं नजरों, पर कह्यो न जाये सुकन ॥ ३६ ॥

બીજી પણ સંપત્તિઓ આપનાથી જ વરદાન સ્વરૂપે પ્રાપ્ત થઈ છે, તેનું વર્ણન હું કયા શબ્દોમાં કરું ? આપના આવા અનેક અનુગ્રહ વારંવાર દૃષ્ટિગોચર પણ થાય છે પરંતુ તેને શબ્દો દ્વારા વ્યક્ત કરી શકાય નહીં.

में अपनी अकलें केती कहुं, तुम करावत सब ।

बाहेर अंदर अन्तर, या तबहीं या अब ॥ ३७ ॥

હું પોતાની તુચ્છ બુદ્ધિથી કેટલું કહું ? બધું જ કરાવનાર આપ જ છો. આના પહેલાં અથવા પછી બાહ્યરૂપથી, મનથી અથવા અંતરાત્માથી બધું જ કરનાર તથા કરાવનાર આપ જ છો.

जानो तो राज् रभो, जानो तो दलगीर ।

या पाक करो छादीपना, या बैठाओ माहें तकसीर ॥ ३८ ॥

હે ધણી ! આપ મને પ્રસન્ન રાખો અથવા દુઃખી રાખો, ઈચ્છો તો મને પવિત્ર બનાવીને સદ્ગુરુના શરણમાં રાખો અથવા દોષિત સિદ્ધ કરીને દંડ આપો, આ સઘળું આપના જ હાથમાં છે.

अब मेरा केहेना ना कछू, तुमहीं केहेलावत अे ।

मेरे कहे मैं रहत है, पर सब बस हुकम के ॥ ३९ ॥

મારે કંઈ કહેવાનું નથી, તે પણ આપ જ કહેવડાવો છો. મારા કહેવાથી તો અહંભાવ માનવામાં આવશે પરંતુ આ સઘળું આપના આદેશને આધીન છે.

अब सब के मन में अे रहे, ईत दिल् याह्या હોअे ।

तो पाईअे भेल ખुसाલી, હક જાનત સબ સોઅે ॥ ૪૦ ॥

હવે દરેક આત્માઓના મનમાં આ વાત રહેશે કે અહીંનાં સઘળાં કાર્ય તેઓની ઈચ્છાનુસાર થાય ત્યારે જ તેઓ આ ખેલનો આનંદ લઈ શકે. આ સઘળું તો આપ ધામધણી જાણો જ છો.

अे भी तुम केहेलावत, कारन उमत के ।

अरस वजूद के अंतर में, तुम पेहेले उपजावत अे ॥ ४१ ॥

આ બધું આપ પોતાની અંગનાઓ માટે મારા દ્વારા કહેવડાવો છો. આ કહેવાની ઈચ્છા પણ આપ મારી પર આત્માના હૃદયમાં પહેલેથી જ ઉત્પન્ન કરાવીને, મારા દ્વારા અહીં કહેવડાવો છો.

असल हमारी अरस में, ताअे ज्वाब देजावत तुम ।

जैसा उत ओ देभत, तैसा करत ईत हम ॥ ४२ ॥

અમારું મૂળ સ્વરૂપ (પરમાત્મા) તો પરમધામમાં છે આપ તેને જ આ સ્વપ્ન જગત બતાવી રહ્યા છો. પર આત્મા ત્યાં જેવું જુએ છે અમે આ નશ્વર તનથી અહીં તેવું કરીએ છીએ.

ईन विध गुनाह हम पर, लागत नाहीं कोअे ।

में तो ईत नाहीं कितहुं, ईत उत किया हक का હોअે ॥ ૪૩ ॥

તેથી અમારા પર કોઈ પણ દોષ આરોપિત થતો નથી. મારું તો અહીં કોઈ અસ્તિત્વ છે જ નહીં.

અહીં (સંસારમાં) તથા ત્યાં (પરમધામમાં) સર્વત્ર આપનું કરાવ્યું જ થાય છે.

ભુલાએ દિયા તુમ હમ કો, આપ વતન ખસમ ।

તાથેં ખુદી મેં લે ખડી, જૂઠે ખેલ મેં આતમ ॥ ૪૪ ॥

હે ધણી ! આપે જ અમને પોતાના સ્વરૂપની, પરમધામની તથા આપ ધણીની વિસ્મૃતિ કરાવી દીધી છે. તેથી આ નશ્વર ખેલમાં આવીને આ આત્મા નશ્વર દેહને જ સ્વયં માનવા લાગ્યો છે.

આપ છિપાયા તુમ હમ સોં, જૂઠે ખેલ મેં ડાર ।

ફેર કર તુમ ખડી કર, કર કે ગુન્હેગાર ॥ ૪૫ ॥

હે ધણી ! આ સ્વપ્નવત્ સંસારમાં અમને મોકલીને આપે પોતાનું સ્વરૂપ છુપાવ્યું છે. પછી તારતમ જ્ઞાનથી જાગૃત કરીને અમને અમારા દોષથી અવગત કરાવ્યા અને દોષી સિદ્ધ કરીને પણ અમને પોતાનાં ચરણોમાં ઊભાં કર્યાં.

ફેર તુમ હમકો અકલ દઈ, મેં ખુદી પકડી સોએ ।

જો જૈસી કરેગા, તૈસી પાવેગા સોએ ॥ ૪૬ ॥

ફરીથી આપે અમને માયાવી બુદ્ધિ આપી જેનાથી અમે તે ભૌતિક અહંભાવ (દેહાધ્યાસ) ગ્રહણ કર્યો. આ સંસારમાં જે જેવું કરે છે તે તેવું ફળ મેળવે છે.

આપ ભી ભેષ બદલ કે, આએ અપના દિયા ઈલમ ।

સબ બાતેં કહી વતન કી, પર પેહેયાન ના સકે હમ ॥ ૪૭ ॥

આપે ફરીથી સદ્ગુરુના રૂપમાં (વેશ બદલીને) આવીને અમને પોતાનું જ્ઞાન (તારતમ જ્ઞાન) આપ્યું. આપે પરમધામની સઘળી વાતો સમજાવી, છતાં અમે આપને ઓળખી શક્યા નહીં.

ઈત ભી ગુનાહ સિર પર હુઆ, યાદ ન આયા અસલ ।

તુમ રોએ લર ખીજ કહ્યા, તો ભી રહી ના મૂલ અકલ ॥ ૪૮ ॥

આમાં પણ અમારા માથે દોષારોપણ થયું કે અમને અમારા મૂળ ઘરનું સ્મરણ થયું નથી. આપે રડીને, ઝઘડીને તથા ગુસ્સે થઈને પણ અમને સમજાવવાનો પ્રયત્ન કર્યો ત્યારે પણ અમારામાં જાગૃત બુદ્ધિ આવી નહીં.

યોં ગુનાહ અનેક ભાંત કા, હુઆ હમારે સિર ।

હમ કદૂ ના કર સકે, તો ભી ખબર લઈ હકે ફેર ॥ ૪૯ ॥

આ પ્રકારે અમારા શિરે (ભૂલી જવાના) અનેક પ્રકારના દોષ આરોપિત થયા. અમે સંસારમાં આવીને કંઈ પણ શ્રેષ્ઠ કાર્ય કરી શક્યા નહીં, તો પણ ધામધણીએ સદ્ગુરુના રૂપમાં આવીને અમારી ખબર લીધી.

કે સુખ હમકો અરસ કે, ભાંત ભાંત દિએ અપાર ।

તો ભી નીંદ હમારી ના ગઈ, ઈત ભી હુએ ગુન્હેગાર ॥ ૫૦ ॥

સદ્ગુરુએ આવીને અમને પરમધામના જુદા-જુદા અસંખ્ય સુખો પ્રદાન કર્યાં તો પણ અમારી અજ્ઞાનરૂપી નિદ્રા દૂર થઈ નહીં. અહીં પણ અમે અપરાધી સિદ્ધ થયા.

કર મનસા વાચા કરમના, સબ અંગોં કર હેત ।

કેહે કેહે હારે હમ સોં, પર મેં ન હુઈ સાવચેત ॥ ૫૧ ॥

સદ્ગુરુ ધણીએ અમને મન, વચન તથા કર્મથી સ્નેહપૂર્વક સમજાવ્યા. તેઓ કહી-કહીને થાકી ગયા પણ હું સચેત થયો નહીં.

યોં કે ગુનાહ કેતે કહું, સબ ઠોરોં ગઈ ભૂલ ।

કે દેખાએ ગુન અપને, તાકો તૌલ ના મોલ ॥ ૫૨ ॥

આ પ્રકારે અનેક અપરાધોની હું કેવી રીતે ગણતરી કરું ? સર્વત્ર હું ભૂલ કરતો ગયો તો પણ ધામધણીએ કૃપાપૂર્વક અમારી ઉપર અનેક ઉપકાર (ગુણ) કર્યા જેનું નિરૂપણ તથા મૂલ્યાંકન થઈ શકે નહીં.

સો ગુન દેખે મેં નજરોં, જિનકો નહીં સુમાર ।

તો ભી પેહેચાન ન હુઈ, ના છૂટી નીંદ બિકાર ॥ ૫૩ ॥

આ ઉપકારોને મેં પોતાની આંખોથી જોયા જેની કોઈ ગણતરી જ નથી. તો પણ મને ઓળખ થઈ નહીં, અને અજ્ઞાનરૂપી નીંદર તથા મારા મનોવિકાર દૂર થયા નહીં.

પીછે આપ જુદે હોએ કે, ભેજ દિયા હુરમાન ।

સો પઢ્યા મેં ભલી ભાંત સો, કરી સબ પેહેચાન ॥ ૫૪ ॥

પછી સદ્ગુરુએ અંતર્ધાન થઈને મારી પાસે કુરાન મોકલાવ્યું. મેં તેને સારી રીતે વાંચ્યું અને તેની પૂર્ણ જાણકારી પ્રાપ્ત કરી.

સો કુંજ દઈ હાથ મેરે, કોઈ ખોલે ના મુઝ બિન ।

સક્તિ નહીં ત્રૈલોક કો, ના કહૂ સક્તિ ત્રૈગુન ॥ ૫૫ ॥

સદ્ગુરુએ જ મને દરેક ધર્મગ્રંથોનાં ગૂઢ રહસ્યને સ્પષ્ટ કરવાની યાવી સ્વરૂપ તારતમ જ્ઞાન આપ્યું. મારા સિવાય કોઈએ પણ આ રહસ્ય સ્પષ્ટ કર્યું નથી. ત્યાં સુધી કે ત્રણેય લોકના પ્રાણીઓ તથા ત્રિગુણાધિપતિ (બ્રહ્મા, વિષ્ણુ, મહેશ)માં પણ આ ક્ષમતા નથી.

ઈન વિધ ગુન કેતે કહું, કે દેખે મેં નજર ।

મેરે હાથ ખુલાએ કે, કરી બ્રહ્માંડ મેં ફજર ॥ ૫૬ ॥

સદ્ગુરુના આ ઉપકારોને હું ક્યાં સુધી કહું ? આવા અનેક ઉપકાર મેં પોતાની આંખોથી જોયા છે. તેઓએ મારા દ્વારા જ આ રહસ્ય સ્પષ્ટ કરાવીને સંસારમાં બ્રહ્મજ્ઞાનનો પ્રકાશ ફેલાવ્યો છે.

કે લિખી ઈસારતેં અરસ કી, કે રમૂજેં અનેક ।

પેહેલે પઢાઈ મુઝ કો, મેં હી ખોલું એહી એક ॥ ૫૭ ॥

કુરાનમાં પણ પરમધામનાં રહસ્યોના વિષયમાં અનેક સંકેત આપવામાં આવ્યા છે. સદ્ગુરુએ મને આ ગ્રંથ એટલા માટે વંચાવ્યો કે એક માત્ર હું જ આનાં રહસ્યોને સ્પષ્ટ કરું.

મહામત કહે મેં હક કી, ખોલે મગજ મુસાફ કલામ ।

ઔર હક કલામ કૌન ખોલ સકે, જો મિલે ચૌદે તબક તમામ ॥ ૫૮ ॥

મહામતિ કહે છે, ધામધણીની ‘હું’ દ્વારા જ કુરાન આદિ ધર્મગ્રંથોનાં રહસ્ય સ્પષ્ટ થયાં.

અન્યથા ચૌદલોકના દરેક લોકો મળી જાય તો પણ પરમાત્માનાં વચનોનાં ગૂઢ રહસ્ય કોણ સ્પષ્ટ કરી શકે ?

પ્રકરણ ૪ ચોપાઈ ૨૦૯

યોં કે દેખાઈ માયા, ઔર કે વિધ કરાઈ પેહેયાન ।

કે વિધ બદલી મજલેં, કે પુરાએ સાખ નિસાન ॥ ૧ ॥

આ રીતે પરબ્રહ્મ પરમાત્માએ માયાના વિભિન્ન ખેલ બતાવ્યા અને તેનાથી છૂટવાની (મુક્ત થવાની) અનેક પ્રકારની સમજ પણ કરાવી. વ્રજ, રાસ તથા જાગણીની વિભિન્ન પરિસ્થિતિઓને પણ બદલી તથા વિભિન્ન ધર્મગ્રંથોની સાક્ષીઓ પણ આપી.

હક કી બાતેં અનેક હેં, કહી ન જાએ યા મુખ ।

ઈન જૂઠે ખેલ મેં બૈઠાએ કે, કે દિએ કાયમ સુખ ॥ ૨ ॥

પરમાત્માની લીલાઓ અનેક છે. આ જીભ વડે તેનું વર્ણન થઈ શકે નહીં. આ નશ્વર ખેલમાં બિરાજમાન થઈને પણ તેઓએ અમને પરમધામનાં અનેક સુખનો અનુભવ કરાવ્યો.

મેં પેહેલે કેહેની કહી, કિયા કામ દુની કા સબ ।

પર એક ફૈલ રેહેનીય કા, લિયા ના સિર પર તબ ॥ ૩ ॥

હું પહેલાં સદ્ગુરુ પાસેથી સાંભળેલા ઉપદેશ જ બીજાને સંભળાવતો રહ્યો અને માયાનાં દરેક કાર્ય પણ કરતો રહ્યો. એ સમયે મેં સદ્ગુરુના એક પણ ઉપદેશને શિરોધાર્ય કરીને જીવનમાં ઉતાર્યો નહીં.

અબ આયા બખત રેહેનીય કા, રાત મેટ હુઈ ફજર ।

અબ કેહેની રેહેની હુઆ યાહે, છોડ દુની લે અરસ નજર ॥ ૪ ॥

હવે તો સદ્ગુરુના ઉપદેશને અનુરૂપ આચરણ કરવાનો સમય આવી ગયો. અજ્ઞાનની રાત્રિ ખતમ થઈ અને જ્ઞાનના પ્રભાતનો ઉદય થયો. હવે તેઓ ઉપદેશ-આચરણ દ્વારા ચરિતાર્થ થવાનું ઈચ્છે છે તેથી સંસારમાંથી દૃષ્ટિ દૂર કરીને પરમધામ તરફ લગાવી દઉં.

અબ સમયા આયા રેહેનીય કા, રૂહ ફૈલ કો યાહે ।

જો હોવે અસલ અરસ કી, સો ફૈલ લે હાલ દેખાએ ॥ ૫ ॥

હવે આચરણ કરવાનો સમય આવી ગયો છે, મારો આત્મા પણ સદ્ગુરુનાં વચનોને જીવનમાં ઉતારવાનું ઈચ્છે છે. તેથી જે પરમધામના આત્માઓ છે તે પોતાના આચરણ દ્વારા મનોભાવ (મનોદશા) ને બદલે (મનને પરમધામ તરફ લગાવે).

કેહેની કહી સબ રાત મેં, આયા ફૈલ હાલ કા રોજ ।

હક અરસ નજર મેં લેય કે, ઉડાએ દિયો દુની બોઝ ॥ ૬ ॥

અજ્ઞાનની રાત્રિમાં ઘણું બધું કહેવામાં આવ્યું, હવે તો આચરણ દ્વારા મનસ્થિતિને બદલવાનો સમય આવી ગયો છે. તેથી હવે પરમધામ તથા પરબ્રહ્મ પરમાત્મા તરફ દૃષ્ટિ કરીને સંસારના ભારને ઉતારી દો (મુક્ત થઈ જાઓ).

જો હકેં કેહેલાયા સો કહ્યા, ઈત મેં બીય કહૂં નાહેં ।

ફેલ હાલ સબ હક કે, હકેં સક મેટી દિલ માહેં ॥ ૭ ॥

ધામધણીએ જેવું કહેવડાવ્યું છે તેવું મેં કહ્યું છે, તેમાં મારો અહંભાવ કંઈ પણ નથી. મારું આચરણ તથા મનસ્થિતિ બધું જ ધામધણીના આદેશને આધીન છે, તેઓએ જ તારતમ જ્ઞાન આપીને મારા મનના દરેક સંદેહનું નિરાકરણ કરી દીધું છે.

ઈલમ દિયા હકેં અપના, ઔર દઈ અસલ અકલ ।

જોસ ઈસક સબ હક કે, સબ ઉમત કરી નિરમલ ॥ ૮ ॥

ધામધણીએ પોતાનું જ્ઞાન (તારતમ જ્ઞાન) આપીને મને જાગૃત બુદ્ધિ પ્રદાન કરી. આ જોશ અને પ્રેમ પણ તેઓના જ છે, જેના દ્વારા તેઓએ સઘળા બ્રહ્માત્માઓને નિર્મળ બનાવી દીધા.

ઈન જડથેં તબ મેં નિકસી, જબ યકીન દિયા આપ ।

સકેં સારી ભાંન કે, તુમ સાહેબ કિયા મિલાપ ॥ ૯ ॥

હું આ જડવત્ સંસારનાં બંધનોથી ત્યારે જ મુક્ત થઈ શક્યો જ્યારે ધણીએ સ્વયં મને વિશ્વાસ અપાવ્યો. મારી દરેક શંકાઓનું નિવારણ કરી પોતે જ (સદ્ગુરુના રૂપમાં) મને આવીને મળ્યા.

એ મેં કાઢી તુમ ઈન વિધ, ઈન મેં મેં ન આવે સક ।

યોં કાઢી ખુદી મેં સાથ કી, હકેં કિએ આપ માફક ॥ ૧૦ ॥

આ પ્રકારે પોતે મારા ભૌતિક અહંભાવને દૂર કરી મને આત્મભાવમાં સ્થિત કરી દીધી હવે આ આત્મિક અહંભાવને જાગૃત થવામાં મને કોઈ સંદેહ નથી. આ પ્રકારે સુંદરસાથના પણ ભૌતિક અહંને દૂર કરી આપે સ્વામીને અનુરૂપ કાર્ય કર્યું છે.

હુકમેં હાથ પકડ કે, દિયા ફેલ હાલ બેસક ।

તબ જોસ ઈસક દેખાઈયા, જાસોં પાયા હક ॥ ૧૧ ॥

ધામધણીના આદેશથી જ આપે મારો હાથ પકડીને નિઃસંદેહ મારા મનોભાવ તથા આચરણમાં પરિવર્તન કરી દીધું. પછી આવેશ તથા પ્રેમ પ્રદાન કર્યા જેનાથી પોતાના ધામધણીને હું પામી શક્યો.

જોસ હાલ ઔર ઈસક, એ આવે ન ફેલ હાલ બિન ।

સો ફેલ હાલ હક કે, બિના બકસીસ ન પાએ કિન ॥ ૧૨ ॥

આવા આવેશ, ઉત્કૃષ્ટ મનોભાવ તથા પ્રેમ, ભૌતિક વ્યવહાર તથા મનોભાવમાં પરિવર્તન કર્યા વિના પ્રાપ્ત થતાં નથી. આ પ્રકારે પરમાત્મા પરક વ્યવહાર તથા મનોભાવ સદ્ગુરુની કૃપા વિના કોઈને પણ પ્રાપ્ત થયા નથી.

કલામ હક જુબાન કે, તિનકા કહૂં વિવેક ।

ઈન કેહેની સે કાયમ હુએ, દુની પાયા હક એક ॥ ૧૩ ॥

પરમાત્મા દ્વારા કહેવામાં આવેલ (કુરાનનાં) વચનોનું હું વિવેચન કરી રહ્યો છું. તે વચનોથી સંસારિક જીવોએ પણ એક પરમાત્માનું રહસ્ય સમજીને અખંડ સુખ પ્રાપ્ત કર્યું.

જિન કેહેની કિલ્લીય સે, ખુલ્યા ભિસ્ત કા દ્વાર ।
સો કેહેની છુડાઈ હુકમેં, દે ફૈલ રેહેની સાર ॥ ૧૪ ॥

તારતમજ્ઞાનરૂપી જે ચાવીથી મુક્તિસ્થળોનાં દ્વાર ખુલ્લી ગયાં છે, હવે ધામધણીના આદેશે માત્ર ઉપદેશને મહત્ત્વ ન આપીને આચરણ(વ્યવહાર)માં ચરિતાર્થ કરવાને જ સારરૂપ બતાવ્યું.

એ જો કેહેની ઈન ભાંત કી, કિએ કાયમ ચૌદે તબક ।
સો છુડાઈ કેહેનીય કો, જાસોં પાયા દુનિયાં હક ॥ ૧૫ ॥

ધર્મગ્રંથોનું આ જ્ઞાન જ એટલું મહત્ત્વપૂર્ણ છે કે તેનાથી ચૌદલોકના જીવોને અખંડ સુખ પ્રાપ્ત થયું. જે વચનો દ્વારા સંસારના જીવોને અખંડનો બોધ મળ્યો છે, તે ઉપદેશોને છોડીને ધામધણીએ તેનાથી પણ વધારે મહત્ત્વ આચરણને આપ્યું છે.

કહે હુકમ આગે રેહેનીય કે, કેહેની કછુએ નાહેં ।
જોસ ઈસક હક મિલાવડીં, સો ફૈલ હાલ કે માહેં ॥ ૧૬ ॥

ધામધણીના આદેશનું તાત્પર્ય (કથન) એ જ છે કે આચરણ સમક્ષ માત્ર કથનનું કોઈ મહત્ત્વ નથી. સદ્ આચરણ તથા શુદ્ધ મનોભાવ હોવાથી જ પરમાત્મા તેમની અંદર પોતાનો આવેશ અને પ્રેમને મેળવી દે છે.

દુનિયાં કેહેની કેહેત હૈ, સો રૂબત મૈં સાગર ।
મૈં લેહેરેં મેર સમાન મૈં, કોઈ નિકસ ન પાવે બકા ઘર ॥ ૧૭ ॥

સંસારના જીવ માત્ર કથન જ કરે છે, તેથી અહંભાવને કારણે તેઓ ભવસાગરમાં ડૂબી જાય છે. પર્વત સમાન બનેલા અહંભાવનાં તરંગોની બહાર નીકળીને કોઈ પણ વ્યક્તિ અખંડ ઘરને પ્રાપ્ત કરી શકતા નથી.

એ ખેલ મોહોરે કથ કથ ગએ, સો જલે ખુદી બેખબર ।
આપ લેહેરેં માહેં અપની, ગોતે ખાત ફેર ફેર ॥ ૧૮ ॥

આ ખેલનાં રમકડાં સમાન સંસારના જીવ માત્ર કથન જ કરીને ચાલ્યા ગયા. અજ્ઞાનતાને કારણે તેઓ પોતાના અહંભાવમાં જ સળગતા રહી ગયા. ખરેખર પોતાના અહંભાવના તરંગોમાં જ તેઓ વારંવાર ગોથાં ખાતા રહ્યા છે.

એહી ઈનોં કા કિબલા, છોરેં નાહીં ખ્યાલ ।
મૈં મૈં કરત મરત નહીં, ઈનકે એહી ફૈલ હાલ ॥ ૧૯ ॥

આ અહંભાવ જ તેઓનો આરાધ્ય છે જેનો તેઓ ત્યાગ કરી શકતા નથી. આવા લોકો સદૈવ “હું” “હું” કરતા રહે છે, તે છતાં પણ તેઓનો અહંભાવ ક્યારેય ઓછો થતો નથી. તેઓનું આચરણ (કર્મ) તથા મનોભાવ જ એવા છે.

અબ કૈસી મૈં બીચ ખેલ કે, જો ખેલત કબૂતર ।
એ જો નાબૂદ કછુએ નહીં, તો મૈં કહત ક્યોં કર ॥ ૨૦ ॥

જાદૂગરના ખેલનાં કબૂતરોની જેમ અસ્તિત્વહીન સંસારિક જીવોના અહંભાવનું મહત્ત્વ જ શું છે ? જેઓનું સ્વયં અસ્તિત્વ નથી તેઓ પોતાનો અહંભાવ કેવી રીતે વ્યક્ત કરી શકે છે ?

એ ખેલ ક્રિયા તુમ વાસ્તે, જો દેખત બૈઠે વતન ।

સો દેખ કે ઉડાવસી, જિન વિધ જૂઠ સુપન ॥ ૨૧ ॥

હે બ્રહ્માત્માઓ, ખરેખર આ નશ્વર ખેલની રચના તમારા માટે જ કરવામાં આવી છે અને તમે સ્વયં પરમધામમાં બિરાજીને તેને જોઈ રહ્યા છો. તેને જોઈને તમે જ્યારે જાગૃત થઈ જશો ત્યારે તે નશ્વર ખેલ તેવી જ રીતે ઊડી જશે જેવી રીતે ઊંઘમાંથી જાગૃત થવાથી સ્વપ્ન ઊડી જાય છે.

જો રૂહે હોએ અરસ કી, સો તો તલે હુકમ ।

જાનત ત્યો ખેલાવત, ઊપર બૈઠ ખસમ ॥ ૨૨ ॥

પરમધામના બ્રહ્માત્માઓ સદૈવ ધામધણીના આદેશને આધીન રહે છે, કારણ કે પરમધામમાં બિરાજેલ ધામધણી જેમ ઈચ્છે તેમ જ તેઓને રમાડી રહ્યા છે.

ઈન મેં ભી મેં હૈ નહીં, જો એ સમજેં મૂલ ઈલમ ।

ફૈલ હાલ ઈસક લેવહીં, તબ હક કી મેં આતમ ॥ ૨૩ ॥

જો આ બ્રહ્માત્માઓ મૂળ (તારતમ) જ્ઞાનનું રહસ્ય સમજી લે તો ખરેખર તેઓમાં અહંભાવ (“મેં”)નું અસ્તિત્વ જ રહે નહીં અર્થાત્ તેઓ સ્વયંને ધામધણીથી અલગ સમજશે નહીં. ખરેખર સત્ આચરણ (કર્મ), શુદ્ધ મનોભાવ તથા પ્રેમને ગ્રહણ કરવાથી તેઓમાં “હું ધામધણીની જ અંગના છું” એવો ભાવ ટકી રહેશે.

તબ ગુનાહ કદૂ ના લગે, જો કીજે એસી ચાલ ।

સો સુકન પેહેલે કહે, જો કોઈ બદલે હાલ ॥ ૨૪ ॥

ઉપર્યુક્ત આચરણ હોવા છતાંય બ્રહ્માત્માઓને કોઈ પણ પ્રકારનો દોષ લાગતો નથી, બ્રહ્માત્માઓ પોતાની મનોદશા (મનસ્થિતિ) બદલે એ હેતુથી આ પ્રકારનાં વચન પહેલેથી જ કહેવામાં આવ્યાં છે.

ઈન વિધ મેં મરત હૈ, બૈઠે તલે કદમ ।

જોસ ઈસક આવે હાલ મેં, લેય કે હક ઈલમ ॥ ૨૫ ॥

“અમે ધામધણીનાં ચરણોમાં જ બેઠા છીએ તથા તેમની જ અંગનાઓ છીએ” એવું સમજવાથી પણ ભૌતિક અહંભાવ (દેહાધ્યાસ) ખતમ થઈ જાય છે. આ પ્રકારે તારતમ જ્ઞાનના રહસ્યને ગ્રહણ કરવાથી પોતાની મનસ્થિતિ ધણીના જોશ તથા પ્રેમથી પરિપૂર્ણ થાય છે.

જો સુધ મલકૂત મેં નહીં, ના સુધ નૂર વતન ।

સો ગિરો દિલ પૂરન ભઈ, મેં કાઢી બકસીસ ઈન ॥ ૨૬ ॥

જે પ્રેમની સમજ વૈકુંઠ (મલકૂત) તથા અક્ષરધામ (નૂરવતન)માં પણ નથી, ધામધણીએ તેને બ્રહ્માત્માઓના ભૌતિક અહંભાવ “હું” ને દૂર કરીને ઉપહાર (બક્ષિશ) રૂપે તેઓને પ્રદાન કર્યો, જેના કારણે તેઓની હાર્દિક મનોકામનાઓ પૂર્ણ થઈ.

ઈન મેં કો હક બિના, કબહૂં ન કાઢી જાએ ।

સો મુઝ પર મેહેર હકેં કરી, મેં જરે કો દેત ઉડાએ ॥ ૨૭ ॥

ધામધણી વિના આ ભૌતિક અહંભાવ (હું)ને ક્યારેય કાઢી શકાય નહીં. ધામધણીએ મારા ઉપર એવી કૃપા કરી કે મેં આ અહંભાવને ધૂળની રજકણની જેમ ઉડાડી દીધો.

ના તો એ મેં સી નહીં, જો નિકસે કિએ ઉપાએ ।

મેહેનત કર ત્રિગુન થકે, કોઈ સકે ન મેં કો ફિરાએ ॥ ૨૮ ॥

નહિ તો આ અહંભાવ (હું) એટલો સરલ નથી કે અન્ય પ્રયત્નોથી નીકળી જાય. ત્રિગુણાધિપતિ (બ્રહ્મા, વિષ્ણુ તથા મહેશ) પણ પ્રયત્ન કરીને થાકી ગયા, ખરેખર કોઈ પણ તેને સંસારથી ફેરવીને પરમાત્માની તરફ લગાવી શક્યા નહીં.

એ દુનિયાં ચૌદે તબક મેં, કિન જાન્યો ન મેં કો બલ ।

કિન મેં કો પાર ન પાઈયા, કઈ દૌડાએ થકે અકલ ॥ ૨૯ ॥

આ ચૌદલોકનાં પ્રાણીઓમાંથી પણ કોઈ આ અહંભાવની (હું) શક્તિને ઓળખી શક્યું નહીં. અનેક લોકો પોતાની બુદ્ધિ દોડાવીને થાકી ગયા, પરંતુ કોઈ પણ આ અહંભાવને પાર કરી શક્યા નહીં.

ઈન મેં મેં ડૂબ્યા સબ કોઈ, યાકો પાર ન પાવે કોએ ।

યાકો પાર સો પાવહીં, જાકો મુતલક બકસીસ હોએ ॥ ૩૦ ॥

સંસારના સઘળા લોકો આ અહંભાવ (હું પણ)માં ડૂબી ગયા છે. તેમાંથી કોઈ પણ તેને પાર કરી શક્યા નહીં. ખરેખર તે જ તેને પાર કરી શકે છે જેને ધામધણીની અપાર કૃપા પ્રાપ્ત થઈ હોય.

એ બાની મેં મારેય કી, સુની હોએ મોમિન ।

દુની તરફ કી જીવતી, કબહૂં ન રહેવે ઈન ॥ ૩૧ ॥

અહંભાવ (હું)ને ખતમ કરવાવાળી આ વાણી જે બ્રહ્માત્માઓએ સાંભળી હશે, તેઓમાં અવશ્ય સાંસારિક અહંભાવ (હું) ક્યારેય જીવિત રહેશે નહીં.

એ મેં ઈન ગિરોહ કી, કાઢેં એક ધની ધામ ।

એ મરે પેડ સે હુકમેં, લે સાહેબ કે કલામ ॥ ૩૨ ॥

બ્રહ્માત્માઓના આ અહંભાવ (હું)ને ફક્ત ધામધણી જ ખતમ (બહાર કાઢી) કરી શકે છે. ખરેખર ધામધણીનાં વચનો (બ્રહ્મજ્ઞાન - તારતમ જ્ઞાન)ને ગ્રહણ કરવાથી જ તેઓના આદેશથી આ અહંભાવ મૂળથી ખતમ થઈ શકે છે.

ઈલમ ખુદાઈ લુદંની, બકસીસ અસલ રોસન ।

જોસ ઈસક લે બંદગી, નિસબત અસલ વતન ॥ ૩૩ ॥

આ પ્રકાશમય બ્રહ્મજ્ઞાન ધામધણીના જ વરદાન સ્વરૂપ છે. તેથી, તેઓના આવેશ તથા પ્રેમથી કરવામાં આવેલી પ્રાર્થનાથી જ પરમધામના મૂળ સંબંધની પિછાણ થાય છે.

અબ યોં હક કો યાદ કર, લે હુકમ સિર ચઢાએ ।

એ હક બિના મેં દુનીય કી, સો સબ મેં દેઊં ઉડાએ ॥ ૩૪ ॥

હે આત્મા ! હવે તું આ પ્રકારે પરબ્રહ્મ પરમાત્માનું સ્મરણ કર તથા તેઓના આદેશને શિરોધાર્ય કર. એવો નિશ્ચય કર કે ધામધણી સિવાય આ ભૌતિક અહં (હું)ને હું પૂર્ણ રીતે ખતમ કરી શકું.

ઈત મેં નેક ન આવહીં, ખડી હુકમ તલે જે ।

એ મેં હક કી મેહેર લેય કે, કર નિસંક હિદાયત એ ॥ ૩૫ ॥

જે આત્માઓ ધામધણીના આદેશને આધીન રહે છે, તેઓમાં ભૌતિક અહંભાવ (હું) લેશમાત્ર પણ હોતો નથી. માટે હે આત્મા ! પરમાત્માનું ‘હું’ તથા તેઓની જ કૃપા પ્રાપ્ત કરી તમે નિશ્ચિત થઈ જાઓ, આ જ તો સદ્ગુરુનું નિર્દેશન છે.

એ સુનિયો ખાસ ઉમત, ઈન મેં કો કાઢું જડ મૂલ ।

લે સાહેદી લુદંનીય સે, કૌલ ઈસા ઈમામ રસૂલ ॥ ૩૬ ॥

હે બ્રહ્માત્માઓ ! સાંભળો. હવે હું ઈસા, ઈમામ અને રસૂલનાં વચનોની સાક્ષી ગ્રહણ કરીને આ અહં (હું)ને જડમૂળથી જ ઉખાડી દઉં છું.

હકે ક્રિયા હુકમ વતન મેં, સો ઉપજત અંગ અસલ ।

જૈસા દેખત સુપન મેં, એ જો વરતત ઈત નકલ ॥ ૩૭ ॥

પરમધામમાં પરબ્રહ્મ પરમાત્માએ જેવો આદેશ આપ્યો છે તેનો પ્રત્યાવ બ્રહ્મ આત્માઓના પર-આત્મા પર પડ્યો છે. પરઆત્મા સ્વપ્નમાં જેવું જુએ છે, તેવું આચરણ આ સ્વપ્નવત્ સંસારમાં થાય છે.

એ કરો તેહેકીક બિયાર કે, જો હોએ અરસ ઉમત ।

યોં અસલ મેં હક જગાવત, તૈસા બદલત બખત ॥ ૩૮ ॥

પરમધામના બ્રહ્માત્માઓ વિચારપૂર્વક આ નિશ્ચય કરી લે. પરબ્રહ્મ પરમાત્મા પરમધામમાં પર-આત્માને જેમ જાગૃત કરે છે (નિર્દેશન દઈને) તેને અનુરૂપ તેઓના આ નશ્વર શરીરની સ્થિતિ (આચરણ) બદલાતી રહે છે.

કહે લુદંની ભોમ તલેય કી, હક બૈઠે ખેલાવત ।

એસા ઈત હોતા ગયા, જૈસા હજૂર હુકમ કરત ॥ ૩૯ ॥

તારતમજ્ઞાનથી એ સ્પષ્ટ થાય છે કે પરબ્રહ્મ પરમાત્મા રંગમહેલની પ્રથમ ભૂમિકા (મૂલમિલાવા)માં બિરાજમાન થઈને પોતાના આત્માઓને આ ખેલ બતાવી રહ્યા છે. તેથી તેઓ ત્યાં જેવો આદેશ આપે છે તેવું જ અહીં થાય છે.

મોહે દિયા લુદંની રૂહ અલ્લા, સો મેં કહ્યા બેવરા કર ।

એ ક્રિયા ઉમત કારને, જો બિયારો દિલ ધર ॥ ૪૦ ॥

જે તારતમ જ્ઞાન મને સદ્ગુરુ શ્રી દેવચંદ્રજી મહારાજે આપ્યું તેના દ્વારા મેં આ વિવરણ કર્યું છે. ખરેખર પરબ્રહ્મ પરમાત્માએ પોતાના આત્માઓ માટે જ આ ખેલ રચાયો છે. આ તથ્ય પર વિચાર કરીને તેને હૃદયમાં ધારણ કરો.

એ રસૂલ અરસ અજીમ સે, લે આયા ફુરમાન ।

મેં જો કહ્યા તુમેં લુદંની, સો જોડ દેખો નિસાન ॥ ૪૧ ॥

રસૂલ મહમ્મદ પરમધામથી આ સંદેશ પત્ર (કુરાન) લઈને આવ્યા છે. જે તારતમ જ્ઞાન મેં તમને આપ્યું છે તેને કુરાનના સંકેતો સાથે મેળવી જુઓ.

કહે વિધ વિધ કી સાહેદી, યા ફુરમાન યા હદીસ ।

ઔર ભેજે નામે બસિયત, સો ગિરો પર બકસીસ ॥ ૪૨ ॥

કુરાન અથવા હદીસોમાં આવી અનેક સાક્ષીઓ આપવામાં આવેલ છે. આના સિવાય અધિકાર પત્રો (વસિયતનામા) પણ મોકલાવવામાં આવ્યા. આ સઘળું બ્રહ્માત્માઓ માટે વરદાન સ્વરૂપ છે.

ઈત તીન સૂરત આએ મિલી, ભાંત ભાંત સાહેદી લે ।

સો લગાએ દેખો તુમ રૂહ સૌ, એ ઈલમ લુદની જે ॥ ૪૩ ॥

જુદી જુદી સાક્ષીઓ લઈને અવતાર પામેલ, પરમાત્માના આદેશ સ્વરૂપની ત્રણેય સૂરત બશરી, મલકી અને હકી અહીં (મારામાં) એકત્રિત થઈ છે. હે બ્રહ્માત્માઓ ! આ તારતમ જ્ઞાનથી અંતરાત્માને પ્રકાશિત કરીને જુઓ ત્યારે ઉક્ત રહસ્યનું જ્ઞાન થશે.

એહ કરત સબ હુકમ, લે અવલ સે આખર ।

ઈત મૈં બીચ કાહૂં મૈં નહીં, મૈં લ્યાવે સો કાફર ॥ ૪૪ ॥

આરંભથી લઈને અંત સુધી પરમાત્માનો આદેશ જ સઘળું કરી રહ્યો છે. તેથી અહીં અહં (હું)ને કોઈ સ્થાન જ નથી. જે લોકો ‘હું કરી રહ્યો છું’ તેવો અહંભાવ રાખે છે તેઓ પરમાત્માથી વિમુખ (અવિશ્વાસુ) કહેવાય છે.

બિચાર દેખો ઈખ્તદાએ સે, લે અપના તારતમ ।

અપન સોવત હૈં નીંદ મૈં, ખેલ ખેલાવત ખસમ ॥ ૪૫ ॥

હે બ્રહ્માત્માઓ ! તારતમ જ્ઞાન દ્વારા આરંભથી જ વિચાર કરીને જુઓ, અમે તો સ્વયં નીંદરમાં જ ખોવાયેલા છીએ અને ધામધણી અમને સ્વપ્નમાં જ ખેલ બતાવી રહ્યા છે.

એ જો સૂતે તુમ દેખત હો, ખસમ દેખાવત ખ્યાલ ।

સો અબ હીં દેત ઉડાએ કે, હોસી હાંસી બડી ખુસાલ ॥ ૪૬ ॥

જે ખેલને તમે સ્વપ્નાવસ્થામાં જોઈ રહ્યા છો તે ધામધણી સ્વયં તમને બતાવી રહ્યા છે. તેઓ તેને તત્કાળ હટાવી પણ દેશે. તે સમયે ભારે પ્રસન્નતાની સાથે જ તમારી હાંસી થશે.

અબ મૈં કાહૂં મૈં નહીં, એ જો લેત સિર મૈં ।

એ હાંસી હોસી જયોં કર, જો કરત હૈં મૈં તૈં ॥ ૪૭ ॥

જે અહંભાવ (હું)ને વશીભૂત થઈને લોકો ફરે છે હવે તેનું કોઈ અસ્તિત્વ જ રહ્યું નથી. આત્માઓ પણ વ્યર્થ “હું” અને “તું” કરી રહ્યા છે જેના કારણે તેઓની હાંસી થશે.

તાથેં જો મૈં હક કી, રેહેત તલે હુકમ ।

મૈં દુની કી માર કે, રહી દેખ ખેલ ખસમ ॥ ૪૮ ॥

તેથી ધામધણીના “હું” નો સ્વીકાર કરવાવાળા આત્માઓ સર્વદા તેઓના જ આદેશને શિરોધાર્ય કરીને કાર્ય કરે છે. તેઓ તો ભૌતિક “હું”ને હટાવીને દ્રષ્ટાભાવે પોતાના ધણી દ્વારા બતાવવામાં આવેલ ખેલ જુએ છે.

તાથેં મેં ઈન ધની કી, કરત હક કા કામ ।

એ ખેલ ખુસાલી લેય કે, જાગ બૈઠે ઈત ધામ ॥ ૪૯ ॥

તેથી ધામધણીના ‘હું’ નો સ્વીકાર કરવાવાળા આત્માઓ ખેલમાં પણ પોતાના સ્વામીનું જ કાર્ય કરે છે. આવા આત્માઓ માયાના ખેલમાં પણ આનંદ લે છે અને જાગૃત થયા પછી પોતાને પરમધામમાં જ પામે છે.

એ સબ લેવે રોસની, પેહેયાન કે નિસબત ।

એ મેં બકા હક કી, કરેં હિદાયત મહામત ॥ ૫૦ ॥

પરમાત્માની પિછાણ થવાથી જ આત્માઓ જ્ઞાનનું આ સંપૂર્ણ રહસ્ય (પ્રકાશ) ગ્રહણ કરે છે. જેનો ઉપદેશ મહામતિ આપે છે. તે ‘હું’ ખરેખર ધણી (પરમાત્મા)નો જ છે અને સ્થાયી છે.

પ્રકરણ ૫ ચોપાઈ ૨૫૯

પંચ રોસનીનું મંગલાચરણ

ગૈબ બાતેં મેહેબૂબ કી, બીચ બકા ખિલવત ।

હકેં ભેજી મુઝ ઊપર, રૂહ અલ્લા લ્યાએ ન્યામત ॥ ૧ ॥

પ્રિયતમ પરમાત્માના પરમધામ (મૂલમિલાવા)ની લીલાઓનું રહસ્ય બહુ જ ગૂઢ છે. તેમણે આ રહસ્ય મારા માટે જ મોકલ્યું છે. સદ્ગુરુ શ્રી દેવચંદ્રજી આ અલૌકિક સંપત્તિ લઈને આવ્યા છે.

રૂહ અલ્લા આયા રૂહન પર, ઉતર ચૌથે આસમાન ।

સબ સુધ લાહૂતી લ્યાઈયા, જો લિખ્યા બીચ ફુરમાન ॥ ૨ ॥

સદ્ગુરુ શ્રી દેવચંદ્રજી બ્રહ્માત્માઓને માટે જ પરમધામ (આસમાન)થી અવતરિત થયા છે. તે પરમધામની બધી જાણકારી લઈને આવ્યા છે, જેનો ઉલ્લેખ કુરાનમાં સાંકેતિક રૂપે થયો છે.

ઈલમ લુદંની હક કા, કુંજી બકા કી જે ।

મેહેર કરી મુઝ ઊપર, ખોલ દિએ પટ એ ॥ ૩ ॥

પરબ્રહ્મ પરમાત્માનું આ જ્ઞાન (તારતમજ્ઞાન) ખરેખર પરમધામની ચાવી છે. એવું જ્ઞાન આપીને સદ્ગુરુએ મારા પર બહુ કૃપા કરી અને અજ્ઞાનનાં આવરણોને દૂર કરી દીધાં.

મોસોં મિલાપ કર કહ્યા, મેં આયા રૂહન પર ।

અરવાહેં જેતી અરસકી, તિન બુલાવન ખાતર ॥ ૪ ॥

તેમણે મને મળીને કહ્યું, હું બ્રહ્માત્માઓ માટે આવ્યો છું. પરમધામના તે આત્માઓને બોલાવવા માટે જ મારું અહીંયાં આગમન થયું છે.

મોહે કહ્યા તેરી રૂહ, આઈ અરસ અજીમ સોં ।

કુંજી દેત હોં તુઝ કો, પટ કોલ દે સબકોં ॥ ૫ ॥

તેમણે મને ફરીથી કહ્યું, “તમારો આત્મા પરમધામથી આવ્યો છે. હું તમને તારતમ જ્ઞાનરૂપી ચાવી આપું છે, તમે આનાથી સૌને માટે અખંડના દરવાજા ખોલી દો.”

ન્યામત લ્યાએ સબ રાત મેં, લૈલત કદર કે માંહેં ।

બુલાએ લ્યાઓ રૂહેં ફજર કો, વતન કાયમ હૈ જાંહેં ॥ ૬ ॥

મહિમામયી રાત (લૈલતુલકદ્ર)માં પરમધામની અખંડ સંપત્તિ (તારતમજ્ઞાન) લઈને સદ્ગુરુ ધણી પધાર્યા અને તેમણે મને આદેશ આપ્યો કે જ્ઞાનનું પ્રભાત કરીને બ્રહ્માત્માઓને અખંડ ઘેર લઈ આવો.

અરસ ચૌદે તબકોં, નજર ન આવત કિન ।

સો સેહેરગ સે નજીક, દેખાયા બકા વતન ॥ ૭ ॥

આ ચૌદલોકમાં પરમાત્મા (ધણી)નું ધામ કોઈનીય નજરમાં આવ્યું નહીં. સદ્ગુરુએ તે અખંડ ધામને શ્વાસનળીથી પણ નજીક બતાવી દીધું.

એહ ઈલમ જિન આઈયા, સેહેરગ સે નજીક તાએ ।

એ પટ નજરોં ખોલ કે, લિએ અરસ મેં બૈઠાએ ॥ ૮ ॥

આ તારતમજ્ઞાન જેને મળ્યું તેના માટે પરમધામ શ્વાસનળીથી પણ નજીક છે. આ પ્રમાણે જ્ઞાનની દૃષ્ટિથી અજ્ઞાનનાં આવરણો દૂર કરીને ધામધણીએ બ્રહ્માત્માઓને પરમધામમાં જાગૃત કરી દીધા.

એ નેક હકીકત કેહેત હોં, હૈ બાત બિના હિસાબ ।

સો જાને જો લેવે કુંજી, ખોલે માએને મગજ કિતાબ ॥ ૯ ॥

મેં સંક્ષિપ્તમાં જ આ વાસ્તવિકતા કહી છે, ખરેખર આ તથ્ય અવર્ણનીય છે. આને તે જ જાણી શકે જે તારતમ જ્ઞાનરૂપી ચાવી થકી ધર્મગ્રંથોનાં ગૂઢ રહસ્યો સ્પષ્ટ કરે છે.

સબ કિતાબન કી, જબ પાઈ હકીકત ।

તબ તિન સબ જાહેર હુઈ, મહંમદ હક મારફત ॥ ૧૦ ॥

તારતમ જ્ઞાન દ્વારા જ્યારે બધા ધર્મગ્રંથોનાં રહસ્ય યથાર્થ રૂપે જાણી લીધાં ત્યારે રસૂલ મહમ્મદ દ્વારા ઉલ્લેખિત પરબ્રહ્મ પરમાત્માની ઓળખ સ્પષ્ટ થઈ ગઈ.

એહ ન્યામત જબ આઈ, તબ ખુલે સબ દ્વાર ।

જો પટ કાનોં ના સુને, સો ખોલે નૂર કે પાર ॥ ૧૧ ॥

તારતમજ્ઞાનરૂપી આ સંપત્તિ મળી ત્યારે બધી બાજુના દરવાજા ખુલી ગયા. જે અખંડ ધામના વિષયમાં અત્યાર સુધી સાંભળ્યું પણ ન હતું. તેનાં દ્વાર પણ આ તારતમ જ્ઞાને ખોલી દીધાં.

બાદલ રૂહ અલ્લાહ કા, બરસ્યા વતની નૂર ।

અરસ બકા કા નાસૂત મેં, હુઆ સબ જહૂર ॥ ૧૨ ॥

વાદળોમાંથી વરસાદની જેમ સદ્ગુરુ શ્રી દેવચંદ્રજી મહારાજનું બ્રહ્મજ્ઞાન હવે વરસવા લાગ્યું. આ પ્રમાણે આ નશ્વર દુનિયામાં પણ અખંડ પરમધામનો પ્રકાશ ફેલાયો.

જબ થેં દુની પૈદા હુઈ, અબ લગ થેં અવલ ।

બકા પટ કિને ન ખોલ્યા, કઈ ગએ બ્રહ્માંડ ચલ ॥ ૧૩ ॥

જ્યારથી સૃષ્ટિની રચના થઈ છે, ત્યારથી લઈને અત્યાર સુધી અખંડધામનાં દ્વાર કોઈએ પણ

ખોલ્યાં નથી. આમ તો આવાં અનેક બ્રહ્માંડ બનીને નષ્ટ થઈ ગયાં.

અવલ પૈદા હોએ કે, દુની હો જાત ફના ।

તિનમેં કછુએ ના રહે, જ્યોં ઉડ જાત સુપના ॥ ૧૪ ॥

આદિકાળથી જ આ સૃષ્ટિ ઉત્પન્ન થઈને નષ્ટ થઈ જાય છે. પ્રલય થયેથી આ સૃષ્ટિમાં કંઈ પણ બાકી રહેતું નથી. સ્વપ્નની જેમ આ બધું ઊડી જાય છે.

એસે ખેલ કઈ હુએ, સો ફના હી હો જાત ।

એક જરા બાકી ના રહે, કોઈ કરે ન બકા કી બાત ॥ ૧૫ ॥

આ પ્રમાણે અનેક બ્રહ્માંડ બન્યાં અને નષ્ટ પણ થઈ ગયાં. નષ્ટ થવાથી તેમનું અસ્તિત્વ લેશમાત્ર પણ રહેતું નથી. આથી આ સૃષ્ટિમાં કોઈએ પણ અખંડધામની ચર્ચા કરી નથી.

દૌડે કઈ પૈગંમર, કઈ તીથંકર અવતાર ।

અવલ સે આખર લગ, કિન ખોલ્યા ન બકા દ્વાર ॥ ૧૬ ॥

અહીંયાં અનેક પેગમ્બરો, તીર્થંકરો તથા અવતારી પુરુષોએ શોધ કરી પરંતુ સૃષ્ટિની શરૂઆતથી લઈને અંત સુધી કોઈ પણ અખંડનાં દ્વાર ખોલી શક્યા નથી.

ચૌદે તબકોં બકા કા, કોઈ ખોલ્યા ન એક હરફ ।

તો એ ક્યોં પાવે હક સૂરત, કિન પાઈ ન બકા તરફ ॥ ૧૭ ॥

ચૌદ લોકમાંથી કોઈએ પણ અખંડ ધામના વિષયમાં એક શબ્દનું પણ ઉચ્ચારણ કર્યું નહીં. જ્યારે તેમને અખંડ ધામની દિશા જ ન મળી તો તે પરમાત્માનાં સ્વરૂપને કેવી રીતે જાણી શકે ?

જો હક પૈદા હોએ નાસૂત મેં, તો હોય સબે હૈયાત ।

ઈલમ અપના દેય કે, કરેં જાહેર બકા વિસાત ॥ ૧૮ ॥

ધારો કે આ નશ્વર દુનિયામાં પરમાત્મા અવતરિત થયા હોત તો બધાને અખંડ સુખનો અનુભવ થઈ ગયો હોત. કારણ કે એ તો પોતાનું જ્ઞાન આપીને અખંડ ઘરની સંપત્તિને પણ પ્રગટ કરી દેત.

સો ઈલમ રૂહ અલ્લા, લે આયા હક કા ।

સેહેરગ સે નજીક દેખાએ કે, માહેં બૈઠાવત બકા ॥ ૧૯ ॥

પરમાત્માનું એ દિવ્યજ્ઞાન (તારતમજ્ઞાન) સદ્ગુરુ શ્રી દેવચંદ્રજી મહારાજ લઈને આવ્યા છે. તે આના પ્રતાપથી પરમાત્માને શ્વાસનળીથી પણ નજીક બતાવીને બ્રહ્માત્માઓને અખંડ પરમધામમાં જ બેઠેલા હોય તેવો અનુભવ કરાવે છે.

એ બાત સુનો તુમ મોમિનોં, અપની કહૂં બીતક ।

મેહેર કરી મુઝ ઊપર, એ ઈલમ ખુદાઈ બેસક ॥ ૨૦ ॥

હે બ્રહ્માત્માઓ ! આ વાત સાંભળો, હું પોતાની આપવીતી સમજાવું. સદ્ગુરુએ મારા ઉપર બહુ કૃપા કરી મને આ શંકા નિવારક બ્રહ્મજ્ઞાન આપ્યું.

કૌલ અલસ્તો બે રબ્બ કા, કિયા રૂહોં સોં જબ ।

હક ઈલમ લે દેખિએ, સોઈ સાઈત હૈ અબ ॥ ૨૧ ॥

જ્યારે પૂર્ણબ્રહ્મ પરમાત્માએ પોતાના આત્માઓને આ દુનિયામાં મોકલતાં, “શું હું તમારો સ્વામી

નથી ?” એવું કહીને પોતાના સ્વામિત્વનું વચન આપ્યું હતું, ખરેખર આ તારતમજ્ઞાનથી જુઓ, હજુ પણ એજ પણ છે.

દુનિયાં દિલ જો મજાજી, કહ્યા સો કછુએ નાહેં ।

और दिल् उकीकी भोमिन, उक अरस कह्या ईनों माहें ॥ २२ ॥

દુનિયાના લોકોને દિલ મજાજી અર્થાત્ હૃદયમાં ભૌતિક વસ્તુઓને ધારણ કરવાવાળા કહ્યા છે, જેનું કોઈ અસ્તિત્વ જ નથી, જ્યારે બ્રહ્માત્માઓ દિલ હકીકી (સાચા હૃદયવાળા) કહેવાય છે. ખરેખર એમનું હૃદય જ પરમાત્માનું ધામ કહેવાયું છે.

ईलम उक और दुनी का, कही जाये न तझवत ।

એ સુકન સુન રૂહ મોમિનોં, આવસી અરસ લજત ॥ ૨૩ ॥

બ્રહ્મજ્ઞાન (તારતમજ્ઞાન) અને લૌકિક જ્ઞાનનું અંતર ન બતાવી શકાય (આની સરખામણી જ ના થઈ શકે). તારતમજ્ઞાનનાં વચનોને સાંભળતાં જ બ્રહ્માત્માઓને પરમધામનો આનંદ પ્રાપ્ત થાય છે.

भीय बका के रुदन सों, उकें करी खिलवत ।

સો સાથ રૂહ અલ્લાહ કે, ભેજે સંદેસે ઈત ॥ ૨૪ ॥

પરમધામ (મૂલમિલાવા)માં બેસીને ધામધણીએ બ્રહ્માત્માઓની સાથે જે ચર્ચા કરી હતી, એનો સંદેશ તેમણે સદ્ગુરુની સાથે આ નશ્વર દુનિયામાં મોકલ્યો.

रुह अल्ला आये अरस से, मुऊ सों किया मिलाप ।

કહે મેં આયા તુમ વાસ્તે, મુઝે ભેજ્યા હૈ આપ ॥ ૨૫ ॥

સદ્ગુરુ શ્રી દેવચંદ્રજી મહારાજ પરમધામથી અવતરિત થયા છે. તેમણે મને દર્શન આપી કહ્યું, “હું તમારા માટે આવ્યો છું, સ્વયં પરબ્રહ્મ પરમાત્માએ મને મોકલ્યો છે.”

એ ન્યામત હક કે દિલ કી, સોઈ જાને દઈ જિન ।

યા દિલ જાને મેરી રૂહ કા, સૌ કહૂં આગે મોમિન ॥ ૨૬ ॥

ધામધણીના હૃદયની સંપત્તિ રૂપી આ તારતમજ્ઞાનને એજ (સદ્ગુરુ જ) સમજી શકે, જેમણે મને આ પ્રદાન કર્યું છે અથવા મારો આત્મા જ એને જાણે છે. હવે આજ તારતમજ્ઞાન હું બ્રહ્માત્માઓની સામે સ્પષ્ટ કરું છું.

એ ન્યામત વાહેદત કી, હક કે દિલ કી બાત ।

और कोई ना ले सके, बिना बका उक जात ॥ २७ ॥

અખંડ ધામની આ સંપત્તિ ખરેખર પરબ્રહ્મના હૃદયની વાતો છે. આથી પરબ્રહ્મ પરમાત્માની અંગનાઓ સિવાય આ રહસ્યને કોણ ગ્રહણ કરી શકે છે ?

रुह अल्ला कहे अरस से, तेरी रुह आई उतर ।

મેં દઈ તોહે બકા ન્યામત, અવલ સે આખર ॥ ૨૮ ॥

શ્યામાસ્વરૂપ સદ્ગુરુએ મને કહ્યું, “તારો આત્મા પરમધામથી અવતરિત થયો છે. આથી મેં તને અખંડ સંપત્તિ (તારતમ) પ્રદાન કરી છે. જેનાથી આદિથી લઈને અંત સુધીની સમજણ તને પ્રાપ્ત થશે.”

બાદલ બરસ્યા રૂહ અલ્લા, એ બૂંદેં લઈ જો તિન ।

ઔર કોઈ ના લે સકે, બિના અરસ રૂહન ॥ ૨૯ ॥

સદ્ગુરુએ વાદળની જેમ તારતમ જ્ઞાનની વર્ષા કરી પરંતુ જ્ઞાનનાં એ બુંદને બ્રહ્માત્માઓ જ ગ્રહણ કરી શક્યા. બ્રહ્માત્માઓ સિવાય બીજા કોઈ પણ આ જ્ઞાન પ્રાપ્ત કરી શક્યા નહીં.

જિન પિયા મસ્તી તિન કી, બીચ દુની કે છિપે નાહેં ।

સો મસ્તી મોમિનોં જાહેર હુઈ, ચૌદે તબકોં માહેં ॥ ૩૦ ॥

જેમણે તારતમજ્ઞાન રૂપી અમૃત રસનું પાન કર્યું, એમની મસ્તી દુનિયામાં છુપી રહેતી નથી. બ્રહ્માત્માઓની આ મસ્તી હવે ચૌદ લોકમાં પ્રગટ થઈ ગઈ છે.

હકેં ન છોડે અવલ સે, અપના ઈસક દિલ લ્યાએ ।

આપ ઈસક ન છોડી નિસબત, પર મેં ગઈ ભુલાએ ॥ ૩૧ ॥

પરબ્રહ્મે તો પહેલેથી જ બ્રહ્માત્માઓને પોતાનાથી ક્યારેય જુદા કર્યા નથી, એ તો હમેશાં હૃદયમાં પ્રેમ જ રાખે છે. તેમણે પોતાનો પ્રેમ અને સંબંધ ક્યારેય ઓછો કર્યો નથી. પરંતુ હું જ માયાવશ થઈને એ પ્રેમને ભૂલી ગયો છું.

જગાઈ તો ભી ના જાગી, આપ કહ્યા ઈત આએ ।

મેં પરી બીચ ફરેબ કે, મોહે થકે જગાએ જગાએ ॥ ૩૨ ॥

તેમણે સદ્ગુરુ રૂપે અહીં આવીને અનેક ઉપદેશ આપ્યા, આ પ્રમાણે એમના જગાડવાથી પણ હું જાગૃત થયો નહીં. હું તો જુકી માયામાં જ પડી રહ્યો, તેઓ મને જગાડી-જગાડીને થાકી ગયા.

ઈસક ન આવે પેહેયાન બિના, સો મોકોં દઈ પેહેયાન ।

દઈ બાતેં હક કે દિલ કી, હક કી નિસબત જાન ॥ ૩૩ ॥

પરમાત્મા સાથેના સંબંધને ઓળખ્યા વગર એમનો પ્રેમ ઉત્પન્ન ન થઈ શકે. સદ્ગુરુએ મને એ ઓળખાણ પણ કરાવી. ધામધણીની અંગના સમજીને એમણે ધણીના હૃદયની વાતો પણ કહી.

મેં ના કછૂ જાની પેહેયાન, મુઝ પર કરી મેહેનત ।

મેં ઈસક ન જાની નિસબત, ના તો મોહે દઈ હક ન્યામત ॥ ૩૪ ॥

સદ્ગુરુએ મને જગાડવા માટે બહુ જ પરિશ્રમ કર્યો તેમ છતાં મને એમની લેશમાત્ર પણ ઓળખ ન થઈ શકી. હું ન એમના પ્રેમને ઓળખી શક્યો અને ન એમની સાથેના સંબંધને. નહિ તો એમણે તો મને પરમધામની અપાર સંપત્તિ પ્રદાન કરી હતી.

ઈસક પેહેયાન ના નિસબત, સબ ફરેબેં દિયા ભુલાએ ।

હકેં ઈસક અપના, આખર લોં નિવાહે ॥ ૩૫ ॥

મને ધણીના પ્રેમ તથા તેમની સાથેના સંબંધની ઓળખ થોડી પણ ન રહી, આ માયાએ બધું જ ભુલાવી દીધું. ધામધણી તો છેલ્લે સુધી પોતાનો પ્રેમ નિભાવતા રહ્યા.

એ સુખ સબદાતીત કે, ક્યોં કર આવેં જુબાન ।

બાલે થેં બુઢાપન લગ, મેરે સિર પર ખડે સુભાન ॥ ૩૬ ॥

શબ્દાતીત પરબ્રહ્મ પરમાત્માનાં આ સુખોનું વર્ણન આ નશ્વર જીભથી કેવી રીતે થઈ શકે ? એ

તો બાળપણથી વૃદ્ધાવસ્થા સુધી મારા માથા પર જ રહ્યા છે, એટલે કે તેમણે મને હંમેશા પોતાના સંરક્ષણમાં જ રાખ્યો છે.

તો ભી ઘાવ ન લગા અરવાહ કો, જો દેખે અલેખેં એહેસાન ।

ન્યામત પાઈ બકા હક કી, કર દઈ રૂહ પેહેયાન ॥ ૩૭ ॥

આવા પ્રકારના અસંખ્ય ઉપકારોને જોઈને પણ મારા આત્માને ચોટ લાગી નથી. ખરેખર તેમની જ કૃપાથી મને અખંડધામની સંપત્તિ (તારતમજ્ઞાન) પ્રાપ્ત થઈ છે અને તેમણે જ આત્માની ઓળખ પણ કરાવી છે.

નજર સેં ન કાઢી મુઝે, અવલ સે આજ દિન ।

ક્યોં કહૂં મેહેર મેહેબૂબ કી, જો કરત ઊપર મોમિન ॥ ૩૮ ॥

શરૂઆતથી લઈ અત્યાર સુધી ધામધણીએ મને પોતાની કૃપાદષ્ટિથી દૂર રાખ્યો નથી. પ્રિયતમ ધણીની અપાર કૃપાનું વર્ણન કેવી રીતે થઈ શકે છે, જે તેઓ એમના આત્માઓ પ્રત્યે કરી રહ્યા છે.

તન અસલ તલે કદમ કે, ઔર ઉપજયા તન સુપના ।

તાએ ભી હક રહે નજીક, જો થા બીચ ફના ॥ ૩૯ ॥

અમારા મૂળ સ્વરૂપ (પર-આત્મા) તો ધામધણીનાં ચરણોમાં જ છે. માત્ર સુરતાએ આ જગતમાં સ્વપ્નનું શરીર ધારણ કર્યું છે. જગતના આ નશ્વર શરીરની નજીક (હૃદયમાં) પણ ધામધણી બિરાજમાન છે.

નીદેં દિએ ગોતે સુધ બિના, એ જો સુપન કા તન ।

તિનકો ભી હકેં ન છોડિયા, સિર પર રહે રાત દિન ॥ ૪૦ ॥

અજ્ઞાનરૂપી ઉંઘે અમારા સ્વપ્નનાં શરીરને પણ બેશુદ્ધિમાં ગોથાં ખવડાવ્યાં. આવા નશ્વર શરીરને પણ ધામધણીએ અલગ કર્યું નહિ. તે રાત-દિવસ અમારી રક્ષા કરતા રહે છે.

ઉમર અવલ સે આખર લગ, ગુજરી સાંઈ સંગ ।

મેં પેહેલે ના પેહેયાને, હક કે ઈસક તરંગ ॥ ૪૧ ॥

જીવનની શરૂઆતથી લઈને અંત સુધી મારું આયુષ્ય ધામધણી સાથે (તેમના સંરક્ષણમાં) વ્યતીત થયું પરંતુ શરૂઆતમાં ધણીના પ્રેમ-તરંગોને હું સમજ્યો નહીં.

જો બાત કરની હે હકેં, સો પેહેલે લેવેં માહેં દિલ ।

પીછે સબ મેં પસરે, જો વાહેદત મેં અસલ ॥ ૪૨ ॥

પરબ્રહ્મ પરમાત્મા જેવું કરવા ઈચ્છે છે. તેને સૌ પ્રથમ પોતાના હૃદયમાં સ્થાન આપે છે. પછી તેમની ઈચ્છા અદ્વૈત પરમધામના બધા આત્માઓમાં પ્રસરિત થઈ જાય છે.

એક પાતસાહી અરસ કી, ઔર વાહેદત કા ઈસક ।

સો દેખલાવને રૂહોં કો, પેહેલે દિલ મેં લિયા હક ॥ ૪૩ ॥

પરમધામનું ઐશ્વર્ય અને અદ્વૈત ભાવનો પ્રેમ બ્રહ્માત્માઓને બતાવવા (અનુભવ કરાવવા) માટે ધામધણીએ સૌ પહેલાં પોતાના હૃદયમાં વિચાર કર્યો.

જો પેહેલે લઈ હકે દિલ મેં, પીછે આઈ માહેં નૂર ।

તિન પીછે હાદી રૂહન મેં, એ જો હુઆ જહૂર ॥ ૪૪ ॥

પરબ્રહ્મે સૌ પ્રથમ જે ઈચ્છા પોતાના હૃદયમાં ધારણ કરી. તે જ ઈચ્છા ફરી અક્ષરબ્રહ્મના હૃદયમાં ઉત્પન્ન થઈ. ત્યાર પછી શ્યામાજી અને બ્રહ્માત્માઓના હૃદયમાં તે ઉત્પન્ન થઈ. આ પ્રમાણે આ નશ્વર ખેલ અસ્તિત્વમાં આવ્યો.

વાસ્તે નૂર જલાલ કે, ઔર હાદી રૂહન ।

બોહોત બેવરા હૈ ખેલ મેં, કિયા મહંમદ રૂહોં દેખન ॥ ૪૫ ॥

અક્ષરબ્રહ્મ, શ્યામાજી અને બ્રહ્માત્માઓના મનોરથો પૂર્ણ કરવા માટે આ ખેલની રચના થઈ છે. આ માયાજન્ય ખેલનો વિસ્તાર બહુ મોટો છે. ખરેખર શ્યામાજી તથા બ્રહ્માત્માઓને જોવા માટે જ આની રચના થઈ છે.

મહામત કહે એ મોમિનો, હક સાહેબી બુજરક ।

બેસક ઈલમ હક કા, ઔર હક કા બડા ઈસક ॥ ૪૬ ॥

મહામતિ કહે છે, હે બ્રહ્માત્માઓ ! પરબ્રહ્મ પરમાત્માનો મહિમા અપાર છે. તેમનું જ્ઞાન (તારતમજ્ઞાન) પણ બધી શંકાઓને દૂર કરવાવાળું છે અને તેમનો પ્રેમ પણ બહુ જ મહાન છે.

પ્રકરણ ૬ ચોપાઈ ૩૦૫

બેસકી કા પ્રકરણ (નિઃસંદેહતાનું પ્રકરણ)

એ ઈલમ ઈન વાહેદત કા, હકેં સો બેસકી દઈ મુઝ ।

નૂર કે પાર દાર બકા કે, સો ખોલે અરસ કે ગુઝ ॥ ૧ ॥

અદ્વૈત પરમધામનું (તારતમ) જ્ઞાન પ્રદાન કરી ધામધણીએ મને નિઃસંદેહ બનાવી દીધો. આ બ્રહ્મજ્ઞાને અક્ષરથી પણ આગળ અખંડ પરમધામનાં ગૂઢ રહસ્ય સ્પષ્ટ કર્યા છે.

ચૌદે તબકોં હૂંઢ્યા, સબ રહે દૂર સે દૂર ।

રૂહ અલ્લા કે ઈલમ બિના, હુઆ ન કોઈ હજૂર ॥ ૨ ॥

ચૌદ લોકના જીવોએ પરમાત્માને શોધવાનો પ્રયત્ન કર્યો. તેમ છતાં એ પરમાત્માથી દૂર જ રહી ગયા. સદ્ગુરુ શ્રી દેવચન્દ્રજી દ્વારા લાવેલા તારતમ જ્ઞાન વગર કોઈ પણ પરમાત્માના સાન્નિધ્યનો અનુભવ ન કરી શક્યા.

કઈ દુનિયાં મેં બુજરક હુએ, કિન બકા તરફ પાઈ નાંહે ।

સો ઈલમ નુકતા ઈસે કા, બૈઠાવે બકા માહેં ॥ ૩ ॥

દુનિયામાં અનેક સાધક (વિદ્વાન) થઈ ગયા, પરંતુ કોઈએ પણ અખંડ ધામની દિશા પ્રાપ્ત કરી નથી. ખરેખર સદ્ગુરુ પ્રદત્ત તારતમ જ્ઞાન જ આત્માને પરમધામ પહોંચાડી શકે છે.

સો સાહેદી દેવાઈ મહંમદ કી, સેહેરગ સે નજીક હક ।

નૂર કે પાર નૂર તજલ્લા, ઈલમ માહેં બૈઠાવે બેસક ॥ ૪ ॥

આ બ્રહ્મજ્ઞાને રસૂલ મહમ્મદની સાબિતી અપાવી કે પરમાત્મા શ્વાસનળીથી પણ નજીક છે. આ

જ્ઞાન જ નિઃસંદેહ બ્રહ્માત્માઓને અક્ષરથી પણ આગળ અક્ષરાતીત ધામમાં બેસાડી દે છે.

ગિન તું સુખ બેસક કે, જો ઈલમ દિયા નસીહત ।

મેહેર કરી મેહેબૂબ ને, હકે જાન નિસબત ॥ ૫ ॥

હે આત્મા ! હવે તું શંકારહિત થઈને એ સુખોની ગણતરી કર, જેનો ઉપદેશ તારતમ જ્ઞાન દ્વારા થયો છે. પ્રિયતમ પરમાત્માએ પોતાનો સંબંધ જાણીને તારા ઉપર આટલી મોટી કૃપા કરી છે.

સક ના તીન ઉમત મેં, સક ના ખાસ ઉમત ।

સક ના ઉમત ફિરસ્તે, સક ના કુંન કુદરત ॥ ૬ ॥

હવે તો જીવ, ઈશ્વરી અને બ્રહ્મ ત્રણેય સૃષ્ટિઓના વિષયમાં કોઈ સંદેહ રહ્યો નથી. એમાં પણ વિશેષ સમુદાય બ્રહ્મસૃષ્ટિ, ઈશ્વરીસૃષ્ટિ અને પરમાત્મા દ્વારા ‘હોજા’ કહેવાથી ઉત્પન્ન જીવસૃષ્ટિ આ બધાંના મહત્વના વિષયમાં કોઈ સંદેહ રહ્યો નથી.

ખાસલ ખાસ રૂહેં ઈસક, ઔર ખાસે બંદગી દિલ ।

આમ વજૂદ જદલ સે, જિનોં નાસૂતી અકલ ॥ ૭ ॥

બ્રહ્માત્માઓ સર્વોચ્ચ છે. એ ધણીને પ્રેમ કરે છે. ઈશ્વરીસૃષ્ટિ પણ વિશિષ્ટ છે, જે હૃદયથી ઉપાસના કરે છે. સામાન્ય જીવ હઠ કરવાવાળો છે. કારણ કે એમની બુદ્ધિ જ નશ્વર જગતની છે.

રૂહોં લઈ હકીકત મારફત, ગિરો ફિરસ્તોં હકીકત ।

આમ ખલક જાહેરી, જો કરમ કાંડ સરિયત ॥ ૮ ॥

આ સમુદાયોમાં બ્રહ્માત્માઓને યથાર્થ જ્ઞાન અને પૂરી ઓળખ છે. તથા ઈશ્વરી સૃષ્ટિને યથાર્થ જ્ઞાન છે. સામાન્ય જીવ માત્ર બાહ્ય અર્થને ગ્રહણ કરીને કર્મકાંડનો માર્ગ સ્વીકારે છે.

દો ગિરો પોહોંચી વતન અપને, તીસરી આમ જો દીન ।

સો તેતા હી નજીક, જિનકા જેતા યકીન ॥ ૯ ॥

બ્રહ્મસૃષ્ટિ અને ઈશ્વરસૃષ્ટિ બંને પોત-પોતાના ધામમાં જાગૃત થશે. ત્રીજી જીવસૃષ્ટિ સામાન્ય કહેવાય છે. આમાંથી જેને જેટલો વિશ્વાસ હોય છે. તેઓ એટલા જ પોતાના ગન્તવ્યની નજીક મનાય છે.

પાઈ તીનોં કી બેસકી, કુફર બંદગી ઈસક ।

એસા ઈલમ ઈન દુની મેં, હુઈ બકા કી બેસક ॥ ૧૦ ॥

તારતમ જ્ઞાન દ્વારા ત્રણેયનાં આચરણ, સામાન્ય જીવોના અંધવિશ્વાસ (કર્મકાંડ) ઈશ્વરીસૃષ્ટિની ઉપાસના અને બ્રહ્મસૃષ્ટિનો પ્રેમ, નિઃસંદેહ સ્પષ્ટ થઈ ગયાં છે. ધામધણીએ આ નશ્વર દુનિયામાં એવું જ્ઞાન મોકલ્યું જેનાથી અખંડ ધામના વિષયમાં કોઈ સંદેહ રહ્યો નહિ.

સક ના પૈદા ફના કી, સક ના દોજક ભિસ્ત ।

હિસાબ ઠૌર કી સક નહીં, સક ના ઠૌર કયામત ॥ ૧૧ ॥

તારતમ જ્ઞાનના અવતરણથી દુનિયાની ઉત્પત્તિ તથા લય અને કર્મ અનુસાર જીવોની ગતિ નરક અથવા મુક્તિ સ્થળ (બહિશ્ત)ના સંબંધમાં કોઈ સંદેહ રહ્યો નહિ. એટલું જ નહિ

બધાંનાં કર્મોનો હિસાબ અને આત્મજાગૃતિ (ક્યામત)ના સ્થાનના વિષયમાં પણ કોઈ શંકા રહી નહિ.

સક ના આઠોં ભિસ્ત મેં, સક ના કાજી કજાએ ।

બેસક કિએ આખર લોં, અવલ સે ઈપ્તદાએ ॥ ૧૨ ॥

હવે તો કુરાનમાં વર્ણવેલ આઠેય મુક્તિસ્થળ (બહિશ્તો) તથા અંતિમ (ક્યામતનાં) સમયે પરમાત્મા દ્વારા ન્યાયાધીશ (કાજી) બનીને ન્યાય (કજા) કરવાના વિષયમાં પણ કોઈ શંકા રહી નહીં. આ પ્રમાણે તારતમ જ્ઞાનના અવતરણથી શરૂઆતથી અંત સુધીની બધી શંકાઓનું નિવારણ થઈ ગયું.

ક્યોં કર મુરદે ઉઠસી, ક્યોં હોસી હક દીદાર ।

ક્યોં કર હિસાબ હોએસી, એ સબ રૂહ અલ્લા ખોલે દ્વાર ॥ ૧૩ ॥

ક્યામતના સમયે કબરોમાંથી મડદાં કેવી રીતે ઊભાં થશે ? કેવી રીતે ન્યાયાધીશ બનેલા પરમાત્માનાં દર્શન થશે ? પરમાત્મા કેવી રીતે બધા જીવોનાં કાર્યોનો હિસાબ પોતાના હાથમાં લેશે વગેરે કુરાનનાં આ ગૂઢ રહસ્યનું સ્પષ્ટીકરણ સદ્ગુરુશ્રી દેવચંદ્રજીએ તારતમ જ્ઞાન દ્વારા કરી દીધું છે.

કેતે દિન ક્યામત કે, ક્યોં ક્યામત કે નિસાન ।

એ સક કદુએ ના રહી, જો લિખી બીચ કુરાન ॥ ૧૪ ॥

ક્યામત (આત્મજાગૃતિ)નો સમય ક્યો છે અને ક્યામતનાં ચિહ્ન (લક્ષણ) શું-શું છે વગેરે કુરાનમાં લખેલા પ્રસંગોના વિષયમાં હવે કોઈ શંકા રહી નહીં.

સક ના દાભ તલ અરજ કી, સક ના સૂરજ મગરબ ।

બેસક હક કૌલ મોમિનોં, રહી ના સક કોઈ અબ ॥ ૧૫ ॥

હે બ્રહ્માત્માઓ ! ક્યામતનાં લક્ષણોમાં દાભાતુલ અર્જનું પ્રગટ થવું, પશ્ચિમથી સૂર્યનો ઉદય થવો તથા પરમાત્મા દ્વારા પોતે ન્યાયાધીશ બનીને આવવા માટે આપેલ વચન વગેરેમાં હવે કોઈ સંદેહ રહ્યો નથી.

સક ના આજૂજ માજૂજ કી, આડી અષ્ટ ધાત દિવાલ ।

લિખ્યા ટૂટેગી આખર, એ બેસક દુની કે કાલ ॥ ૧૬ ॥

હવે યાજૂજ અને માજૂજના પ્રગટ થવાના વિષયમાં પણ કોઈ સંદેહ રહ્યો નથી. જે આઠ ધાતુ વડે બનેલી દિવાલો ચાટશે. છેલ્લે એ દીવાલ તૂટી પડશે અને દુનિયાના બધા જીવો કાળનો કોળિયો બનશે વગેરે કુરાનની ભવિષ્યવાણીના વિષયમાં પણ હવે કોઈ સંદેહ રહ્યો નથી.

રૂહ અલ્લા સબ રૂહન કો, પાક કર દેવેં યકીન ।

કુફર દજાલ કો તોડ કે, બેસક કરેં એક દીન ॥ ૧૭ ॥

કુરાનમાં આનો પણ ઉલ્લેખ છે કે ક્યામત સમયે રૂહઅલ્લાહ (સદ્ગુરુ શ્રી દેવચંદ્રજી) બધા આત્માઓને (તારતમજ્ઞાનથી) પવિત્ર કરીને તેમને પરમાત્મા પ્રત્યે વિશ્વાસ જગાડશે. દુનિયામાં ફેલાયેલી અજ્ઞાનતા (કુફર) અને અહંભાવનો નાશ કરીને બધાંનો ભ્રમ દૂર કરશે અને એક ધર્મની સ્થાપના કરશે.

લ્યાયા ઈસા વાસ્તે મોમિનોં, બેસક બકા ન્યામત ।

કરેં હક જાત પર સેજદા, ઈમામ મોમિનોં ઈમામત ॥ ૧૮ ॥

ખરેખર સદ્ગુરુ (ઈસા) આ સંદેહ નિવારક તારતમ જ્ઞાનરૂપી સંપત્તિ બ્રહ્માત્માઓ માટે જ લઈને આવ્યા છે. હે બ્રહ્માત્માઓ ! આ જ સદ્ગુરુ (ઈમામ)નો ગુરુત્વ (ઈમામત) છે કે તેઓ સૌને એક પરમાત્માને નમન કરાવે છે.

સક ના કિસી અરસ કી, સક ના નૂર મકાન ।

સક ના બેયૂન બેયગૂન, સક ના ચાર આસમાન ॥ ૧૯ ॥

તારતમજ્ઞાનના પ્રતાપે હવે કોઈને પણ પરમધામ, અક્ષરધામ, શૂન્ય-નિરાકાર (બેયૂન-બેયગૂન) તથા ચારેય આકાશના વિષયમાં કોઈ સંદેહ રહ્યો નથી.

કહું બેસક તિનકા બેવરા, નાસૂતી મલકૂત ।

સક ના આસમાન જબરૂત, ના સક આસમાન લાહૂત ॥ ૨૦ ॥

કતેબના આધારે ચાર આકાશોનું વર્ણન આ પ્રમાણે છે : મૃત્યુલોક (નાસૂત), વૈકુંઠ (મલકૂત), અક્ષરધામ (જબરૂત) તથા પરમધામ (લાહૂત). હવે એમના વિષયમાં પણ સંદેહ રહ્યો નથી.

સક નાહીં સરિયત મેં, ના સક રહી તરીકત ।

સક નાહીં હકીકત મેં, સક ના હક મારફત ॥ ૨૧ ॥

હવે તો કર્મકાંડ (શરીયત), ઉપાસના (તરીકત), યથાથ જ્ઞાન (હકીકત) અને પૂર્ણ ઓળખ - આત્મજાગૃતિ (મારફત)ના વિષયમાં પણ કોઈ સંદેહ બાકી રહ્યો નથી.

સક ના જુદી જુદી ક્યામત, સક નાહીં વાહેદત ।

બેસક જુદી જુદી પૈદાસ, એ જો કાદર કી કુદરત ॥ ૨૨ ॥

આ પ્રમાણે આત્માઓ કેવા જુદા-જુદા પ્રકારે જાગૃત થશે તથા તેમાં કેવો અદ્વૈત ભાવ છે. આ વિષયમાં તથા જુદા-જુદા પ્રકારથી ઉત્પન્ન થનાર સૃષ્ટિ અને સમર્થ પરમાત્માની ઈચ્છા શક્તિ (પ્રકૃતિ)ના વિષયમાં પણ કોઈ સંદેહ બાકી રહ્યો નથી.

સક ના પેહેયાન રસૂલ કી, જો કહી તીન સૂરત ।

બસરી મલકી ઔર હકી, જો જાહેર હોસી આખરત ॥ ૨૩ ॥

હવે રસૂલની ઓળખમાં પણ કોઈ સંદેહ રહ્યો નથી. સાથે મહમ્મદની ત્રણ સૂરત, બશરી, મલકી અને હકી જે અંતિમ (ક્યામતના) સમયે પ્રગટ થશે, તેની ઓળખમાં પણ કોઈ સંદેહ રહ્યો નથી.

સક ના જબરાઈલ મેં, ઔર સક ના મેકાઈલ ।

સક ના સૂર બજાએ કી, સક ના અસરાફીલ ॥ ૨૪ ॥

હવે (સૃષ્ટિની શરૂઆતથી અવતરેલ) જિબ્રીલ તથા મેકાઈલ ફિરસ્તાના વિષયમાં અને (ક્યામતના સમયે) સૂર વગાડનાર ઈસ્રાફીલ ફિરસ્તાના વિષયમાં પણ કોઈ સંદેહ રહ્યો નથી.

સક ના અરવાહેં અરસકી, જો તીન બેર ઉતરે ।

લૈલ મેં આએ જિન વાસ્તે, કહૂ સક ના રહી એ ॥ ૨૫ ॥

હવે બ્રહ્માત્માઓના વિષયમાં પણ કોઈ સંદેહ રહ્યો નથી, જે (વ્રજ, રાસ, અને જાગણી બ્રહ્માંડમાં)

ત્રણવાર અવતરિત થયા છે. તેઓ જે ખેલ જોવા માટે આ અજ્ઞાનમયી રાતે આવ્યા છે, એના વિષયમાં પણ કોઈ સંદેહ રહ્યો નથી.

સક ના આએ ખેલ દેખને, એ જો રૂહે આઈયાં બિછડ ।

કર મેલા નાસૂત મેં બેસક, લે નસીહત આએ અરસ ચઢ ॥ ૨૬ ॥

હવે આ વાત પર કોઈ સંદેહ રહ્યો નથી કે બ્રહ્માત્માઓ ધામધણીથી વિખૂટા પડીને દુનિયાનો ખેલ જોવા આવ્યા છે અને આ દુનિયામાં ભેગા થઈને સદ્ગુરુનો ઉપદેશ ગ્રહણ કરતાં-કરતાં પરમધામમાં પાછા જશે.

મહંમદ ઈસા અરસ મેં, પોહોંચે હક હજૂર ।

કર અરજ સબ મ્યારાજ મેં, બેસક કરી મજકૂર ॥ ૨૭ ॥

હવે કુરાનની આ વાત ઉપર પણ કોઈ શંકા નથી કે ધર્મોપદેશક (ઈસા) રસૂલ મહમ્મદ પરમાત્માની નજીક પહોંચી અને દર્શન સમયે તેમણે આત્માઓ માટે ચર્ચા કરી.

મહંમદ ઈસે કિએ જવાબ, તિન મેં રહી ન સક ।

સક નહીં પડઉતર મેં, જો હકે દિએ બુજરક ॥ ૨૮ ॥

એ સમયે ધર્મોપદેશક રસૂલ મહમ્મદે જે પ્રત્યુત્તર આપ્યો હવે એ વિષયમાં પણ કોઈ સંદેહ રહ્યો નથી. એટલું જ નહીં પરમાત્માએ પોતાના પ્રત્યુત્તરમાં જે વિશેષ જ્ઞાન આપ્યું એના ઉપર પણ કોઈ સંદેહ બાકી રહ્યો નથી.

બીચ સબ મ્યારાજ કે, જેતી ભઈ મજકૂર ।

એ સક જરા ના રહી, જો ખિલવત તજલ્લા નૂર ॥ ૨૯ ॥

સાક્ષાત્કાર (મ્યારાજ) સમયે તેજોમય પરમધામના એકાંત સ્થળમાં રસૂલે પરમાત્માની સાથે જે પણ ચર્ચા કરી, હવે આ વિષયમાં પણ કોઈ સંદેહ રહ્યો નથી.

છિપી બાતેં બીચ અરસ કે, કોઈ રહી ન માહેં સક ।

પાઈ એસી બેસકી, જો લઈ દિલ કી બાતેં હક ॥ ૩૦ ॥

હવે તો પરમધામનાં ગૂઢ રહસ્યના વિષયમાં પણ કોઈ સંદેહ રહ્યો નથી. કારણ કે એવું સંદેહરહિત જ્ઞાન (તારતમજ્ઞાન) પ્રાપ્ત થઈ ગયું જેનાથી પરમાત્માના હૃદયની વાત પણ સ્પષ્ટ થઈ ગઈ.

આગૂં બેસક બડે અરસ કે, નૂર રોસન જોએ કિનાર ।

દોઊ તરફોં જરી જોએ કે, નૂર રોસન અતિ ઝલકાર ॥ ૩૧ ॥

હવે નિઃસંદેહ જ્ઞાન થયું કે વિશાળ પરમધામમાં રંગમહેલની સામે તેજોમય તટવાળી યમુના નદી વહે છે. તેના બંને તટ હીરાજડિત લાગે છે. તથા તેનો પ્રકાશ ઝગમગ થઈ રહ્યો છે.

સક નાહીં જલ ઉજલે, મીઠા જયોં મિસરી ।

સક ના ગિરદવાએ બાગ કી, કઈ મોહોલ જવેર જરી ॥ ૩૨ ॥

એમાં કોઈ સંદેહ નથી કે યમુનાજીમાં ઉજ્જવલ જળ સાકરની જેમ મધુર (મીઠા) છે. ચારેય બાજુ વન, ઉપવન છે તથા ત્યાં બનેલા અનેક ભવન હીરાજડિત છે.

બુસબોએ જિમી અતિ ઉજલ, જ્યોં સોને જવેર દરખત ।

બેસક જંગલ જવેર જ્યોં, રોસન નૂર ઝલકત ॥ ૩૩ ॥

પરમધામની ધરતી બહુ ઉજ્જવલ તથા સુગંધિત છે. ઝાડ પણ સોના તથા હીરાની જેમ પ્રતીત થાય છે. સાચે જ ત્યાંની વનરાજી હીરાજડિત પ્રતીત થાય છે અને તેમાંથી તેજોમય પ્રકાશ ઝગમગ થાય છે.

સક નાહીં હૌજ તાલ કી, ઈત બોહોત મોહોલ બુજરક ।

બૃખ પાની તાલ પાલ કે, સબ પાટ ઘાટ બેસક ॥ ૩૪ ॥

હૌજકૌસર તાલ પણ સાચે જ સુંદર છે. અહીં અનેક શ્રેષ્ઠ ભવન સુશોભિત છે. એનું પાણી, તટ પરનાં ઝાડ તથા ઘાટ વગેરેની શોભા જોતાં જ ઘણી સરસ લાગે છે.

બેસક બડે અરસ કી, ક્યોં કહૂં બડી મોહોલાત ।

બાગ બડા ગિરદવાએ કા, ઈન જુબાં કહ્યા ન જાત ॥ ૩૫ ॥

સાચે જ હવે હું વિશાળ પરમધામનાં મોટાં મોટાં ભવનો માટે શું કહું ? રંગભવનની ચારેય બાજુ મોટાં વન, ઉપવન સુશોભિત છે. એમનું વર્ણન આ જીભથી સંભવ નથી.

ઈત સક મોહે જરા નહીં, બન ગલિયોં પસૂ ખેલત ।

ગિરદવાએ ગુંજે અરસ કે, કઈ વિધ જિકર કરત ॥ ૩૬ ॥

હવે મને કોઈ સંદેહ નથી રહ્યો કે પરમધામનાં વન તથા ગલીયોમાં પશુ-પક્ષી ખેલી રહ્યા છે. એમનો અવાજ પરમધામનાં વિશાળ ભવનોમાં ચારેય બાજુ ગુંજે છે, તે ધામધણીનો મહિમા અનેક પ્રકારથી ગાતા રહે છે.

યોં કેતી કહૂં બેસકી, ઈનકા નહીં હિસાબ ।

મહામત દેખાવે હક ઈસક, જો સાકી પિલાવેં સરાબ ॥ ૩૭ ॥

આ પ્રમાણે સાચે જ પરમધામની શું શોભા બતાવું, એનો કોઈ હિસાબ જ નથી, હવે મહામતિ પરબ્રહ્મનોં પ્રેમ બતાવે છે, જે (પરમાત્મા) સાકી (પિવડાવનાર) બનીને પ્રેમ (મદ)નો પ્યાલો પીવડાવે છે.

પ્રકરણ ૭ ચોપાઈ ૩૪૨

સરાબ સુખ લજત (પ્રેમાનંદનો આસ્વાદ)

સાકી પિલાવેં સરાબ, રૂહેં પ્યાલે લીજિએ ।

હક ઈસક કા આબ જો, ભર ભર પ્યાલે પીજિએ ॥ ૧ ॥

પ્રિયતમ પરમાત્મા સાકી બનીને પોતાના પ્રેમ રૂપી મદિરા (મદ)નું સેવન કરાવી રહ્યા છે. હે બ્રહ્માત્માઓ ! તમે પોતાના હૃદયરૂપી પ્યાલો ભરીને ધામધણીના પ્રેમરસનું પાન કરો.

હક આસિક રૂહન કા, ઈન ઈસક કા આબ જે ।

ઈન આબ મેં જો સ્વાદ હૈ, એ રસ જાનેં પીવન વાલે ॥ ૨ ॥

પરબ્રહ્મ પરમાત્મા પોતાના આત્માના ચાહક (પ્રેમી) છે. તેમના પ્રેમરસનો સ્વાદ તો એનું સેવન

કરવાવાળા જ જાણી શકે છે.

નહીં હિસાબ ઈસક કા, સ્વાદ કો નહીં હિસાબ ।

હિસાબ ના તરંગ અમલ કે, એ જો આવત સાકી કે સરાબ ॥ ૩ ॥

પરબ્રહ્મ પરમાત્માનો પ્રેમ તથા એના સ્વાદનું કોઈ માપ નથી. પ્રેમમસ્તીના તરંગોનું પણ કોઈ માપ નથી જે પિવડાવનારના પ્રેમરસથી ઉત્પન્ન થાય છે.

કઈ રસ ઈન સરાબ મેં, એ જો પિલાવત સુભાન ।

મસ્તી પિલાવત કાયમ, મેહેર કર મેહેરબાન ॥ ૪ ॥

પરબ્રહ્મ પરમાત્મા દ્વારા પિવડાવેલું પ્રેમ-અમૃત અનેક પ્રકારના રસોથી પરિપૂર્ણ છે. પરમ કૃપાળુ પરમાત્મા કૃપા પૂર્વક આ મસ્તી ભર્યો પ્રેમરસ પોતાના આત્માઓને સદાય પિવડાવે છે.

રૂહેં નીંદ સે જગાએ કે, પિલાવત પ્યાલે ફૂલ ।

મુંહ પકડ તાલૂ રૂહ કે, દેત કાયમ સુખ સનકૂલ ॥ ૫ ॥

પોતાના આત્માઓને અજ્ઞાનરૂપી નિદ્રાથી જાગૃત કરી પ્રિયતમ પરમાત્મા પ્રેમરસના પ્યાલા ભરીભરીને પિવડાવે છે. પિવડાવતી વખતે તે એમનું મોં પકડીને તેમાં પ્રેમરસ ઠાલવી દે છે. આ પ્રમાણે તે પ્રસન્ન થઈને બ્રહ્માત્માઓને અખંડ સુખ પ્રદાન કરે છે.

એ પ્યાલે કર મેહેરબાનગી, કઈ વિધ રૂહોં પિલાવત ।

સુખ દેને બકા નજીક કા, પ્યાર કર નિસબત ॥ ૬ ॥

પ્રિયતમ પરમાત્મા કૃપાપૂર્વક આ પ્યાલા એમના આત્માને પિવડાવે છે. પોતાના અંગરૂપી આત્માઓને એમની નજીકનું અખંડ સુખ પ્રદાન કરવા માટે તે આ પ્રમાણે પોતાનો સંબંધ પ્રેમપૂર્વક બતાવી રહ્યા છે.

કઈ વિધ મેહેર કરત હેં, માસૂક જો મેહેરબાન ।

ઉલટ આપ આસિક હુઆ, જો વાહેદત મેં સુભાન ॥ ૭ ॥

આ પ્રમાણે કૃપાળુ પરમાત્મા અનેક પ્રકારે કૃપાની વર્ષા કરી રહ્યા છે. અદ્વૈત પરમધામના ધણી આ નશ્વર દુનિયામાં આવીને બ્રહ્માત્માઓના ચાહક (પ્રેમી-આશિક) બને છે.

રૂહોં કે દિલ કધૂ ના હુતા, કધૂ કહેં ન માંગેં હક સે ।

ના કધૂ ચિત મેં ચિતવન, ના મુતલક રૂહોં મન મેં ॥ ૮ ॥

બ્રહ્માત્માઓના મનમાં કોઈ પણ ઈચ્છા ન હતી. તેઓ ધામધણીને કશું જ કહેતા નહતા અને કશું માગતા પણ ન હતા. ચિત્તમાં કંઈ ચિંતન પણ કરતા ન હતા. એમના મનમાં ધણીથી દૂર થવાનો વિચાર બિલકુલ ન હતો.

આસ બંધાઈ હુકમેં, હુકમેં કરાઈ ઉમેદ ।

આપ ઈસક કી બુજરકી, કર મેહેર દેખાએ કઈ ભેદ ॥ ૯ ॥

પ્રિયતમ પરમાત્માના આદેશે જ તેમની સાથે કંઈ માગવાની (આશા) પ્રેરણા આપી અને તેમણે જ બ્રહ્માત્માઓની આ આશાની પૂર્તિ પણ કરી. આ પ્રમાણે પરબ્રહ્મે અપાર કૃપા કરી. પોતાના પ્રેમની મહિમાનાં અનેક રહસ્યો સ્પષ્ટ કરી દીધાં.

યોં કઈ સુખ દિએ ઈસક કે, કઈ સુખ દિએ જોસ મેહેર ।

કઈ સુખ અપની બડાઈ કે, જાસોં ઓર લગે સબ જેહેર ॥ ૧૦ ॥

આ પ્રમાણે પરમાત્માએ પ્રેમ તથા કૃપાનાં અનેક સુખ પ્રદાન કર્યાં. સાથે જ પોતાની મહિમાનાં અનેક સુખ પણ આપ્યાં. જેનાથી બીજાં બધાં (ભૌતિક) સુખ ઝેર સમાન લાગવા લાગ્યાં.

કઈ સુખ દિએ અરસ કે, કઈ સુખ દિએ નિસબત ।

કઈ સુખ દિએ ઈલમ કે, બેસક જો નસીહત ॥ ૧૧ ॥

પરબ્રહ્મ પરમાત્માએ બ્રહ્માત્માઓને પરમધામનાં અનેક સુખ પ્રદાન કર્યાં. પોતાના સંબંધની ઓળખાણ કરાવીને અનેક પ્રકારે આનંદિત પણ કર્યાં. આ પ્રમાણે શંકા રહિત જ્ઞાન (તારતમજ્ઞાન)નો ઉપદેશ દઈને અનેક પ્રકારનાં સુખ આપ્યાં.

કઈ સુખ દિએ રૂહન મેં, એ મેલા બૈઠા વિધ જિન ।

હક ઊપર આપ બૈઠકે, સુખ દેવેં સબન ॥ ૧૨ ॥

પરબ્રહ્મ પરમાત્માએ પોતાના આત્માઓને અનેક સુખ પ્રદાન કર્યાં જેનાથી આ અંધકારમય દુનિયામાં પણ બ્રહ્માત્માઓનો પરસ્પર મેળાપ શક્ય થયો. આ પ્રમાણે પરબ્રહ્મે પોતે સંરક્ષક બનીને બધા બ્રહ્માત્માઓને અખંડ સુખ પ્રદાન કર્યું.

સુખ દિએ અરસ જિમીય કે, સુખ દિએ જલ જોએ ।

સુખ દિએ મોહોલાત કે, સબ જરી કિનારેં સોએ ॥ ૧૩ ॥

ધામધણીએ પરમધામની દિવ્ય ભૂમિકાનાં અનેક સુખ પોતાના આત્માઓને આપ્યાં. એમાં યમુનાજીનાં મધુર જળ તથા યમુના તટનાં હીરાજડિત અનેક ભવનોનાં સુખ પણ સામેલ છે.

સુખ દિએ જલ તાલ કે, સુખ તાલ કઈ વિવેક ।

કોટ જુબાં ના કેહે સકે, તો કહા કહે રસના એક ॥ ૧૪ ॥

ધામધણી પોતાના આત્માઓને હૌજ-કૌસરતાલ તથા એમના પાણીનાં અનેક સુખ પ્રદાન કર્યાં, જેનું વર્ણન કરોડો જીભ પણ ન કરી શકે તો મારી એક જીભ શું કરી શકે ?

સુખ દિએ મોહોલ નૂર કે, સુખ બાગ નૂર ગિરદવાએ ।

એ સમૂહ મોહોલ સુખ કેસે કહું, ઈન જુબાં કેહે ન જાએ ॥ ૧૫ ॥

એટલું જ નહીં પ્રકાશમય ભવન તથા એની ચારેય બાજુનાં વન, ઉપવન વગેરેનાં સુખ પણ પરબ્રહ્મે પ્રદાન કર્યાં. આ ભવનોના સમૂહનાં સુખનું કેવી રીતે વર્ણન કરું ? આ જીભથી આ કહી ન શકાય.

કઈ સુખ બડે અરસ કે, બન ગિરદ મોહોલાત ।

એ કાયમ સુખ હક અરસ કે, સુખ હમેસા દિન રાત ॥ ૧૬ ॥

વિશાળ પરમધામની ચારેય દિશાઓનાં વન, ઉપવન તથા ભવનોમાં અનંત સુખ છે. બ્રહ્માત્માઓ રાત-દિવસ આ અખંડ સુખોનો આનંદ લે છે.

કઈ સુખ જોએ બાગ કે, કઈ સુખ કુંજ ગલિયન ।

કઈ સુખ પસૂ પંખિયન કે, મુખ બાની મીઠી બોલન ॥ ૧૭ ॥

યમુનાજી તથા યમુના તટનાં વન, ઉપવન અને કુંજ-નિકુંજ વનની ગલીઓનાં સુખ પણ અનેક છે. ત્યાં પશુ-પક્ષી પણ મધુરવાણી બોલીને અનેક સુખ આપે છે.

એ ખેલોનેં સુખ હક કે, એ સુખ દિએ રૂહન ।

ખૂબી ઈનકે પરનકી, આકાસ ન માએ રોસન ॥ ૧૮ ॥

આ પશુ-પક્ષી ધામધણીને રિઝવવા માટે રમકડાં સમાન છે. તથા બ્રહ્માત્માઓને પણ અપાર સુખ પ્રાપ્ત થાય છે. એમની પાંખોમાં એવી વિશેષતા છે કે એનો પ્રકાશ આકાશમાં પણ સમાતો નથી.

દેખી કાયમ સાહેબી હક કી, જિનકા નાહીં સુમાર ।

ઈન નાસૂત મેં બૈઠાએ કે, સુખ દેખાએ નૂર કે પાર ॥ ૧૯ ॥

બ્રહ્માત્માઓએ શ્રી રાજજીના શાશ્વત મહિમા (તારતમજ્ઞાન દ્વારા)નો અનુભવ કર્યો, જેનો કોઈ પાર નથી. ખરેખર ધામધણીએ આ નશ્વર દુનિયામાં બેસાડીને બ્રહ્માત્માઓને અક્ષરથી પણ આગળ અક્ષરાતીતનાં સુખોનો સાક્ષાત્કાર કરાવ્યો.

કઈ સુખ દિએ લૈલત કદર મેં, જો અવલ દો તકરાર ।

સુખ દિએ ફજર તીસરે, કઈ સુખ પરવરદિગાર ॥ ૨૦ ॥

પરબ્રહ્મ પરમાત્માએ મહિમામયી રાત્રિ (લૈલ-તુલકદ્ર)ના પ્રથમ બે ખંડો (વ્રજ અને રાસ)માં પણ પોતાના આત્માઓને અનેક પ્રકારે સુખ પ્રદાન કર્યાં. સાથે જ ત્રીજા ખંડમાં પણ તારતમ જ્ઞાનનું પ્રભાત કરી અનેક પ્રકારથી આનંદિત કર્યાં.

કઈ સુખ દિએ નિસબત કે, એ ઝૂઠા તન કર યાર ।

ક્યોં કહૂં સુખ મેહેબૂબ કે, જાકે કાયમ સુખ અપાર ॥ ૨૧ ॥

પરબ્રહ્મ પરમાત્માએ પોતાના બ્રહ્માત્માઓના મૂળ સંબંધનું સુખ પ્રદાન કર્યું. એમના નશ્વર શરીરને પણ પોતાનો મિત્ર બનાવીને તેઓ પોતે એમના હૃદયરૂપી સિંહાસન પર બિરાજમાન થઈ ગયા. આવા પ્રિયતમ પરમાત્માના અપાર તથા અખંડ સુખોની વિશેષતાઓનું વર્ણન કેવી રીતે કરવું ?

ઔર સુખ સબ મ્યારાજ મેં, કેતે કહૂં જુબાન ।

જુદી જુદી જંજીરોં, લિખે માહેં ફુરમાન ॥ ૨૨ ॥

દર્શન (મ્યારાજ)ના સમયે રસૂલ મહમ્મદને અનુભવ થયેલો તે સુખોનું વર્ણન પણ આ જીભથી કેટલું કરું ? એ બધા સંકેતો કુરાનની અલગ-અલગ આયાતોમાં લખેલા છે.

હકેં કહ્યા ઉતરતે, તુમ જાત બીય નાસૂત ।

આપ વતન જિન ભૂલો મોહે, મેં બૈઠા બીય લાહૂત ॥ ૨૩ ॥

આ જુદી દુનિયામાં અવતરિત થતી વેળાએ પરબ્રહ્મ પરમાત્માએ બ્રહ્માત્માઓને સચેત કરતાં કહ્યું તમે દુનિયામાં જઈ રહ્યા છો. ત્યાં જઈને તમે પોતાને, પોતાના ધામને તથા મને ન ભૂલતા. હું પરમધામમાં જ બેઠો છું.

તબ ફેર કહ્યા અરવાહોં ને, હમ ક્યો ભૂલેં તુમકો ।

તુમ પેહેલે કિએ ચેતન, ખેલ કહા કરે હમકો ॥ ૨૪ ॥

ત્યારે બ્રહ્માત્માઓએ જવાબ આપ્યો, હે ધણી ! અમે તમને કેવી રીતે ભૂલી શકીએ ? કારણ કે તમે પહેલેથી જ સચેત કરી દીધા છે. હવે આ જુકો ખેલ અમારું શું બગાડી શકશે ?

એ બાર્તે બીચ અરસ કે, અવલ જો મજકૂર ।

સો યાદ દેને લિખી રમૂજેં, જો હુઈ હક હજૂર ॥ ૨૫ ॥

બ્રહ્માત્માઓના અવતરણ પહેલાં પરમધામમાં બ્રહ્માત્માઓ અને પરબ્રહ્મ વચ્ચે થયેલા આ પ્રકારના સંવાદનો ઉલ્લેખ કુરાનમાં સંકેત રૂપે કર્યો છે.

બૈઠાએ બીચ નાસૂત કે, હમ પર ભેજ્યા ફુરમાન ।

ઈનમેં લિખી ઈસારતેં, વાહેદત કે સુભાન ॥ ૨૬ ॥

આ નશ્વર દુનિયામાં અમને મોકલીને પણ ધામધણીએ અમારા માટે સંદેશ (કુરાન) મોકલ્યો. જેમાં પરબ્રહ્મનું અદ્વૈત સ્વરૂપ હોવાની વાતોનું સંકેત રૂપે વર્ણન કર્યું છે.

મોમિન મેરે એહેલ હૈં, હકેં લિખ્યા માહેં કુરાન ।

ખોલ ઈસારતેં રમૂજેં, ઈનોં જરે જરા પેહેચાન ॥ ૨૭ ॥

કુરાન અંતર્ગત પરબ્રહ્મ પરમાત્માનો સંદેશ આ પ્રમાણે લખ્યો છે - બ્રહ્માત્માઓ મારા પ્રિય છે, એ જ મારા મોકલેલા સંકેતો સમજવાને લાયક છે, આથી આ સંદેશના સંકેતોને તે જ સ્પષ્ટ કરી શકશે કારણ કે તેમને પરમધામના કણ-કણની પિછાણ છે.

ઔર જિન છૂઓ કુરાન કો, યોં હકેં લિખી હકીકત ।

વાકો નાપાકી ના ટરે, બિના તૌહીદ મદત ॥ ૨૮ ॥

બીજા લોકો આ કુરાનને વાંચવાનો (સ્પર્શ કરવાનો) પ્રયત્ન ના કરે. આવું કહીને પરમાત્માએ યથાર્થતા સ્પષ્ટ કરી દીધી કે અદ્વૈત પરમાત્માની કૃપા (સહાયતા) વગર એમના હૃદયનો મેલ દૂર નહિ થાય.

સો મદત તૌહીદ કી, પાઈએ ના મોમિનોં બિન ।

એ દુનિયાં કો ચાહેં નહીં, જાકો હક બકા રોસન ॥ ૨૯ ॥

અદ્વૈત પરમાત્માની પૂર્ણ કૃપા (સહાયતા) બ્રહ્માત્માઓ સિવાય બીજા જીવો માટે સંભવ નથી કારણ કે બ્રહ્માત્માઓ દુનિયાનાં નશ્વર સુખોની ઈચ્છા રાખતા નથી. એમનું હૃદય પરબ્રહ્મ પરમાત્માનું આસન હોવાથી સદાય પ્રકાશિત છે.

સો પાક મોમિન કહે, જિન લિયા હકીકી દીન ।

સો હક બિના કછૂ ના રખેં, એસા ઈનકા યકીન ॥ ૩૦ ॥

તેથી બ્રહ્માત્માઓ પવિત્ર હૃદયવાળા કહેવાય છે. તેમણે સત્યધર્મ અપનાવ્યો છે. તેઓ પોતાના હૃદયમાં પરબ્રહ્મના સ્વરૂપ સિવાય કંઈ પણ રાખવા માંગતા નથી. આ પ્રમાણે તેમનો વિશ્વાસ દૃઢ છે.

હકીકત મારફત કે, ઈનકો ખુલે દ્વાર ।

ઉતરે નૂર બિલંદ સે, યાકો વતન નૂર કે પાર ॥ ૩૧ ॥

બ્રહ્માત્માઓને માટે જ યથાર્થ જ્ઞાન(હકીકત) તથા પૂરી ઓળખ (મારિફત)ના દ્વાર ખુલ્લા છે. એઓ ચિન્મય પરમધામ(નૂર બિલંદ)થી અવતરિત થયા છે. એમનું ધામ અક્ષરથી પણ આગળ છે.

જહાં જબરાઈલ જાએ ના સકયા, રહ્યા નૂર મકાન ।

પર જલાવે નૂર તજલ્લી, ચઢ સકયા ન ચૌથે આસમાન ॥ ૩૨ ॥

તેજોમય પરમધામમાં જિબ્રીલ ફિરસ્તા પણ પ્રવેશ કરી શક્યા નહિ. એ અક્ષરધામમાં જ રોકાઈ ગયા. અક્ષરાતીતના તેજથી મારી પાંખો બળે છે, એમ કહીને તે પરમધામ (ચોથા આસમાન)માં પ્રવેશી શક્યા નહિ.

જિત હક હાદી રૂહે, અરસ અજમ કા નૂર ।

કૌલ ક્રિયા રૂહોસોં હકે, સો મહંમદ મસી લ્યાએ મજકૂર ॥ ૩૩ ॥

જ્યાં પૂર્ણબ્રહ્મ પરમાત્મા, શ્યામાજી અને બ્રહ્માત્માઓ બિરાજમાન છે. એવા પરમધામનો પ્રકાશ બહુ તેજોમય છે. ત્યાં પરબ્રહ્મે પોતાના આત્માઓને જગાડવા માટે દુનિયામાં આવવાનું વચન આપ્યું હતું. તે જ સંદેશ લઈને સદ્ગુરુ શ્રી દેવચંદ્રજી અવતરિત થયા છે.

ઔર હુજત ન રખી કિનકી, ચૌદે તબક કી જહાન ।

મોમિનોં ઊપર અહંમદ, લ્યાયા એહ ફુરમાન ॥ ૩૪ ॥

આ ચૌદલોકની સૃષ્ટિમાં (બ્રહ્મજ્ઞાનના વિષયમાં) બ્રહ્માત્માઓ સિવાય બીજા કોઈનો પણ દાવો માન્ય કર્યો નથી. આ જ બ્રહ્માત્માઓને જાગૃત કરવા માટે પરમાત્માનો આદેશ લઈ સદ્ગુરુ શ્રી દેવચંદ્રજી મહારાજ આવ્યા છે.

એ નાબૂદ વજૂદ જો નાસૂતી, અરસ ઉમત ધરે આકાર ।

લિખ્યા હકે કુરાન મેં, એ તન મેરે યાર ॥ ૩૫ ॥

બ્રહ્માત્માએ આ દુનિયામાં આવીને નશ્વર (ક્ષણભંગુર) શરીર ધારણ કર્યું તે પછી પરમાત્માએ કુરાનમાં લખાવ્યું કે આ નશ્વર તન પણ મારા પ્રિય છે.

યોં હકે લિખ્યા કુરાન મેં, એ અરવાહેં મેરે એહેલ ।

એ જૂઠે વજૂદ જો ખાક કે, નિપટ ગંદે સેહેલ ॥ ૩૬ ॥

ધામધણીએ કુરાનમાં આ પણ લખાવ્યું છે કે બ્રહ્માત્માઓ જ મને જાણવા તથા સમજવા યોગ્ય છે. છતાં પણ તેમનું આ પાર્થિવ શરીર નશ્વર તથા મલિન (મેલું) છે.

ઔલિયા લિલ્લા દોસ્ત કર, નૂર જમાલ લિખત ।

એસે નિજસ તન નાસૂતી, કહે યાસોં મેરી નિસબત ॥ ૩૭ ॥

કુરાન અંતર્ગત પરમાત્માએ આ પણ લખાવ્યું છે કે આ બ્રહ્માત્માઓ મારા ઉત્તરાધિકારી તથા અંતરંગ મિત્ર છે. તો પણ બ્રહ્માત્માઓએ અપવિત્ર (નશ્વર) શરીર ધારણ કર્યું છે. તેમ છતાં પરબ્રહ્મે કહ્યું કે એમની સાથે જ મારો સંબંધ છે.

કહે નૂર જમાલ કુરાન મેં, છોડ કે એહ અંધેર ।
એક સાદ કરો મુઝકો, મેં તુમે જ જ કહૂં દસ બેર ॥ ૩૮ ॥

પરમાત્માએ કુરાનમાં એમ પણ કહેવડાવ્યું કે તમે દુનિયાની અજ્ઞાનતાને દૂર કરીને એકવાર પણ પોકારશો તો હું તમને દશવાર ‘હા જ’ કહીશ.

યોં હકેં લિખ્યા કુરાન મેં, હક રૂહોં કી કરેં જિકર ।
પીછે આપન કરત હેં, રૂહેં ક્યોં ન દેખો દિલ ધર ॥ ૩૯ ॥

કુરાનમાં આ પ્રમાણે લખ્યું છે કે પરબ્રહ્મ પરમાત્મા જાતે પહેલાં બ્રહ્માત્માઓને યાદ કરે છે અને પછી અમે આત્માઓ તેમનું સ્મરણ કરીએ છીએ. હે બ્રહ્માત્માઓ ! આવી મહત્વપૂર્ણ વાતો તમે પોતાના હૃદયમાં કેમ ધારણ કરતા નથી ?

હકેં લિખ્યા કુરાન મેં, પેહેલે મેરા પ્યાર ।
જો તુમ પીછે દોસ્તી કરો, તો ભી મેરે સયે યાર ॥ ૪૦ ॥

કુરાનમાં પરમાત્માએ આ પણ લખાવ્યું છે કે હું પહેલાં તમને પ્રેમ કરીશ. પછી તમે મારી સાથે મિત્રતા કરશો તો પણ તમે મારા સાચા મિત્ર ગણાશો.

રૂહેં સુનો એક મેં કહૂં, જો હકેં કરી મુઝસોં ।
પડી થી જલ અંધેર મેં, કોઈ થાહ ન થી ઈનમોં ॥ ૪૧ ॥

હે બ્રહ્માત્માઓ ! સાંભળો. ધણીએ મારા ઉપર કેવી કૃપા કરી છે. હું તમને તે વાત કહું. હું તો અગાધ ભવસાગરમાં પડ્યો હતો. મને કોઈ પણ પ્રકારનું જ્ઞાન ન હતું.

ભવસાગર જીવન કો, કિન પાયા નાહીં પાર ।
દુખ રૂપી અતિ મોહજલ, માહેં ધખત જીવ સંસાર ॥ ૪૨ ॥

ભવસાગરના જીવોમાંથી કોઈ પણ આનો પાર પામ્યા નથી. આ મોહજલ અતિ દુઃખરૂપ છે. એમાં ફસાયેલા જીવ (કામ, ક્રોધ, લોભ, મોહ વગેરેના) અગ્નિથી બળી રહ્યા છે.

લેહેરી ઉઠે અંધેરકી, પહાડ જૈસી બેર બેર ।
ઉપર તલે લગ ભમરિયાં, જીવ પડે માહેં ફેર ફેર ॥ ૪૩ ॥

આ ભવસાગરમાં પર્વતની જેમ ઊંચી ઊંચી અંધકારમય લહેરો ઊઠે છે. આમાં ઉપરથી નીચે સુધી બધું જ (સત્ત્વ, રજ અને તમરૂપી) ડરામણું વમળ છે જેમાં જીવ વારંવાર પડતો (બૂડતો) રહે છે.

નિપટ અંધેરી લાએકી, સિર ના સૂઝે હાથ પાએ ।
ટાપૂ પહાડોં બીચ મેં, સબ બંધે ગોતે ખાએ ॥ ૪૪ ॥

આ ભવસાગર એવો અંધકારમય છે કે એમાં પડેલા જીવોને પોતાનું માથું, હાથ, પગ પણ નથી સૂઝતા. અહીં ટાપુ તથા પર્વતોની જેમ અહંભાવને લઈને અલગ-અલગ મત મતાન્તર ચાલી રહ્યા છે. જેમાં બંધાયેલ બધા જીવ ગોથાં ખાઈ રહ્યા છે.

મગર મછ માહેં બુજરક, વજૂદ બડે વિકરાલ ।
બેલેં નિગલેં જીવ કો, એક દૂજે કા કાલ ॥ ૪૫ ॥

જેવી રીતે સાગરોમાં મોટા-મોટા વિકરાળ મગર નાનાં જીવોની સાથે રમે છે, પછી તેમને જ

પોતાનો ખોરાક બનાવીને એકબીજાના કાળ બની જાય છે, તે જ પ્રમાણે આ ભવસાગરમાં પણ અલગ-અલગ મત-મતાન્તરના લોકો અજ્ઞાનતાને વશ બનીને એકબીજા જોડે મતભેદ રાખે છે.

લા મકાન કા સાગર, લગ તલે તેહેતસરા ।

એસે અંધેર અથાહ બીય પૈઠ કે, મોહે કાઢી હોએ મરજિયા ॥ ૪૬ ॥

પાતાળથી વૈકુંઠ, શૂન્ય નિરાકાર સુધી હંમેશા આ વિશાળ ભવ-સાગર ક્ષર-જગત (લા-મકાન)નું છે. આવા અજ્ઞાનમય અગાધ સાગરમાંથી સદ્ગુરુએ તારણહાર બનીને મને બહાર કાઢ્યો.

કાઠ કે બૂઝ એસી દઈ, મોહે સમઝાઈ સબ ઈત કા ।

બેસક કા ઈલમ દિયા, જાસોં બૈઠી બીય બકા ॥ ૪૭ ॥

આ સંસાર સાગરમાંથી બહાર કાઢીને સદ્ગુરુએ મને એની પૂરી ઓળખાણ આપી પછી એવું સંદેહનિવારક જ્ઞાન (તારતમજ્ઞાન) પ્રદાન કર્યું, જેનાથી મને એવો અહેસાસ થયો કે અખંડધામમાં બેઠા-બેઠા અખંડ સુખ લઈ રહ્યો છું.

એ સબ કિયા હક ને, વાસ્તે ઈસક કે ।

એક જરે જરા જો દુનીય મેં, જો બિચાર દેખો તુમ એ ॥ ૪૮ ॥

અમને પોતાના પ્રેમની ઓળખ કરાવવા માટે જ આ નશ્વર દુનિયાની રચના કરી છે. કદાચ વિચાર કરી જોઈએ તો ખબર પડે કે અહીંના કણ-કણમાં ધણીનો આદેશ અને પ્રેમનો હેતુ સમાયો છે.

મેં કહ્યા નૂરી અપના રસૂલ, તુમ પર ભેજ્યા ફુરમાન ।

લિખી ગુઝ બાતેં દિલ કી, હાએ હાએ કેહેવત યોં સુભાન ॥ ૪૯ ॥

‘મેં તમને સંદેશ આપવા માટે પોતાના નૂરીરસૂલ (હજરત મહમ્મદ)ને કુરાન આપીને મોકલ્યા છે અને આ (કુરાન)માં મારા હૃદયની વાતો સંકેતોમાં લખેલી છે.’ મોટા દુઃખની વાત છે કે ધામધણીએ વારંવાર આ પ્રમાણે કહેવડાવ્યું તેમ છતાં અમે ચેત્યા નહીં.

લિખી અન્દર કી ઈસારતેં, ઔર રમૂજેં જે ।

કુંજ ભેજ હાથ રૂહ અલ્લા, જાએ દીજો અપની રૂહોં કો એ ॥ ૫૦ ॥

આ પ્રમાણે ધામધણીએ પરમધામનાં ગૂઢ રહસ્ય કુરાનમાં સંકેતોમાં લખાવ્યાં. ફરીથી એ રહસ્યને સ્પષ્ટ કરવા માટે તારતમજ્ઞાનરૂપી ચાવી આપીને સદ્ગુરુને મોકલ્યા અને એમને કહ્યું કે તમે દુનિયામાં જઈને આ જ્ઞાન આપણા બ્રહ્માત્માઓને આપજો.

સો કુંજ દઈ મુઝ કો, ઔર ખોલને કી કલ ।

તિનસે તાલે સબ ખુલે, પાઈ આખર અવલ અસલ ॥ ૫૧ ॥

સદ્ગુરુ ધણીએ તારતમજ્ઞાનની એ ચાવી મને પ્રદાન કરી અને જુદા-જુદા ધર્મ ગ્રંથોના ગૂઢ રહસ્યો સ્પષ્ટ કરવાની સમજણ પણ આપી. તેના દ્વારા જ આ બધાં રહસ્ય સ્પષ્ટ થયાં, જેનાથી આદિથી અંત સુધીની બધી વાતો જાણવા મળી.

ઔર કોઈ ના ખોલ સકે, તીન સૂરત કા હાલ ।

ફૈલ હાલ દોઊ ઉમત કે, તોકોં લિખિયાં નૂરજમાલ ॥ ૫૨ ॥

સદ્ગુરુએ મને એમ પણ સમજાવ્યું કે મહમ્મદની ત્રણ સૂરત (બશરી, મલકી, હકી)નું સ્પષ્ટીકરણ

તારા સિવાય કોઈપણ કરી શકશે નહિ. બ્રહ્મસૃષ્ટિ તથા ઈશ્વરીસૃષ્ટિ આ બન્ને સમુદાયોના આચરણ તથા મનોભાવ (રહેણીકરણી)ને સ્પષ્ટ કરવાનું જવાબદારી પણ પરમાત્માએ તને સોંપી છે.

સુખ દેઓ દોઊ ઉમત કો, બીય બેઠ નાસૂત ।

ચિન્હાએ ઈસક હક સાહેબી, બુલાએ લ્યાઓ લાહૂત ॥ ૫૩ ॥

હવે તમે બંને સમુદાયને આ નશ્વર દુનિયામાં પણ અખંડ સુખ પ્રદાન કરો. તથા શ્રી રાજજીનો પ્રેમ અને એમની મહિમાની ઓળખ કરાવીને બ્રહ્માત્માઓને પરમધામમાં બોલાવી લાવો.

ઈન વિધ સુખ કેતે કહું, ઝૂઠી ઈન જુબાન ।

મેરી રૂહ જાને યા મોમિન, યા દિએ જિન રહેમાન ॥ ૫૪ ॥

આ પ્રમાણે ધણીના સુખોનું વર્ણન આ નશ્વર જીભથી શું કરું ? આ સુખોને કાં તો મારો આત્મા જ જાણે છે, કાં તો બ્રહ્માત્માઓ સમજે છે, જેમને ધણીએ પોતે પોતાનું સુખ પ્રદાન કર્યું છે.

દે આડો બ્રહ્માંડ સબન કો, ઢૂંઢ રહે સબ દૂર ।

આગૂં આએ ઈલમ દિયા, જાસોં પોહોંચી બકા હજૂર ॥ ૫૫ ॥

પરબ્રહ્મની શોધ કરવાવાળાની વચ્ચે આ ચૌદલોક વાળું બ્રહ્માંડ એવું આવરણ બની ગયું છે કે લોકો પરમાત્માને શોધી-શોધીને થાકી ગયા, પરંતુ તેનો પાર પામી શક્યા નહીં. આવી સ્થિતિમાં પરમાત્માએ જાતે જ સદ્ગુરુ રૂપે પ્રગટ થઈને તારતમજ્ઞાન પ્રદાન કર્યું, જેના પ્રભાવથી હું ધણીનાં ચરણોમાં (અખંડધામ) પહોંચી ગયો.

કેતી કહું મેહેર મેહેબૂબ કી, જો રૂહેં દેખો સહૂર કર ।

મહામત કહેં મેહેર અલેખે, જો દેખો રૂહ કી નજર ॥ ૫૬ ॥

મહામતિ કહે છે, હે બ્રહ્માત્માઓ ! પ્રિયતમ પરમાત્માની કૃપાનું વર્ણન ક્યાં સુધી કરું ? તમે પરસ્પર વિચાર કરી જુઓ. જ્યારે તમે આત્મદૃષ્ટિથી જોવા લાગશો ત્યારે જાણવા મળશે કે ધણીની કૃપા અપરંપાર છે.

પ્રકરણ ૮ ચોપાઈ ૩૯૮

નિસબત કા પ્રકરણ (સંબંધનું પ્રકરણ)

દેખ તૂં નિસબત અપની, મેરી રૂહ તૂં આંખાં ખોલ ।

તૈં તેરે કાનોં સુને, હક બકા કે ખોલ ॥ ૧ ॥

મહામતિ કહે છે, હે મારા આત્મા ! તું પોતાની આંખો ખોલ અને શ્રી રાજજીની સાથેનો તારો સંબંધ ઓળખ તે જાતે જ એમનાં વચનોને પોતાના કાન વડે સાંભળ્યાં છે.

કૌન જિમી મેં તૂં ખડી, કહાં હૈ તેરા વતન ।

કૌન ખસમ તેરી રૂહ કા, કૌન અસલ તેરા તન ॥ ૨ ॥

હે આત્મા ! વિચારપૂર્વક જો, તું અત્યારે કંઈ ધરતી પર ઊભો છે અને તારું મૂળઘર (પરમધામ) ક્યાં છે, તારા (આત્માના) પતિ કોણ છે તથા તારું મૂળ શરીર (પરઆત્મા) કેવું છે ?

કૌન મિલાવા તેરા અસલ, તૂં બિઘુરી ક્યોં કર ।

તો તોહે યાદ ન આવડીં, જો તેં સુન્યા નહીં દિલ ધર ॥ ૩ ॥

તારી મૂળ બેઠક (મૂલમિલાવા) કઈ છે અને તું ત્યાંથી કેવી રીતે વિખૂટો પડ્યો ? સદ્ગુરુનાં વચનો તેં ધ્યાનપૂર્વક સાંભળ્યાં નથી. આથી તને આ વાતોનું સ્મરણ નથી થઈ રહ્યું.

સહૂર તોકોં સાહેબ દિયા, ઈલમ દિયા હક ।

બાહેર માહેં અન્તર, એક જરા ન રહી સક ॥ ૪ ॥

સદ્ગુરુએ તને બ્રહ્મજ્ઞાન આપ્યું અને તેને સમજવા માટે વિવેક પણ આપ્યો, જેનાથી તારા બાહ્ય અને અંતરમાં કોઈ પણ સંદેહ બાકી રહ્યો નહિ.

ચૌદે તબકોં મેં નહીં, રૂહ અલ્લા કા ઈલમ ।

એ દિયા એક તોહી કો, કરકે મેહેર ખસમ ॥ ૫ ॥

સદ્ગુરુ ધણીનું આ તારતમ જ્ઞાન ચૌદલોકમાં ક્યાંય નથી. ધણીએ કૃપા કરી. એક તને જ આ જ્ઞાન પ્રદાન કર્યું છે.

મૂલ મિલાવા ચીન્હા, ચીન્હા બિઘુરે વાસ્તે જિન ।

બેસક હુઈ ઈન બાતોં, જો હક બકા કા બાતન ॥ ૬ ॥

આ તારતમજ્ઞાનના પ્રતાપથી મૂલમિલાવાની ઓળખ થઈ અને એ પણ જાણી લીધું કે અમે કઈ રીતે ત્યાંથી વિખૂટા પડીને આ દુનિયામાં આવ્યા છીએ. આ પ્રમાણે પરમધામની બધી જ અંતરંગ વાતોને જાણ્યા પછી અમને કોઈ પણ પ્રકારની શંકા રહી નથી.

દુનિયાં મેં અરસ કહાવહીં, તાએ સબ જાનેં હક ।

એ ઈલમ તિનકો નહીં, જો તેં પાયા બેસક ॥ ૭ ॥

આ દુનિયામાં સ્વર્ગ, વૈકુંઠ વગેરેને જ ધામ કહ્યું છે. આથી દુનિયાના જીવ આને જ સાચું માને છે. આ લોકોની પાસે એ શંકા રહિત (તારતમ) જ્ઞાન નથી જે તને પ્રાપ્ત થયું છે.

ત્રિગુન સિફત કર કર ગએ, એ જો ખાવંદ જિમી આસમાન ।

ખોજ ખોજ ખાલી ગએ, માહેં થકે લા મકાન ॥ ૮ ॥

આ ચૌદલોકોના સ્વામી મનાય છે તે ત્રિગુણ સ્વરૂપ (બ્રહ્મા, વિષ્ણુ, મહેશ) પણ પરબ્રહ્મ પરમાત્માનો ગુણાનુવાદ કરે છે. એ પણ પરમાત્માને શોધતા-શોધતા શૂન્ય નિરાકારમાં જ થાકી ગયા, પરંતુ પરમાત્માને પ્રાપ્ત કરી શક્યા નહીં.

મલકૂત સાહેબ ફિરસ્તે, હક હૂંઢયા ચહૂં ઓર ।

રહે બેચૂન બેસબીય મેં, ના પાયા બકા ઠોર ॥ ૯ ॥

વૈકુંઠના અધિપતિ તથા બીજાં અનેક દેવી-દેવતાઓએ પરબ્રહ્મ પરમાત્માને ચારેય દિશાઓમાં શોધ્યા. પરંતુ એ બધાં શૂન્ય નિરાકારમાં જ ગુંચવાઈ ગયાં. અખંડધામને પામી શક્યા નહીં.

એ નૂર બકા કિને ના પાઈયા, કર કર ગએ સિફત ।

એ સુધ નૂર બકા કો નહીં, જો તેં પાઈ ન્યામત ॥ ૧૦ ॥

તેજોમય અક્ષરધામને પણ કોઈ પ્રાપ્ત ન કરી શક્યા છતાં પણ અનેક લોકો એમનો મહિમા ગાતાં-

ગાતાં ચાલ્યા ગયા. અક્ષરધામના અધિપતિ એવા અક્ષરબ્રહ્મને પણ અખંડ પરમધામની પ્રેમરૂપા સંપત્તિનું જ્ઞાન નથી જેને તે પ્રાપ્ત કરી છે.

નૂર બકા ઈત દાયમ, આવેં હકકે દીદાર ।
તલે ઝરોખે ઝાંકત, આએ ઉલંઘ જોએ કે પાર ॥ ૧૧ ॥

આવા અક્ષરબ્રહ્મ પણ દરરોજ અક્ષરાતીતના દર્શને દિવ્ય પરમધામ આવે છે. તેઓ યમુનાજીને પાર કરીને ચાંદની ચોકમાં ઝરૂખાની નીચે ઊભા રહીને અક્ષરાતીતનાં દર્શન કરે છે.

નૂર જમાલ કે દીદાર કો, આવેં નૂર જલાલ ।
નૂર જમાલ કે અરસ મેં, ઈત રૂહેં રહેં કમાલ ॥ ૧૨ ॥

આ પ્રમાણે અક્ષરાતીત (નૂરજમાલ)ના દર્શને દરરોજ અક્ષરબ્રહ્મ (નૂરજલાલ) આવે છે. અક્ષરાતીતના આ પરમધામમાં વિશિષ્ટ (બ્રહ્મ) આત્માઓ રહે છે.

ઈત મિલાવા રૂહન કા, જો કહી બારે હજાર ।
ઉતરીં લૈલત કદર મેં, એહ તીસરા તકરાર ॥ ૧૩ ॥

આ દિવ્ય પરમધામમાં બ્રહ્માત્માઓની અંતરંગ બેઠક (મૂલમિલાવા) છે. જે (બ્રહ્માત્માઓ)ની સંખ્યા બાર હજાર કહી છે, તે બ્રહ્માત્માઓ આ જ મૂલમિલાવાથી મહિમામયી રાત (લૈલ-તુલ-કદ્ર)માં અવતરેલ છે. વર્તમાન સમય આ રાતનો ત્રીજો પહોર છે.

રસ અજીમ તેરા વતન, ખસમ નૂર જમાલ ।
એ ઈલમ પાયા તેં બેસક, દેખ કૌલ ફૈલ હાલ ॥ ૧૪ ॥

હે આત્મા ! પરમધામ તારું ઘર છે અને પરબ્રહ્મ પરમાત્મા તારા સ્વામી છે. એમની ઓળખાણ કરાવનાર તારતમ જ્ઞાન તને પ્રાપ્ત થયું છે, હવે તું તારાં કથન, આચરણ (કર્મ) અને મનોભાવને સારી રીતે જો.

દેખ મેહેર તૂં હક કી, ખોલ દઈ હકીકત ।
દેખ ઈલમ તૂં બેસક, દઈ અપની મારફત ॥ ૧૫ ॥

તું ધણીની કૃપાને તો જો ! તેમણે આ બધાં તથ્યોની યથાથિતા સ્પષ્ટ કરી દીધી છે. હવે તું આ તારતમ જ્ઞાનને પણ જો (સમજ) જેના દ્વારા ધણીએ તને એમની ઓળખાણ કરાવી છે.

જિન કારન તેરા આવના, હુઆ જિમી ઈન ।
રૂહ અલ્લા ને જો કહી, સો મેં કહૂં આગે મોમિન ॥ ૧૬ ॥

હે આત્મા ! જેના માટે તારે આ સંસારમાં આવવું પડ્યું તથા આ વિષયમાં સદ્ગુરુએ જે કાંઈ સમજાવ્યું છે તે હું હવે બ્રહ્માત્માઓની સમક્ષ પ્રગટ કરું છું.

દાયમ કરત રબદ, રૂહેં હાદી હક ।
સબ કોઈ કેહેતીં અપના, બડા હૈ મેરા ઈસક ॥ ૧૭ ॥

પરમધામમાં શ્રીરાજજી, શ્યામાજી અને બ્રહ્માત્માઓનો પરસ્પર પ્રેમસંવાદ ચાલ્યો. એમાં બધા બ્રહ્માત્માઓ એજ કહેતા કે મારો પ્રેમ સૌથી વધારે છે.

બીચ અરસ ખિલવત મેં, હોત દાયમ વિવાદ ।

ઈસક અપના રૂહેં હક કો, ફેર ફેર દેતીં યાદ ॥ ૧૮ ॥

આ પ્રમાણે દિવ્ય પરમધામમાં હંમેશા સંવાદ ચાલતો રહ્યો. આમાં બ્રહ્માત્માઓ હંમેશા પરબ્રહ્મને પોતાના પ્રેમની યાદ અપાવતા રહ્યા.

તબ કહ્યા હકેં હાદી રૂહન કો, મેં તુમારા આસિક ।

એ તેહેકીક તુમ જાનિયો, ઈસક મેરા બુજરક ॥ ૧૯ ॥

ત્યારે ધામધણીએ શ્યામાજી અને બ્રહ્માત્માઓને કહ્યું. હું તમારો પ્રેમી, (આશિક) છું. તમે આ ચોક્કસ સમજીલો, કે મારો પ્રેમ જ સૌથી વધારે છે.

તબ હાદી રૂહન કો, એ દિલ ઉપજી સક ।

હક કા ઈસક હમસે બડા, એ ક્યોં હોવે મુતલક ॥ ૨૦ ॥

ત્યારે શ્યામાજી અને બીજા બ્રહ્માત્માઓના દિલમાં શંકા થઈ કે ધામધણીનો પ્રેમ અમારાથી મોટો કેવી રીતે હોઈ શકે ?

હકેં કહ્યા રબદ મેં ના કરું, કર દેખાઊં તુમકોં ।

ઈસક મેરા તબ દેખોગે, નેક ન્યારે હો મુઝ સોં ॥ ૨૧ ॥

આ સંવાદમાં ધામધણીએ કહ્યું હું તમારી સાથે વાદવિવાદ કરવા માગતો નથી. હું તો સ્પષ્ટ બતાવી દઈશ કે મારો પ્રેમ વધારે છે. પરંતુ જ્યારે તમે મારાથી વિખૂટા (અલગ થઈ) પડશો ત્યારે તમને મારા પ્રેમની અનુભૂતિ થશે.

ન્યારે તો હમ હોએં નહીં, નિમખ ન છોરેં કદમ ।

એ જેતી અરવાહેં અરસ કી, કદમ તલે સબ હમ ॥ ૨૨ ॥

ત્યારે બ્રહ્માત્માઓએ કહ્યું, હે ધણી ! અમે એક પળ માટે પણ તમારાથી જુદા પડીશું નહીં. પળમાત્ર માટે અમે તમારા ચરણકમળ છોડીશું નહીં. પરમધામના આ બધા બ્રહ્માત્માઓ તમારા ચરણોની છાયામાં જ છે.

જુદે હોએ હમ ના સકેં, અવલ તો તુમસોં ।

હાદી રૂહન મેં જુદાગી, કોઈ હોએ ના સકે હમમોં ॥ ૨૩ ॥

હે ધણી ! પહેલી વાત તો એ છે કે, અમે તમારાથી જુદા થઈ શકતા નથી, શ્યામાજી અને અમે બ્રહ્માત્માઓમાં પણ પરસ્પર વિયોગ થઈ શકતો નથી.

ખેલ દેખાઊં મેં જુદાગી, કદમ તલે બેઠો મિલ ।

એસા ખેલ ફરામોસ કા, જાનોં જુદે હુએ સબ દિલ ॥ ૨૪ ॥

ત્યારે ધામધણીએ કહ્યું, હે બ્રહ્માત્માઓ ! તમે બધાં મારાં ચરણોની પાસે ભેગા થઈને બેસી જાઓ. હવે હું તમને વિયોગનો ખેલ બતાવીશ. આ સ્વપ્નનો ખેલ એવો હશે કે તમે સમજવા લાગશો કે તમે બધાં ખરેખર (હૃદયથી જ) અલગ-અલગ થઈ ગયા છો.

હક કહે મેરી સાહેબી, ઔર મેરા ઈસક ।
હાદી રૂહોં કો અરસ મેં, એ સુધ નહીં મુતલક ॥ ૨૫ ॥

ત્યારે ધામધણીએ એમ પણ કહ્યું કે પરમધામમાં રહેતા શ્યામાજી તથા બ્રહ્માત્માઓને મારા ઐશ્વર્ય અને પ્રેમનું ભાન ખરેખર નથી જ.

જો એ ખબર હોતી તુમકોં, જેસી મેરી સાહેબી બુજરક ।
તો બડા કબૂં ન કેહેતિયાં, અપને મુખ ઈસક ॥ ૨૬ ॥

જો તમને મારાં ઐશ્વર્ય અને વર્યસ્વની જાણકારી હોત તો તમે પોતાના મોઢે પોતાના પ્રેમની પ્રશંસા ક્યારેય ના કરત.

અરસ ન છૂટે છિન એક, તો ક્યોં દેખો મેરા ઈસક ।
તો ક્યોં પાઈએ ઈસક બેવરા, આપ અપને માફક ॥ ૨૭ ॥

પરમધામથી તમે એક પળ પણ જુદા નહોતા થયા. આથી તમે મારા પ્રેમને કેવી રીતે જોઈ શકો છો, ત્યારે એવો નિર્ણય પણ કેવી રીતે થઈ શકે કે મારો પ્રેમ તમારા સમાન છે કે વધારે ?

અરસ સાહેબી જાની નહીં, તો ના દેખ્યા હક ઈસક ।
તો રૂહોં હક સોં કહ્યા, ઈસક અપના બુજરક ॥ ૨૮ ॥

બ્રહ્માત્માઓને પરમધામના ઐશ્વર્યનું જ્ઞાન ન હતું. આથી તે ધણીના પ્રેમને ન ઓળખી શક્યા. આથી તેમણે ધામધણીને કહ્યું કે અમારો પ્રેમ વધારે છે.

ના કછૂ જાની સાહેબી, ના જાન્યા ઈસક અસલ ।
તો બુજરક ઈસક અપના, રબદ ક્રિયા સબોં મિલ ॥ ૨૯ ॥

ન તો તેમને ધણીના વર્યસ્વનું જ્ઞાન હતું અને ન તેમને ધણીનો વાસ્તવિક પ્રેમ જોયો હતો. આથી બધા આત્માઓએ મળીને પોતાના પ્રેમને અધિક બતાવવા વિવાદ કર્યો.

દાયમ બાતેં ઈસક કી, કરત માહોં માહેં પ્યાર ।
બેલતે હંસતે રમતે, કરત બારંબાર ॥ ૩૦ ॥

પરમધામમાં હંમેશા પરસ્પર પ્રેમની ચર્ચા થાય છે. હસતાં રમતાં તથા વિચરણ કરતી વખતે પણ વારંવાર બ્રહ્માત્માઓ આજ ચર્ચા કરે છે.

એક ઈસક દૂજ સાહેબી, રૂહોં દેખલાવના જરૂર ।
તો હમેસા અરસ મેં, હોતા એહ મજકૂર ॥ ૩૧ ॥

પરમધામમાં હંમેશા પ્રેમની જ ચર્ચા ચાલતી રહેતી. આથી ધામધણીએ પોતાના મનમાં નિશ્ચય કરી લીધો કે બ્રહ્માત્માઓને પોતાનો પ્રેમ અને ઐશ્વર્ય જરૂર બતાવવાં છે.

એ બાત હકેં કરની, સુધ દેને સબન ।
ઈસક ઔર પાતસાહી કી, ખબર ન થી રૂહન ॥ ૩૨ ॥

બધા બ્રહ્માત્માઓને પોતાના સ્વામિત્વ અને પ્રેમનું ભાન અપાવવા, પરમાત્મા આવો પ્રેમ-સંવાદ કરાવવાના હતા કારણ કે આત્માઓને તેમના પ્રેમ અને સ્વામિત્વનું ભાન ન હતું.

બહુત બાતેં હેં હક કી, બીચ અરસ ખિલવત ।
ઇન જુબાં કેતી કહું, હિસાબ બિના ન્યામત ॥ ૩૩ ॥

પરમધામ મૂલમિલાવામાં ધામધણીની સાથે અનેક સંવાદ થયા. આ જીભથી તેનું વર્ણન કેટલું કરું ?

એક સાહેબી હક કી, ઔર ઇસક હક કા ।
એ દોગિ કોઈ ન ચીન્હીં, બીચ અરસ બકા ॥ ૩૪ ॥

ધામધણીના ઐશ્વર્ય (સ્વામિત્વ) અને પ્રેમ આ બંનેને પરમધામમાં કોઈ પણ બ્રહ્માત્મા ઓળખી (સમજી) શક્યા નથી.

એક જરા કોઈ વાહેદત કા, ના સકે જુદા હોએ ।
તોલોં ન ચીન્હે કોઈ હક કી, ઇસક સાહેબી દોએ ॥ ૩૫ ॥

અદ્વૈત પરમધામથી કોઈ એક રજ પણ અલગ થઈ ન શકી. આથી જ્યાં સુધી પરમધામથી અલગ ના થવાય ત્યાં સુધી ધામધણીનો પ્રેમ અને એમના ઐશ્વર્ય (સ્વામિત્વ)ની ઓળખ ન થઈ શકે.

અરસ સે જુદે હોએ કે, એ દેખે જો કોએ ।
ઇસક સાહેબી હક કી, બુજરક દેખે સોએ ॥ ૩૬ ॥

પરમધામથી અલગ થઈને કોઈ અનુભવ કરવા માંગે ત્યારે તેને જ્ઞાન થશે કે પરબ્રહ્મનો પ્રેમ અને પ્રભુત્વ (ઐશ્વર્ય) બંનેય મહાન (શ્રેષ્ઠ) છે.

એ દેખાઓ અપની સાહેબી, ઔર કેસા ઇસક હૈ તુમ ।
રાજી કરો દેખાએ કે, હમ બૈઠેં પકડ કદમ ॥ ૩૭ ॥

બ્રહ્માત્માઓએ પરબ્રહ્મને કહ્યું, હે ધણી ! તમે પોતાનું પ્રભુત્વ અને પ્રેમ અવશ્ય બતાવો. આ બંને બતાવીને તમે અમને આનંદિત કરો. અમે તમારાં ચરણકમળને પકડીને બેઠા છીએ.

જોલોં જુદે હોએ નહીં, હક બકા અરસ સોં ।
તોલોં નજરોં ન આવહીં, અરસ સુખ ખિલવત મોં ॥ ૩૮ ॥

જ્યાં સુધી અખંડ પરમધામથી અલગ થઈને જોવામાં ન આવે ત્યાં સુધી પરમધામનાં એકાંત સુખોનો અનુભવ પણ ના થઈ શકે.

એ અનહોની ક્યોં હોવહીં, જૂઠ ન આવે બકા માહેં ।
ઔર રૂહેં બકા કી જૂઠ કો, સો કબૂં દેખેં નાહેં ॥ ૩૯ ॥

આ અસંભવ કાર્ય કેવી રીતે સંભવ થઈ શકે ? કારણ કે અખંડધામમાં અસત્યનો પ્રવેશ જ નથી અને અખંડ ધામના સત્ય આત્માઓ અસત્યને ક્યારેય જોઈ પણ શકે નહીં.

જરા એક અરસ અજીમ કા, ઉડાવે ચૌદે તબક ।
તો રૂહેં બકા ક્યોં દેખહીં, જૂઠા ખેલ મુતલક ॥ ૪૦ ॥

દિવ્ય પરમધામનો એક કણ પણ ચૌદલોકને ઉડાવી દઈ શકે છે, તો બ્રહ્માત્માઓની સામે આ ખોટો ખેલ કેવી રીતે ટકી શકશે અને તેઓ એને કેવી રીતે જોઈ શકશે ?

અનહોની એ હકેં કરી, કરકે એસી ફિકર ।

પરદે મેં જૂઠ દેખાઈયા, બીચ કાયમ બકા નજર ॥ ૪૧ ॥

આવો વિચાર કરીને ધામધણીએ આ અસંભવને પણ સંભવ કરી દીધું. તેમણે અખંડ પરમધામમાં વિસ્મૃતિના પડદા ઉપર બ્રહ્માત્માઓને નશ્વર ખેલ બતાવ્યો.

મેહેર પૂરી મેહેબૂબ કી, બડી રૂહ રૂહોં ઊપર ।

ઈસક સાહેબી અરસ કી, ખેલ દેખાયા ઔર નજર ॥ ૪૨ ॥

શ્યામાજી અને બ્રહ્માત્માઓ ઉપર પ્રિયતમ ધણીની પૂર્ણ કૃપા છે. તેમને પોતાના પ્રેમ અને પ્રભુત્વનો અનુભવ કરાવવા માટે તેમણે તેમની દૃષ્ટિમાં વિસ્મૃતિનું આવરણ નાંખીને એક નવા જ પ્રકારનો ખેલ બતાવ્યો.

હકેં નેક કરી મહંમદ સોં, સબ મ્યારાજ મેં મજકૂર ।

સો વાસ્તે રૂહોં કે સાહેદી, સો રૂહઅલ્લા કરી જહૂર ॥ ૪૩ ॥

સાક્ષાત્કાર સમયે પરબ્રહ્મે હજરત મહમ્મદની સાથે જે કંઈ ચર્ચાઓ કરી, તે પણ બ્રહ્માત્માઓને સાક્ષી આપવા માટે જ કરી હતી, તેને જ સદ્ગુરુ શ્રી દેવચંદ્રજીએ તારતમ જ્ઞાન દ્વારા સ્પષ્ટ કરી છે.

મહામત કહે મેહેર મોમિનોં, હકેં કરી વાસ્તે તુમ ।

કૌન દેવે ઈત સુખ બકા, બિના ઈન ખસમ ॥ ૪૪ ॥

મહામતિ કહે છે, હે બ્રહ્માત્માઓ ! પરબ્રહ્મ પરમાત્માએ તમારા માટે જ આ કૃપા કરી છે. ધામધણી સિવાય બીજું કોણ આ નશ્વર દુનિયામાં અખંડ સુખ પ્રદાન કરી શકે ?

પ્રકરણ ૯ ચોપાઈ ૪૪૨

કલસ પંચ રોસનીનો

રે રૂહ કરે ના કઘૂ અપની, કે તૂં ઉરઝી ઉમત માહેં ।

ઉમર ગઈ ગુન સિફત મેં, તોહે અજૂં ઈસક આયા નાહેં ॥ ૧ ॥

મહામતિ તેમના આત્માને કહે છે, હે આત્મા ! તે પોતાના માટે કશું નથી કર્યું. શું તું ફક્ત બીજા આત્માઓને જાગૃત કરવામાં જ ગુંચવાઈ રહીશ ? તારો બધો સમય (ઉંમર) ધામધણીના ગુણગાનમાં જ વ્યતીત થયો છતાં પણ અત્યાર સુધી તારામાં પ્રેમ પ્રગટ ન થયો.

હક સિર પર ઈન વિધ ખડે, દેખત ના હક તરફ ।

જો સ્વાદ લગે મેહેબૂબ કા, તો મુખ ના નિકસે એક હરફ ॥ ૨ ॥

હે આત્મા ! ધામધણી તારા માથા પર જ ઊભા છે તો પણ તું એમની તરફ જોતો નથી. પ્રિયતમ ધણીનાં પ્રેમનો સ્વાદ તને લાગી ગયો હોત તો મોઢેથી એક શબ્દનું પણ ઉચ્ચારણ થઈ શક્યું ન હોત.

ખાત કરત તૂં હક કી, જો રૂહોં સોં ગુફતગોએ ।

ઈન બકા કી ખિલવત સે, કઘૂ તોકોં ભી નસીહત હોએ ॥ ૩ ॥

હે આત્મા ! તું પોતાના આત્માઓથી ધામધણીના સંબંધમાં વાતો કરે છે, પરંતુ અદ્વૈત પરમધામની

આ એકાંત ચર્યાથી થોડી તારે પણ સારી શિક્ષા લેવી જોઈએ.

એ સબદ કહે તેં નીંદ મેં, કે સુપને કરત સ્વાલ ।

કે જવાબ તેરે જાગતે, કછૂ દેખે ના અપના હાલ ॥ ૪ ॥

હે આત્મા ! અત્યાર સુધી શું તું ઉંઘમાં ઉપદેશ આપી રહ્યો હતો, શું એ પ્રશ્નોત્તર પણ સ્વપ્નના હતા કે તારા જવાબો જાગૃત અવસ્થાના હતા ? તું પોતાની સ્થિતિ પર વિચાર જ નથી કરતો.

કેસી બાત કરત હૈ, કિન ઠૌર કી બાત ।

તૂં કૌન ગુફ્તગોએ કિનકી, ના બિચારત હક જાત ॥ ૫ ॥

હે આત્મા ! તું કેવી વાતો કરે છે, કયા સ્થળની વાત કરે છે, તું પોતે કોણ છે અને કોની ચર્ચા કરે છે ? તને એ પણ ખબર નથી કે તું ધણીનું અંગ છે.

એ બાત ના હોએ કબૂં નીંદ મેં, ઔર સુપને ભી ના એહ ।

જો તૂં બાત કરે જાગતે, તો તેરી રહે ક્યોં જૂઠી દેહ ॥ ૬ ॥

હે આત્મા ! તું જે કંઈ પણ કહી રહ્યો છે, આ વાતો ઉંઘમાં તો ન થઈ શકે અને સ્વપ્નમાં પણ આ સંભવ નથી. કદાચ તું જાગૃત અવસ્થામાં વાત કરી રહ્યો છે તો તારું આ નશ્વર શરીર કેવી રીતે ટકી રહ્યું છે ?

એ બાત ના નીંદ સુપન કી, જો તૂં બાત કરે જાગૃત ।

તો કૌલ ફૈલ ના હાલ કોઈ, રહે ના દેહ ગત મત ॥ ૭ ॥

આ વાતો ન તો નિદ્રા અવસ્થાની છે ન સ્વપ્નની. કદાચ તું જાગૃત અવસ્થામાં બોલી રહ્યો છે તો તારી કથની, કરણી અને રહેણી આ પ્રમાણે ન હોત તથા તને પોતાના શરીરની સૂઘ બૂઘ પણ ન રહેત.

જો એ બાત કરે તૂં જાગતે, તો તોહે નીંદ આવે ક્યોં ફેર ।

નેનોં પલ ક્યોં લેવહીં, ક્યોં બોલે ઔર બેર ॥ ૮ ॥

કદાચ તું એ બધી વાતો જાગૃત અવસ્થામાં કરી રહ્યો છે તો તને ઊંઘ કેવી રીતે આવી શકે ? જાગૃત અવસ્થામાં પણ માત્ર પણ આંખ બંધ ન કરી શકાય અને બીજીવાર મોઢેથી બીજો કોઈ શબ્દ નીકળી શકે નહિ.

કે તૂં બુધ રહિત હૈ, કે તૂં બોલત બેસહૂર ।

બેસહૂર ક્યોં કેહે સકે, એ હક કા ગુઝ જહૂર ॥ ૯ ॥

હે આત્મા ! તું બુદ્ધિ વિનાનો છે, કાં તો વિવેક વગર બોલી રહ્યો છે. પરંતુ પરબ્રહ્મનાં આ ગૂઢ રહસ્ય વિવેક વગર કેવી રીતે સ્પષ્ટ થાય ?

અબ તેહેકીક એહી હોત હૈ, તોહે બોલાવત હુકમ ।

હુકમેં વજૂદ રેહેત હૈ, ઔર હુકમેં દિયા ઈલમ ॥ ૧૦ ॥

હવે આ નિશ્ચિત થઈ ગયું છે કે ધામધણીનો આદેશ જ તારી પાસે કહેવડાવી રહ્યો છે. એના કારણે

તારું શરીર ટકી રહ્યું છે અને એજ આદેશે તને આ જ્ઞાન પણ આપ્યા કર્યું છે.

આએ ઈલમ હક બકા કે, તબ દેહ રહે ક્યોં કર ।

બેસક હુઈ હક અરસ સોં, સો દમ રહે ન હક બિગર ॥ ૧૧ ॥

પરબ્રહ્મ પરમાત્માનું તારતમ જ્ઞાન હૃદયમાં ઉતરી આવવાથી આ શરીર કેવી રીતે ઊભું રહી શકે ? આ નિશ્ચિત થઈ જવાથી કે અમારું ઘર પરમધામ છે અને અમારા સ્વામી અક્ષરાતીત ધણી છે. તો આત્મા પળવાર માટે પણ ધણી વગર ન રહી શકે.

અરસ હકકી બેસકી, પાઈ જરે જરે જેતી ।

જ્યોં જાગ કે કહે હકીકત, ઔર દેહ બોલત સુપને કી ॥ ૧૨ ॥

તારતમ જ્ઞાન થકી પરમધામ તથા ધામધણીના સંબંધમાં રજેરજની ઓળખ થઈ ગઈ છે. હવે એવું લાગવા લાગ્યું કે આત્મા જાગૃત થઈને આ બધું કહી રહ્યો છે, પરંતુ નશ્વર શરીરના માધ્યમથી જ બોલાઈ રહ્યું છે.

બડા હોત હૈ અચરજ, બાત જાગૃત માહે સુપના ।

જબ કછૂ હોવે જાગૃત, તબ તો એ આગે હી સે ફના ॥ ૧૩ ॥

આ બહુ આશ્ચર્યની વાત છે કે જાગૃત અવસ્થાની વાત આ સ્વપ્ન જેવી દુનિયામાં થઈ રહી છે. ખરેખર જાગૃત થવાથી સ્વપ્ન પહેલેથી જ નાશ પામે છે.

જો બિયાર બિયાર બિયારિએ, તો અનહોની હક કરત ।

ઈત બલ કિસી કા નહીં, દિલ આવે સો દેખાવત ॥ ૧૪ ॥

કદાચ અંતઃકરણપૂર્વક વિચાર કરી જોઈએ તો સમજાશે કે પરમાત્મા અસંભવને પણ સંભવ બનાવી દે છે. એમની સામે કોઈનું બળ (વશ) ચાલતું નથી, એ જેવું ઈચ્છે છે, તેવું જ કરી બતાવે છે.

અરસ કી રૂહોં કો સુપના, દેખો કેસે એ આયા ।

એ ભી હકેં જાન્યા ત્યોં કિયા, અપને દિલ કા ચાહ્યા ॥ ૧૫ ॥

જરા વિચાર કરી જુઓ પરમધામના બ્રહ્માત્માઓને આ સ્વપ્ન કેવી રીતે આવ્યું ? ખરેખર આ પણ પરમાત્માએ જેવું વિચાર્યું તેવું જ કર્યું છે.

દેહ રખી સુપન કી, ઔર સક ના જાગે મેં ।

એ ભી હકેં જાન્યા ત્યોં કિયા, બિયાર દેખો દિલ સે ॥ ૧૬ ॥

તેમણે બ્રહ્માત્માઓના સ્વપ્નના શરીરને પણ જેમ હતું તેમ રાખ્યું અને તારતમજ્ઞાન થકી તેમને નિશ્ચિત રૂપે જાગૃત પણ કર્યું. આ પણ પરમાત્માએ જેવું વિચાર્યું એવું જ કર્યું છે. એના ઉપર વિચારપૂર્વક તો જુઓ.

આપ અરસ દેખાઈયા, જ્યોં દેખિએ નીંદ ઉડાએ ।

જરા સક દિલ ના રહી, યોં અરસ દિયા બતાએ ॥ ૧૭ ॥

ધણીએ આ સ્વપ્નવત્ દુનિયામાં પણ આપણને પરમધામનું એવું દર્શન કરાવ્યું જેમ ઉંઘમાંથી જાગીને કરીએ છીએ. તેમણે આ પ્રમાણે પરમધામનાં દર્શન (અનુભવ) કરાવ્યાં કે તેના વિષયમાં

મનમાં જરાપણ શંકા નથી રહી.

ફેર દેખોં સુપન કો, તો અજૂં રહ્યા હૈ લાગ ।

ફરામોસી નીંદ ના ગઈ, જાનોં કિન ને દેખ્યા જાગ ॥ ૧૮ ॥

અહીં સ્વપ્ન તરફ નજર નાખતાં લાગે છે કે આ સ્વપ્ન (નું શરીર) જેમ હતું તેમ અમારી સાથે જોડાયેલ છે. તથા અત્યાર સુધી અજ્ઞાનતાની ઊંઘ જ પૂરી થઈ જ નથી. માનો કે કોઈ બીજાએ જાગીને પરમધામનાં દર્શન કર્યા છે.

જો દેખૂં અરસ જાગતે, તો ઈત નાહીં જરા સક ।

ફેર દેખૂં તરફ સુપન કી, તો યોં હી ખડા મુતલક ॥ ૧૯ ॥

જ્યારે જાગીને પરમધામની તરફ જોઉં છું તો તેના વિશે કોઈ સંદેહ જ રહેતો નથી. પછી સ્વપ્નની તરફ નજર નાખું છું તો આ સ્વપ્ન તેવું જ ઊભેલું દેખાય છે.

એ બાતેં નૂર જમાલ કી, ઈનમેં કેસા તઅજુબ ।

જનમ લાખ દેખાવેં પલ મેં, જાનોં ઢાંપ કે ખોલી અબ ॥ ૨૦ ॥

આ બધી જ લીલાઓ અક્ષરાતીત ધણીની છે. આથી આમાં એ આશ્ચર્ય છે કે તેઓ પળમાત્રમાં લાખો જન્મોના એવાં દશ્ય એક સાથે બતાવે છે. ત્યારે એવું લાગે છે કે અમારી આંખો હમણાં બંધ થઈને ખૂલી ગઈ છે.

એક ખસખસ કે દાને મિને, દેખાએ ચૌદે તબક ।

તો કૌન બાત કા અચરજ, એસે દેખાવેં હક ॥ ૨૧ ॥

ધામધણી એવા સમર્થ છે કે એક ખસખસના દાણમાં પણ ચૌદલોકને બતાવી શકે છે. આથી એમાં શું આશ્ચર્ય છે કે તેમણે અખંડ પરમધામમાં જ બ્રહ્માત્માઓને નશ્વર ખેલ બતાવ્યો.

એસી બાતેં હક કી, ઈત કોઈ સક લ્યાઓ જિન ।

દેખ દિન મેં લ્યાવેં રાત કો, ઔર રાત મેં લ્યાવેં દિન ॥ ૨૨ ॥

પરબ્રહ્મ પરમાત્માની લીલાઓ બહુ વિચિત્ર છે. તેથી તેમની ઉપર કોઈ સંદેહ કરે નહિ. તે ચાહે તો દિવસમાં રાત અને રાતમાં દિવસ પણ લાવીને બતાવી શકે છે, અર્થાત્ પરમધામમાં બેઠા બેઠા તે માયા બતાવી શકે છે અને દુનિયામાં બેસીને પરમધામને પણ બતાવી શકે છે.

એસે ખેલ કઈ હક કે, બૈદે દેખાવેં અરસ માહેં ।

રૂહેં બકાએ લઈ દેહ નાસૂતી, જો મુતલક કછુએ નાહેં ॥ ૨૩ ॥

આવા અનેક જુઠા ખેલોનો અનુભવ ધામધણી પરમધામમાં બેઠા બેઠા કરાવી દે છે. તે અનુસાર બ્રહ્મધામના બ્રહ્માત્માઓએ પણ ખેલમાં સ્વપ્નનો દેહ ધારણ કર્યો છે જેનું વાસ્તવમાં કોઈ અસ્તિત્વ જ નથી.

તન એસા ધર નાસૂત મેં, કરી હક સોં નિસબત ।

કજા ચૌદે તબક કી, ઈન તન પેં કરાવત ॥ ૨૪ ॥

બ્રહ્માત્માઓએ દુનિયામાં નશ્વર શરીર ધારણ કરીને પણ અક્ષરાતીતથી પોતાનો સંબંધ જોડ્યો છે.

આથી ધામધણી આજ શરીરના માધ્યમથી ચૌદલોકના લોકોનો ન્યાય કરાવી રહ્યા છે.

ઐસી અચરજ બાતે હક કી, ક્યો કહૂં ઝૂઠી જુબાન ।

કહૂં ઈન તન કા ખસમ, જો વાહેદત મેં સુભાન ॥ ૨૫ ॥

પરબ્રહ્મ પરમાત્માની એવી અનેક આશ્ચર્યજનક વાતો છે. જેનું વર્ણન આ નશ્વર જીભથી કેવી રીતે થઈ શકે ? અદ્વૈત પરમધામના આવા ધણીને હું તો આ નશ્વર દેહના સ્વામી કહીને પોકારી રહ્યો છું.

દોસ્ત કહૂં હક બકા કો, ધર ઐસા ઝૂઠા તન ।

નિસબત તુમસોં તો કહૂં, જો દેખ્યા બકા વતન ॥ ૨૬ ॥

આવું જુદું શરીર ધારણ કરીને પણ હું પરમાત્માને મારા મિત્ર કહીને પોકારું છું. તારતમ જ્ઞાનથી મેં મારું વતન જોઈ લીધું છે. આથી હું પોતાના સંબંધને દૃઢતાથી કહી રહ્યો છું.

એહ વિધ મેં કેતી કહૂં, કૌન અચરજ ઈન ।

કઈ બાતે ઐસી હક કી, જો બિયાર દેખો રૂહ તન ॥ ૨૭ ॥

આ પ્રમાણે હું પોતાના ધણીની વાતો કેટલી કહું, તેમની લીલાઓમાં શું આશ્ચર્ય છે ? કદાચ આત્મસ્વરૂપથી વિચાર કરી જુઓ તો ધણીની એવી અનેક વિચિત્ર લીલાઓ જણાશે.

અબ કેહેતી હોં ખસમ કો, તુમ સે કેસી ચતુરાએ ।

એ ભી જાનોં ત્યોં કરો, ઐસી બની ખેલ મેં આએ ॥ ૨૮ ॥

હે ધણી ! હવે તમારે જ કહેવાનું છે કે તમારાથી ચાલાકી કેવી ? તમે જોવું ચાહો તેવું કરો. હું તો આ ખેલમાં આવીને વિવશ થઈ ગયો છું.

જેતી બાતે મેં કહી, તિન સબ મેં ચતુરાએ ।

એ ચતુરાઈ ભી તુમ દઈ, ના તો એક હરફ ન કાઢ્યો જાએ ॥ ૨૯ ॥

હે ધણી ! મેં જેટલી પણ વાતો કરી એ બધામાં નિશ્ચિત જ મારી ચાલાકી છે. ખરેખર આ ચતુરાઈ તમે જ આપી છે. નહિતર મારાથી તો એક શબ્દ પણ બોલાતો નથી.

એહ બાત રહી હુકમ પર, કરેં હક સાંચી સોએ ।

યા રાજી યા દલગીર, એ હાથ ખસમ કે દોએ ॥ ૩૦ ॥

છેલ્લે સારાંશ તો એ છે કે આ બધી વાતો ધણીના આદેશ પર જ નિર્ભર છે. ધામધણી જે કંઈ પણ કરે છે. તે સારું જ થાય છે. તે પ્રસન્ન રાખે કે ઉદાસ (દુઃખી) રાખે બંને વાતો એમના હાથમાં છે.

ઉમર તો સબ ચલ ગઈ, અબ આયા ઉઠને કા દિન ।

યા તો ઉઠાઓ હંસતે, જ્યોં જાનોં ત્યોં કરો રૂહન ॥ ૩૧ ॥

હે ધણી ! આ શરીરનું આયુષ્ય હવે પૂરું થવાનું છે. હવે તો જાગૃત થવાનો સમય આવી રહ્યો છે. અમને તમે હસતાં-હસતાં (પ્રસન્નતાની સાથે) જાગૃત કરો કે અમારા માટે જેવું ઈચ્છો એવું કરો.

નીંદ આઈ હુકમ સે, હુકમેં હુઆ સુપન ।

હુકમ સે જાગત હેં, એક જરા ન હુકમ બિન ॥ ૩૨ ॥

ધણીના આદેશથી જ અમને અજ્ઞાનરૂપી ઊંઘ આવી અને તેમના જ આદેશથી સ્વપ્નવત્ જગત તૈયાર

થયું. હવે એમના આદેશથી જ અમારે જાગૃત થવાનું છે. ખરેખર આદેશ વિના કંઈ પણ ન થઈ શકે.

હકેં ઇલમ ઐસા દિયા, જો ચૌદે તબકોં નાહેં ।

और नाहीं नूर मकान में, सो दिया मोहे सुपने माहें ॥ ૩૩ ॥

ધામધણીએ મને એવું જ્ઞાન આપ્યું, જે ચૌદ લોકમાં ક્યાંય નથી. ત્યાં સુધી કે એ અક્ષરધામમાં પણ નથી. આવું દિવ્યજ્ઞાન ધામધણીએ મને આ સ્વપ્ન જગતમાં આવીને આપ્યું.

એ ઇલમ નૂર જમાલ બિના, દૂજા કૌન બકસત ।

મુઝ બિના કિને ન પાઈયા, મેરી બેસક રૂહ જાનત ॥ ૩૪ ॥

યા જાનેં એહ મોમિન, જિન ઇલમ પાયા બેસક ।

તિનોં નીકેં કર ચીન્હા, જિન બૂઝ લિયા ઇસક ॥ ૩૫ ॥

આવું દિવ્ય તારતમજ્ઞાન અક્ષરાતીત ધણી સિવાય બીજું કોણ આપી શકે ? ખરેખર મારા સિવાય બીજું કોઈ એને લઈ પણ શક્યું નથી. આ વાતોને મારો આત્મા નિશ્ચિત રૂપે જાણે છે કાં તો બ્રહ્માત્માઓ આને જાણે છે, જેમણે આ શંકા રહિત જ્ઞાન પ્રાપ્ત કર્યું છે. તેમણે જ આ જ્ઞાનને સારી રીતે જાણ્યું છે અને ધણીના પ્રેમનેય સમજી લીધો છે.

મોમિન તિન કો જાનિયો, નૂર જમાલ સોં નિસબત ।

મેરી બેસક દેસી સાહેદી, જિનોં પાઈ હક ન્યામત ॥ ૩૬ ॥

બ્રહ્માત્માઓ એ જ કહેવાય છે, જેમનો સંબંધ અક્ષરાતીત ધણી સાથે છે. જેમણે ધણીના તારતમ જ્ઞાનરૂપી ખજાનો પ્રાપ્ત કરી લીધો છે, તે જ મારી વાતોની સાક્ષી આપશે.

અબ ઈન ઊપર કયા બોલના, આગૂં મેહેબૂબ તુમ ।

જિન વિધ જાનોં ત્યોં કરો, દોઊ તન તલે કદમ ॥ ૩૭ ॥

હે મારા પ્રિયતમ ધણી ! હવે આનાથી વધારે હું તમને શું કહું તમે જેવું ઇચ્છો તેવું કરો. અમારો પર આત્મા તથા સ્વપ્નનું શરીર બંને તમારાં ચરણોમાં છે.

જો હક કે દિલ મેં આઈયા, સો સબ દેખ્યા નીકે કર ।

જો દેખાયા ઇલમેં, યા દેખાયા નજર ॥ ૩૮ ॥

આપ ધામધણીના મનમાં જે ઇચ્છા ઉત્પન્ન થઈ. તેને મેં સારી રીતે જોઈ લીધી. ભલે આપે તારતમજ્ઞાનથી આનો અનુભવ કરાવ્યો અથવા આત્મદૃષ્ટિ દ્વારા સાક્ષાત અનુભવ કરાવ્યો.

और जो હક કે દિલ મેં, બાકી હોસી અબ ।

જો કદૂ તુમ દેખાઓગે, સો રૂહેં દેખેં હમ સબ ॥ ૩૯ ॥

આના સિવાય બીજી કોઈ પણ ઇચ્છા તમારા મનમાં બાકી રહી ગઈ હોય અથવા તમે જે કાંઈ પણ દેખાડવા ઇચ્છો તે બધું જ અમે બ્રહ્માત્માઓ જરૂર જોઈશું.

કેહેના કેહેલાવના ના રહ્યા, ઐસા તુમ દિયા ઇલમ ।

તુમ બિના જરા હે નહીં, જ્યોં જાનો ત્યોં કરો ખસમ ॥ ૪૦ ॥

હે ધણી ! તમે અમને એવું તારતમ જ્ઞાન પ્રદાન કર્યું છે, જેનાથી હવે કહેવાનું અથવા કહેવડાવવાનું

કંઈ પણ બાકી રહ્યું નથી (આ જ્ઞાન થકી અમને જ્ઞાન થયું કે) તમારા વગર બીજું કંઈ પણ છે જ નહીં. આથી આપ જેવું ઈચ્છો તેવું જ કરો.

બોલિએ સો સબ બંધન, એ ભી બોલાવત તુમ ।

એ સહૂર ભી તુમ દેત હો, જયોં જાનો ત્યોં કરો ખસમ ॥ ૪૧ ॥

હે ધણી ! હું જે કંઈ કહી રહ્યો છું એ તમારા આદેશને આધીન છે. તમે જ મારી પાસે આ બોલાવી રહ્યા છો. આ વિવેક પણ તમે જ પ્રદાન કર્યો છે. આથી આપ જેવું ઈચ્છો તેવું જ કરો.

ખસમ ખસમ તો કેહેતી હો, જાનોં ખુદી રહે ના મુઝ માહેં ।

ગુનાહ અપની અંગના પર, બકા મેં આવત નાહેં ॥ ૪૨ ॥

હું તમને મારા સ્વામી કહીને એટલા માટે બોલાવું છું કે મારામાં હવે કોઈ અહંભાવ બાકી રહ્યો નથી. અખંડ પરમધામમાં તો તમારી અંગના પર કોઈ દોષ લાગી શકે નહિ.

એ ભી ઈલમ હકેં દિયા, મેં કહા કહૂં ખસમ ।

ઠૌર ના કોઈ બોલન કી, બૈઠી હોં તલે કદમ ॥ ૪૩ ॥

આ જ્ઞાન પણ તમે જ આપ્યું છે. આથી હે ધણી ! હું હવે તમને શું કહું ? નહિતર કહેવાનું કોઈ બીજું સ્થાન જ નથી. કારણ કે હું આપના ચરણોમાં જ બેઠી છું.

ખસમ ખસમ તો કેહેતી હોં, જો તુમ દેખાઈ નિસબત ।

ભાર ભી તુમહીં દેઓગે, તુમ હી દેઓગે લજત ॥ ૪૪ ॥

હું તમને મારા સ્વામી કહીને એટલા માટે બોલાવું છું કે તમે જ આ સંબંધ બતાવ્યો છે. આ સંબંધના પાલનનું દાયિત્વ તમે જ આપશો અને તમારી અંગનાને અખંડ સુખની અનુભૂતિ પણ તમે જ કરાવશો.

દોઊ તન તલેં કદમ કે, આતમ પર આતમ ।

ઈનમેં સક કદૂ ના રહી, યોં કહે હક ઈલમ ॥ ૪૫ ॥

મારાં બંનેય શરીર આ નશ્વર તન અથવા પર આત્મા તમારાં જ ચરણોમાં છે. તારતમજ્ઞાને એ નિશ્ચિત કરી દીધું છે કે એમાં કોઈ શંકા જ નથી.

સિખાઓ ચલાઓ બોલાઓ, સો સબ હાથ હુકમ ।

સો ઈલમેં બેસક કરી, ઔર કહા કહૂં ખસમ ॥ ૪૬ ॥

આપ અમને જે કાંઈ શીખવાડો, ચલાવો કાં તો અમારી પાસે જે કાંઈ બોલાવડાવો આ બધું તમારા આદેશના આધીન (હાથમાં) છે. આ વિષયમાં તારતમ જ્ઞાને બધી જ શંકાઓ દૂર કરી દીધી છે. આથી હે ધણી ! હવે હું તમને શું કહું ?

અન્તર માહેં બાહેર કી, સબ જાનત હો તુમ ।

એ ઈલમેં બેસક કરી, અબ કહા કહૂં ખસમ ॥ ૪૭ ॥

અમારી બહાર, અંદર (મન) અથવા અંતર આત્માની બધી વાતો આપ જાણો છો. આ વિષયમાં પણ તારતમ જ્ઞાને જ મને નિસંદેહ બનાવી દીધો છે. હે ધણી ! હવે આથી વધારે હું શું કહું ?

સાથ આએ મેલા મિલસી, સો સબ હાથ હુકમ ।

એ સક ઈલમેં ના રખી, અબ કહા કહૂં ખસમ ॥ ૪૮ ॥

બધા સુંદરસાથ જાગૃત થઈને એકત્રિત થશે. આ પણ તમારા આદેશને જ આધીન છે. આ બધી વાતોની શંકા તારતમજ્ઞાને દૂર કરી દીધી છે. હે ધણી ! હવે હું આથી વધારે શું કહું ?

ખેલ કર ઉતારે ખેલ મેં, રૂહેં પોહોંચી ઈન ઈલમ ।

ઈન બાતોં સક ના રહી, કહા હૂં તુમેં ખસમ ॥ ૪૯ ॥

આ નશ્વર ખેલ (બ્રહ્માંડ)ની રચના કરી અમને એમાં ઉતાર્યા છે. આ ઓળખ પણ બ્રહ્માત્માઓને તારતમ જ્ઞાન દ્વારા જ થઈ છે. એમાં પણ કોઈ શંકા નથી. હે ધણી ! હવે આથી વધારે હું આપને શું કહું ?

હુકમેં પૂરી સબ ઉમેદ, ઔર બાકી હાથ હુકમ ।

એ ઈલમેં બેસક કરી, અબ કહા કહૂં ખસમ ॥ ૫૦ ॥

તમારા આદેશે અમારી બધી મનોકામનાઓ પૂર્ણ કરી છે અને જે બાકી રહી જશે એ બધી તમારા આદેશને આધીન હશે. આ પણ તારતમજ્ઞાને જ સ્પષ્ટ કરી દીધું છે. એટલા માટે આનાથી વધારે શું કહી શકાય ?

દિન ગએ સો તુમ જાનત, બાકી ભી જાનત તુમ ।

જિન વિધ રાખો ત્યોં રહૂં, કહા કહૂં તુમેં ખસમ ॥ ૫૧ ॥

જેટલા દિવસ વ્યતીત થયા છે, તે તમે જાણો છો અને જે બાકી રહી ગયા છે, તે પણ તમે જાણો છો. તમે જે સ્થિતિમાં રાખવા ઇચ્છશો, હું એ જ સ્થિતિમાં રહીશ. હે ધણી ! હવે આનાથી વધારે હું શું કહું ?

ઠૌર ઔર કોઈ ના રહી, સો બેસક કરી ઈલમ ।

એ બેવરા તુમ કહાવત, સો કેહેતી હોં ખસમ ॥ ૫૨ ॥

તમારા સિવાય બીજું કોઈ સ્થાન જ નથી. આ પણ તારતમ જ્ઞાને જ સ્પષ્ટ કરી દીધું છે. આ વિવરણ તમે જ કહેવડાવી રહ્યા છો, ત્યારે જ હું કહી રહ્યો છું.

ચૌદે તબક સિર મલકૂત, એ તો કુરસી ફિરસ્તોં અરસ ।

ઈન સિર લા મકાન હૈ, આગૂં સબદ ન ચલે નિકસ ॥ ૫૩ ॥

આ ચૌદલોકમાં સૌથી ઉપર વૈકુંઠ છે જે બ્રહ્મા, વિષ્ણુ અને મહેશ વગેરે દેવોનું ધામ છે. આની આગળ શૂન્ય નિરાકાર છે. એથી આગળ શબ્દની પહોંચ જ નથી.

ફના તલે લા મકાન લગ, આગૂં નૂર મકાન બકા ।

ઉતતેં ઉતરે સો ચઢે, ઔર ચઢ ના સકે ઈત કા ॥ ૫૪ ॥

શૂન્ય-નિરાકાર સુધીની બધી સૃષ્ટિ કાળને આધીન છે. આનાંથી આગળ અખંડ અક્ષરધામ છે. ત્યાંથી જે આત્માઓ આ નશ્વર જગતમાં આવ્યા છે, તે જ ફરીથી ત્યાં પાછા જઈ શકે છે. બીજા કોઈ પણ જીવ ત્યાં સુધી પહોંચી શકે નહીં.

દેખ્યા બેચૂન બેચગૂન કો, ઔર બે સબી બેનિમૂન ।

નિરાકાર દેખ્યા લા નિરંજન, એ બેસક પડી સબ સુન ॥ ૫૫ ॥

કુરાનમાં જેને બેચૂન, બેચગૂન, બેશબ્બીહ તથા બેનિમૂન કહ્યું છે, તેમને જ મેં શાસ્ત્રોમાં નિરાકાર, નિરંજન વગેરે કહેતાં જોયા છે. સાચે જ એ બધાં શૂન્યમાં જ સમાવિષ્ટ છે.

અવલ ઈલમેં દેખાઈયા, આખર બેસક ઈલમ ।

ચૌદે તબક દેખે નૂર લગ, ઠૌર નહીં બિના તેરે તલે કદમ ॥ ૫૬ ॥

સૃષ્ટિની શરૂઆતથી લઈને અંત સુધીનો અનુભવ તારતમ જ્ઞાને કરાવી દીધો છે. એટલું જ નહીં ચૌદ લોકમાં નજર દોડાવીને અક્ષરધામ સુધી જોયું. છેલ્લે એ જ સમજાયું કે તમારા ચરણકમળ સિવાય બીજું કોઈ સ્થાન જ નથી.

ઔર નજીક ન કોઈ ફિરસ્તા, કોઈ નાહીં ઈન્સાન ઔર ।

હાદી રૂહેં તેરે કદમ તલે, કોઈ ઔર ન પોહોંચે ઈન ઠૌર ॥ ૫૭ ॥

તમારાં ચરણોની નજીક ન કોઈ દેવતા છે અને ન કોઈ મનુષ્ય છે. શ્રી શ્યામાજી તથા બ્રહ્માત્માઓ જ તમારાં ચરણોમાં છે. ખરેખર ત્યાં સુધી બીજું કોઈ પહોંચી શકે નહિ.

ગિરો નજીકી ફિરસ્તે, ઈનકા નૂર મકાન ।

એ મલકૂત મેં રેહે ના સકેં, ચઢ ના સકે લાહૂત આસમાન ॥ ૫૮ ॥

બ્રહ્માત્માઓની નજીકનો સમુદાય ઈશ્વરી સૃષ્ટિ છે અને એમનું ધામ અક્ષરધામ છે. તેઓ વૈકુંઠમાં પણ રહી શકતા નથી અને પરમધામમાં પણ પહોંચી શકતા નથી.

નૂર મકાન કા ખાવંદ, જિનકે હોત એક પલ ।

કોટ બ્રહ્માંડ એસે હોએ કે, વાહી છિન મેં જાત હેં ચલ ॥ ૫૯ ॥

અક્ષરધામના સ્વામી અક્ષરબ્રહ્મ છે. એમના એક પળમાં કરોડો બ્રહ્માંડોની રચના થાય છે અને તે જ ક્ષણે તેનો નાશ પણ થઈ જાય છે.

ઈન નૂર મકાન કા ખાવંદ, જાકો નામૈ નૂર જલાલ ।

આવત દાયમ દીદાર કો, જિત અરસ નૂર જમાલ ॥ ૬૦ ॥

અક્ષરધામના સ્વામીને કુરાનમાં નૂર જલાલ કહ્યા છે. તે અક્ષરાતીત ધણીનાં દર્શન માટે રોજ પરમધામ આવ્યા કરે છે.

દઈ સાખ રસૂલ અલ્લાહ ને, ના પોહોંચે જબરાઈલ ઈત ।

કહે પર જલેં તજલ્લી સે, તાથેં જોએ ના ઉલંઘત ॥ ૬૧ ॥

રસૂલે કુરાનમાં આ સાબિતી આપી છે કે જિબ્રીલ ફિરસ્તા પણ પરમાત્માના આ ધામમાં પહોંચી શકતા નથી. તે કહે છે કે પરમધામના તેજથી મારી પાંખો બળે છે. આથી તે યમુનાને પાર કરી શકતા નથી.

ઈન અરસ નૂર જમાલ કે, હાદી રૂહેં ઈન દરગાહ માંહેં ।

રૂહેં ઈન કદમ તલે, ઔર ઠૌર ના કોઈ કાંહેં ॥ ૬૨ ॥

અક્ષરાતીત પરમાત્માના આ પરમધામમાં શ્યામાજી તથા બ્રહ્માત્માઓ રહે છે. બધા બ્રહ્માત્માઓ

ધામધણીનાં ચરણકમળમાં બેઠેલા છે. આ ચરણો સિવાય એમનું બીજું કોઈ સ્થાન જ નથી.

નૂર જલાલ દીદાર બાહેર સે, કરકે પીછે ફિરત ।

નૂર જમાલ કે કદમોં, બડી રૂહ રૂહેં બસત ॥ ૬૩ ॥

અક્ષરબ્રહ્મ પણ રંગમહેલની બહારથી અક્ષરાતીતનાં દર્શન કરી પાછા વળી જાય છે. અક્ષરાતીતનાં ચરણોમાં તો શ્યામાજી તથા બ્રહ્માત્માઓ જ રહે છે.

એ ના ખબર નૂરજલાલ કો, સુખ નૂરજમાલ કદમ ।

ઈન બાતોં સબ બેસક કરી, મોહે રૂહઅલ્લા ઈલમ ॥ ૬૪ ॥

અક્ષરબ્રહ્મને પણ અક્ષરાતીતના ચરણ-કમળના સુખનો અનુભવ નથી. સદ્ગુરુ પ્રદત્ત તારતમજ્ઞાને જ મને આ વિષયમાં નિઃસંદેહ કરી દીધો છે.

હાદી રૂહોં કો ખેલ દેખાઈયા, દેખ્યા બૈઠે તલેં કદમ ।

ઔર ન કોઈ કેહે સકે, બિના નિસબત ખસમ ॥ ૬૫ ॥

શ્યામાજી તથા બ્રહ્માત્માઓને જે ખેલ બતાવ્યો તે તેમણે ધામધણીનાં ચરણોમાં બેસીને જોયો. ધામધણીની અંગનાઓ સિવાય બીજું કોઈ પણ આ રહસ્ય સ્પષ્ટ કરી શક્યું નથી.

મોહે ઈન ઈલમેં બેસક કરી, સક ન જરા ઈલમ ।

દઈ બેસકી સબન કો, ઠૌર નહીં બિના તેરે તલેં કદમ ॥ ૬૬ ॥

તારતમજ્ઞાને જ આ બધી વાતોની ઓળખ કરાવી મને શંકા રહિત કરી દીધો છે. ખરેખર આ જ્ઞાનમાં લેશમાત્ર પણ શંકાને સ્થાન નથી. આ જ બ્રહ્મજ્ઞાને અમને બધાને નિઃશંક બનાવી દીધા છે કે આપનાં ચરણો સિવાય અમારું બીજું કોઈ સ્થાન નથી.

રૂહેં બારે હજાર નૂર બડી રૂહ કે, બડી રૂહ નૂર ખસમ ।

એ ઠૌર બેસક દેખિયા, બિના નહીં તલેં તેરે કદમ ॥ ૬૭ ॥

બાર હજાર બ્રહ્માત્માઓ શ્રી શ્યામાજીના પ્રકાશરૂપ છે અને શ્યામાજી શ્રીરાજજીના પ્રકાશરૂપ છે. અમે સાચે જ આ જોઈ લીધું છે કે આપનાં ચરણો સિવાય અમારું બીજું કોઈ જ સ્થાન નથી.

ફેર ફેર દઈ એ બેસકી, યાહી વાસ્તે ભેજ્યા ઈલમ ।

જાને જિન ભૂલેં રૂહેં ખેલ મેં, યાદ દેને હક કદમ ॥ ૬૮ ॥

ધામધણીએ અમને વારંવાર સંદેહરહિત બનાવ્યા. એના માટે જ તેમણે તારતમ જ્ઞાન મોકલ્યું. બ્રહ્માત્માઓ આ ખેલમાં ભૂલી ના જાય તથા તેમને ધણીનાં ચરણોની યાદ અપાવવા માટે આ તારતમ જ્ઞાન મોકલ્યું.

એ હાદી રૂહેં ન કદમ તલેં, જિનકો કહે મોમિન ।

કુરમાન ઈસારતેં રમૂજેં, આઈ કુંજ ઊપર ઈન ॥ ૬૯ ॥

ધામધણીનાં આ ચરણોમાં શ્યામાજીના અંગરૂપ બ્રહ્માત્માઓ બેઠા છે, જેમને કુરાનમાં મોમિન કહ્યા છે. કુરાન તથા તેમાં લખેલા સંકેત તથા એમને સ્પષ્ટ કરનારી યાવી (તારતમજ્ઞાન) પણ આ જ બ્રહ્માત્માઓ માટે આવી છે.

કુંજી હાથ રૂહઅલ્લા, ઔર રસૂલ હાથ ફુરમાન ।

ભેજે ઇમામ પેં ખેલ મેં, સો હાદી રૂહોં લિએ નિસાન ॥ ૭૦ ॥

પરબ્રહ્મ પરમાત્માએ શ્યામાજીના હાથમાં ચાવી તથા રસૂલના હાથમાં કુરાનનો સંદેશ આપીને તેમને આ ખેલમાં ઇમામ માટે મોકલ્યા. શ્યામાજી તથા બ્રહ્માત્માઓએ તે સંકેતો ગ્રહણ કર્યા છે.

નાસૂત મેં બૈઠાએ કે, ભેજ્યા બેસક ઇલમ ।

એક જરે જેતી સક ના રહી, બૈઠી બેસક તલેં કદમ ॥ ૭૧ ॥

આ નશ્વર જગતમાં બેસીને પણ પ્રિયતમ ધણીએ સંદેહને દૂર કરનારું તારતમ જ્ઞાન મોકલ્યું. એનાથી જરાપણ શંકા બાકી રહી નહિ કે અમે ખરેખર ધામધણીનાં ચરણોમાં જ બેઠા છીએ.

એ સક હમકો તો મિટી, જો હમ બૈઠે તલેં કદમ ।

ફરામોસી હમ કો મિટાવને, ભેજ્યા તુમ અપના ઇલમ ॥ ૭૨ ॥

અમારો સંદેહ આથી સમાપ્ત થઈ ગયો કે અમે ધણીનાં ચરણ-કમળની છાયામાં જ બેઠા છીએ. ખરેખર, અમારા અજ્ઞાનરૂપી આવરણને દૂર કરવા માટે જ તમે તમારું તારતમજ્ઞાન મોકલ્યું છે.

આયા ફુરમાન ખેલ દેખાવને, ઔર આયા હક ઇલમ ।

એ ખેલ નીકે તબ દેખિયા, જબ દેખ્યા બૈઠે તલેં કદમ ॥ ૭૩ ॥

આ ખેલમાં પણ અમોને આપની સાક્ષી આપવા માટે આ કુરાન આવ્યું અને તેનાં ગૂઢ રહસ્ય સ્પષ્ટ કરવા માટે તારતમજ્ઞાનનું અવતરણ થયું. ખરેખર અમે જાતે તમારાં ચરણોમાં જ બેઠા છીએ ત્યારે તો આ ખેલને સારી રીતે જોઈ શક્યા.

તુમ મોહે એસા દેખાઈયા, એક વાહેદત મેં હેં હમ ।

દૂજા કદુએ હે નહીં, બિના તુમ તલેં કદમ ॥ ૭૪ ॥

તમે મને એવો અનુભવ કરાવ્યો કે અમે અદ્વૈત પરમધામમાં જ છીએ. તમારાં ચરણોની છત્રછાયા સિવાય બીજું કંઈ જ નથી.

એ ભી ઇલમ તુમ દિયા, જાસોં તુમ હુએ મુકરર ।

દિલસોં રૂહોં બિચારિયા, કદુ હે ના વાહેદત બિગર ॥ ૭૫ ॥

આ જ્ઞાન પણ તમે જ આપ્યું છે, જેના કારણે અમે તમને જ અમારા ધણી રૂપે સ્વીકારી શક્યા. ત્યારે બધા આત્માઓએ હૃદયપૂર્વક નિશ્ચય કર્યો કે અદ્વૈત સ્વરૂપ સિવાય કંઈ જ નથી.

એ તેહેકીક તુમ કર દિયા, તુમ બિના કદુએ નાહેં ।

એ ભી તુમ કહાવત, ઈત મેં ન આવત મુઝ માહેં ॥ ૭૬ ॥

હે ધણી ! તમે એવો નિશ્ચય કરાવી દીધો કે તમારા સિવાય બીજું કોઈ જ નથી. આ પણ તમે જ કહેવડાવી રહ્યા છો. હવે તો મારામાં અહંભાવને કોઈ અવકાશ નથી.

એ જિન વિધ હક બોલાવત, તિન વિધ રૂહ બોલત ।

હમ બૈઠે તલેં કદમ કે, એ હમ પેં હક કહાવત ॥ ૭૭ ॥

ધામધણી જેવી રીતે બોલાવે છે તેવી જ રીતે આત્મા બોલે છે. અમે બધા બ્રહ્માત્માઓ તો ધણીનાં

ચરણોમાં જ બેઠા છીએ. અમારી સાથે આ વાત પણ ધામધણી જ કહેવડાવે છે.

અનજાનત કો ઈલમેં, બેસક દિએ દેખાએ ।

કદમોં નૂર જમાલ કે, હમ સબ રૂહે લઈ બેઠાએ ॥ ૭૮ ॥

મારા જેવા અજ્ઞાનીને પણ આ તારતમજ્ઞાને શંકા રહિત બનાવી દીધો અને એવો પણ અનુભવ કરાવ્યો કે આપણે બધા આત્માઓ અક્ષરાતીત ધણીનાં ચરણોમાં જ બેઠા છીએ.

તુમ બેઠાએ બેઠત હોં, મુઝ મેં નહીં તાકત ।

બેઠી કદમ તલેં હક, એ ભી તુમ કહાવત ॥ ૭૯ ॥

હે ધણી ! તમારા બેસાડવાથી જ હું બેઠો છું, મારામાં મારી પોતાની કોઈ શક્તિ નથી. હું ધામધણીનાં ચરણોમાં બેઠો છું આટલું પણ તમે જ કહેવડાવી રહ્યા છો.

મહામત કહે મેહેબૂબ જી, કોઈ રહ્યા ન ઔર ઉદમ ।

બેસક ઔર કાહૂં નહીં, બિના તેરે તલેં કદમ ॥ ૮૦ ॥

મહામતિ કહે છે, હે પ્રિયતમ ધણી ! મારા માટે હવે કોઈ ઉદમ (પ્રયત્ન) બાકી રહ્યો નથી. સાચે જ તમારા ચરણકમળો સિવાય હવે મારું કોઈ સ્થાન જ નથી.

પ્રકરણ ૧૦ ચોપાઈ ૫૨૨

ખિલવત હક હાદી રૂહન કી (શ્રીરાજજી, શ્યામાજી અને બ્રહ્માત્માઓની અંતરંગ લીલા)

ખિલવત હક રૂહન કી, જો ઈસક રૂહોં અસલ ।

એ બાતૂન બકા અરસ કી, બીચ ન આવે ફના અકલ ॥ ૧ ॥

પરબ્રહ્મ પરમાત્માની સાથે થયેલી એકાંત બેઠકમાં બ્રહ્માત્માઓએ પોતાના જે વાસ્તવિક પ્રેમની વાત કહી છે તે પરમધામની ગૂઢ વાત હોવાથી નશ્વર જગતની બુદ્ધિમાં ન આવી શકે.

રૂહેં બડી રૂહસોં મિલકે, બહસ ક્રિયા હકસોં ।

હમ તુમારે આસિક, ઈસક હૈ હમમોં ॥ ૨ ॥

બ્રહ્માત્માઓએ શ્યામાજીની સાથે મળીને ધામધણી સાથે સંવાદ કરતાં કહ્યું, હે ધણી ! અમે તમારા પ્રેમી (આશિક) છીએ તથા અમારામાં વધારે પ્રેમ છે.

બડી રૂહ કહે તુમ સાંચી સબે, પર ઈસક મેરા કામ ।

અવલ હક ઔર રૂહન સોં, ઈન ઈસકે મેં મેરા આરામ ॥ ૩ ॥

ત્યારે શ્યામાજીએ કહ્યું કે, તમે બરાબર કહી રહ્યા છો પરંતુ મારું તો કામ જ પ્રેમ કરવાનું છે. આથી પહેલાં હું ધામધણીને પછી મારી અંગનાઓને પ્રેમ કરું છું. આ પ્રેમ જ મારું વિશ્રામ સ્થળ છે.

ફેર જવાબ રૂહન કો, ઈન વિધ દિયા હક ।

ઈસક તુમારા ભલે હૈ, પર મેં તુમારા આસિક ॥ ૪ ॥

બ્રહ્માત્માઓની આ ચર્ચાને સાંભળીને ધામધણીએ આ પ્રમાણે જવાબ આપ્યો, હે બ્રહ્માત્માઓ ! જો કે તમે મને બહુ પ્રેમ કરો છો તો પણ હું તમારો પ્રેમી (આશિક) છું.

હક આસિક બડી રૂહ કા, ઔર રૂહોં કા આસિક ।

એ ક્યોં કહિએ સીધા ઇસક, બંદોં કા આસિક હક ॥ ૫ ॥

ધણીનાં વચનો સાંભળીને બ્રહ્માત્માઓને આશ્ચર્ય થયું કે શ્રીરાજજી પોતાને શ્યામાજી અને બ્રહ્માત્માઓનાં પ્રેમી (આશિક) કહે છે. ધામધણી પોતાના આત્માઓના આશિક કેવી રીતે થઈ શકે, આને પ્રેમની સીધી રીતિ કેવી રીતે કહેવાય ?

રૂહેં ચાહિએ આસિક હક કે, ઔર આસિક બડી રૂહ કે ।

ઔર બડી રૂહ ભી આસિક હક કી, સીધા ઇસક બેવરા એ ॥ ૬ ॥

વાસ્તવમાં તો બ્રહ્માત્માઓ ધામધણી તથા શ્યામાજીના પ્રેમી (ચાહક) હોવા જોઈએ. શ્રી શ્યામાજી પણ શ્રીરાજજીના પ્રેમી (ચાહક) છે. પ્રેમનું સ્પષ્ટ વિવરણ તો આ જ છે.

તુમ સબ રૂહેં મેરે તન હો, તુમસોં ઇસક જો મેરે દિલ ।

એ ક્યોં કર પાઓ બકા મિનો, જો સહૂર કરો સબ મિલ ॥ ૭ ॥

ત્યારે ધણીએ કહ્યું, હે બ્રહ્માત્માઓ ! તમે બધા મારાં જ અંગસ્વરૂપો છો, મારા હૃદયમાં તમારા પ્રત્યે જે પ્રેમ છે એનો અનુભવ તમે આ અખંડ પરમધામમાં કેવી રીતે કરી શકશો ? બધા મળીને આના ઉપર વિચાર તો કરો.

તબ હક કે દિલ મેં ઉપજ્યા, મેં દેખાઊં અપના ઇસક ।

ઔર દેખાઊં સાહેબી, રૂહેં જાનત નહીં મુતલક ॥ ૮ ॥

ત્યારે પરબ્રહ્મ પરમાત્માના મનમાં એવો વિચાર આવ્યો કે હું આ બ્રહ્માત્માઓને પોતાનો પ્રેમ અને પ્રભુત્વ બતાવી દઉં. કારણ કે તે આ બંને બાબતો જાણતા નથી તે નક્કી છે.

તબ હક કે અંગ કા નૂર જો, જો હેં નૂર જલાલ ।

તબ તિનકે દિલ પૈદા હુઆ, દેખોં ઇસક નૂર જમાલ ॥ ૯ ॥

કૈસા ઇસક બડી રૂહ સોં, કૈસા ઇસક સાથ રૂહન ।

બડી રૂહ કા ઇસક હક સોં, ઇસક હક સોં કૈસા હૈ સબન ॥ ૧૦ ॥

ત્યારે પરબ્રહ્મના સત અંગ સ્વરૂપ અક્ષરબ્રહ્મના મનમાં પણ આ વિચાર ઉત્પન્ન થયો કે હું અક્ષરાતીત ધણીના પ્રેમનો અનુભવ કરું. શ્યામાજી અને બ્રહ્માત્માઓની સાથે શ્રીરાજજીનો કેવો પ્રેમ છે તથા શ્યામાજી અને બ્રહ્માત્માઓનો શ્રીરાજજીની સાથે કેવો પ્રેમ છે ?

એહ રબદ હમેસા રહે, બડી રૂહ રૂહેં ઔર હક ।

અબ ઘટ બઢ ક્યોં કર જાનિએ, વાહેદત પૂરા ઇસક ॥ ૧૧ ॥

પરમધામમાં પરબ્રહ્મ પરમાત્મા, શ્યામાજી તથા બ્રહ્માત્માઓમાં આ પ્રકારનો સંવાદ હંમેશાં થતો રહે છે. પરંતુ પ્રેમથી પરિપૂર્ણ અદ્વૈત ભૂમિકામાં શું ઓછું છે, તથા શું અધિક છે આ કેવી રીતે જાણી શકાય ?

અસલ જુદાગી અરસ મેં, સો તો કબૂં ન હોએ ।

વાહેદત ઇસક ઘટ બઢ, ક્યોં કર હોવે દોએ ॥ ૧૨ ॥

દિવ્ય પરમધામમાં વિયોગ તો ક્યારે થઈ જ નથી શકતો. આથી અદ્વૈત ભૂમિકામાં વધારે કે ઓછો

પ્રેમ સંભવ કેવી રીતે હોઈ શકે ?

વાહેદત કહિએ ઈનકો, તન મન એક ઈસક ।
જુદાગી જરા નહીં, વાહેદત કા બેસક ॥ ૧૩ ॥

બ્રહ્માત્માઓને અદ્વૈત સ્વરૂપ એટલા માટે કહેવાય છે કે તેમનાં દિવ્ય તન અને મનમાં પ્રેમ સમાયેલો છે. તેમાં પળભરનો પણ વિયોગ નથી. આથી તે નિઃસંદેહ અદ્વૈત સ્વરૂપ છે.

તો બેવરા કબૂં ન પાઈએ, બીય અરસ વાહેદત ।
ઈસક બેવરા તો પાઈએ, જો કછૂ હોએ જુદાગી ઈત ॥ ૧૪ ॥

અદ્વૈત પરમધામમાં આ પ્રેમ-વિવાદનો નિર્ણય થવો સંભવ નથી. આનો નિર્ણય તો ત્યારે થઈ શકે જ્યારે થોડાક સમય માટે વિયોગ થઈ જાય.

જો ઈસક વાહેદત કા, એ જો ક્રિયા મજકૂર ।
એ બેવરા ક્યોં પાઈએ, કોઈ હોએ ન પલ એક દૂર ॥ ૧૫ ॥

અદ્વૈત ભૂમિકામાં પ્રેમના વિષયમાં જે સંવાદ થયો તેનો નિર્ણય ત્યાં કેવી રીતે થઈ શકે ? કારણ કે ત્યાં તો પળમાત્રને માટે પણ કોઈ દૂર નથી હોતું.

અરસ બકા મેં જુદાગી, સુપને કબૂં ન હોએ ।
તો હક ઈસક કા બેવરા, ક્યોં પાવે મોમિન કોએ ॥ ૧૬ ॥

અખંડ પરમધામમાં તો સ્વપ્નમાં પણ વિયોગ થવો સંભવ નથી. પછી પરબ્રહ્મના પ્રેમનું વર્ણન બ્રહ્માત્માઓ કેવી રીતે પ્રાપ્ત કરી શકે ?

હકે કહ્યા રૂહન કો, મેં દેખાંઊં ઈસક ।
એ બેવરા ઈસક કા, તુમ પાઓગે બેસક ॥ ૧૭ ॥

તે સમયે પરબ્રહ્મે બ્રહ્માત્માઓને કહ્યું, હું તમને પોતાનો પ્રેમ બતાવીશ. ત્યારે તમે મારા પ્રેમનું વર્ણન ચોક્કસપણે પ્રાપ્ત કરી શકશો.

મેં છિપાઊં તુમકો, બૈઠો કદમ પકડ કે ।
એ તુમ ઈસકે સે પાઓગે, આએ મિલો મુઝસે ॥ ૧૮ ॥

તમે મારાં ચરણો પકડીને બેસો. હું તમને માયા (ફરામોશી)ના પડદામાં છૂપાવી દઈશ. આ ચરણોને તમે ફરી પ્રેમથી જ પ્રાપ્ત કરી શકશો અને મને આવીને મળશો.

એ ઈસક તો પાઈએ, જો પેહેલે મોકોં જાઓ ભૂલ ।
તુમ લે બૈઠો જુદાગી, મેં ભેજોં તુમ પર રસૂલ ॥ ૧૯ ॥

જ્યારે તમે પહેલાં મને ભૂલી જશો ત્યારે મારા પ્રેમનો અનુભવ કરી શકશો. જ્યારથી તમે પોતાને મારાથી અલગ સમજવા લાગશો. ત્યારે હું તમને સ્મરણ (યાદ) કરાવવા માટે રસૂલને મોકલીશ.

મેં ભેજોં કિતાબત તુમકો, સબ ઈત કી હકીકત ।
તુમ કહોગે કિન ખસમેં, ભેજો કિતાબત ॥ ૨૦ ॥

પરમધામની યથાર્થતા સમજાવવા માટે હું તમારી પાસે વિભિન્ન ધર્મગ્રંથ મોકલીશ ત્યારે તમે

કહશો કે ક્યા પરમાત્માએ આ ગ્રંથ મોકલ્યા છે ?

સો કહાં હૈ હમારા ખસમ, કેસા ખેલ કૌન હમ ।

રસૂલ દેસી તુમેં સાહેદિયાં, પર માનોગે ના તુમ ॥ ૨૧ ॥

તે સમયે તમે એમ પણ કહશો કે અમારા પરમાત્મા ક્યાં છે ? અમે કોણ છીએ તથા આ ખેલ કેવા પ્રકારનો છે ? ત્યારે મારા રસૂલ તમને આ ઘરની સાક્ષીઓ આપશે. છતાં પણ તમે તેનો સ્વીકાર કરશો નહિ.

કહાં હૈ હમારા વતન, કૌન જિમી એ ઠૌર ।

ક્યોંકર હમ આએ ઇત, બિના મલકૂત હૈ કોઈ ઔર ॥ ૨૨ ॥

તે સમયે તમે પોતે જ કહશો કે અમારું ઘર ક્યાં છે ? આ જગત શું છે ? અમે અહીંયા કેવી રીતે આવ્યા ? શું વૈકુંઠ સિવાય પણ બીજું કોઈ શ્રેષ્ઠ સ્થળ છે ?

પઢોગે સબ સાહેદિયાં, જો મેં લિખૂંગા ઇસારત ।

સો દિલ મેં લ્યાઓગે, પર છૂટેગી નહી ગફલત ॥ ૨૩ ॥

ધર્મગ્રંથો દ્વારા મોકલાવેલા સંકેત તથા સાક્ષીઓને તમે વાંચશો તથા મનમાં વિચાર પણ કરશો છતાં પણ માયાની જંજળ તમારાથી છૂટશે નહિ.

મેં લિખૂંગા રમૂજેં, ઔર સિખાઊંગા મેરા ઇલમ ।

તિન ઇલમ સે ચીન્હોગે, પર છૂટે ન જૂઠી રસમ ॥ ૨૪ ॥

હું પરમધામના સંકેત લખીને મોકલીશ પછી મારું પોતાનું જ્ઞાન (તારતમજ્ઞાન) પણ શીખવાડીશ. તે બ્રહ્મજ્ઞાનથી તમે બધું જ ઓળખી શકશો છતાં પણ તમારાથી માયાની ખોટી રીત (રસમ) છૂટશે નહિ.

તુમ જાએ જૂઠે ખેલ મેં, કર બૈઠોગે જુદે જુદે ઘર ।

મેં આએ ઇલમ દેઊં અરસ કા, પર તુમ જાગો નહીં ક્યોંએ કર ॥ ૨૫ ॥

તમે નશ્વર સંસારમાં જઈને પોતાનાં અલગ-અલગ ઘર બનાવી બેસશો. હું પોતે આવીને તમને પરમધામનું જ્ઞાન આપીશ. છતાં પણ તમે કોઈ પ્રકારે જાગૃત થશો નહિ.

મેં રૂહ અપની ભેજોંગા, ભેષ લેસી તુમ માફક ।

દેસી અરસ કી નિસાનિયાં, પર તુમ ચીન્હ ન સકો હક ॥ ૨૬ ॥

હું મારી પોતાની અંગના શ્યામાજીને (સદ્ગુરુ બનાવી) મોકલીશ. તે તમારા જેવું જ નશ્વર શરીર ધારણ કરીને આવશે. તે તમને જાગૃત કરવાને માટે પરમધામના સંકેત સમજાવશે. છતાં પણ તમે પરમાત્માની ઓળખ કરી શકશો નહિ.

હાઠી મીઠે સુકન હક કે, કહેગા તુમેં રોએ રોએ ।

તુમ ભી સુન સુન રોએસી, પર હોસ મેં ન આવે કોએ ॥ ૨૭ ॥

તે સમયે સદ્ગુરુ તમને રડી-રડીને પરબ્રહ્મનાં વચનો સંભળાવશે. તે વચનો સાંભળીને તમે પણ રડશો, પરંતુ કોઈપણ જાગૃત થઈ શકશો નહિ.

ખેલ દેખોગે દુખ કા, યાદ દેસી મેં એ સુખ ।

મેં દેડિંગા સબ સાહેદિયાં, પર તુમ છોડ ન સકો દુખ ॥ ૨૮ ॥

તમે નશ્વર દુનિયાનો દુઃખમય ખેલ જોશો તે સમયે હું પરમધામનાં સુખો યાદ કરાવીશ. આને માટે હું બધી સાક્ષી આપીશ. છતાં પણ તમે તે નશ્વર દુઃખોને છોડી શકશો નહિ.

મેં તુમારે વાસ્તે, કરોંગા કઈ ઉપાએ ।

એ બાતેં સબ યાદ દેડિંગા, જો કરતા હોં ઈપ્તદાએ ॥ ૨૯ ॥

તમને જાગૃત કરવા માટે હું અનેક ઉપાય કરીશ. અહીંની આ બધી વાતો યાદ કરાવીશ. અત્યારે શરૂઆતથી જ હું આ કહી રહ્યો છું.

ક્યોં એસી હમ સે હોએગી, ક્યા હમ જુદે હોસી માહેં ખેલ ।

એસી અકલ ક્યોં હોએસી, એ કેસી હૈ કદર લૈલ ॥ ૩૦ ॥

ત્યારે બ્રહ્માત્માઓ કહેવા લાગ્યા, હે ધણી ! અમારાથી આવી ભૂલ કેવી રીતે થશે ? શું અમે ખેલમાં તમારાથી જુદા પડી જઈશું ? અમારી બુદ્ધિ આવી કેમ થશે ? આ અજ્ઞાનતાની રાત્રિ કેવી છે ?

દૂર તો કરોગે નહીં, કદમ તલેં બૈઠે હક ।

હમ ફેરેં તુમારા ફુરમાયા, એસે લૂખે હોસી મુતલક ॥ ૩૧ ॥

હે ધણી ! આપ અમને દૂર તો નથી કરી રહ્યા. અમે તો આપનાં ચરણોમાં જ બેઠા છીએ તો પણ અમે આપના આદેશોને પાછા મોકલીશું ? શું ખરેખર અમે એવા હૃદયહીન થઈ જઈશું ?

તુમ બિના હમ કબહૂં, રેહે ના સકેં એક દમ ।

ક્યોં હોસી હમ નાદાન, જો એસા કરેં જુલમ ॥ ૩૨ ॥

તમારા વગર અમે એક પળ પણ નથી રહી શકતા. પછી અમે મૂર્ખ (નાદાન) બનીને આવો ઘોર અન્યાય કેવી રીતે કરીશું ?

જૈસા સાહેબ કેહેત હો, એસી કબૂં હમસે ન હોએ ।

સૌ બેર દેખો અજમાએ કે, એસી મોમિન કરે ન કોએ ॥ ૩૩ ॥

હે ધણી ! આપ જેવું કહી રહ્યા છો. તેવું અમારાથી ક્યારેય થઈ શકશે નહિ. જરૂર જણાય તો અમારી સો વાર કસોટી કરી જુઓ. અમે બ્રહ્માત્માઓ આવું ક્યારેય નહિ કરીએ.

આપ ભૂલેં યા હક કદમ, યા ભૂલેં અરસ ઘર ।

એસી નિપટ નાદાની, હમ કરેં ક્યોં કર ॥ ૩૪ ॥

હે ધણી ! અમે પોતાને ભૂલી જઈએ, આપનાં ચરણકમળોને ભૂલી જઈએ અથવા પરમધામને ભૂલી જઈએ, આવી મૂર્ખતા અમારાથી કેવી રીતે થશે ?

રૂહોં એસી આઈ દિલ મેં, કોઈ ખેલ હેં ખૂબતર ।

ખેલ દેખ હક વતન, આપ જાસી બિસર ॥ ૩૫ ॥

તે સમયે બ્રહ્માત્માઓના મનમાં એક વિચાર આવ્યો કે માયાનો ખેલ કંઈક વિશેષ હશે જેને જોતાં

જ આપણે ધામધણી પરમધામ તથા પોતાને પણ ભૂલી જઈશું.

એ જેતી હુઈ રદબદલેં, ત્યોં ત્યોં ખેલ દિલ યાહે ।

ફેર ફેર માંગે ખેલ કો, કોઈ એસી બની જો આએ ॥ ૩૬ ॥

આ પ્રમાણે જેમ જેમ ચર્ચા થતી ગઈ તેમ તેમ જ ખેલ જોવાની ઈચ્છા વધતી ગઈ. આવી પરિસ્થિતિ ઉત્પન્ન થઈ ગઈ કે અમે વારંવાર ખેલ જોવાની માંગ કરવા લાગ્યા.

ના તો જો બાત આખર હોએસી, સો રબેં આગૂં દઈ બતાએ ।

કહ્યા ખેલ જુદાગી દુખ કા, તુમ માંગત હો ચિત લ્યાએ ॥ ૩૭ ॥

નહિતર ભવિષ્યમાં થનારી બધી ઘટનાઓ, ધણીએ પહેલેથી જ બતાવી દીધી અને એમ પણ કહ્યું કે જે ખેલને આટલી ઉત્કટ ઈચ્છાથી માંગી રહ્યા છો, તે વિયોગ કરાવનાર દુઃખોથી ભરેલો છે.

હક આપ સાંચે હોને કો, સબ વિધ કહી સુભાન ।

ત્યોં ત્યોં દિલ જ્યાદા યાહે, વાસ્તે કરને ઊપર એહેસાન ॥ ૩૮ ॥

ધણીએ પોતાને સત્ય સાબિત કરવા માટે બ્રહ્માત્માઓને પહેલેથી જ બધી વાતોથી વાકેફ કરાવી દીધા. તેના ઉપર પોતાનો ઉપકાર બતાવવા માટે ધણીએ તેઓની ઉત્સુકતા ધણી વધારી દીધી.

મિનોં મિનેં કરેં હુસિયારિયાં, હક ખેલ દેખાવેં જુદાગી ।

એક કહે દૂજી કો મુખ થેં, રહિએ લપટાએ અંગ લાગી ॥ ૩૯ ॥

તે સમયે બ્રહ્માત્માઓ પરસ્પર સાવધાન કરવા લાગ્યા કે ધણી અમને વિયોગનો ખેલ બતાવવાના છે. એક બ્રહ્માત્મા બીજાને કહેવા લાગ્યા આપણે પરસ્પર વળગીને બેસી જઈએ.

ક્યોં હમ જુદે હોએસી, એક દૂજી કો છોડેં નાહેં ।

ક્યોં ભૂલેં હમ હક કો, બૈઠે ખિલવત કે માહેં ॥ ૪૦ ॥

પછી કહેવા લાગ્યા, હવે અમે જુદાં કેવી રીતે થઈ જઈશું ? અમે તો એકબીજાને છોડીશું જ નહિ. અમે તો મૂલમિલાવામાં બેઠાં છીએ આથી પોતાના ધણીને કેવી રીતે ભૂલીશું ?

હક કહે તુમ ભૂલોગે, આપ બૈઠે બકા મેં જિત ।

મુઝે ભી તુમ ભૂલોગે, એસા ખેલ દેખોગે બૈઠે ઈત ॥ ૪૧ ॥

ત્યારે ધામધણીએ કહ્યું, તમે જે અખંડ ઘરમાં બેઠા છો તેને તથા મને પણ ભૂલી જશો, અહીં બેઠાં-બેઠાં તમે આવો ખેલ જોવા જઈ રહ્યા છો.

એસી ક્યોં હોવે હમસે, એસે ક્યોં હોવેં બેસુધ હમ ।

ખેલ ફરેબ લાખ દેખિએ, પર ક્યોં ભૂલિએ ઈન ખસમ ॥ ૪૨ ॥

પછી બ્રહ્માત્માઓએ કહ્યું, હે ધણી ! અમારાથી આવી ભૂલ કેવી રીતે થશે ? અમે આવા બેપરવા કેવી રીતે થઈશું ? ભલે માયાના લાખો ખેલ કેમ ન જોઈએ, પરંતુ અમે પોતાના ધણીને ભૂલીશું નહીં.

એક દૂજી કહે રૂહન કો, તુમ હુજો ખબરદાર ।

ખેલ દેખાવેં ફરામોસ કા, જિન ભૂલો પરવરદિગાર ॥ ૪૩ ॥

ત્યારે એક બ્રહ્માત્મા બીજાને કહેવા લાગ્યા કે તમે સાવધાન થઈ જાઓ. ધામધણી માયાનો ખેલ

બતાવી રહ્યા છે. પરંતુ આપણે તેમને ભૂલવાના નથી.

જો તું ભૂલે મેં તુઝ કો, દેઊંગી તુરત જગાએ ।
મેં ભૂલોં તો તૂં મુઝે, પલ મેં દીજે બતાએ ॥ ૪૪ ॥

હે સખી ! જો ખેલમાં તું ભૂલી જા તો હું તને તરત જ જાગૃત કરી દઈશ. કદાચ હું ભૂલી જાઉં તો તું તે જ ક્ષણે મને યાદ દેવડાવજે.

ઈન વિધ એક દૂજી સોં, મસલહત કરી સબન ।
ક્યા કરસી ખેલ ફરેબ કા, આપન મોમિન સબ એક તન ॥ ૪૫ ॥

આ રીતે બધા બ્રહ્માત્માઓએ પરસ્પર ચર્ચા કરી અને કહ્યું કે જ્યારે અમે બધાં એક તન અને એક મન સ્વરૂપ છીએ તો આ માયાવી ખેલ અમારું શું બગાડી લેશે ?

સો ક્યોં ભૂલેં એ સૈયાં, જો આગૂં હોવેં ખબરદાર ।
ખેલ દેખાવેં ચેતન કર, સો ભૂલેં નહીં નિરધાર ॥ ૪૬ ॥

હે સખીઓ ! જે પહેલેથી જ સાવધાન હશે, તે કેવી રીતે ભૂલી જશે ? કારણ કે જ્યારે ધામધણી પોતે જ આપણને સચેત કરી ખેલ બતાવી રહ્યા છે, તો પછી આપણે ચોક્કસ ભૂલીશું નહિ.

સો ભૂલેંગે ક્યોં કર, ઈસક જિનકો હોએ ।
એક પાવ પલ જુદાગીય કા, ક્યોં કર સેહેવેં સોએ ॥ ૪૭ ॥

જેમનામાં પરસ્પર પ્રેમ હશે તે ભૂલશે કેવી રીતે ? તે તો ઘડીના ચોથા અંશ માત્રનો વિયોગ પણ કેવી રીતે સહન કરી શકશે ?

ઈસક સબોં રૂહોં પૂરન, વાહેદત કા મુતલક ।
ક્યોં જરા પૈઠે જુદાગી, બીય રૂહોં હાદી હક ॥ ૪૮ ॥

ચોક્કસપણે બધા બ્રહ્માત્માઓમાં અદ્વૈત પરમધામનો પ્રેમ પૂર્ણરૂપે છે. તો પછી શ્યામાજી તથા બ્રહ્માત્માઓના હૃદયમાં પોતાના ધણીનો આ વિયોગ કેવી રીતે પ્રવેશ કરી શકે છે ?

એ બોહોત રબદ બીય અરસ કે, રૂહોં હક સોં હુઆ મજકૂર ।
અરસ બકા કે હજૂર, એ ક્યોં હોવેં હક સોં દૂર ॥ ૪૯ ॥

આ રીતે અદ્વૈત પરમધામમાં બ્રહ્માત્માઓ તથા પરબ્રહ્મની વચ્ચે વિશેષ સંવાદ થયો. તેથી તે અખંડ પરમધામમાં ધામધણીની નજીક રહેનાર બ્રહ્માત્માઓ ધણીથી દૂર કેવી રીતે થઈ શકે ?

ઈસક કા અરસ અજમ મેં, રબદ હુઆ બિલંદ ।
તો ફરામોસી મેં ઈસક કા, બેવરા દેખાયા ખાવંદ ॥ ૫૦ ॥

પરમધામમાં આ પ્રમાણે પ્રેમ સંવાદે જોર પકડ્યું, આથી માયાના ખેલમાં પણ ધામધણીએ પ્રેમનું જ મહત્ત્વ દર્શાવ્યું.

આપ બૈઠે દિલ દેય કે, ઊપર બારે હજાર ।
ફરામોસી હાંસી હોએસી, જિનકો નહીં સુમાર ॥ ૫૧ ॥

બ્રહ્માત્માઓને ખેલ બતાવવા મનમાં નિશ્ચય કરીને ખુદ પરમાત્મા સિંહાસન ઉપર બિરાજમાન

થયા અને બાર હજાર બ્રહ્માત્માઓ તેમનાં ચરણોમાં બેસી ગયા. હવે બ્રહ્માત્માઓ ઉપર વિસ્મૃતિની એવી હાંસી થશે જેનો કોઈ પાર રહેશે નહિ.

હક બૈઠે ખેલ દેખાવને, જિન ફરામોસી હાંસી હોએ ।

ઈસક હક કા આવે દિલ મેં, એ ફરામોસી હાંસી જાને સોએ ॥ ૫૨ ॥

પરબ્રહ્મ પરમાત્મા બ્રહ્માત્માઓને ખેલ બતાવવાનો નિશ્ચય કરી બેસી ગયા. હવે બ્રહ્માત્માઓને વિચાર કરવાનો છે કે તેના ઉપર વિસ્મૃતિની હાંસી ન થાય. જેના હૃદયમાં પરમાત્માનો પ્રેમ પ્રગટ થાય છે. તે આત્માઓ જ પોતાની ભૂલ ઉપર થયેલી હાંસીનું રહસ્ય સમજી શકે છે.

તિન વાસ્તે હકે પૈદા કિયા, દઈ દૂર જુદાગી જોર ।

ઔર નજીક બૈઠાએ સેહેરગ સે, યો દેખાયા ખેલ મરોર ॥ ૫૩ ॥

બ્રહ્માત્માઓની ઈચ્છા પૂર્ણ કરવાને માટે પરમાત્માએ આ નશ્વર ખેલની રચના કરાવી અને તેમની સુરતાને પરમધામથી હટાવીને દૂર આ માયામાં પહોંચાડી દીધી. આ પ્રમાણે શ્વાસનળીથી પણ નજીક (પોતાના હૃદયમાં) રાખી માત્ર તેમની સુરતાને માયાની તરફ વાળી પરમાત્માએ બ્રહ્માત્માઓને આ ખેલ બતાવ્યો.

અરસ બકા બીય બ્રહ્માંડ મેં, ચૌદે તબકોં મેં સુધ નાહેં ।

કિયા સેહેરગ સે નજીક, ગિરો બૈઠી બકા માહેં ॥ ૫૪ ॥

આ બ્રહ્માંડના ચૌદ લોકમાં પરમધામની જાણકારી નથી. છતાં પણ પરમધામમાં બેઠેલા બ્રહ્માત્માઓની સુરતાને આ જગતમાં શ્વાસનળીથી પણ નજીક પરમધામનો અનુભવ કરાવ્યો.

દિયા બીય બ્રહ્માંડ જુદાગી, અજૂં ઈનસે ભી દૂર દૂર ।

નિપટ દઈ ઐસી નજીક, બૈઠે અંગ સો લાગ હજૂર ॥ ૫૫ ॥

એક બાજુ પરમાત્માએ બ્રહ્માત્માઓને પરમધામથી સુરતારૂપે આ બ્રહ્માંડમાં મોકલી વિયોગનો અનુભવ કરાવ્યો. તથા તેમને પરસ્પર દૂર-દૂર રાખ્યા. ત્યાં જ બીજી બાજુ તારતમજ્ઞાન આપી એટલી નિકટતાનો અનુભવ કરાવ્યો કે તેઓ પરસ્પર દૃઢતાપૂર્વક ધણીનાં ચરણોમાં જ જઈ બેઠા છે.

ઐસા બુજરક ખેલ દેખાઈયા, ઐસા ન દેખ્યા કબ ।

એ બાતેં હાંસી ફરામોસી કી, કરસી ઈસક લે અબ ॥ ૫૬ ॥

ધામધણીએ એવો વિચિત્ર ખેલ બતાવ્યો કે આનાથી પહેલાં ક્યારેય આવો ખેલ જોયો ન હતો. જ્યારે જાગૃત થઈને ધણીના પ્રેમનો અનુભવ કરતાં બ્રહ્માત્માઓ પોતાની ભૂલ ઉપર થનારી હાંસીની ચર્ચા કરશે.

ફરામોસી દઈ જિન વાસ્તે, હાંસી ભી વાસ્તે ઈન ।

ઈસક લે લે હંસસી, ક્યામત બખત મોમિન ॥ ૫૭ ॥

પોતાના જે પ્રેમનું મહત્ત્વ દર્શાવવા માટે ધામધણીએ બ્રહ્માત્માઓને આ વિસ્મૃતિ આપી છે, તેના માટે તેમની હાંસી પણ થશે. હવે બ્રહ્માત્માઓ ધામધણીના અપાર પ્રેમનો અનુભવ કરી આત્મ

જાગૃતિ (ક્યામત)ના સમયે પોતાની ભૂલ ઉપર હસશે.

એ બાતેં હુઈ સબ અરસ મેં, રૂહેં બડી રૂહ હક સાથ ।

સો એ ખેલ પૈદા હુઆ, કાહૂં હાથ ન સૂઝે હાથ ॥ ૫૮ ॥

આ મુજબ પરમધામમાં પરબ્રહ્મ પરમાત્મા, શ્યામાજી તથા બ્રહ્માત્માઓમાં પરસ્પર પ્રેમની આપ-લે થઈ. તેના ફળસ્વરૂપે આ નશ્વર ખેલની રચના થઈ. જેમાં અજ્ઞાનરૂપી અંધકાર એટલો છે કે એક હાથને બીજા હાથનું પણ ભાન નથી, એટલે આત્મા અને પરમાત્માની બહુ જાણકારી નથી.

કઈ જાતેં કઈ જિનસેં, કઈ ફિરકે મજહબ ।

ભેષ ભાષા સબ જુદિયાં, હક કો હૂંઠેં સબ ॥ ૫૯ ॥

આ નશ્વર દુનિયામાં અનેક પ્રકારની જાતિઓ તથા ધર્મ સંપ્રદાયો છે, તેમની રીતરસમ, વેશભૂષા તથા ભાષા પણ અલગ-અલગ છે. છતાં પણ તે બધા પરમાત્માની શોધ કરી રહ્યા છે.

હૂંઠે હૂંઠે સબ જુદે પરેં, હક ન પાયા કિન ।

અવલ બીચ ઔર આખર લોં, કિન પાયા ન બકા વતન ॥ ૬૦ ॥

આ પ્રમાણે પરમાત્માને શોધવાના પ્રયત્નોમાં તે અલગ-અલગ થઈ ગયા છે, તેમાંથી કોઈને પણ પરમાત્મા પ્રાપ્ત થયા નથી. આ સૃષ્ટિમાં આદિથી લઈને મધ્ય તથા અંત સુધી કોઈને પણ પરમાત્માના ધામની પણ જાણકારી પ્રાપ્ત થઈ નથી.

રસમેં સબોં જુદી લઈ, માહોં માહેં કઈ લરત ।

આપ બડે સબ કહાવહીં, પાની પથર આગ પૂજત ॥ ૬૧ ॥

આ રીતે બધા લોકો અલગ-અલગ રીત-રિવાજ બનાવીને પરસ્પર લડે-ઝઘડે છે તથા પોતાને બધાથી મોટા બતાવીને પાણી, પથ્થર તથા અગ્નિની પૂજા કરે છે.

એ એસા ખેલ અંધેર કા, સબ કહેં હમ બુજરક ।

પર હક સુધ કાહૂં મેં નહીં, છૂટી ના સુભે સક ॥ ૬૨ ॥

આ ખેલ જ એટલો અંધકારપૂર્ણ છે કે અહીં બધા લોકો પોતાને શ્રેષ્ઠ સમજે છે. પરંતુ પરમાત્માની ઓળખ કોઈને પણ નથી તથા કોઈ પણ શંકાઓથી મુક્ત નથી.

કાહૂં તરફ ન પાઈ અરસ કી, કહાવત હેં દીનદાર ।

રૂબે સબ અપની સ્યાનપેં, જાત હાથ પટક સિર માર ॥ ૬૩ ॥

પોતાને ધાર્મિક (દીનદાર) સમજવાવાળા લોકોને પણ પરમાત્માની દિશાનું જ્ઞાન નથી. આવા બધા લોકો પોતાની બુદ્ધિમત્તાના મદમાં રૂબેલા છે. તથા હાથ અને માથું પછાડતા નિરાશ થઈ સંસારમાંથી ચાલ્યા જાય છે.

એસે મેં આએ રસૂલ, હાથ લિએ ફુરમાન ।

ફૈલાયા નૂર આલમ મેં, વાસ્તે મોમિનોં પેહેચાન ॥ ૬૪ ॥

આવા જ અજ્ઞાનતાપૂર્ણ જગતમાં પરમાત્માનો સંદેશ હાથમાં લઈ રસૂલ આવ્યા અને તેમણે

બ્રહ્માત્માઓની ઓળખાણને માટે તેમનો પ્રકાશ સંસારમાં ફેલાવ્યો.

આગૂં આએ ખબર દઈ, આખર આવેગા સાહેબ ।

રૂહ અલ્લા ઈમામ ઉમત, હોસી નાજી મજહબ ॥ ૬૫ ॥

તેમણે પહેલેથી જ આવીને સમાચાર આપ્યા કે અંતિમ સમયે પરમાત્મા આવશે. તે સમયે શ્યામાજી (રૂહઅલ્લાહ) સદ્ગુરુ બનીને પોતાના આત્માઓના સમુદાય સાથે પ્રગટ થશે. ત્યારે પરમાત્મા પ્રત્યે સમર્પિત થવાવાળા (નાજી) લોકોનો એક સત્ય ધર્મ સ્થાપિત થશે.

પુકાર કરી સબન મેં, કહ્યા આવેગા સુભાન ।

હિસાબ લે ભિસ્ત દેએસી, ઠોર હક બકા પેહેચાન ॥ ૬૬ ॥

રસૂલ મહમ્મદે પોકારી-પોકારીને બધાંને કહ્યું કે પરમાત્મા આવશે. તે બધાંનો ન્યાય તોળીને જીવોને મુક્તિસ્થળનું સુખ પ્રદાન કરશે તે સમયે બધાંને અખંડ પરમધામની પિછાણ થશે.

એસા ખેલ પૈદા હુઆ, ઓર સોઈ આએ મોમિન ।

સોઈ ખેલ દેખે પીછે, ભૂલ ગએ આપ વતન ॥ ૬૭ ॥

ધામધણીએ જેવું કહ્યું હતું તેવી જ રીતે આ ખેલની રચના થઈ અને તેને જોવાને માટે પરમધામના આત્માઓ અવતરિત થયા. આ નશ્વર ખેલને જોઈને પરમધામના આત્માઓ પોતાના મૂળ ઘરને જ ભૂલી ગયા.

ઔર ભૂલે ખસમ કો, ગએ ખેલ મેં રલ ।

કોઈ સુધ બકા કી ન દેવહીં, જો કાયમ અરસ અસલ ॥ ૬૮ ॥

બ્રહ્માત્માઓ આ ખેલમાં એવા ઓતપ્રોત થઈ ગયા કે તે પોતાના ધણીને ભૂલી ગયા. એમાંથી કોઈ પણ અખંડ પરમધામની ભાળ આપતા નથી.

બેઠે ખ્વાબ જિમીય મેં, ઔર દિલ પર સૈતાન પાતસાહ ।

નસલ આદમ હવાઈ, જો મારે ખુદાઈ રાહ ॥ ૬૯ ॥

બ્રહ્માત્માઓ આવી સ્વપ્નનગરીમાં આવ્યા છે, જ્યાં લોકોનાં હૃદય ઉપર દુષ્ટ ઈબલીસે પોતાનું સામ્રાજ્ય જમાવ્યું છે. આદમ અને હવાનું સંતાન હોવાથી તે પરમાત્મા તરફ જવાના માર્ગમાં અવરોધ ઊભા કરે છે.

મોમિન આએ ઈન નસલ મેં, જિત હક ન સુન્યા કાન ।

તિન જિમી ક્યોં પાવેં મોમિન, કાયમ અરસ સુભાન ॥ ૭૦ ॥

બ્રહ્માત્માઓની સુરતાએ પણ મનુષ્યો (આદમના વંશજો)નું જ શરીર ધારણ કર્યું છે. જ્યાં પરબ્રહ્મ વિશે ક્યારેય કોઈએ કાનથી સાંભળ્યું જ નથી, આવા સંસારમાં બ્રહ્માત્માઓ કેવી રીતે પરબ્રહ્મ પરમાત્માને પ્રાપ્ત કરી શકશે ?

મોમિન આએ જુદે જુદે, જુદી જાતેં જુદી રવેસ ।

જુદે મુલક મજહબ જુદે, જુદી બોલી જુદે ભેસ ॥ ૭૧ ॥

બ્રહ્માત્માઓએ ભિન્ન-ભિન્ન દેશોમાં, જુદી-જુદી જાતિઓમાં અવતરિત થઈને અનેક પ્રકારની વેશભૂષા અને રીત-રિવાજો ધારણ કર્યા. આ જગતમાં પ્રત્યેક દેશમાં અલગ-અલગ ધર્મ અને

સંપ્રદાયો છે તથા ભિન્ન-ભિન્ન સ્થળની ભાષાઓ અને જુદી-જુદી વેશભૂષા છે.

ચૌદે તબક કી દુનીકો, કાહૂં ખબર ખુદા કી નાહું ।

એસે કિએ મોહોરે ખેલ કે, એ ભી મિલ ગએ તિન માહું ॥ ૭૨ ॥

આ ચૌદ લોકના જીવોમાંથી કોઈને પણ પરમાત્માની ઓળખ નથી. પરમાત્માએ તેમને આ નશ્વર ખેલનું રમકડું બનાવ્યા છે પરંતુ બ્રહ્માત્માઓ પણ એમાં જ આવીને ભળી ગયા.

દુનિયાં ચૌદે તબક મેં, કાહૂં ખોલી નહીં કિતાબ ।

સાહેબ જમાને કા ખોલસી, એહી સિર ખિતાબ ॥ ૭૩ ॥

આ ચૌદલોકના જીવોમાંથી કોઈએ પણ કુરાનનાં ગૂઢ રહસ્ય સ્પષ્ટ કર્યાં નથી. (રસૂલે પોતે જ કહ્યું હતું કે) અંતિમ (ક્યામતના) સમયના સ્વામી જ આ રહસ્યનો ઘટસ્ફોટ કરશે. તેમને જ આ પદ આપવામાં આવ્યું છે.

કુંજ લ્યાએ રૂહઅલ્લા, દઈ હાથ ઈમામ ।

સો ગિરો મોમિનોં મિલાએ કે, કરસી સેજદા તમામ ॥ ૭૪ ॥

સદ્ગુરુ શ્રી દેવચંદ્રજી ઉક્ત રહસ્યો સ્પષ્ટ કરવાની યાવી સ્વરૂપ તારતમજ્ઞાન લઈને આવ્યા અને તેમણે તે રહસ્યો સ્પષ્ટ કરવાની જવાબદારી ઈમામ મહદીને સોંપી. હવે તેઓ બ્રહ્માત્માઓના સમુદાયને એકત્ર કરી જાગૃત કરશે ત્યારે સૃષ્ટિના સઘળા લોકો તેમને નમન કરશે.

સો અગ્યારૈં સદી મિને, હોસી જાહેર હકીકત ।

હાદી મોમિન જાનસી, હક કી ઈસારત ॥ ૭૫ ॥

કુરાનમાં એવો ઉલ્લેખ છે કે અગિયારમી સદી (હિજરી સન)માં ધર્મનું સાચું જ્ઞાન પ્રગટ થશે. ત્યારે શ્યામાજીના અંગસ્વરૂપ બ્રહ્માત્માઓ પરમાત્મા માટે આપેલા સંકેતોનું રહસ્ય સમજશે.

અવલ કરી બાતેં અરસ મેં, વાસ્તે મોમિનોં ન્યામત ।

કુંજ ખિતાબ સબે લ્યાએ, સોઈ ફુરમાન લ્યાએ ઈત ॥ ૭૬ ॥

રસૂલ મહમ્મદે સાક્ષાત્કાર (મ્યારાજ)ના સમયે પરમધામમાં બ્રહ્માત્માઓ માટે ચર્ચા કરી અને તે પરમાત્માનો સંદેશ (કુરાન) લઈને આવ્યા. આ સંદેશ સ્પષ્ટ કરવાની યાવી તથા સદ્ગુરુ (ઈમામ)ની પદવી લઈને શ્રી દેવચંદ્રજીનું અવતરણ થયું.

સો મિલી જમાત રૂહન કી, જિન વાસ્તે કિયા ખેલ ।

સો હક ભી આએ ઈન બીય મેં, સો કહે બયન માહું લૈલ ॥ ૭૭ ॥

જે બ્રહ્માત્માઓ માટે આ ખેલની રચના કરવામાં આવી છે તેમનો જ સમુદાય અહીંયા એકત્ર થયો છે. પરબ્રહ્મ પરમાત્મા પણ એમની વચ્ચે પ્રગટ થયા અને તે જ (મારા હૃદયમાં બેસીને) આ અજ્ઞાનમય રાત્રિમાં તારતમ વાણી રૂપે જ્ઞાનનો પ્રકાશ ફેલાવી રહ્યા છે.

લૈલ ગઈ પુકારતે, આયા બખત ફજર ।

એ અગ્યારૈં સદી પૂરન, તબ ખુલી રૂહોં નજર ॥ ૭૮ ॥

બ્રહ્માત્માઓને પોકાર કરતાં કરતાં અજ્ઞાનની રાત પૂરી થઈ ગઈ. હવે તો તારતમ જ્ઞાનનું પ્રભાત થઈ ગયું છે. કુરાન અનુસાર આ પ્રમાણે અગિયારમી શતાબ્દીને પૂરી થતાં બ્રહ્માત્માઓની

આત્મદૃષ્ટિ ખૂલ્લી ગઈ.

એ બુજરકી ઈસક કી, અબલોં ન જાની કિન ।

और मोहोरे सब भेल के, क्यों जाने बिना भोमिन ॥ ૭૯ ॥

પરબ્રહ્મ પરમાત્માના પ્રેમના મહિમાને અત્યાર સુધી કોઈએ પણ જાણ્યો નથી. દુનિયાના જીવ તો આ નશ્વર ખેલનાં રમકડાં છે. આથી બ્રહ્માત્માઓ વિના આ વિશેષતા કેવી રીતે જાણી શકાય ?

सो इरामोसी भोमिन को, उकें दई बनाये ।

और उक जगावें उपर से, बिना इसक न ठिठयो जाये ॥ ૮૦ ॥

આ બ્રહ્માત્માઓના હૃદય ઉપર પરબ્રહ્મે જ માયાનું આવરણ નાખી રાખ્યું છે અને ઉપરથી જ્ઞાન આપીને તેમને જાગૃત પણ કરી રહ્યા છે પરંતુ પ્રેમ વગર જાગૃત થઈને ઊઠી શકાતું નથી.

आप उकें दिल् उठाये के, भेल किया इरामोस ।

એતી પુકારેં ઉક કી, આવત નાહીં હોસ ॥ ૮૧ ॥

ધામધણીએ જાતે જ બ્રહ્માત્માઓના હૃદયમાં ખેલ જોવાની ઈચ્છા ઉત્પન્ન કરી અને આ માયાનો ખેલ રચ્યો. આ ખેલમાં પડ્યા હોવાથી પરમાત્માનો આટલો પોકાર સાંભળીને પણ બ્રહ્માત્માઓને ભાન (હોશ) આવતું નથી.

એ બાતેં બોહોત બારીક હેં, और हें बुजरक ।

એ સુધ તબ તુમેં હોએસી, જબ આવસી ઈસક ॥ ૮૨ ॥

હે બ્રહ્માત્માઓ ! આ વાતો અતિ સૂક્ષ્મ તથા રહસ્યમય છે. જ્યારે તમારા હૃદયમાં પ્રેમ જાગૃત થશે. ત્યારે તમને તેનું ભાન થશે.

महामत इहें उक सों हुआ, बडस इसक वास्ते ।

સો ઈસક બિના ક્યોં પૈઠિએ, બીય ઉક અરસ કે ॥ ૮૩ ॥

મહામતિ કહે છે, આ પ્રમાણે પરમધામમાં પ્રેમ માટે જ ધામધણીની સાથે બ્રહ્માત્માઓની ચર્ચા થઈ. આથી આ પ્રેમ વિના પરમધામમાં કેવી રીતે પ્રવેશ કરી શકાય ?

પ્રકરણ ૧૧ ચોપાઈ ૬૦૫

સૂરત ઉક ઈસક કે મગજકા બેસક (પરબ્રહ્મના પ્રેમના રહસ્યનું પ્રકરણ)

હાએ હાએ ક્યોં ન સુનોં રૂહેં અરસ કી, ઉક બકા વતન ।

રૂહ અલ્લા ને જાહેર કિયા, કાહૂં સુન્યા ન એતે દિન ॥ ૧ ॥

હે બ્રહ્માત્માઓ ! બહુ દુઃખની વાત છે કે તમે અખંડ પરમધામ અને શ્રી રાજજીની રહસ્યમય વાતોને કેમ સાંભળતા નથી ? શ્યામા સ્વરૂપ સદ્ગુરુ શ્રી દેવચંદ્રજીએ બધી વાતો સ્પષ્ટ કરી દીધી છે, જેમને આજ સુધી કોઈ પણ પોતાના કાન વડે સાંભળી શક્યા નથી.

इरामोसी उकें दई, सो वास्ते हांसी के ।

હાએ હાએ ઘાવ ન લાગહીં, સુન કે સબદ એ ॥ ૨ ॥

અમારી મજાક કરવા માટે જ ધામધણીએ આ ઉંઘનું આવરણ નાખ્યું છે. તેમ છતાં દુઃખની વાત

છે કે આ વચનો સાંભળીને પણ બ્રહ્માત્માઓને આઘાત લાગ્યો નહિ.

એ સાહેબ હાંસી કરે, અરસ કી અરવાહોં સોં ।

હાએ હાએ બિયાર ન આવહીં, એસી સખતી હિરદેમોં ॥ ૩ ॥

પરબ્રહ્મ પરમાત્મા તો પરમધામના બ્રહ્માત્માઓની સાથે મજાક કરી રહ્યા છે. હાય ! હાય ! બ્રહ્માત્માઓનાં હૃદય આટલાં કઠોર થઈ ગયાં છે કે આ વાતો સાંભળીને પણ તેમને કોઈ વિચાર આવતો નથી ?

એ સાહેબ કિને ન દેખિયા, ના કિન સુનિયા કાન ।

હૂંઢ ગએ કે ત્રૈગુન, પર પાયા ન કાહૂં નિદાન ॥ ૪ ॥

આવા પરમાત્માને આજ સુધી નથી કોઈએ જોયા અને નથી કોઈએ તેમના વિશે કાન વડે સાંભળ્યું. ત્રિગુણ સ્વરૂપ (બ્રહ્મા, વિષ્ણુ, મહેશ) પણ શોધીશોધીને થાકી ગયા, પરંતુ કોઈ પણ તેમને પામી શક્યા નથી.

એક પલ થેં પૈદા ફના, કોટ બ્રહ્માંડ નૂર કે ।

સો નૂર નૂર જમાલ કે, મુજરે આવત ઈત એ ॥ ૫ ॥

અક્ષરબ્રહ્મની એક ક્ષણમાં કરોડો બ્રહ્માંડ ઉત્પન્ન થઈને નષ્ટ થઈ જાય છે. તે પણ આ અક્ષરાતીત ધણીનાં દર્શન કરવા હંમેશાં પરમધામ આવે છે.

જો કિનહૂં પાયા નહીં, સો જાત રોજ દરબાર ।

સાહેબ અરસ અજમ કે, કરને ઉત દીદાર ॥ ૬ ॥

જે અક્ષરબ્રહ્મને આજ સુધી કોઈ પણ જાણી શક્યું નથી તેઓ જાતે નિત્ય ધામધણીનાં દર્શન માટે પરમધામમાં રંગમહેલ સુધી ચાલ્યા આવે છે.

સો સાહેબ હાંસી કરે, અપને મોમિન રૂહોં સોં મિલ ।

સો સુનકે ઘાવ ન લાગહીં, હાએ હાએ એસે બજર દિલ ॥ ૭ ॥

આવા પ્રભાવશાળી પરબ્રહ્મ પોતાના બ્રહ્માત્માઓ સાથે મજાક-મસ્તીનો ખેલ કરી રહ્યા છે. આટલી વાતો સાંભળ્યા પછી પણ અમારા મન ઉપર કોઈ અસર થતી નથી. હાય ! હાય ! અમારાં હૃદય વજ્ર સમાન કેવાં કઠોર થઈ ગયાં છે ?

હાંસી કરી કિન ભાંત કી, ફરામોસી દઈ કિન ।

પર હાએ હાએ દિલ ન બિયારહીં, કોઈ એસા દિલ હુઆ કઠિન ॥ ૮ ॥

ધામધણીએ અમારા ઉપર કેવી મજાક કરી છે તથા આ મોહનું આવરણ કેવું નાખ્યું છે ? દુઃખની વાત છે કે આની ઉપર અમે હૃદયપૂર્વક વિચાર નથી કરતા. અમારાં હૃદય જ એટલું કઠોર થઈ ગયું છે.

હક કા ઈસક હમપેં, પૂરા પાયા મેં ।

એ ખેલ દેખાયા નીંદ કા, ફરામોસી કે સેં ॥ ૯ ॥

આપણા બ્રહ્માત્માઓ ઉપર ધામધણીનો અપાર પ્રેમ છે, આનો અનુભવ મને થયો છે. આ

અનુભવ માટે જ તેમણે મોહનું આવરણ નાખીને ઊંઘનો આ ખેલ બતાવ્યો છે.

ઈલમ ભી પૂરા દિયા, જિત જરા ન મેં કો સક ।

સુખ દેખે બેસક અરસ કે, તો ક્યોં ન આવે હક ઈસક ॥ ૧૦ ॥

તેમણે અમને જ્ઞાન પણ પૂર્ણ આપ્યું છે. આમાં એમની ‘હું’ (પ્રભુસત્તા)ના વિષયમાં લેશમાત્ર પણ શંકા નથી. આ જ્ઞાન થકી નિઃસંદેહ થઈને અમે પરમધામનાં સુખોનો પણ અનુભવ કર્યો. તેમ છતાં અત્યાર સુધી અમારા હૃદયમાં પ્રેમ કેમ ઉત્પન્ન થતો નથી ?

સુખ મેં ભી સક નહીં, નાહીં અરસ મેં સક ।

ના કછૂ સક ઈલમ મેં, સક ના ખસમ હક ॥ ૧૧ ॥

હવે અમને દિવ્ય પરમધામનાં સુખો તથા પ્રેમના વિષયમાં કોઈ સંદેહ રહ્યો નથી. આ પ્રમાણે ધામધણીએ આપેલું આ તારતમ જ્ઞાન તથા સ્વયં ધામધણીની બાબતમાં પણ કોઈ શંકા રહી નથી.

સક ના રહી કછૂ ખેલ મેં, સક ના આએ દેખન ।

સક ના મેં હક કી, ઓર સક ના ગિરો મોમિન ॥ ૧૨ ॥

આ ખેલના વિષયમાં, એને જોવા માટે અમારા આગમનના વિષયમાં, ધામધણીની ‘હું’ (પ્રભુસત્તા)ની બાબતમાં તથા બ્રહ્માત્માઓના સમુદાયની બાબતમાં હવે કોઈ સંદેહ રહ્યો નથી.

સક નાહીં કુદરત મેં, સક નાહીં કાદર ।

સક નાહીં ક્યામત મેં, સબ અરવાહેં ઉઠેં જ્યોં કર ॥ ૧૩ ॥

પરબ્રહ્મ પરમાત્માનું સામર્થ્ય તથા તેમની આજ્ઞાથી ઉત્પન્ન થયેલી આ પ્રાકૃતિક માયા વિશે પણ હવે કોઈ સંદેહ નથી રહ્યો. હવે તો આત્મ-જાગૃતિની ઘડી તથા તે સમયે આત્માઓ કેવી રીતે જાગૃત થશે, એના પર પણ કોઈ શંકા રહી નથી.

સક ના કાયમ ભિસ્ત મેં, બેસક બ્રહ્માંડ હુકમ ।

બેસક તીનોં ઉમત, બેસક ઘરોં પોહોચાવેં હમ ॥ ૧૪ ॥

આમાં પણ લેશમાત્ર શંકા નથી કે આત્મ જાગૃતિ (ક્યામત)ના સમયે બધા જીવોને મુક્તિ સ્થળોનું અખંડ સુખ પ્રાપ્ત થશે તથા અમે ત્રણેય સૃષ્ટિ (જીવ, ઈશ્વરી અને બ્રહ્મ)ને પોત-પોતાના ગંતવ્યસ્થાન (ધામ)માં પહોંચાડી દેશે.

બેસક ફરામોસીય મેં, હક બેસક મિલે હમ સાથ ।

બેસક તાલા ખોલિયા, બેસક કુંજ હમારે હાથ ॥ ૧૫ ॥

આમાં કોઈ સંદેહ નથી કે અમે અજ્ઞાનતાની નિદ્રામાં પડ્યા હતા અને અમને જાગૃત કરવા માટે સદ્ગુરુ ધણી અમારી વચ્ચે પધાર્યા. તેમણે આવીને ધર્મગ્રંથોનું રહસ્ય સ્પષ્ટ કરતાં અખંડ ધામનાં દ્વાર ખોલી નાખ્યાં તે જ તારતમ જ્ઞાનની યાવી આજે અમારાં હાથમાં છે.

બેસક ખેલ દેખાઈયા, ખોલી બેસક કતેબ વેદ ।

બેસક હમોંને પાઈયા, બેસક હક દિલ ભેદ ॥ ૧૬ ॥

નિઃસંદેહ જ ધણીએ અમને ખેલ બતાવ્યો અને વેદ, કતેબના રહસ્યોને સ્પષ્ટ કરી દીધાં. તેમનું જ જ્ઞાન (તારતમજ્ઞાન) પ્રાપ્ત કરીને અમે સંદેહ રહિત થયા તથા તેમના હૃદયનો મર્મ સમજવા લાગ્યા.

બેસક દોઊ અરસોં કી, જરે જરે કી બેસક ।

બેસક મેહેર મોમિનોં પર, બેસક કરી જો હક ॥ ૧૭ ॥

તારતમ જ્ઞાન દ્વારા અમને પરમધામ તથા અક્ષરધામની રજેરજ જાણકારી પ્રાપ્ત થઈ અને જ્ઞાન થયું કે ધામધણીએ ચોક્કસપણે બ્રહ્માત્માઓ ઉપર કૃપા કરી આ શંકા રહિત જ્ઞાન આપ્યું છે.

જો પૈદા ચૌદે તબક મેં, જો કોઈ હુએ બુજરક ।

અપને મુખ કિને ના કહ્યા, જો હમ હુએ બેસક ॥ ૧૮ ॥

આ ચૌદલોકમાં જેટલા પણ મહાન (જ્ઞાની) લોકો થયા છે, તેમાંથી કોઈએ પણ પોતાના મોંથી એમ કહ્યું નથી કે અમે શંકા રહિત થઈ ગયા છીએ.

સો બેસક મેં જાનિયા, એ બાત તેહેકીક બેસક ।

મોમિન બેસક સમજિયો, બેસક બોલે મેં હક ॥ ૧૯ ॥

હે બ્રહ્માત્માઓ ! આ બધી વાતોને મેં નિશ્ચિતરૂપે સમજી લીધી છે, આમાં કોઈ શંકા નથી. તમે પણ તેને નિશ્ચિત સમજો કે આ બોલવાવાળો ‘હું’ પરબ્રહ્મ પરમાત્માનો જ છે.

કેતેક મોમિન હો બેસક, જો બેસક કરો બિયાર ।

તો બેસક સુખ અરસ કા, ઈન તન બેસક લ્યો કરાર ॥ ૨૦ ॥

કેટલા બ્રહ્માત્માઓ આ તારતમ જ્ઞાનથી સંદેહ રહિત થયા છે, તે નિશ્ચિત રૂપે વિચાર કરી લે. આ નશ્વર શરીરને ધારણ કરીને પણ તમે નિશ્ચિત રૂપે અખંડ પરમધામનાં સુખોનો અનુભવ કરો.

દુનિયાં ચૌદે તબક મેં, કોઈ બેસક હુઆ ન કિત ।

સો સબ થેં સક મિટ ગઈ, એસી બેસકી આઈ ઈત ॥ ૨૧ ॥

આ ચૌદલોકની સૃષ્ટિમાં આજ સુધી કોઈ પણ શંકા રહિત થયું નથી. હવે (તારતમ જ્ઞાનના અવતરણથી) એવી નિઃસંદેહતા આવી ગઈ કે બધાંની શંકાઓ દૂર થઈ ગઈ.

કિસ વાસ્તે હાંસી કરી, કિસ વાસ્તે હુએ ફરામોસ ।

હાએહાએદિલ ના બિયારહીં, હાએહાએઆવત નહીં માહે હોસ ॥ ૨૨ ॥

આટલું થવાથી પણ બ્રહ્માત્માઓ પોતાના હૃદયમાં વિચાર કરતા નથી કે ધામધણીએ અમારી ઉપર કેમ મજાક કરી તથા અમે કેમ માયામોહમાં પડીને બેસુધ થઈ ગયા છીએ. દુઃખની વાત એ છે કે અત્યાર સુધી પણ કોઈએ પોતાના હૃદયમાં વિચાર કર્યો નથી અને કોઈને ભાન પણ થયું નથી.

એ કદમ દિલ કદૂ આવહીં, જબ કરે બિયાર દિલ એ ।

હાએ હાએ એ સમયા ક્યોં ના રહ્યા, ઈન હાંસી ફરામોસી કે ॥ ૨૩ ॥

શ્રીરાજજીનાં ચરણકમળની સ્મૃતિ ત્યારે હૃદયમાં આવશે જ્યારે આ વચનો પર સારી રીતે વિચાર કરી લેવામાં આવે. ખેદ છે કે આ માયાવી જગતની હાંસીના ખેલમાં ઉક્ત વાતો ઉપર વિચાર કરવાનો સમય કેમ ન આવ્યો ?

હાએ હાએ દિલ મેં ન આવહીં, કિસ વાસ્તે હાંસી ભઈ ।

એ કારન કૌન ફરામોસ કો, એ દિલ ખોલ કિને ન કહી ॥ ૨૪ ॥

એ પણ દુઃખની વાત છે કે અમારા મનમાં આટલો પણ વિચાર નથી આવતો કે અમારી મજાક

કેમ થઈ રહી છે? અમારા મન ઉપર માયા (ગિંધ)નું આવરણ કેમ નાખ્યું? કોઈએ પણ આ વાત સ્પષ્ટ રૂપે દિલ ખોલીને કહી નથી.

સમયા ન રહ્યા કિન વાસ્તે, હુઈ પેહેયાન ન વાસ્તે કિન ।

ઈસક હક કે દિલ કા, હાએ હાએ પાએ નહીં લછન ॥ ૨૫ ॥

હવે ધામધણીની ઓળખાણનો સમય કેમ નથી રહ્યો? તથા શાને માટે તેમની ઓળખ થઈ રહી નથી? ઘણાં દુઃખની વાત છે કે અમે ધામધણીના હૃદયના પ્રેમનાં લક્ષણ પ્રાપ્ત કરી ન શક્યા?

આપ ફરામોસી દેએ કે, ઊપર થેં જગાવત ।

તરંગ હક ઈસક કે, હાએ હાએ દિલ મેં ન આવત ॥ ૨૬ ॥

ધામધણીએ જ પોતે આપણા મન ઉપર મોહનું આવરણ નાખ્યું. વળી, એ જ ઉપરથી જાગૃત પણ કરી રહ્યા છે. છતાં પણ દુઃખ થાય છે કે આપણા મનમાં ધામધણીના પ્રેમના તરંગો આવી રહ્યા.

ખેલ કિયા કિસ વાસ્તે, કિસ વાસ્તે દેખાયા દુખ ।

મેહેર પ્રીત હક કે દિલ કી, હાએ હાએ દેખે ના ઈસક કે સુખ ॥ ૨૭ ॥

ધણીએ આ જગતની રચના કેમ કરાવડાવી, શા માટે આ દુઃખમય સંસાર બતાવ્યો? તેમના હૃદયમાં બ્રહ્માત્માઓને માટે કેટલી અનુકંપા તથા પ્રીતિ ભરેલાં છે. આ વાતો ઉપર વિચાર કરી અમે તેમના પ્રેમનું સુખ નથી લઈ રહ્યા એ કેટલા દુઃખની વાત છે.

કિસ વાસ્તે હલકે જગાવત, ઊપર કરત બોહોતક સોર ।

હાએ હાએ એ સુધ કોઈ ના લે સકે, હક કે ઈસક કા જોર ॥ ૨૮ ॥

અમારા પ્રિયતમ ધણી અમને કેવી રીતે અંદરથી પ્રેમપૂર્વક (ધીરેથી) જાગૃત કરી રહ્યા છે અને બહારથી જ્ઞાનની વર્ષા કરી રહ્યા છે. આટલું થવાથી પણ ધામધણીના પ્રેમની પ્રબળતાનું ભાન કોઈ લઈ શકતા નથી તેનો ખેદ છે.

કિસ વાસ્તે દુની ના સમઝી, કિસ વાસ્તે ભેજ્યા ફુરમાન ।

એ બાતેં હક કે ઈસક કી, હાએ હાએ કરી ન કાહૂં પેહેયાન ॥ ૨૯ ॥

શા માટે રસૂલ મહમ્મદના હાથે સંદેશપત્ર (કુરાન) મોકલ્યો તથા તે સમયના લોકોની સમજમાં આ કેમ આવ્યું નહીં? આ બધો ધામધણીનો બ્રહ્માત્માઓ પ્રત્યે પ્રેમ છે, પરંતુ આ વાતોની ઓળખ અત્યાર સુધી કોઈએ કરી નથી તેનું દુઃખ છે.

કુંજી લ્યાએ કિસ વાસ્તે, કિસ વાસ્તે દઈ દૂજે કો ।

મેહેર અલ્લા કે કલામ, હાએ હાએ આએ ના કાહૂં દિલ મોં ॥ ૩૦ ॥

સદ્ગુરુ શ્રી દેવચંદ્રજી તારતમજ્ઞાનરૂપી ચાવી લઈને કેમ અવતરિત થયા તથા બધાં ધર્મગ્રંથોનાં ગૂઢ રહસ્યોને સ્પષ્ટ કરવાની જવાબદારી સાથે તેમણે તે ચાવી કેમ બીજા સ્વરૂપને (મને) સોંપી? કુરાનમાં ધામધણીની કૃપાના વિષયમાં શું ઉલ્લેખ છે વગેરે વિષયમાં કોઈના પણ હૃદયમાં વિચાર આવ્યો નથી.

કિસ વાસ્તે ખિતાબ ખુદાએ કા, એક સોઈ ખોલે કલામ ।

હાએ હાએ એ સુધ મોમિનોં ના લઈ, મીઠા હક ઈસક કા આરામ ॥ ૩૧ ॥

કુરાનમાં એમ કેમ કહેવાયું કે ક્યામતના સમયે પરમાત્માનું સ્વરૂપ પ્રગટ થશે અને તે જ કુરાનનાં ગૂઢ રહસ્યોને સ્પષ્ટ કરશે ? હાય ! આટલું થવાથી પણ બ્રહ્માત્માઓને ખબર પડી નથી કે પરબ્રહ્મના મધુર પ્રેમમાં જ સુખ અને શાંતિ છે.

એ દ્વાર કિને ના ખોલિયા, એ જો કુરાન કિતાબ ।

પાઈ ના હકીકત કિનહું, હાએ હાએ એકે ઠૌર ખિતાબ ॥ ૩૨ ॥

અત્યાર સુધી કુરાનનાં ગૂઢ રહસ્યોને સ્પષ્ટ નથી કર્યા તથા તેમની યથાર્થતાનું જ્ઞાન કોઈને પણ થયું નથી. હાય! આ સંપૂર્ણ દાયિત્વ (અધિકાર)તો એકને (મને) જ આપેલું છે.

સાહેદી દેવે જો ખુદાએ કી, સોઈ ખુદા જાન ।

સો સાહેદી કિન ના લઈ, હાએ હાએ મગજ ન પાયા કુરાન ॥ ૩૩ ॥

કુરાનમાં એમ પણ કહ્યું છે, ‘જે પરમાત્માની સાક્ષી આપશે. તે જ પરમાત્મા સ્વરૂપ મનાશે.’ અત્યાર સુધી પરમાત્માની સાક્ષી કોઈએ પણ સ્વીકારી નથી. કોઈ પણ કુરાનનું રહસ્ય સમજી શક્યા નથી તેનું દુઃખ છે.

લિખી ઈસારતેં રમૂજેં, હકેં કિન ઊપર ।

એ બાતેં મોમિનોં મિનેં, હાએ હાએ છિપી રહી ક્યોં કર ॥ ૩૪ ॥

પરમાત્માએ કુરાનમાં સંકેતો દ્વારા કોના માટે ગૂઢ રહસ્યો મોકલ્યાં છે, આ વાત હજી સુધી બ્રહ્માત્માઓમાં કેમ ગુપ્ત રહી ?

તરંગ હક કે ઈસક કા, પાએ ના ગિરો મેં કિન ।

અજૂં માએને મગજ, હાએ હાએ પાએ નહીં મોમિન ॥ ૩૫ ॥

બ્રહ્માત્માઓમાં હજી સુધી કોઈ પણ પરબ્રહ્મના પ્રેમના તરંગ પ્રાપ્ત કરી શક્યા નહિ. હજી પણ બ્રહ્માત્માઓ કુરાન વગેરે ધર્મગ્રંથોનાં રહસ્ય સમજી શક્યા નથી.

હક કે દિલ કા ઈસક, નિપટ બડી હૈ બાત ।

અજૂં જાહેર રૂહોં ના હુઈ, અરસ સૂરત હક જાત ॥ ૩૬ ॥

પરમાત્માના હૃદયમાં ચોક્કસપણે બ્રહ્માત્માઓને માટે વિશેષ પ્રેમ છે. પરંતુ હજી સુધી બ્રહ્માત્માઓને આ સ્પષ્ટ નથી થયું કે તેઓ સ્વયં પરમધામના છે તથા પરબ્રહ્મ પરમાત્માના અંગભૂત છે.

હાંસી કરી કિન વાસ્તે, ફરામોસી કી દે ।

હાએ હાએ મોમિન ના સમઝે, બાત ઈસક કી એ ॥ ૩૭ ॥

ધામધણીએ બ્રહ્માત્માઓને બેસુધ બનાવીને શા માટે તેમની આટલી બધી મજાક કરી ? બ્રહ્માત્મા ધણીના પ્રેમની તે વાતોને સમજી શક્યા નહિ તેનું દુઃખ છે.

લિખ્યા એસા કુરાન મેં, કુઆરી રહી ફુરકાન ।

એ દાગ ગિરો તબ દેખસી, હાએ હાએ જબ પેહેચાન ॥ ૩૮ ॥

કુરાનમાં એવું લખ્યું છે કે આ કુરાન કુંવારું જ રહી ગયું. અર્થાત્ તેનું ગૂઢ રહસ્ય કોઈએ પણ સ્પષ્ટ

કર્યું નથી. આ કલંકને બ્રહ્માત્માઓ ત્યારે જોઈ શકશે, જ્યારે તેમને પૂર્ણ ઓળખ થઈ જશે.

એ ભી વાસ્તે ઈસક કે, ફુરમાયા યોં કર ।

તો કહી કુઆરી ફુરકાન, હાએ હાએ ગિરો ન લઈ દિલ ધર ॥ ૩૯ ॥

ખરેખર પોતાના પ્રેમની સાક્ષી આપવા માટે જ તો ધણીએ આ કુરાન મોકલ્યું છે. આ માટે હજુ સુધી આ કુંવારું (અછૂતું) જ રહી ગયું, આ વાત પણ બ્રહ્માત્માઓ હૃદયમાં લેતા નથી, તેનું દુઃખ છે.

ઉતરે નૂર બિલંદ સે, મોમિન બડા મરાતબ ।

હક કે દિલ કા ઈસક, હાએ હાએ મોમિન લેસી કબ ॥ ૪૦ ॥

બ્રહ્માત્માઓ તેજોમય પરમધામથી આ ખેલમાં અવતરિત થયા છે. તેમનું મહત્વ અતિ ઘણું છે. તેઓ પરબ્રહ્મના હૃદયનો પ્રેમ ક્યારે ગ્રહણ કરી શકશે ?

એસા નૂર જમાલ જો, રૂહેં રહેં ઈન દરગાહ ।

એ કિસા સુનતે બિયારતે, હાએ હાએ ઉડત નહીં અરવાહ ॥ ૪૧ ॥

પરબ્રહ્મ પરમાત્માના આ ચિન્મય ધામમાં બ્રહ્માત્માઓ રહે છે. આ પ્રસંગ સાંભળી તથા વિચાર કરીને આ આત્મા શરીરનો ત્યાગ કેમ નથી કરી દીતો ?

હક સૂરત કે દિલ કા, મોમિનોં સે સનેહ ।

હેત પ્રીત ઈસક કી, હાએ હાએ આઈ નહીં કાહું એહ ॥ ૪૨ ॥

ખરેખર પરમાત્માના હૃદયનો પ્રેમ બ્રહ્માત્માઓને માટે જ છે. તેમ છતાં ધામધણીની પ્રીતિ તથા સ્નેહ હજુ સુધી બ્રહ્માત્માઓના હૃદયમાં કેમ આવી રહ્યો નથી તેનું બહુ દુઃખ છે.

ઈસક ખેલ હાંસી ઈસક, ઈસક ફરામોસ મોમિન ।

ઈસકેં રસૂલ હોએ આઈયા, વાસ્તે ઈસક ન પાયા કિન ॥ ૪૩ ॥

ધણીએ બ્રહ્માત્માઓને પોતાના પ્રેમની ઓળખ કરવા માટે જ આ નશ્વર જગતની રચના કરી અને મોહનું આવરણ નાખીને તેમને જગતમાં મોકલ્યા. તેઓ એમની મજાક પણ પ્રેમના માટે જ કરી રહ્યા છે. પ્રેમની પિછાણ માટે રસૂલ મહમ્મદ સંદેશવાહક બનીને આવ્યા છે. આથી અત્યાર સુધી કુરાનનાં ગૂઢ રહસ્યોને કોઈ સમજી શક્યા નથી.

ઈસકેં ફુરમાન આઈયા, વાસ્તે ઈસક ન ખુલ્યા કિન ।

વાસ્તે ઈસક કે ગૈબ હુઆ, ઈસકેં ખુલે ના ખુદા બિન ॥ ૪૪ ॥

બ્રહ્માત્માઓને પોતાના પ્રેમની ઓળખ કરાવવા માટે ધામધણી દ્વારા મોકલેલો સંદેશો કુરાનના રૂપમાં અહીં આવ્યો તથા તેનાં ગૂઢ રહસ્યો કોઈનાથી સ્પષ્ટ થયાં નથી. પ્રેમના કારણે આ ગૂઢ રહસ્યો અત્યાર સુધી છૂપાં રહ્યાં. ખરેખર આ પણ પ્રેમની ઓળખ માટે જ હતું કે પરબ્રહ્મના પ્રગટ થયા વિના કોઈનાથી પણ આ રહસ્યો સ્પષ્ટ ન થયાં.

ઈસકેં કુંજ લ્યાઈયા, ઈસકેં લ્યાયા ખિતાબ ।

ઈસકેં આએ મોમિન, ઈસકેં ખુલે ના સિતાબ ॥ ૪૫ ॥

પ્રેમની ઓળખ માટે જ સદ્ગુરુ શ્રી દેવચંદ્રજી તારતમજ્ઞાન રૂપી ચાવી તથા બુદ્ધજનું પદ લઈને

આવ્યા. પ્રેમની ઓળખ કરાવવા માટે જ બ્રહ્માત્માઓ અહીંયાં અવતરિત થયા તથા તેમના અવતરણ પહેલાં કુરાનનાં ગૂઢ રહસ્યો સ્પષ્ટ થયાં નહિ.

કઈ બાની ઈસકે ઉપજી, કઈ ઈસકે પડી પુકાર ।

એ રૂહે ભી વાસ્તે ઈસક કે, હાએ હાએ હુઈયાં ના ખબરદાર ॥ ૪૬ ॥

પ્રેમની ઓળખ કરાવવા માટે અનેક શાસ્ત્રોની રચના થઈ તથા સદ્ગુરુઓએ વારંવાર તેમની સાક્ષી આપી. બ્રહ્માત્માઓ પણ આ પ્રેમને ઓળખવા માટે અત્યાર સુધી જાગૃત થયા નથી તેનું દુઃખ છે.

હાએ હાએ ઈસક હક કા, સમજે નહીં મોમિન ।

ના તો અરવાહે થીં અરસ કી, પર હુઆ ન દિલ રોસન ॥ ૪૭ ॥

દુઃખની વાત છે કે બ્રહ્માત્માઓ પરબ્રહ્મ પરમાત્માના પ્રેમને સમજી રહ્યા નથી. આમ તો તેઓ પરમધામના આત્મા છે. પરંતુ હજુ પણ તેમનાં હૃદય પ્રકાશિત થયાં નથી.

સો ભી વાસ્તે ઈસક કે, જો લાગત નાહીં ઘાએ ।

સો ભી વાસ્તે ઈસક કે, જો ઉડત નહીં અરવાએ ॥ ૪૮ ॥

આ પણ ધામધણીના પ્રેમની ઓળખ માટે છે કે આ વચનોને સાંભળીને પણ બ્રહ્માત્માઓનું હૃદય ધાયલ થતું નથી. તથા આ આત્મા પણ શરીરને છોડીને ક્યાંય ઊડી જતો નથી.

ઈસકેં ઊપર પુકારહીં, આવત નાહીં હોસ ।

સો ભી વાસ્તે ઈસક કે, જો ટલત નહીં ફરામોસ ॥ ૪૯ ॥

સદ્ગુરુએ અમને જાગ્રત કરવા માટે પ્રેમપૂર્વક પોકાર કર્યો તેમ છતાં અમને ભાન ન થયું. ખરેખર ધણીના પ્રેમની ઓળખ માટે જ અમારા અજ્ઞાનની ઊંઘદૂર થઈ રહી નથી.

સો ભી વાસ્તે ઈસક કે, જો લગત ન કલામ સુભાન ।

સો ભી વાસ્તે ઈસક કે, જો હોત નહીં પેહેયાન ॥ ૫૦ ॥

સંભવતઃ પ્રેમના કારણે સદ્ગુરુના શબ્દ અમારા હૃદયને સ્પર્શ કરી રહ્યા નથી. તથા અમને પણ તેમની ઓળખ થઈ રહી નથી.

સો ભી વાસ્તે ઈસક કે, જો પેહેયાન આવત નાહેં ।

સો ભી વાસ્તે ઈસક કે, જો પેહેયાનત દિલ માહેં ॥ ૫૧ ॥

આ પ્રેમના કારણે જ અમને પોતાના ધણીની પ્રત્યક્ષ ઓળખાણ થઈ નથી. કદાચ હૃદયમાં ઓળખની પ્રતીતિ થઈ રહી છે, તો પણ એનું કારણ પ્રેમ જ છે.

એ કરત હૈ સબ ઈસક, જો ખેલ મેં કોઈ જીતત ।

સો ભી કરત ઈસક, જો કોઈ કાહૂં ભૂલત ॥ ૫૨ ॥

પરબ્રહ્મ પરમાત્માનો પ્રબળ પ્રેમ જ આ બધું કરાવી રહ્યો છે. કોઈ આ નશ્વર ખેલમાં જાગૃત થઈને વિજય મેળવે છે અથવા ભૂલથી હારી જાય છે. આ બધું પ્રેમના કારણે જ થઈ રહ્યું છે.

એ બારીક બાતેં ઇસક કી, એ કોઈ સમજત નાંહેં ।

સો ભી કરત હૈ ઇસક, જાનત બલ જુબાંએ ॥ ૫૩ ॥

આ પ્રમાણે પ્રેમનું રહસ્ય બહુ સૂક્ષ્મ હોવાથી આને કોઈ પણ સમજી શકતું નથી. ખરેખર આ બધું પ્રેમ જ કરાવી રહ્યો છે. મારી જીભની શક્તિ અર્થાત્ અસમર્થતાને પણ એ જ જાણે છે.

સો ભી કરત હૈ ઇસક, જુદી જુદી જિનસ ।

કાહૂં સુધ થોરી કાહૂં ઘની, કાહૂં ઇસક ન દેત હરગિસ ॥ ૫૪ ॥

દુનિયાની સંપૂર્ણ વિવિધતા પ્રેમ દ્વારા સંપન્ન થાય છે. આથી આ પ્રેમ અહીંના લોકોમાંથી કોઈને થોડી કોઈને વધારે તથા કોઈને અતિ ઘણી ઓળખ થવા નથી દેતો.

ઇસક સેતી હારિએ, જિતાવે ઇસક ।

ઇસકેં ઇસક ન આવહીં, ઇસક કરે બેસક ॥ ૫૫ ॥

પરમાત્માના પ્રેમના કારણે સંસાર સાગરમાં કોઈને હાર તો કોઈને જીત પ્રાપ્ત થાય છે. આજ પ્રેમના કારણે કોઈના હૃદયમાં પ્રેમ જ અંકુરિત થતો નથી તો કોઈ પ્રેમ પ્રાપ્ત કરીને સંદેહ રહિત થઈ જાય છે.

એ બારીક બાતેં હક કી, ક્યોં કર જાની જાએ ।

ઇસક હક કે દિલ કા, બિના હુકમેં ક્યોં સમજાએ ॥ ૫૬ ॥

પરબ્રહ્મના પ્રેમનું આ રહસ્ય બહુ સૂક્ષ્મ છે. તેને કેવી રીતે ઓળખવું ? ખરેખર તેમના હૃદયનો પ્રેમ તેમના આદેશ વગર કેવી રીતે સમજી શકાય.

એ હક દેખાવેં ઇસક, તો બેર ન પલ એક હોએ ।

સો સાલ સોહોબત કીજિએ, બિના હુકમ ન સમજે કોએ ॥ ૫૭ ॥

સ્વંય પરબ્રહ્મ પરમાત્મા પોતાનો પ્રેમ બતાવવા માંગે તો તેમના માટે ક્ષણમાત્રનો પણ સમય લાગતો નથી. નહિતર તેમના આદેશ વગર સો વર્ષ સુધી સંગ કરવાથી પણ તેને સમજી ન શકાય.

એ બાતેં હક કે દિલ કી, નિપટ બારીક હેં સોએ ।

બિના ઇસક દિએ હક કે, ક્યોં કર સમજે કોએ ॥ ૫૮ ॥

સાચે જ પરમાત્માના હૃદયની વાતો બહુ જ સૂક્ષ્મ છે. તેમના દ્વારા પ્રેમ આપ્યા વગર આ રહસ્યને કોઈ કેવી રીતે સમજી શકે.

ઇસક હક કે દિલ કા, ક્યોં આવે માહેં બુઝ ।

હક દેવેં તો ઇસક આવહીં, એ હક કે ઇસક કા ગુઝ ॥ ૫૯ ॥

પરબ્રહ્મ પરમાત્માનાં હૃદયનો પ્રેમ કેવી રીતે અમારી સમજમાં આવી શકે ? કદાચ તે પોતે પોતાનો પ્રેમ પ્રદાન કરશે, ત્યારે તેમના પ્રેમનું રહસ્ય સ્પષ્ટ થશે.

એ હક કા બાતૂન ઇસક, તિન ઇસક કા બારીક બાતન ।

બિના પાએ ઇસક હક કે, ઇસક ન આવે કિન ॥ ૬૦ ॥

ખરેખર, આ પ્રેમ જ પરબ્રહ્મનું ગૂઢ રહસ્ય છે તથા આમાં પણ બીજાં ગૂઢ રહસ્યો છુપાયેલાં છે.

તેથી ધણીનો પ્રેમ પ્રાપ્ત કર્યા વગર કોઈના પણ હૃદયમાં પ્રેમ અંકુર ન થઈ શકે.

એ ખેલ ફરામોસી કા, ઈસકેં ક્રિયા જો અબ ।

તુમ કાયમ દાયમ ઈસક મેં, પર ઐસા ઈસક ન કબ ॥ ૬૧ ॥

ખરેખર આ ઊંઘનો ખેલ પણ ધામધણીના પ્રેમથી જ ઉત્પન્ન થયો છે, હે બ્રહ્માત્માઓ ! તમે તો સદૈવ અખંડ પ્રેમમાં રહો છો. પરંતુ આ પ્રમાણે પ્રેમનો આનંદ તમને ક્યારેય પણ પ્રાપ્ત થયો નહોતો.

એ હમેસા રૂહન મેં, રહે ભીગે બીચ ઈસક ।

પર ઈસક એ ફરામોસીય કા, જો હક કે દિલ માફક ॥ ૬૨ ॥

બ્રહ્માત્માઓ પરમધામમાં સદૈવ પ્રેમમાં જ રંગાયેલા રહે છે, પરંતુ આ નશ્વર દુનિયાનો પ્રેમ તો ધામધણીની ઈચ્છા પ્રમાણે જ છે.

બીચ કાયમ ઠૌર બિછોહા નહીં, જો જુદી હોવે ગિરો દમ ।

ખેલ ઈસક જુદાગીય કા, ક્યોં દેખેં અરસ મેં હમ ॥ ૬૩ ॥

અખંડ પરમધામમાં વિયોગ ન હોવાથી ત્યાં બ્રહ્માત્માઓ એક પળ માટે પણ પોતાના ધણીથી અલગ થતા નથી. આથી પરમધામમાં બેઠેલા અમે આવા વિયોગનો ખ્યાલ કેવી રીતે જોઈ શકીએ ?

લેને લજત ઈસક વાસ્તે, દઈ ફરામોસી ખેલ હુકમ ।

જો રૂહ લેવે બીચ દિલ કે, તો દેખે ઈસક ખસમ ॥ ૬૪ ॥

ધામધણીએ પોતાના પ્રેમની અનુભૂતિ કરાવવા માટે બ્રહ્માત્માઓ ઉપર ઊંઘનું આવરણ નાખ્યું અને તેમને ખેલ બતાવવાનો આદેશ આપ્યો. જો આત્માઓ આ રહસ્યને પોતાના હૃદયમાં ધારણ કરશે તો તે ધામધણીના પ્રેમનો પ્રત્યક્ષ અનુભવ કરી શકશે.

આપ આગૂં રૂહેં બૈઠાએ કે, દિલ સે ઉપજાઈ હક ।

સુખ દેને દેખાઈયા, અપને દિલ કા ઈસક ॥ ૬૫ ॥

ધામધણીએ જાતે જ પોતાના આત્માઓને તેમની સામે બેસાડીને તેમના મનમાં ખેલ બતાવવાની ઈચ્છા ઉત્પન્ન કરાવી. ખરેખર તેમના હૃદયના પ્રેમનું સુખ પ્રદાન કરવા માટે જ તેમણે આ ખેલ બતાવ્યો છે.

આપ દે ફરામોસી, ઔર જગાવેં ભી આપ ।

દેખાઈ જુદાઈ ફરામોસ મેં, દેને ઈસક મિલાપ ॥ ૬૬ ॥

આત્માઓ ઉપર ઊંઘનું આવરણ પણ ખુદ ધામધણીએ નાખ્યું છે અને તે પોતે તેમને જાગૃત પણ કરાવી રહ્યા છે. પોતાના પ્રેમ મિલનની સુખની અનુભૂતિ કરાવવા માટે પણ તેમણે સ્વપ્નમાં વિયોગનો ખેલ બતાવ્યો.

ના માંગ્યા ના દિલ ઉપજ્યા, દિલ હકેં ઉઠાયા એહ ।

તો માંગ્યા ખેલ જુદાગીય કા, દેને અપના ઈસક સનેહ ॥ ૬૭ ॥

આત્માઓએ ન આ ખેલ જોવાની માંગ કરી છે તથા ન તો એને જોવાની ઈચ્છા તેમના હૃદયમાં

ઉત્પન્ન થઈ છે. વાસ્તવમાં ધામધણીએ જ તેમના હૃદયમાં આવી ઈચ્છા ઉત્પન્ન કરાવડાવી છે. પોતાના પ્રેમ અને સ્નેહની ઓળખ કરાવવા માટે જ તેમને આત્માઓથી વિયોગનો આ ખેલ જોવાની માંગ કરાવી.

ઈસક તરંગ ઉપજત હૈ, દૂર જાએ મિલિએ આએ ।

વાસ્તે ઈસક હક કે દિલ કા, ખેલ ફરામોસી દેખાએ ॥ ૬૮ ॥

પોતાના પ્રિયતમથી વિખૂટા પડીને ફરી મળવાથી જ હૃદયમાં પ્રેમના તરંગો ઊઠે છે. આથી ધણીએ પોતાના હૃદયનો પ્રેમ બતાવવા માટે અમને આવો બેસુધિનો ખેલ બતાવ્યો છે.

ઈસક બિછુરે સે જાનિએ, આએ દૂર થેં મિલિએ જબ ।

એ દોઊ બાતેં અરસ મેં ન થીં, ઈસક ચિન્હાર દેખાઈ અબ ॥ ૬૯ ॥

વિયોગ થવાથી અથવા દૂર થઈ ફરી વ્યાકુળતાની સાથે મળવાથી જ પ્રેમનું મહત્ત્વ સમજાય છે. આ બંને વાતો પરમધામમાં સંભવ ન હતી. આથી આ નશ્વર ખેલ બતાવી તેમણે પોતાના પ્રેમની ઓળખ કરાવી છે.

જો હક કા ઈસક બિચારિએ, તો બડા દિલ દેત લજત ।

એ બુજરક મેહેરબાનગી, હકેં એસી દઈ ન્યામત ॥ ૭૦ ॥

પરબ્રહ્મ પરમાત્માના પ્રેમનો વિચાર કરવાથી હૃદયમાં વિશેષ આનંદની અનુભૂતિ થાય છે. ધામધણીની આ મોટી કૃપા છે કે તેમણે આ નશ્વર દુનિયામાં પણ દિવ્ય પ્રેમરૂપી સંપત્તિ પ્રદાન કરી છે.

જૈસા સાહેબ બુજરક, તૈસા બુજરક ઈસક ।

જો દિલ દેએ કે દેખિએ, તો સુખ આવે હક માફક ॥ ૭૧ ॥

જેમ પરબ્રહ્મ પરમાત્મા મહાન છે તેમ તેમનો પ્રેમ પણ સર્વોચ્ચ છે. આ વાક્ય ઉપર હૃદયપૂર્વક વિચાર કરવામાં આવે તો પરબ્રહ્મને અનુરૂપ જ તેમનું મહાન સુખ પ્રાપ્ત થાય છે.

જૈસા મેહેબૂબ બુજરક, એસા હાદી હક કા તન ।

રૂહેં તન હાદી માફક, ઈનોં માફક બકા વતન ॥ ૭૨ ॥

પ્રિયતમ ધણીની જેવી પ્રતિષ્ઠા છે. તેને અનુરૂપ જ તેમની અંગના શ્યામા સ્વરૂપ સદ્ગુરુ શ્રી દેવચંદ્રજીની છે. બ્રહ્માત્માઓની પણ પ્રતિષ્ઠા શ્યામાજી સ્વરૂપ સદ્ગુરુને અનુરૂપ છે. અખંડ પરમધામ પણ આ સૌની પ્રતિષ્ઠાને અનુરૂપ જ છે.

એસા સાહેબ ઈસક, કરત નિસબત જાન ।

હાએ હાએ ભૂલી અરવાહેં અસલ, પરત નહીં પેહેચાન ॥ ૭૩ ॥

પરબ્રહ્મ પરમાત્મા પોતાની અંગના સમજીને જ અમારી સાથે આવી પ્રેમભરી લીલાઓ કરે છે. બ્રહ્માત્માઓ સંસારમાં આવીને બધું ભૂલી ગઈ છે, તેમને કોઈ પ્રકારની ઓળખ નથી થઈ રહી તે દુઃખની વાત છે.

ભૂલે હક ઔર આપ કો, ઔર ભૂલે બકા ઘર ।

હક હંસસી ઈસી બાત કો, રૂહેં ભૂલીં ક્યોં કર ॥ ૭૪ ॥

બ્રહ્માત્માઓ સંસારમાં આવીને પોતાના ધામધણીને, પોતાને તથા અખંડ પરમધામને પણ ભૂલી ગઈ છે. ધામધણી આ જ વાતો લઈને બ્રહ્માત્માઓની મજાક કરશે કે તેઓ આ બધું કેવી રીતે ભૂલી ગઈ છે ?

ઔલિયા લિલ્લા દોસ્ત, હકસોં રખેં નિસબત ।

ફરામોસી દઈ હાંસીય કો, કછૂ ચલ્યા ન હકસોં ઈત ॥ ૭૫ ॥

કુરાનમાં પણ બ્રહ્માત્માઓને પરબ્રહ્મના મિત્ર કહીને એમ કહ્યું છે કે તે પરમાત્માની સાથે પોતાનો સંબંધ જોડી રાખે છે. આવા આત્માઓને ધામધણીએ ઊંઘના ખેલમાં મોકલી તેમની મજાક કરી છે. વાસ્તવમાં ધામધણી સમક્ષ આત્માઓનું જોર ચાલતું નથી.

કેસે થે ઈન ખેલ મેં, કિન માફક થે તુમ ।

કિન સે એ નિસબત ભઈ, કેસા બકા પાયા ખસમ ॥ ૭૬ ॥

હે બ્રહ્માત્માઓ ! આ નશ્વર ખેલમાં તમે કેવી રીતે પાત્ર બન્યા હતા. તમારું આચરણ કેવું હતું ? હવે વિચારી જુઓ કે તમારો સંબંધ કોની સાથે છે અને કેવી રીતે અખંડ ઘરના સ્વામીને તમે પ્રાપ્ત કર્યા છે ?

કહાં થે ફના કે ખેલ મેં, કેસા થા અરસ ઘર દૂર ।

કિન બુજરકોં ન પાઈયા, સો ક્યોં કર લિએ તુમેં હજૂર ॥ ૭૭ ॥

આ નશ્વર ખેલમાં તમે ક્યાં હતા અને તમારું ઘર પરમધામ કેટલું દૂર લાગતું હતું ? કોઈ પણ મહાનુભાવ જેને પ્રાપ્ત કરી શક્યા નથી. આવા પરબ્રહ્મે તમને કેવી રીતે પોતાનાં ચરણોમાં લઈ લીધા ?

કેસા અરસ દેખાઈયા, ક્યોં લિએ ખિલવત માહેં ।

એ જો અરવાહેં અરસ કી, ક્યોં અજૂં બિચારત નાહેં ॥ ૭૮ ॥

ધામધણીએ તમને કેવી રીતે પરમધામનાં દર્શન કરાવ્યાં તથા કેવી રીતે તમને મૂલમિલાવામાં બેઠા બેઠા અનુભવ કરાવ્યો. આ પરમધામના આત્માઓ હજુ પણ આ વાતો ઉપર વિચાર નથી કરી રહ્યા !

કિન સૂરત ન પાઈ હક કી, ન પાયા અરસ બકા ઠૌર ।

સબ કહેં હમોં ન પાઈયા, કર કર થકે દૌર ॥ ૭૯ ॥

આજ સુધી કોઈએ પણ પરબ્રહ્મના સ્વરૂપને ઓળખ્યું નથી અને ન કોઈ પરમધામને પામી શક્યા. સૌ એ એમ પોકારીને કહ્યું કે અમે અનેક પ્રયત્નો કરતાં કરતાં થાકી ગયા, પરંતુ પરબ્રહ્મ પરમાત્માને પ્રાપ્ત કરી શક્યા નહિ.

ધની મલકૂત કે કઈ ગએ, પર પાયા ન નૂર મકાન ।

ખોજ ખોજ કે કઈ થકે, પર દેખ્યા નહીં નિદાન ॥ ૮૦ ॥

વૈકુંઠ (સત્યલોક)ના અધિપતિઓએ પણ અનેક પ્રયત્ન કર્યા, પરંતુ તે અક્ષરધામને પણ પ્રાપ્ત કરી

શક્યા નથી. આ મુજબ અનેક લોકો પ્રયત્ન કરીને થાકી ગયા. પરંતુ તેમાંથી કોઈએ તેમને જોયા પણ નથી.

એસા સાહેબ બુજરક, જો હમેસા કાયમ ।

સો તલેં ઝાંકત નૂરજમાલ કે, આવેં દીદારેં દાયમ ॥ ૮૧ ॥

આવા અખંડ અવિનાશી ધામના સ્વામી અક્ષરબ્રહ્મ પણ રંગમહેલની આગળ ચાંદની ચોકમાં જઈને નિત્ય અક્ષરાતીતનાં દર્શન કરે છે.

કેસા હાલ હૈ તુમારા, હો કેસે વતન મેં તુમ ।

કૌન બડાઈ તુમારી, હાએ હાએ આવે ન યાદ ખસમ ॥ ૮૨ ॥

હે બ્રહ્માત્માઓ ! આ ખેલમાં આવીને તમારી કેવી સ્થિતિ થઈ ગઈ છે, વાસ્તવમાં તમે પરમધામમાં કેવા રૂપમાં છો, તમારો કેટલો મોટો મહિમા છે, બહુ દુઃખની વાત છે કે હજુ પણ તમને પોતાના ધણીનું સ્મરણ થતું નથી.

કેસા ઘર બુજરક બકા, કેસી ખસમ સાહેબી ।

કિના યાદ્યા તુમારા દીદાર, કેસી તિનકી હૈ બુજરકી ॥ ૮૩ ॥

કેવું શ્રેષ્ઠ પરમધામ તમારું ઘર છે તથા તેના ઉપર ધામધણીનું કેવું પ્રભુત્વ છે, કોણે તમારાં દર્શનની ઈચ્છા રાખી છે, તથા તેમની શું વિશેષતા છે, એના ઉપર કેમ વિચારતા નથી ?

કેસી જિમી થી કુફર કી, ઔર કેસી થી અકલ ।

કિન ઝૂઠે કબીલે મેં થે, કેસે તુમારે અમલ ॥ ૮૪ ॥

આ નશ્વર જગત કેવા પ્રકારનું હતું અને તેના પર તમારી બુદ્ધિ કેવા પ્રકારે કામ કરતી હતી ? તમે પોતાને કેવા જુઠા પરિવારોમાંથી માની લીધા હતા અને તમારું આચરણ કેવા પ્રકારનું હતું ? એના ઉપર વિચાર તો કરો.

અબ કેસા સહૂર હૈ તુમકો, પાઈ કૌન સોહોબત ।

કિન કબીલે મેં થે, અબ કેસી રાખત હો નિસબત ॥ ૮૫ ॥

હવે તમને કેવો વિવેક પ્રાપ્ત થયો છે તથા તમે કોની સોબતમાં આવી ગયા છો, પહેલાં તમે કેવા ખોટા પરિવારમાં ફસાયેલા હતા અને હવે પોતાના આત્માઓની સાથે કેવો સંબંધ રાખી રહ્યા છો ?

કેસી પાઈ સરાફી, કેસી આઈ તુમેં પેહેચાન ।

હક બકા ચીન્હયા કૌન જિમિએ, પાયા કેસા ઈસક ઈમાન ॥ ૮૬ ॥

હવે તમારામાં કેવી વિવેક-બુદ્ધિ આવી છે તથા તમને કેવી ઓળખ પ્રાપ્ત થઈ છે ? કેવી રીતે નશ્વર ભૂમિમાં પણ તમને અખંડ પરમાત્માની ઓળખ થઈ છે તથા કેવી રીતે તમે તેમના પ્રેમ અને જ્ઞાનને પ્રાપ્ત કર્યા છે ?

જાગત હો કે નીંદ મેં, બિચારત હો કે ફરામોસ ।

સીધી બાત જાગ કરત હો, તુમ હો હોસ મેં કે બેહોસ ॥ ૮૭ ॥

જરા વિચાર તો કરો કે તમે જાગો છો કે ઊંઘમાં છો, તમારામાં વિવેક છે કે અવિવેક છે, શું તમે

જાગૃત થઈ સીધી વાત કરી રહ્યા છો, તમે હોશમાં છો કે બેહોશીમાં છો ?

બિચાર નીંદ મેં તો ના હોએ, જાગે નીંદ રહે ક્યોં કર ।

બિચાર દેખો તો અચરજ, દેખો ફરામોસી હાંસી દિલ ધર ॥ ૮૮ ॥

ઊંઘમાં આવેલો વિચાર તો વિચાર જ કહી શકાતો નથી અને જાગૃત થતાંની સાથે આ ઊંઘ કેવી રીતે રહી શકે ? એના ઉપર વિચાર કરશો તો આ આશ્ચર્યજનક લાગશે. ખરેખર વિચાર કરી તો જુઓ, આ ઊંઘનો ખેલ મજાક માટે છે.

આડા બ્રહ્માંડ દેએ કે, એસી જુદાગી કર ।

કરત ગુફ્તગોએ હજૂર, ખેલ એસા ક્રિયા જોરાવર ॥ ૮૯ ॥

ધામધણીએ નશ્વર બ્રહ્માંડ બનાવીને બ્રહ્માત્માઓથી પડદો પાડ્યો અને તેમને વિયોગ આપીને પણ તેમની સાથે વાતો કરી. આ પ્રમાણે તેમને આ પ્રભાવશાળી ખેલ બનાવ્યો છે.

ના તો બેઠે હો કદમ તલેં, પર લાગત એસે દૂર ।

હક આપ ઈસક દેખાવને, કરત આપન સોં મજકૂર ॥ ૯૦ ॥

નહિતર તમે તો ધામધણીના ચરણોમાં જ બેઠેલા છો, પરંતુ તમને આટલા વધારે વિયોગનો અનુભવ થઈ રહ્યો છે. પોતાના પ્રેમનું મહત્ત્વ સમજાવવા માટે જ ધામધણીએ પોતાની અંગનાઓ સાથે ચર્ચા કરી.

હક કા ઈસક બઢ્યા, ઈસક અપના જરા નાહેં ।

જબ દઈ ઈત બેસકી, તો ઈસક ક્યોં ન આવે દિલ માહેં ॥ ૯૧ ॥

ધામધણીએ પોતાના તારતમજ્ઞાનથી આ અનુભવ કરાવ્યો કે તેમનો પ્રેમ જ મહાન છે, તેમના સમક્ષ આપણો પ્રેમ તો જરા પણ નથી. જ્યારે તેમને આ નશ્વર જગતમાં પણ બ્રહ્મજ્ઞાન આપી દીધું પછી આપણા હૃદયમાં પ્રેમ કેમ અંકુરિત થતો નથી ?

તુમ કહોગે હમ બેસુધ હુએ, દિલ મેં રહી ના ખબર ।

ના કછૂ રહી સો અકલ, તો ઈસક આવે ક્યોં કર ॥ ૯૨ ॥

હે બ્રહ્માત્માઓ ! તમે એમ કહેશો કે અમે માયામાં બેભાન પડ્યા હતા. અમારા હૃદયમાં કાંઈ પણ ભાન ન હતું. અમારામાં પોતાની મૂળબુદ્ધિ પણ ન હતી. તો પછી અમારા હૃદયમાં પ્રેમ કેવી રીતે ઉત્પન્ન થઈ શકે ?

ના સુધ આપ ના ખસમ, ના સુધ ઘર ગુફ્તગોએ ।

જ્યોં જીવત મુરદે ભએ, રૂહેં ક્યોં કર બલ હોએ ॥ ૯૩ ॥

તે સમયે અમારામાં ન પોતાનું ભાન રહ્યું અને ન જ પોતાના ધણીનું. તેની સાથે ન પોતાના ઘરનું ભાન રહ્યું અને ન તો ધામધણીથી થયેલી ચર્ચાનું ભાન રહ્યું. અમે તો જીવતા હોવા છતાં પણ મરેલા સમાન હતા. આથી અમારા આત્મામાં કેવી રીતે શક્તિ આવી શકતી હતી ?

આપ ભૂલે બેસક, બેસક ભૂલે ખસમ ।

બેસક ભૂલે બુધ વતન, પર હકેં બેસક દિયા ઈલમ ॥ ૯૪ ॥

હે બ્રહ્માત્માઓ ! આમાં કોઈ શંકા નથી કે તમે ખેલમાં આવી પોતાને, ધામધણીને તથા પોતાના

પરમધામને જ ભૂલી ગયા છો, પરંતુ એ પણ તો નિશ્ચિત છે કે ધામધણીએ તમને દિવ્ય તારતમજ્ઞાન પણ આપ્યું છે.

મુએ ભી ઈત બેસક, ઔર જિએ ભી બેસક ।

સહૂર ભી બેસક દિયા, દિયા ઈલમ બેસક હક ॥ ૮૫ ॥

તમે અહીંયાં (અજ્ઞાનતાને કારણે) મરેલાની જેમ (મૂર્છિત) પણ રહ્યા અને (જ્ઞાન પ્રાપ્ત કરી) જાગૃત (જીવિત) પણ થયા. તમને સદ્ગુરુએ વિવેક પણ આપ્યો છે અને બ્રહ્મજ્ઞાન પણ આપ્યું છે.

તબ સુધ પાઈ સબ બેસક, હુએ બેસક ખબરદાર ।

હકે એસી દઈ બેસકી, હુએ બેસક બેસુમાર ॥ ૮૬ ॥

જેવી રીતે તમને તારતમ જ્ઞાન પ્રાપ્ત થયું ત્યારથી તમે ખરેખર જાગૃત પણ થઈ ગયા હતા. ધામધણીએ તમને એવા નિઃસંદેહ બનાવ્યા કે તમારી બધી શંકાઓ દૂર થઈ ગઈ.

ઈનહીં બાત કી હાંસી હે, ઉડત ના ફરામોસ ।

ના તો જબ બેસક હુએ, હાએ હાએ ક્યોં ન આવત હોસ ॥ ૮૭ ॥

હવે તો મજાકનું આ જ કારણ છે કે તમારી ઊંઘ દૂર થતી નથી. નહિતર આ પ્રમાણે નિઃસંદેહ થવા છતાં ભાન (હોશ) કેમ આવતું નથી ?

એહી હાંસી ઈસહી બાત કી, ફરામોસી મેં જાગૃત ।

જાગે મેં ભી સક નહીં, કોઈ એસી ઈસકેં કરી જો ઈત ॥ ૮૮ ॥

આટલું સમજી લો કે બસ આ વાતની મજાક છે કે આપણે ઊંઘમાંથી જાગૃત થયા નથી. આમ તો અમને જાગૃત થવામાં કોઈ સંદેહ નથી, પરંતુ ધામધણીના પ્રબળ પ્રેમને કારણે જ અમારી આ સ્થિતિ થઈ છે.

બૈઠાએ બેસક અરસ મેં, ઔર જગાએ બેસક ।

હાંસી ભી બેસક હુઈ, જો આયા નહીં ઈસક ॥ ૮૯ ॥

ધામધણીએ ચોક્કસપણે જાગૃત કરીને અમને પરમધામમાં બેઠેલાનો અનુભવ કરાવ્યો. અહીં માયામાં રહેતા હોવાથી હૃદયમાં પ્રેમ જાગૃત ન થવાથી મજાક પણ નક્કી જ થઈ રહી છે.

કહે મહામત તુમ પર મોમિનોં, દમ દમ જો વરતત ।

સો સબ ઈસક હક કા, પલ પલ મેહેર કરત ॥ ૧૦૦ ॥

મહામતિ કહે છે, હે બ્રહ્માત્માઓ ! પ્રતિક્ષણ તમારી સાથે જે વ્યવહાર થઈ રહ્યો છે તે બધું ધણીના પ્રેમનું જ પ્રતિફળ છે. તે તમારા ઉપર પ્રતિપળ કૃપાની વર્ષા કરી રહ્યા છે.

પ્રકરણ ૧૨ ચોપાઈ ૭૦૫

બુલાએ લ્યાઓ તુમ રૂહ અલ્લા (હે શ્યામા ! તમે આત્માઓને બોલાવી લાવો)

લ્યાઓ બુલાએ તુમ રૂહ અલ્લા, જો રૂહેં મેરી આસિક ।

રબદ કિયા પ્યાર વાસ્તે, કહિયો કેહેલાયા હક ॥ ૧ ॥

પરમધામમાં પૂર્ણબ્રહ્મ પરમાત્માએ પોતાના આનંદ અંગ શ્યામાજીને કહ્યું, તમે સંસારમાં જઈને

મારા પ્રિય આત્માઓને જાગૃત કરી લઈ આવો. પ્રેમ માટે જ તેમની સાથે ચર્ચા થઈ હતી. હવે તેમને કહેજો કે ધામધણીએ જ આ નિમંત્રણ મોકલ્યું છે.

રૂહ અલ્લાસોં બકા મિને, હકેં કરી મજકૂર ।

ઉતરીં અરવાહેં અરસ સે, બુલાએ લ્યાઓ હજૂર ॥ ૨ ॥

અખંડ પરમધામમાં પરબ્રહ્મ પરમાત્માએ શ્યામાજી સાથે ચર્ચા કરી કે પરમધામથી બ્રહ્માત્માઓ નશ્વર જગતમાં અવતરિત થયા છે તેમને બોલાવી મારી પાસે લઈ આવો.

હક બકા કા બાતૂન, જો ક્રિયા રૂહોંસોં ગુઝ ।

કેહેલાઈયાં બાતેં છિપિયાં, ખિલવત કરકે મુઝ ॥ ૩ ॥

સદ્ગુરુ રૂપે આવી શ્યામાજીએ આ પ્રમાણે કહ્યું, પરમધામમાં ધામધણીએ પોતાના આત્માઓની સાથે પોતાના હૃદયની જે રહસ્યમય વાતો કરી હતી. તે જ ગુપ્ત વાતો તેમણે મને એકાન્તમાં મળીને તમારા માટે કહી મોકલી છે.

મેં વાસ્તા કહૂં તુમકો, ઉતરિયાં કારન ઈન ।

ઈનોં રબદ ક્રિયા ઈસક કા, આગૂં મેરે બીચ વતન ॥ ૪ ॥

તેમણે વધુમાં કહ્યું. બ્રહ્માત્માઓ આ સંસારમાં કેમ ઉતર્યા છે ? તેનું કારણ હું તમને કહું છું. તેમણે પરમધામમાં મારી સમક્ષ જ ધામધણી સાથે પ્રેમની આપ-લે કરી હતી.

કરી રૂહોં મસલહત મિલકે, કહે હમકો પ્યારે હક ।

ઔર બડી રૂહ પ્યારી હમકો, એ બાત જાનો મુતલક ॥ ૫ ॥

બધા બ્રહ્માત્માઓએ મળીને પરસ્પર વિચાર વિમર્શ કર્યો અને કહ્યું અમને ધામધણી અત્યંત પ્રિય છે તથા શ્યામાજી પણ અમને અતિ પ્રિય છે, આ નિશ્ચિત સમજવું.

બડી રૂહ કહે પ્યારે મુઝે, મેરા સાહેબ બુજરક ।

ઔર પ્યારી રૂહેં મેરે તન હેં, એ જાનો તુમ બેસક ॥ ૬ ॥

ત્યારે શ્યામાજીએ કહ્યું, મારા સ્વામી મહાન છે. તે મને અતિ પ્રિય છે. તમે ચોક્કસ જાણી લો કે મારા અંગરૂપ આત્માઓ પણ મને પ્રિય છે.

તુમ રૂહેં નૂર મેરે તન કા, ઈન વિધ કેહેવેં હક ।

બોહોત પ્યારી બડી રૂહ મુઝે, મેં તુમારા આસિક ॥ ૭ ॥

ત્યારે ધામધણીએ આ પ્રમાણે કહ્યું, તમે (આત્માઓ) મારા અંગના જ પ્રકાશ સ્વરૂપ છો. તમારા સહુમાં શિરોમણિ શ્યામા પણ મને અતિ પ્રિય છે. હું તમારા બધાનો પ્રેમી (ચાહક) છું.

પ્યાર હક કા જ્યાદા હમસોં, એ ઉપજી રૂહોં દિલ સક ।

ઈસક હમારા હકસોં, કયા નહીં હક માફક ॥ ૮ ॥

આ સાંભળી બ્રહ્માત્માઓના મનમાં સંદેહ ઉત્પન્ન થયો કે શું સાચે જ ધામધણીનો પ્રેમ અમારાં બધાંથી અધિક છે, શું ધામધણી પ્રત્યે અમારો પ્રેમ તેમના સમાન નથી ?

ઔર ભી એ રૂહોં કહ્યા, હક પ્યારે હેં હમકો ।

ઔર પ્યારી બડી રૂહ, જરા સક નહીં ઈનમોં ॥ ૯ ॥

બ્રહ્માત્માઓએ ફરી કહ્યું, ધામધણી અમને અત્યંત પ્રિય છે તથા શ્રી શ્યામાજી પણ અમને પ્રિય છે. આ વાતોમાં લેશમાત્ર પણ સંદેહ નથી.

તબ એ બાત સુન હકેં કહ્યા, મેં પ્યારા હોં તુમકોં ।

પર મેં આસિક અરવાહોં કા, સો કોઈ જાનત નહીં તુમમોં ॥ ૧૦ ॥

આ વાત સાંભળી ધામધણીએ કહ્યું, ઠીક છે કે હું તમને અતિ પ્રિય છું, પરંતુ હું મારા આત્માઓનો ચાહક (આશિક) છું, તમારામાંથી કોઈ પણ આ વાત જાણતું નથી.

તુમ જ્યાદા પ્યાર કહ્યા અપના, હાદી કહે મેરા અધિક ।

મેં કહ્યા પ્યાર મેરા જ્યાદા, તબ તુમેં ઉપજી સક ॥ ૧૧ ॥

હે બ્રહ્માત્માઓ ! તમે પોતાનો પ્રેમ સર્વાધિક કહ્યો. શ્યામાએ પણ પોતાનો પ્રેમ સર્વાધિક બતાવ્યો. પછી મેં કહ્યું કે મારો પ્રેમ બધાંથી અધિક છે ત્યારે તમારા મનમાં સંદેહ ઉત્પન્ન થયો.

તુમ રૂહેં મેરે નૂર તન, સો વાહેદત કે બીય એક ।

ઈસક બેવરા બકા મિને, ક્યોં પાઈએ એ વિવેક ॥ ૧૨ ॥

તમે બધા બ્રહ્માત્માઓ મારા અંગના પ્રકાશ સ્વરૂપ છો તથા મારા અદ્વૈત સ્વરૂપમાં એક જ છો. આથી અખંડ પરમધામમાં પ્રેમનું ઓછું વધારે નિરૂપણ કેવી રીતે થઈ શકે છે ?

તુમ બડા ઈસક કહ્યા અપના, મેરા ન આયા નજર ।

ખેલ દેખાયા તિન વાસ્તે, અબ દેખો સહૂર કર ॥ ૧૩ ॥

તમે બધા આત્માઓએ પોતાનો પ્રેમ અધિક કહ્યો ત્યારે મારો પ્રેમ તો તમારી નજરમાં આવ્યો જ નહિ. આથી તમને આ નશ્વર ખેલ બતાવ્યો કે હવે તમે વિવેકપૂર્વક આને પારખી શકો.

એ બેવરા બીય બકા મિને, ઈસક કા ન હોએ ।

દઈ જુદાગી તિન વાસ્તે, બાત કરી બકામેં સોએ ॥ ૧૪ ॥

વાસ્તવમાં અખંડ પરમધામમાં પ્રેમનું નિરૂપણ નથી થઈ શકતું. આથી બ્રહ્માત્માઓને આ વિયોગ આપ્યો કારણ કે ત્યાં પણ આજ પ્રકારની ચર્ચા થઈ હતી.

છિપાઈયાં અપની મેહેર મેં, દેખાયા ઔર આલમ ।

દેખો કૌન આવે દૌડ અરસ મેં, લેએકે ઈસક ખસમ ॥ ૧૫ ॥

ધામધણીએ બ્રહ્માત્માઓને પોતાની કૃપાની છત્રછાયામાં છુપાવ્યા અને નશ્વર જગતનો આ ખેલ પણ બતાવ્યો. તેમણે જાગૃત કરીને એમ પણ કહ્યું કે પોતાના ધણીનો પ્રેમ લઈને સૌ પ્રથમ દોડતાં કયો આત્મા પરમધામમાં આવી પહોંચશે ?

રૂહોં એસા ખેલ દેખાઈોં મેં, જિત ઝૂઠે ઝૂઠે પૂજત ।

ઢૂંઢે અવલ આખર લગા, તો હક કહૂં ન પાઈયત ॥ ૧૬ ॥

તે સમયે ધામધણીએ કહ્યું, હે બ્રહ્માત્માઓ ! હું તમને એવો ખેલ બતાવવા જઈ રહ્યો છું. જ્યાં

સ્વપ્નોનાં જીવ સ્વપ્નના જ દેવોની પૂજા કરે છે. તેમણે સૃષ્ટિની શરૂઆતથી લઈને અંત સુધી શોધ કરી પરંતુ ક્યાંય સત્ય પરમાત્માને પામ્યા નહીં.

આએ ફંસે તિન ફરેબ મેં, પાની પથર આગ પૂજાત ।

અરસ સાહેબ કાયમ કી, કહું સુપને ન પાઈએ બાત ॥ ૧૭ ॥

બ્રહ્માત્માઓ પણ આ મિથ્યા ભૂમિ પર આવીને ગૂંચવાઈ ગયા છે અને અહીંયાંના જીવોની જેમ પાણી, પથ્થર તથા અગ્નિની પૂજા કરવા લાગ્યા. અહીંયાં પરબ્રહ્મ તથા અખંડ ધામની ચર્ચા સ્વપ્નમાં પણ નથી થતી.

આઈયાં તિન આલમમેં, જિત હક કો ન જાનત કોએ ।

પૂજેં ખાહિસ હવાએ કોં, જો કોઈ ઈનમેં બુજરક હોએ ॥ ૧૮ ॥

બ્રહ્માત્માઓ એવા જગતમાં અવતરિત થયા છે, જ્યાં પરબ્રહ્મ પરમાત્માને કોઈ ઓળખતા જ નથી. આમાં જે કોઈ સમજદાર કહેવાય છે તે પણ પોતાની ઈચ્છાનુસાર શૂન્યની જ ઉપાસના કરે છે.

ઝૂઠે મોહોરે જો ખેલ કે, મિલ ગૈયાં માહેં તિન ।

કબીલા કર બૈઠિયાં, કહે એહ હમારા વતન ॥ ૧૯ ॥

બ્રહ્માત્માઓ પણ નશ્વર ખેલનાં રમકડાંની જેમ આ જીવોમાં મળી ગયા છે. તે આ નશ્વર જગતમાં પોતાનો પરિવાર બનાવીને બેસી ગયા અને કહેવા લાગ્યા કે આ જગત જ અમારું ઘર છે.

સમઝાઈયાં સમઝેં નહીં, માનેં નહીં દુરમાન ।

કહેં કૌન તુમ કૌન હમ, અપને કેસી પેહેચાન ॥ ૨૦ ॥

જુદાં-જુદાં પ્રકારે સમજાવવાથી પણ તે સમજતા નથી. પરમાત્માના સંદેશને પણ માનતાં નથી. તે કહે છે કે તમે કોણ છો ? અમે કોણ છીએ ? તમારી ને અમારી ઓળખાણ જ શી છે ?

એ સોઈ હમારા સાહેબ, જો બડકોં દિયા બતાએ ।

એ પથર પાની આગ હે, પર હમસોં છોડ્યા ન જાએ ॥ ૨૧ ॥

અમારા પૂર્વજોએ જે બતાવ્યા છે તે જ અમારા ઈષ્ટદેવ છે, ભલે તે પથ્થર, પાણી કે અગ્નિ કેમ ન હોય ? પરંતુ અમારાથી તેમની પૂજા છૂટી શકતી નથી.

બડકે હમારે કદીમ કે, પૂજત આએ એ ।

સો ક્યોં છૂટે હમસે, રબ બાપ દાદોં કા જે ॥ ૨૨ ॥

અમારા પૂર્વજ લાંબા સમયથી તેમની પૂજા કરતાં આવ્યા છે. અમારા પિતા તથા પિતામહે જેમને પરમાત્મા માન્યા છે. તે અમારાથી કેવી રીતે છૂટી શકે છે ?

રબ રસૂલ બતાવેં ગૈબકા, હમ પૂજેં જાહેર ।

હમ બાતૂન કો પોહોયેં નહીં, દેખેં નજર બાહેર ॥ ૨૩ ॥

રસૂલ મહમ્મદે પરોક્ષ પરમાત્માની ગૂઢ વાતો કરી છે, પરંતુ અમે તો પ્રત્યક્ષની જ પૂજા કરીએ છીએ. ગૂઢ રહસ્ય સુધી અમે પહોંચતા નથી. અમે તો બાહ્યદૃષ્ટિથી જ જોઈએ છીએ.

કેતીક કરે લડાઈયાં, સામી દેવે ફરેબ ।

કૌન રસૂલ કૌન રૂહઅલ્લા, કૌન વેદ કૌન કતેબ ॥ ૨૪ ॥

આ પ્રમાણે નશ્વર જગતના માનવોમાંથી કેટલાંય પરસ્પર લડતાં-ઝઘડતાં રહે છે. કેટલાય જોત-જોતામાં બીજાઓને દગો દે છે. તે કહે છે કે રસૂલ કોણ છે, રૂહઅલ્લાહ કોણ છે અને વેદ તથા કતેબ શું છે ?

ઈન હાલ જો દુનિયાં, એ ગઈયાં તિનમેં મિલ ।

મોહે ઈસક બિના પાવેં નહીં, રૂહોં એસી ભઈ મુસકિલ ॥ ૨૫ ॥

ધામધણી કહે છે, નશ્વર જગતના માનવોની આ સ્થિતિ છે. તેમાં પરમધામના આત્માઓ પણ આવીને મળી ગયા. તેમના માટે આજ મુસીબત છે કે તે મને પ્રેમ વગર પ્રાપ્ત કરી શકશે નહિ.

કઠિન હાલ હૈ રૂહોં કા, પર તુમ બિરયો જિન ।

ભૂલ ગઈયાં ઉનેં સુધ નહીં, હાંસી એહી મોમિન ॥ ૨૬ ॥

બ્રહ્માત્માઓ તો કઠિન પરિસ્થિતિમાં છે, પરંતુ હે શ્યામા ! તમે ઉદાસ ન થતા. તેઓ તો બધું જ ભૂલી ગયા છે. તેમને કોઈ પણ પ્રકારનું ભાન નથી. બ્રહ્માત્માઓની આ વાતોની હાંસી થશે.

બડી હાંસી ઈત હોએસી, જબ સબ હોસી રોસન ।

ખેલ ખુસાલી ઈત હોએસી, ઈસક બેવરે ઈન ॥ ૨૭ ॥

જાગૃત થવાથી જ્યારે બધું પ્રગટ થશે ત્યારે તેમની બહુ હાંસી થશે. પોતાના પ્રેમની ઓળખ પ્રાપ્ત થવાથી ખેલની ઘટનાઓને યાદ કરતા તેમનામાં પરસ્પર ઉપહાસથી પ્રસન્નતા છવાઈ જશે.

એક રોસી એક હંસસી, હોસી ખૂબી બડી ખુસાલ ।

બિના ઈસક બીય અરસ કે, કોઈ દેખે ન નૂરજમાલ ॥ ૨૮ ॥

તે સમયે કોઈ પોતાની ભૂલોને યાદ કરીને પશ્ચાતાપનાં આંસુ સારશે તો કોઈ બીજાની ભૂલ ઉપર હસવા લાગશે. આ પ્રમાણે બહુ આનંદ વિનોદ છવાઈ જશે. એ નિશ્ચિત છે કે પ્રેમ વગર કોઈ બ્રહ્માત્મા અક્ષરાતીત ધણીનાં દર્શન કરી શકશે નહિ.

રોસી ઈનહીં હાલમેં, વાસ્તે હાંસી કે ।

મુદા સબ હાંસીય કા, ફરામોસી કા જે ॥ ૨૯ ॥

આવી સ્થિતિમાં બ્રહ્માત્માઓ એટલા માટે રડશે કે તેઓ હાંસી પાત્ર બન્યા છે. ખરેખર ઊંઘનો ખેલ હાંસીને ધ્યાનમાં રાખીને રચાયો છે.

રૂહઅલ્લા એતા કહિયો, તુમ માંગ્યા સો ફરામોસ ।

જબ ઈસક જ્યાદા આવસી, તબ આવસી માહેં હોસ ॥ ૩૦ ॥

હે શ્યામા ! તમે બ્રહ્માત્માઓને આટલું તો જરૂર કહેજો કે તમે જ આ ઊંઘનો ખેલ માગ્યો હતો. જેમ જેમ ધણીનો પ્રેમ તમારા હૃદયમાં વધવા લાગશે, તેમ તેમ ભાનમાં આવશો.

મેં છિપા હોં ઈનસે, રૂહેં નજર મેં લે ।

વહ દેખત ઝૂઠા આલમ, મોકોં દેખત નાહીં એ ॥ ૩૧ ॥

આ બ્રહ્માત્માઓને પોતાની નજર સમક્ષ રાખીને હું જાતે તેમનાથી છુપાયેલો છું. એટલા માટે આ

નશ્વર જગતને જોઈ રહ્યા છે અને મને જોઈ શકતા નથી.

જબ ઈસક ઈનોં આવસી, તબ દેખેંગે મુઝકોં ।

ઈસક બિના ઈન બેલ મેં, મેં મિલોં નહીં ઈનસોં ॥ ૩૨ ॥

જ્યારે એમના હૃદયમાં મારા પ્રત્યે પ્રેમ જાગશે ત્યારે તેઓ મને જોઈ શકશે. પ્રેમ વગર હું આ જગતમાં તેમને પ્રાપ્ત કરી શકીશ નહિ.

રબદ રૂહોં ને હકસોં, કિયા ઈસક કા જોએ ।

તો અરસ મેં ઈસક બિના, પૈઠ ન સકે કોએ ॥ ૩૩ ॥

બ્રહ્માત્માઓએ પોતાના ધણીને પ્રેમના વિષયમાં જ તો ચર્ચા કરી હતી. આથી હૃદયમાં પ્રેમ જાગ્યા વિના કોઈ પણ પરમધામમાં પ્રવેશી શકશે નહિ.

ઈનોં રબદ કિયા ઈસક કા, હમ જૈસા હક કા નાહેં ।

દઈ ફરામોસી ઈન વાસ્તે, દેખોં કૈસા ઈસક ઈનોં માહેં ॥ ૩૪ ॥

આ બ્રહ્માત્માઓએ પ્રેમના વિષયમાં ચર્ચા કરતાં કહ્યું હતું કે અમારા જેવો પ્રેમ ધામધણીનો નથી. તેથી એમના મન ઉપર ઊંઘનું આવરણ નાખી દેવાયું. હવે જુઓ આમાં પોતાના ધણી પ્રત્યે કેવો પ્રેમ છે ?

એસી દેખાઈ દુનિયાં, જિત કોઈ હક કો જાનત નાહેં ।

કાહૂં તરફ ન પાઈએ અરસ કી, બૈઠે બકા બૈત કે માહેં ॥ ૩૫ ॥

એમણે એવું જગત બતાવ્યું કે જ્યાં આગળ પરમાત્માને કોઈ ઓળખતું જ નથી. આથી પરમધામમાં બેઠેલા છતાં પણ તેમને પરમધામની કોઈ દિશા મળતી નથી.

પાર ના અરસ જિમીય કા, બૈઠિયાં કદમ તલે ઈત ।

એસા પટ આડા કિયા, જાનૂં કહૂં ગઈયાં હૈં કિત ॥ ૩૬ ॥

પરમધામની ભૂમિનો કોઈ પારાવાર નથી. આજ દિવ્ય ધામમાં બ્રહ્માત્માઓ મારા ચરણોમાં બેઠા છે, પરંતુ તેમના મન ઉપર એવું આવરણ નાખ્યું છે કે તે પોતાને કોઈ બીજા સ્થળ (માયાનગરી)માં ગયેલાં સમજવા લાગ્યાં.

જબ યાદ તુમેં મૈં આઊંગા, તબહીં બૈઠોગે જાગ ।

ગએ આએ કહૂં નહીં, સબ રૂહેં બૈઠીં અંગ લાગ ॥ ૩૭ ॥

હે બ્રહ્માત્માઓ ! ધામધણીએ આ પણ કહ્યું જ્યારે ‘તમને મારી યાદ આવશે ત્યારે તમે જાગૃત થઈ પોતાને પરમધામમાં જ બેઠેલા જોશો. ખરેખર કોઈનું પણ આવવાનું અથવા જવાનું થયું છે નહિ. બધા આત્માઓ પરસ્પર મળીને(અંક ભરીને) બેઠેલા છે.

મેં લાડ કિયા રૂહન સોં, વાસ્તે ઈસક ઈન ।

ક્યોં ના લેં મેરા ઈસક, અંગ અસલૂ મેરે તન ॥ ૩૮ ॥

પ્રેમની પરીક્ષાઓ માટે જ મેં પોતાના આત્માઓ સાથે આ લાડ (પ્યાર) કર્યો છે. આથી તે મારા પ્રેમને કેવી રીતે ગ્રહણ કરશે નહિ. એમનું મૂળ સ્વરૂપ (પર-આત્મા) મારું જ તો અંગ છે.

બોહોત લાડ કિએ મુઝસોં, ઈનોં અરસ મેં મિલ ।

એક લાડ કિયા મેં ઈનોં સે, પ્યાર દેખન સબ દિલ ॥ ૩૯ ॥

આ બધાએ મળીને પરમધામમાં મારી સાથે અનેકવાર હાસ્ય-વિનોદ (લાડ) કર્યો છે. મેં તો તેઓની સાથે માત્ર એક જ વાર હાસ્ય-વિનોદ (લાડ) કર્યો છે. તે પણ આ બધાંના હૃદયના પ્રેમને સમજવા માટે.

મેં ફુરમાન ભેજ્યા હૈ અવલ, હાથ અમીન રસૂલ ।

ઈમામ ભેજ્યા રૂહોં વાસ્તે, જિન જાવેં એ ભૂલ ॥ ૪૦ ॥

મેં એમના માટે પહેલેથી જ રસૂલ મહમ્મદના હાથે પોતાનો સંદેશ મોકલાવ્યો છે. (હે શ્યામા !)

ફરી આના માટે મેં સદ્ગુરુ (ઈમામ) બનાવી તમને મોકલ્યા છે. તેથી આ આત્માઓ માયામાં ભૂલી ન જાય.

યાદ દીજો અરવાહોં કો, જો મેં કરી ખિલવત ।

સોએ લિખી ફુરમાન મેં, રમૂજેં ઈસારત ॥ ૪૧ ॥

હે શ્યામા ! બ્રહ્માત્માઓને આ યાદ કરાવવું કે મેં એકાન્તમાં તેમની સાથે જે વાતો કરી હતી. તેમનું જ રહસ્ય સંકેતરૂપમાં લખીને કુરાન દ્વારા મોકલાવેલ છે.

અવલ બાતેં જો અરસ કી, જાએ કહિયો તુમ ।

ફુરમાન પેહેલે ભેજિયા, લિખી હકીકત હમ ॥ ૪૨ ॥

તમે બ્રહ્માત્માઓને આ કહેજો કે પરમધામમાં પહેલા જે ચર્ચા થઈ છે તેની જ યથાર્થતા (વાસ્તવિકતા) લખીને મેં સંદેશાના રૂપમાં પહેલાંથી જ મોકલાવી છે.

બાતેં બકા મેં જો હુઈ, જબ ઉનોં હોસી રોસન ।

તબ તુરત ઈમાન લ્યાવસી, જો મેરે હેં મોમિન ॥ ૪૩ ॥

પરમધામમાં થયેલી તે ચર્ચા જ્યારે (તારતમજ્ઞાન દ્વારા) પ્રકાશિત થઈ જશે ત્યારે મારા બ્રહ્માત્માઓ તત્કાળ તે ઉપર વિશ્વાસ કરી લેશે.

ઈલમ મેરા ઉનોં મેં, જાએ કરો જાહેર ।

મેં સેહેરગ સે નજીક, નહીં બકા થેં બાહેર ॥ ૪૪ ॥

તમે તેમના વચ્ચે જઈને મારું આ જ્ઞાન પ્રગટ કરી દો, હું તમારા પ્રાણથી પણ વધારે નજીક છું અને તમે પણ પરમધામની બહાર છો નહિ.

તુમ બૈઠે મેરે કદમ તલે, કહૂં ગઈયાં નાહીં દૂર ।

એ યાદ કરો ઈન ઈસક કો, જો અપન કરી મજકૂર ॥ ૪૫ ॥

તમે ખરેખર મારાં ચરણકમળની નજીક બેઠા છો, ક્યાંય બીજે દૂર ગયા નથી. તમે તે પ્રેમને યાદ કરી લો, જેના વિષયમાં અમે ચર્ચા કરી હતી.

ઈત જો કરી મજકૂર, અજૂં સોઈ હૈ સાઈત ।

ચાર ઘડી દિન પીછલા, તુમ જાનો હુઈ મુદત ॥ ૪૬ ॥

પરમધામમાં જે પણ પ્રેમની ચર્ચા થઈ છે, અત્યારે પણ એ જ ઘડી છે. પાછલા પહોરમાં ચાર

ઘડીનો દિવસ બાકી હતો ત્યારે, આ ચર્ચા થઈ છે. રાત-દિવસ પળ કે ઘડી કંઈ પણ વ્યતીત થયું નથી. હજુ પણ એ જ પળ છે તથા તે જ ચર્ચા થઈ રહી છે.

જો રબદ ક્રિયા ઈત બૈઠ કે, અજૂં બૈઠે હો ઠૌર ઈન ।

રાત દિન ના પલ ઘડી, સોઈ બાત સોઈ છિન ॥ ૪૭ ॥

અહીં (પરમધામમાં) જે સ્થાન પર બેસીને પ્રેમની ચર્ચા થઈ છે, અત્યારે પણ તમો આ સ્થાનમાં બેઠેલા છો. રાત-દિવસ, પળ કે ઘડી કંઈ પણ વીતી ગયું નથી. હમણાં પણ તે જ ક્ષણ છે તથા તે જ ચર્ચા થઈ રહી છે.

યાહી અજમાઈસ વાસ્તે, ખેલ દેખાયા એ ।

જબ ઈલમ મેરે બેસક હુઈ, તબ દૌડસી ઈસક લે ॥ ૪૮ ॥

માત્ર આ પ્રેમની પરીક્ષા માટે આ ખેલ દેખાડ્યો છે, જ્યારે મારા જ્ઞાન (તારતમજ્ઞાન)થી બ્રહ્માત્માઓ શંકારહિત થઈ જશે ત્યારે હૃદયમાં પ્રેમ ધારણ કરી તે સમયે દોડતા આવશે.

નામ મેરા સુનતે, ઔર સુનત અપના વતન ।

સુનત મિલાવા રૂહોં કા, યાદ આવે અસલ તન ॥ ૪૯ ॥

આ બ્રહ્માત્માઓને મારું નામ, પોતાનું ઘર પરમધામ તથા ત્યાં આત્માઓના મિલનની વાત સાંભળતા જ પોતાનાં મૂળ સ્વરૂપ (પર-આત્મા)નું સ્મરણ થઈ આવશે.

સક મિટી જિનોં હક કી, ઔર મિટી હાદી કી સક ।

બેસક હુઈયાં આપ વતન, તાએ ક્યોં ન આવે ઈસક ॥ ૫૦ ॥

ખરેખર પરમાત્મા તથા સદ્ગુરુ પ્રત્યે જે બ્રહ્માત્માઓનો સંદેહ નહીં રહે અથવા જે પોતાના ધામ પ્રત્યે પણ સંદેહ રહિત થઈ જશે, તેમને મારો પ્રેમ સ્મરણમાં કેમ નહીં આવે ?

સાંચ ઝૂઠ મેં મિલ ગઈયાં, તુરત હોસી તફાવત ।

કરસી પલ મેં બેસક, ઐસા ઈલમ મેરી ન્યામત ॥ ૫૧ ॥

સત્ય આત્માઓ સ્વપ્નવત્ માયાના જીવો સાથે મળીને તેમના જેવા બની ગયા છે. હવે એ બંનેનું અંતર તરત જ સ્પષ્ટ થઈ જશે. તારતમજ્ઞાન મારી એવી નિધિ છે કે તે પળમાત્રમાં બધાંને શંકા રહિત બનાવી દેશે.

અજમાવને અરવાહોં કો, હકેં દિયા વાસ્તે ઈન ।

અવલ ફરામોસી દેએ કે, ઈલમેં ખોલે દીદે બાતન ॥ ૫૨ ॥

બ્રહ્માત્માઓની પરીક્ષા માટે જ પરબ્રહ્મે નશ્વર જગતનો ખેલ બતાવ્યો. પહેલાં ઊંઘનું આવરણ આપી આ ખેલમાં મોકલ્યા, પછી તારતમ જ્ઞાનના દ્વારા તેમની અંતર્દષ્ટિ ખોલી દીધી.

બાતૂન ખુલે ઐસા હુઆ, સેહેરગ સે નજીક હક ।

તુમ બૈઠે બીચ અરસ કે, કદમ તલે બેસક ॥ ૫૩ ॥

અંતરદષ્ટિ ખુલ્લી જવાથી આ જ્ઞાન થયું કે પરમાત્મા તો શ્વાસનળીથી પણ નજીક છે તથા તમે પોતે પરમધામમાં તેમના ચરણોની નજીક જ બેઠા છો.

ચૌદે તબકોં ન પાઈએ, હક બકા ઠૌર તરફ ।
સો કદમ તલે બૈઠાવત, એસા ઈલમ કા સરફ ॥ ૫૪ ॥

ચૌદલોકમાં કોઈને પણ અખંડ ધામની દિશા પણ મળી નથી. આવા પરમધામમાં અમે ધામધણીનાં ચરણોમાં જ બેઠા છીએ. આ અનુભવ કરાવવાની ક્ષમતા ખરેખર તારતમ જ્ઞાનમાં જ છે.

ઈલમ હક કે બેસકી, બેસક આવે સહૂર ।
બેસક પેહેયાન હક કી, વરસ્યા બેસક બકા નૂર ॥ ૫૫ ॥

સાચે જ પરબ્રહ્મ પરમાત્માનું આ જ્ઞાન સંશયોને દૂર કરી વિવેક જાગૃત કરવાવાળું છે. આમાં પણ કંઈ શંકા નથી કે આનાથી પરમાત્માની પિછાણ થાય છે. આ પ્રમાણે તારતમજ્ઞાનના રૂપમાં સાચે જ પરમાત્માનાં જ તેજ (પ્રકાશ)ની વર્ષા થઈ રહી છે.

બેસક અસલ સુખ કી, આવે બેસક રૂહોં ઈલમ ।
જરે જરે કી બેસકી, જો બીચ નજર ખસમ ॥ ૫૬ ॥

બ્રહ્માત્માઓને તારતમજ્ઞાન પ્રાપ્ત થવાથી પરમધામ અખંડ સુખો પ્રત્યે નિઃસંદેહતા પ્રાપ્ત થઈ છે. એટલું જ નહીં પરબ્રહ્મ પરમાત્માની નજરમાં જે કંઈ પણ છે તેનાં કણ-કણ પ્રત્યે પણ તે નિઃસંદેહ થઈ ગયા છે.

બેસક દેખી ફરામોસી, બેસક ગિરો મોમિન ।
બેસક ફુરમાન રમૂજેં, પાઈ બેસક બકા વતન ॥ ૫૭ ॥

આ તારતમજ્ઞાનનાં પ્રતાપથી આ જ્ઞાન થયું કે સાચે જ બ્રહ્માત્માઓએ ઊંઘનો આ ખેલ જોયો છે. આના જ અંતર્ગત તેમને કુરાનના માધ્યમથી પરમધામનાં ગૂઢ રહસ્ય સંકેત રૂપમાં પ્રાપ્ત થયાં છે.

બેસક ઠૌર કાદર, પાઈ બેસક ફુદરત ।
બેસક ખેલ જો માંગયા, બેસક બાતેં ઉમત ॥ ૫૮ ॥

આ જ્ઞાન થકી તેમને સમર્થ પરમાત્માનું ધ્યાન તથા તેમની પ્રકૃતિનું જ્ઞાન પ્રાપ્ત થયું. ત્યારે આ પણ જ્ઞાન થયું કે ધામધણીની સાથે પ્રેમસંવાદ થયો અને તેમણે ધણી પાસેથી માયાનો ખેલ જોવાની માંગણી કરી.

બેસક હકેં દેખાઈયા, બેસક કરી મજકૂર ।
બેસક રદબદલ કરી, હુઆ બેસક ઈલમ જહૂર ॥ ૫૯ ॥

હવે આમાં કોઈ સંદેહ નથી કે ધામધણીએ આ ખેલ બતાવ્યો છે, જેની તેમણે ચર્ચા કરી હતી. અમે પણ એના જ માટે વારંવાર સંવાદ કર્યો હતો. તારતમજ્ઞાને હવે આ બધી વાતોને પ્રકાશિત કરી દીધી છે.

બેસક જગાઈ ફરામોસ મેં, બેસક દે ઈલમ ।
હોસી રૂહેં બકા કી બેસક, લે બેસક ઈલમ ખસમ ॥ ૬૦ ॥

નિશ્ચે જ ધામધણીએ તારતમજ્ઞાન આપી બ્રહ્માત્માઓને અજ્ઞાનની ઊંઘથી જાગૃત કર્યાં. હવે અખંડ ધામના બ્રહ્માત્માઓ આ સંદેહ વગર બ્રહ્મજ્ઞાનને પ્રાપ્ત કરી શંકા રહિત થઈ જશે.

ભુલાઈયાં બેલ મેં બેસક, હુઆ બેસક બેવરા એ ।

ક્યોં ના લેં ઈસક બેસક, કહાએ બેસક સંદેસે ॥ ૬૧ ॥

ધામધણીએ દઢ વિચાર કરી આત્માઓને માયાના બેલમાં ભુલવ્યો જેનાથી તેના પ્રેમનું નિરૂપણ થઈ ગયું. હવે તેમનો સંદેહ પ્રાપ્ત કરવાથી પણ બ્રહ્માત્માઓ પોતાના હૃદયમાં કેમ પ્રેમ ધારણ કરતા નથી ?

રૂહોં કો હકેં બેસક, ભેજ્યા પૈગામ બેસક ।

ઈસક બેસક લે આઈયો, ભેજી બેસક રૂહ બુજરક ॥ ૬૨ ॥

આ નિશ્ચિત છે કે ધામધણીએ પોતાના આત્માઓને એમનો સંદેશ મોકલ્યો. તેમણે બ્રહ્માત્માઓના શિરોમણી શ્યામાજીને મોકલી કહેવડાવ્યું કે તમે મારો પ્રેમ હૃદયમાં ધારણ કરી પરમધામમાં આવી (જાગૃત થઈ) જાઓ.

ઈસક રૂહોં કમ બેસક, હાદી જ્યાદા ઈસક બેસક ।

સબ થેં ઈસક બઢ્યા, બેસક ઈસક જો હક ॥ ૬૩ ॥

હવે આ નિશ્ચિત થઈ ગયું છે કે બ્રહ્માત્માઓનો પ્રેમ ઓછો છે. તેમનાથી વધારે પ્રેમ શ્યામાજીનો છે અને સૌથી વધારે પ્રેમ શ્રી રાજજી(પરબ્રહ્મ)નો છે.

મહામત કહેં બેસક મોમિનોં, બેસક બેવરા કમાલ ।

ફરામોસી મેં હક કા, પાઈએ બેસક ઈસક હાલ ॥ ૬૪ ॥

મહામતિ કહે છે, હે બ્રહ્માત્માઓ ! પ્રેમનું નિરૂપણ સાચે જ બહુ મહત્વપૂર્ણ છે. કારણ કે આ અજ્ઞાનની ઊંઘમાં ધામધણીના પ્રેમની સ્થિતિનો અનુભવ થઈ શકે છે.

પ્રકરણ ૧૩ ચોપાઈ ૭૬૯

સૂરત અરસ અજીમ કી બાતૂની રોસની (પરબ્રહ્મના ધામનું રહસ્ય)

રૂહ અલ્લા સુભાને ભેજ્યા, રૂહેં અરસ અપની જાન ।

પીઉ પ્યારે ભેજી રૂહ અપની, તુમ ક્યોં ના કરો પેહેયાન ॥ ૧ ॥

હે બ્રહ્માત્માઓ ! પોતાની અંગના સમજી પરબ્રહ્મ પરમાત્માએ તમને જાગૃત કરવા માટે પોતાના પ્રિય અંગના શ્યામાજીને (સદ્ગુરુ બનાવીને) મોકલ્યા. તમે હજુ સુધી કેમ પિછાણ કરતાં નથી ?

અરવાહેં જો અરસ કી, સો ઉરઝિયાં માહેં ફરેબ ।

સો સુરઝાઈયાં પટ ખોલ કે, કેહે હકીકત વેદ કતેબ ॥ ૨ ॥

પરમધામના બ્રહ્માત્માઓ આ માયાનગરીમાં આવીને ગૂંચવાઈ ગયા છે. શ્યામાજીએ સદ્ગુરુના રૂપમાં આવીને તારતમજ્ઞાન થકી વેદ કતેબની યથાર્થતા સ્પષ્ટ કરતાં અજ્ઞાનના આવરણને દૂર કરી તેમના ગૂંચવાડાને દૂર કરી દીધો.

મજફૂર બકા બીય મેં, ક્રિયા હક હાદી રૂહન ।

દઈ ફરામોસી હાંસીય કો, બીય અપને અરસ મોમિન ॥ ૩ ॥

પરમધામમાં શ્રી રાજજી, શ્યામાજી તથા બ્રહ્માત્માઓમાં પ્રેમની ચર્ચા થઈ. પોતાના પ્રેમની ઓળખ

કરાવવા માટે પરમધામમાં જ શ્રીરાજજીએ બ્રહ્માત્માઓ ઉપર ઊંઘનું આવરણ નાખ્યું.

એસી તુમેં દેખાઉં દુનિયાં, ઔર પનાહ મેં રાખોં છિપાએ ।

ઓ તુમેં ના ચીન્હહીં, ના તુમેં ઓ ચિન્હાએ ॥ ૪ ॥

તે સમયે શ્રી રાજજીએ કહ્યું, હે બ્રહ્માત્માઓ ! હું તમને મારા સંરક્ષણમાં જ છુપાવી રાખીને એવો ખેલ બતાવીશ, જ્યાં ન ત્યાંના લોકો તમને ઓળખશે અને ન તમે કોઈને ઓળખી શકશો.

મેં છિપોંગા તુમસોં, તુમેં નજર મેં લે ।

પાઓ ના અરસ યા મુઝે, કાહૂં તરફ ન પાઓ એ ॥ ૫ ॥

હું તમને મારી નજરમાં સમાવીને તમારાથી છુપાઈ જઈશ. જેનાથી તમે મને કે પરમધામ કોઈને પણ એકેય દિશામાં પામી નહીં શકો.

હૂંઢોગે તુમ મુઝકો, બોહોતક સહૂર કર ।

મેરા ઠૌર ન પાઓ યા મુઝે, ક્યોંએ ના ખુલે નજર ॥ ૬ ॥

તે સમયે તમે વિવેક સાથે મને શોધવા લાગશો, પરંતુ મને કે મારા ધામ (પરમધામ)ને તમે પ્રાપ્ત કરી શકશો નહીં. કોઈ પણ પ્રકારથી તમારી આત્મદૃષ્ટિ ખૂલશે નહીં.

આંખાં હોસી ખુલિયાં, મેરી બાતાં કરોગે માહોં માહેં ।

હૂંઢોગે માહેં બાહેર, પર પાવે ના કોઈ ક્યાંહેં ॥ ૭ ॥

તે સમયે તમારી બાહ્યદૃષ્ટિ ખુલ્લી હશે અને તમે પરસ્પર મારી વાતો પણ કરશો. મને અંદર-બહાર (પીંડ-બ્રહ્માંડમાં) બધે જ શોધવા લાગશો, પરંતુ તમારામાંથી કોઈ પણ મને પ્રાપ્ત કરી શકશે નહીં.

ક્યા કહૂં ભેજોગે હમકો, કે ઈતથેં કરોગે દૂર ।

કે ઈતહીં બેઠે દેખાઓગે, હમકો અપને હજૂર ॥ ૮ ॥

આ સાંભળીને બ્રહ્માત્માઓએ પૂછ્યું, હે ધણી ! શું તમે અમને બીજે ક્યાંય મોકલશો, અહીંથી દૂર કરશો, કે પોતાના ચરણોની નજીક બેસાડીને આ ખેલ દેખાડશો ?

ઈતહીં બેઠે દેખોગે, ખેલ હાંસી કા ફરામોસ ।

સહૂર કરોગે બોહોતક, પર આએ ન સકો માહેં હોસ ॥ ૯ ॥

ત્યારે ધામધણીએ કહ્યું તમે મારા ચરણોની નજીક જ બેસીને આ વિનોદપૂર્ણ ઊંઘનો ખેલ જોશો. તમે આની અંદર પરસ્પર વિચાર પણ બહુ કરશો, પરંતુ ભાનમાં આવી શકશો નહિ.

જ્યોં જાને બેસુધ હુએ, જૈસે અમલ ચઢ્યા જોર ।

સો તુમ ક્યોંએ ના સુનોગે, હાદી કરે બોહોતક સોર ॥ ૧૦ ॥

તમે એવા બેભાન થઈ જશો કે માનો માયાનો મદ (નશો) પૂરી રીતે ચઢી ગયો હોય. એટલે તમે કંઈ પણ સાંભળી શકશો નહિ. તમને જાગૃત કરવા માટે સદ્ગુરુ વારંવાર બોલાવશે.

ના તુમેં અમલ ના નીંદ કઠૂ, પર એસા ખેલ હાંસી કા એ ।

ખેલેં હંસેં બાતેં કરે, યાદ આવે ના હક ઘર જે ॥ ૧૧ ॥

વાસ્તવમાં તમને ન કોઈ નશો ચઢ્યો હશે અને ન ઊંઘ હશે, પરંતુ મજાક માટે રચાયેલો આ

ખેલ જ એવો હશે કે જેમાં તમે એ રમશો, હસશો, વાતો પણ કરશો, પરંતુ પોતાના ધણી કે ધામની યાદ નહિ આવે.

ઐસા ઈલમ હાદી પેં, દેખાવે હક વતન ।

આપ પાઓ પલમેં જગાવહીં, ઈન ઈલમ આધે સુકન ॥ ૧૨ ॥

સદ્ગુરુની પાસે એવું જ્ઞાન હશે, જેથી પરમધામના દર્શન થઈ શકશે. એટલું જ નહિ, આ જ્ઞાનનો અડધો શબ્દ પણ એટલો સમર્થ હશે કે આ પળના ચોથા ભાગમાં આત્માને જાગૃત કરી દેશે.

જો હુએ હોવેં મુરદે, તિનકો દેત ઉઠાએ ।

ઈન વિધ ઈલમ લુદંની, પર તુમેં ન સકે જગાએ ॥ ૧૩ ॥

મૃત સમાન બનેલા સંસારના જીવોને પણ આ જ્ઞાન જાગૃત કરી શકશે, પરંતુ આશ્ચર્યની વાત છે કે આટલું સમર્થ તારતમજ્ઞાન પણ તમને જાગૃત કરી શકશે નહિ.

ઐસી દેખોગે દુનિયાં, હક ન કાહું ખબર ।

ના સુધ અરસ ન આપકી, કઈ દૂંઢત સહૂર કર ॥ ૧૪ ॥

તમે એવો ખેલ જોશો જ્યાં કોઈ પણ પરમાત્માનું ભાન થશે નહિ. ન તેને પરમધામનું ભાન થશે અને ન પોતાનું. આવા અનેક લોકો પરસ્પર વિચાર-વિમર્શ કરતાં શોધતાં રહી જશે.

ના સુધ મેરી ના વતન કી, આપુસ મેં જાઓગે ભૂલ ।

ના સુધ મેરે કાગદ કી, ના સુધ મેરે રસૂલ ॥ ૧૫ ॥

તમને ન મારી જરૂર હશે અને ન તો પરમાત્માની, તમે તો એકબીજાને જ ભૂલી જશો. તમને મારા સંદેશ તથા સંદેશવાહકનું પણ કોઈ ભાન હશે નહિ.

લિખી ઈસારતેં રમૂજેં, નિસાન હકીકત ।

સુધ કદૂ તુમેં ન પરે, ભૂલોગે મેરી ન્યામત ॥ ૧૬ ॥

હું તમારી જાણકારીને માટે પરમધામના રહસ્ય તથા વાસ્તવિકતા સંકેતના રૂપમાં લખીને મોકલાવીશ. તેમ છતાં તમને આને કોઈ જરૂર હશે નહિ. તમે તો મારી અખંડ સંપદાને જ ભૂલી જશો.

ઐસા કુરમાન ભેજસી, ઔર યાદ દેસી રસૂલ ।

જિન અંગ ઈસક તિનકા, ક્યોં હોસી ઐસા સૂલ ॥ ૧૭ ॥

આ સાંભળીને બ્રહ્માત્માઓએ પૂછ્યું, હે ધણી ! જ્યારે આપ આવો સંદેશો મોકલશો અને રસૂલ પણ આપનું સ્મરણ કરાવશે તેમ છતાં જેમના હૃદયમાં આપનો પ્રેમ સમાયેલો છે, તે આત્માઓની આ દશા કેવી રીતે થશે ?

ભૂલોગે તેહેકીક તુમ, મેરી પાઓ ના તુમ ખબર ।

એ ખેલ દેખે ઐસા હોએસી, ના સુધ આપ ના ઘર ॥ ૧૮ ॥

ત્યારે ધામધણીએ કહ્યું, તમે નિશ્ચય જ ભૂલી જશો, મારી ઓળખ તમને થશે નહિ. ખરેખર આ નશ્વર ખેલ જોવાથી તો એવું થશે કે તમને ન પોતાનું ભાન હશે અને ન પોતાના ઘરનું.

એક દૂજ આપુસમેં, રહે ના રૂહ ચિન્હાર ।
ના ચીન્હો બડી રૂહ કો, ના કઠૂ પરવરદિગાર ॥ ૧૯ ॥

તમને પરસ્પર એકબીજાની ઓળખાણ પણ થશે નહિ. તમે ન પોતાના શિરોમણી શ્યામાજીને ઓળખી શકશો અને ન પોતાના પરમાત્માને ઓળખશો.

રૂહેં કહેં હાંસી હોસી અતિ બડી, તુમ હૂજો સબ હુસિયાર ।
ક્યોંએ ન ભૂલેં આપન, જો ખેલ જોર કરે અપાર ॥ ૨૦ ॥

અપન સામી હાંસી કરેં હકસોં, ચલે ના ખેલ કો બલ ।
અપન આગૂં ચેતન હુઈયાં, રહિએ એક દૂજ હિલમિલ ॥ ૨૧ ॥

આ સાંભળી બ્રહ્માત્માઓ પરસ્પર કહેવા લાગ્યા, હે આત્માઓ ! હવે આપણી બહુ હાંસી થશે, તમે બધાં સચેત થઈ જાઓ. આ ખેલ ગમે એટલો પોતાનો પ્રભાવ બતાવે પરંતુ આપણે કોઈ પણ પ્રકારે ભૂલશું નહિ. આપણે તો ઊલટાની ધામધણીની જ મજાક કરીશું. આ ખેલનો પ્રભાવ આપણી ઉપર પડશે નહિ. આપણે તો પહેલેથી જ સચેત થઈ ગયા છીએ. હવે પરસ્પર હળીમળીને રહીશું.

જબ આગૂં સે ખબર કરી, ક્યા કરે ફરેબ અસત ।
ઈસક હમારા કહાં જાએસી, ક્યા કરસી નહીં મદત ॥ ૨૨ ॥

જ્યારે ધણીએ આપણને પહેલેથી જ સચેત કરી દીધા છે ત્યારે આ ખોટી દુનિયા આપણું શું બગાડી શકશે, તે સમયે આપણો પ્રેમ ક્યાં ચાલ્યો જશે, શું તે પણ આપણી સહાયતા કરશે નહિ ?

ઈસક કા બલ ભાંન કે, ક્યા ફરેબ હોસી જોર ।
નિસબત અપની હકસોં, ક્યોં દેસી મરોર ॥ ૨૩ ॥

આપણા પ્રેમની શક્તિ પ્રભાવહીન બનાવી શું આ ખોટી દુનિયા આપણા ઉપર પ્રભાવિત થઈ જશે, ધામધણી સાથેના બ્રહ્માત્માના સંબંધોને શું આ તોડી-મોડી નાંખશે ?

દૂર તો કહૂં જાએ નહીં, બૈઠેં પકડ હક ચરન ।
તો ફરામોસી બલ ક્યા કરે, આપન આગૂં હુઈયાં ચેતન ॥ ૨૪ ॥

આપણે ક્યાંય દૂર તો જઈ રહ્યાં નથી, પોતાના ધણીના ચરણોને પકડીને જ બેઠા છીએ. જ્યારે આપણે પેહેલાથી જ સચેત થઈ ગયા છીએ. તો પછી આ વિસ્મૃતિ આપણા ઉપર શું પ્રભાવ નાખી શકશે ?

કહેં રૂહેં એક દૂજ કો, નજીક બૈઠો આએ ।
જિન કોઈ જુદી પરે, રહિએ અંગ લપટાએ ॥ ૨૫ ॥

પછી બ્રહ્માત્માઓએ એકબીજાને કહ્યું, તમે નજીક આવીને બેસી જાઓ, પરસ્પર કોઈ પણ જુદાં ન થશો, એકબીજાને અંગ ભીડીને બેસી જાઓ.

હાથોં હાથ ન છોડિએ, લગ રહિએ અંગોં અંગ ।
ઈન વિધ એક દિલ રાખિએ, કોઈ છોડે ના કાહૂં કો સંગ ॥ ૨૬ ॥

એકબીજાનો હાથ છોડશો નહિ, પરસ્પર અડીને બેસી રહો. આ પ્રમાણે હૃદયને પણ એક બનાવી

રાખશો, કોઈ કોઈનો સંગાથ ન છોડે.

હમ હમેસા એક દિલ, જુદિયાં હોવેં ક્યોં કર ।

હક ખેલ દેખાવહીં, કર આગે સે ખબર ॥ ૨૭ ॥

હમેશાં આપણું મન એક રહે છે. પછી આપણે કેવી રીતે જુદા થઈ જશું ? ધામધણી તો પહેલાથી જ સચેત કરી આપણને ખેલ બતાવી રહ્યા છે.

અંગ જુદે ના હોએ સકે, તો ક્યોં હોએ જુદે દિલ ।

એક જરા જુદે ના હોએ સકે, અંગ યોં રહેં હિલમિલ ॥ ૨૮ ॥

જ્યારે આપણાં શરીર જ એકબીજાથી જુદા નહિ થાય તો આપણું મન કેવી રીતે અલગ થઈ જશે ? અમારું તન, મન એવું એકાકાર થઈ ગયું છે કે હવે અમારું કંઈ પણ જુદું થઈ શકશે નહિ.

રૂહેં કહેં એક દૂજી કો, જિન અંગ જુદા કરો કોએ ।

ઈન વિધ રહો લપટાએ કે, સબ એક વજૂદ જ્યોં હોએ ॥ ૨૯ ॥

આ પ્રમાણે બ્રહ્માત્માઓ ફરી એકબીજાને કહેવા લાગ્યા કે કોઈ પણ પોતાના અંગોને એકબીજાથી અલગ કરે નહિ.

રૂહેં રબદ કર બેઠિયાં, જાનેં સામી હાંસી કરેં હકસોં ।

પર હકેં હાંસી એસી કરી, સુધ જરા ન રહી કિનમોં ॥ ૩૦ ॥

આ પ્રમાણે બ્રહ્માત્માઓ પરસ્પર સંવાદ કરી બેસી ગયા અને સમજવા લાગ્યા કે અમે ઊલટાની ધણીની જ મજાક કરીશું, પરંતુ ધામધણીએ એવી મજાક કરી કે તેમાંથી પરસ્પર કોઈને પણ ભાન રહ્યું નહિ.

એક વજૂદ હોએ બેઠિયાં, ખેલેં એસી દઈ ભુલાએ ।

કૌલ ફેલ હાલ સબ જુદે, દિલ એસે દિએ ફિરાએ ॥ ૩૧ ॥

બ્રહ્માત્માઓ એક તન થઈને બેઠા હતા, પરંતુ આ ખોટાં ખેલમાં આવીને તે ભૂલી ગયા. આ ખેલે તેમનું હૃદય એવું ઊલટાવી દીધું કે તેના મન, વચન અને કર્મ બધું જ જુદું થઈ ગયું.

જાત ભાંત જિનસેં જુદી, જુદી જુદી જિમી પૈદાએ ।

સબ બેઠિયાં અંગ લગાએ કે, ખેલે કહૂં દઈયાં ઉલટાએ ॥ ૩૨ ॥

આ દુનિયામાં આવીને તેઓ જુદી-જુદી જાતિયોમાં વહેંચાઈ ગયા. જુદાં-જુદાં રીતિ-રિવાજોને અપનાવા લાગ્યા. તેમનું અવતરણ પણ ભિન્ન-ભિન્ન સ્થળોમાં થયું છે. ભલે પરમધામમાં તે અડીને બેઠા છે, પરંતુ આ ખેલે તેમને પૂર્ણપણે ઊલટાવી દીધા છે.

જુદે જુદે કબીલોં, કર બેઠિયાં અપના ઘર ।

જાનેં ઈત હમ કદીમ કે, જુદે હોવેં ક્યોં કર ॥ ૩૩ ॥

તે ભિન્ન-ભિન્ન પરિવારોમાં (વહેંચાઈ) પોતાનું ઘર બનાવી બેઠા છે. તેમને એવું લાગવા લાગ્યું કે અમે દીર્ઘસમયથી જ આ સંસારમાં છીએ, આ માટે આનાથી જુદું કેવી રીતે થઈ શકાય ?

સો ભી કબીલે સ્વારથી, દુખ આએ ન કોઈ અપના ।

જાત વજૂદ ભી રંગ બદલે, જયોં ફના હોત સુપના ॥ ૩૪ ॥

આ નશ્વર સંસારના પરિવારો પણ એટલા સ્વાર્થી છે કે અહીંયાં સંકટના સમયે કોઈ પણ પોતાના રહેતાં નથી. પોતાનાં સંતાનો પણ સમય આવે પોતાનો રંગ બદલી દે છે. સ્વપ્નની જેમ અહીં બધું પરિવર્તનશીલ (નશ્વર) છે.

રૂહેં સુધ ના એક દૂજી કી, ના મિનોં મિનેં પેહેયાન ।

યાદ બિના જાત મુદત, કાહૂં સુપને ન આવેં સુભાન ॥ ૩૫ ॥

બ્રહ્માત્માઓને પણ એકબીજાનું સ્મરણ નથી અને ન તો પરસ્પર કોઈ ઓળખ છે. ધામધણીના સ્મરણ વગર જ તેમનો સમય વ્યતીત થઈ રહ્યો છે, સ્વપ્નમાં પણ કોઈને ધામધણીની યાદ આવતી નથી.

બેલ તો હે એક છિન કા, રૂહેં જાનેં હુઈ મુદત ।

કઈ કુરસી હુઈ કઈ હોએસી, ગઈયાં ભૂલ મૂલ સોહોબત ॥ ૩૬ ॥

આ સ્વપ્નનો બેલ વાસ્તવમાં ક્ષણમાત્રનો છે, આમાં ભૂલી ગયેલા આત્માઓ આ સમજે છે કે દીર્ઘ સમય વ્યતીત થઈ ગયો છે. આવી અનેક પેઢી (કુરસી) ચાલી ગઈ અને અનેક ચાલી જશે. તે બધાં પોતાના મૂળ સંબંધોને જ ભૂલી ગયા છે.

આઈયાં ઝૂઠે કબીલે મેં, ભૂલ ગઈયાં બકા વતન ।

સુખ અરસ અજમ કે, હાએ હાએ ફરેબ દિયા દુની ઈન ॥ ૩૭ ॥

બ્રહ્માત્માઓ પણ આ ખોટાં પારિવારિક બંધનોમાં ગૂંચવાઈને અખંડ ધામને ભૂલી ગયા. હાય, આ સંસાર કેવો કપટ ભરેલો છે. જેમણે બ્રહ્માત્માઓને પણ દગો દઈ દીધો.

તિન કબીલેમેં રેહેના, પૂજેં પાની આગ પથર ।

બેસહૂર ઈન ભાંત કે, જાન બૂઝ જલેં કાફર ॥ ૩૮ ॥

અહીંયાં બ્રહ્માત્માઓને એવા પરિવારોમાં રહેવું પડ્યું જે આગ, પાણી તથા પથ્થરની પૂજા કરે છે. આ અવિશ્વાસી લોકો એવા અવિવેકી છે કે જાણી જોઈ નરકાગ્નિમાં બળે છે.

બડકે ફના હો ગએ, ઔર હાલ હોત ફના ।

આખર ફના સબ પીછલે, જાએ ગિનતે રાત દિના ॥ ૩૯ ॥

એમના પૂર્વજ પણ આવી રીતે મરી ગયા અને આ લોકો પણ જઈ રહ્યા છે. ભવિષ્યની એમની પેઢી પણ રાત-દિવસ ગણતરીનું આયુષ્ય વ્યતીત કરી અંતમાં ચાલી જશે.

કહેં હમકો ઈન વતનમેં, મૌત આવેગી અબ ।

નફા નુકસાની હો ચુકી, ફેર જનમ લેવેં કબ ॥ ૪૦ ॥

આ જગતના લોકો પણ કહે છે કે અમારું મૃત્યુ નિશ્ચિત આવવાનું છે. અમારા લાભ તથા નુકશાનનો નિર્ણય પણ થઈ ગયો છે. ન જાણે હવે આ રીતે ફરી ક્યારે જન્મ લઈશું.

એસા મૌત અપના જાન કે, લેત હેં નુકસાન ।

જાગ કે નફા ન લેવહીં, સુન એસા હક ફુરમાન ॥ ૪૧ ॥

આપણું મૃત્યુ નિશ્ચિત છે. આ જાણીને પણ તે જીવનને વ્યર્થ (નકામું) ગુમાવી રહ્યા છે. પરમાત્માના

સંદેશરૂપ જ્ઞાન ઉપદેશ સાંભળવાથી પણ જાગૃત થઈને જીવનનો લાભ ઉઠાવી શકતા નથી.

ઉમર ખોવેં નુકસાનમેં, પર કરેં નાહીં સહૂર ।

યાદ ન કરેં તિનકો, જિનકા એતા બડા જહૂર ॥ ૪૨ ॥

પોતાનું જીવન વ્યર્થ જ વ્યતીત કરી રહ્યા છે, લાભ નુકશાન ઉપર વિચાર પણ કરતા નથી. તેઓ તો પરમાત્માને યાદ પણ કરતાં નથી, જેમની લીલાનો આટલો બધો પ્રકાશ ફેલાયેલ છે.

કહેં હિન્દૂ પીછે મૌત કે, હમ જનમ લેસી ફેર ।

જો હમ અબ ભૂલેંગે, તો નફા લેસી ઔર બેર ॥ ૪૩ ॥

અહીંયાં હિન્દુ કહે છે કે અમે મૃત્યુ પછી ફરી જન્મ લઈશું. જો આ જન્મમાં પરમાત્માને ભૂલી જઈએ તો અન્ય જન્મોમાં તેમને યાદ કરીને જીવન સફળ બનાવીશું.

બેલ એસા ફરેબ કા, સબ હવા કો પૂજત ।

સુધ દોઊ કો ના પરી, કાયમ બકા સુખ કિત ॥ ૪૪ ॥

ખરેખર માયાનો આ બેલ જ એવો છે કે અહીંયાં બધાં લોકો શૂન્ય નિરાકારની પૂજા કરે છે. હિન્દુ કે મુસ્લિમ બંનેને ભાન નથી કે અખંડ પરમધામનો આનંદ ક્યાંથી પ્રાપ્ત થાય છે.

એ તેહેકીક કિને ના કિયા, કહાવેં સબ બુજરક ।

જેતી બાત લ્યાવેં ઈલમ કી, તિન સબોં મેં સક ॥ ૪૫ ॥

અહીંયાં અનેક મહાનુભાવ થયા, તેમાંથી કોઈએ પણ આ નિશ્ચય ન કર્યો કે આનંદનો સ્ત્રોત કયો છે. તેમણે જ્ઞાનની જેટલી પણ વાતો કરી એમાં શકાં બની રહી છે.

એ દુનિયાં ઈન વિધ કી, તાએ એતી સુધ સબન ।

હમ સબ બીય ફના મિને, ઠૌર બકા ન પાયા કિન ॥ ૪૬ ॥

સંસારના જીવ આ પ્રકારના છે, આ બધાને એટલું જ જ્ઞાન છે કે અમે બધાં નાશવંત જગતમાં છીએ અને અખંડ પરમધામને કોઈએ પણ પ્રાપ્ત કર્યું નથી.

એતા ન જાને દુનિયાં, કહાં સે આએ કૌન હમ ।

આએ કૌન ફરેબ મેં, એ હુઆ કિન કે હુકમ ॥ ૪૭ ॥

સંસારના આ લોકોને આ પણ જ્ઞાન નથી કે અમે કોણ છીએ અને ક્યાંથી આવ્યા છીએ ? અમે કેવી રીતે કપટપૂર્ણ સંસારમાં આવ્યા છીએ અને આ જગત કોના આદેશથી ઉત્પન્ન થયું છે ?

સબ કોઈ કહે હુકમેં હુઆ, જિન હુકમ કિયા સો કિત ।

સો કિનહૂં ન પાઈયા, તાએ ખલક ગઈ ખોજત ॥ ૪૮ ॥

બધા એમ જ કહે છે કે આ સંસાર પરમાત્માના આદેશથી બન્યો છે, પરંતુ જેણે આદેશ આપ્યો છે તે પરમાત્મા ક્યાં છે ? તેમને કોઈએ પણ પ્રાપ્ત કર્યા નથી. સૃષ્ટિના બધા લોકો તેમને શોધતા જ રહી ગયા.

અવતાર તિથંકર બડે હુએ, બડે કહાવેં પૈગંમર ।

પટ બકા કિન ખોલ્યા નહીં, સબોં કહ્યા ખુલે આખર ॥ ૪૯ ॥

આ જગતમાં અનેક અવતાર, તીર્થંકર તથા પેગમ્બર થઈ ગયા છે, પરંતુ તેમનામાંથી કોઈએ પણ

અખંડના દ્વાર ખોલ્યાં નથી. તે બધાએ એમજ કહ્યું, અંતિમ (આત્મ-જાગૃતિના) સમયમાં તે દ્વાર ખૂલશે.

સબ પૂજેં ખાહિસ અપની, યાહી ફના કી વસ્ત ।

મિટી આગ પાની પથર, કરેં યાહી કી સિફત ॥ ૫૦ ॥

અહીંયાંનાં બધાં મનુષ્યો પોતાની ઈચ્છાઓ પૂરી કરવા માટે આ નાશવંત વસ્તુઓની જ પૂજા કરે છે અને માટી, અગ્નિ, પાણી તથા પથ્થરનો જ મહિમા ગાય છે.

ઝૂઠે ઝૂઠા રાયહીં, દિલ સાંચ ન પાવત ।

એ સાંચ ક્યોં કર પાવહીં, પેહેલેં દિલમેં ન આવત ॥ ૫૧ ॥

મિથ્યા જગતના જીવ નાશવંત વસ્તુઓમાં જ મગ્ન રહે છે. તેમનું હૃદય સત્યને પ્રાપ્ત કરી શકતું નથી. તે લોકો સત્યને ગ્રહણ જ કેવી રીતે કરી શકે, જ્યારે તેમના મનમાં સત્યની કોઈ ઈચ્છા જ હોતી નથી.

નાસૂત ઔર મલકૂત લગ, ઇનકી યાહી બીચ નજર ।

દેખ કિતાબેં યોં કહેં, હમ પાઈ નહીં ખબર ॥ ૫૨ ॥

મૃત્યુલોકથી લઈ વૈકુંઠ સુધી જ તેમની નજર પહોંચી શકે છે. ધર્મગ્રંથોને વાંચવા છતાં પણ તેઓ કહે છે કે અમને આની આગળનું ભાન નથી.

ઇન વિધ બોલેં કિતાબેં, દેખો દિલ કે દીદોં માહેં ।

કાનોં સુન્યા સો કછુએ નહીં, એ દેખ્યા સો ભી નાહેં ॥ ૫૩ ॥

બધા ધર્મગ્રંથો એમ કહે છે કે અંતરદષ્ટિ ખોલીને અખંડ વસ્તુઓને જોવાનો પ્રયત્ન કરો. જે કાંઈ કાનો વડે સાંભળી રહ્યા છો અથવા આંખોથી જોઈ રહ્યા છો તે બધું અનિત્ય છે.

જાન બૂઝ પૂજેં ફના કો, કહેં એહી હમારા ખુદાએ ।

હમ છોડેં ના કદીમ કા, જો બડકોં પૂજ્યા ઈખ્તદાએ ॥ ૫૪ ॥

આ બધું જાણવા છતાં પણ અહીંયાંનાં મનુષ્યો નાશવંત વસ્તુની જ પૂજા કરે છે અને કહે છે કે આ જ અમારો બ્રહ્મ છે. અમારા પૂર્વજોએ જેની આદિકાળથી પૂજા કરી છે તે જૂના દેવને અમે છોડી શકતા નથી.

ઇસક લગાવેં તિનસોં, જો દુખ રૂપી દિન રાત ।

કાયમ સુખ અરસ કા, કહૂં સુપને ન પાઈએ બાત ॥ ૫૫ ॥

આવા લોકો તેવી વસ્તુઓને પ્રેમ કરે છે જે દિવસ-રાત દુઃખસ્વરૂપ છે. અખંડ પરમધામના શાશ્વત સુખોની વાત (કલ્પના) તેમને સ્વપ્નમાં પણ આવતી નથી.

એસી દેખાઈ દુનિયાં, જાનેં સાંચ હે હમેસગી ।

સાંચો વિચાર જબ કર દિયા, તબ ઝૂઠોં ભી ઝૂઠ લગી ॥ ૫૬ ॥

અમારા પ્રિયતમ પરમાત્માએ એવો સ્વપ્નવત્ સંસાર બતાવ્યો કે જેને તે લોકો સત્ય માની રહ્યા હતા. જ્યારે તેમને પણ તારતમ જ્ઞાન દ્વારા સત્યનો પરિચય આપ્યો ત્યારે આ નાશવંત જગતના

જીવોને જગતની નશ્વરતાનું જ્ઞાન થવા લાગ્યું.

હુઈ રાત અંધેરી ફરેબ કી, ફિરત ચિરાગેં દોએ ।

આપ અરસ હક કી, ઈન સે બબર ન હોએ ॥ ૫૭ ॥

આ નાશવંત જગતમાં અજ્ઞાનતાની રાત્રિ છવાઈ ગઈ છે. તેને પ્રકાશિત કરવા માટે સૂર્ય અને ચંદ્ર બે ગ્રહો પરિભ્રમણ કરી રહ્યા છે, પરંતુ આ બંનેના પ્રકાશથી આત્માની, પરમધામની તથા પરબ્રહ્મ પરમાત્માની જાણકારી મળતી નથી.

દુનિયાં ઈન ચિરાગ કો, રોસન કર બૂઝત ।

આપ વતન હક બકા કી, ઈનસે કઘૂ ના સૂઝત ॥ ૫૮ ॥

સંસારના લોકોએ આ જ ગ્રહોને પ્રકાશપુંજ સમજી લીધો છે. પરંતુ એના પ્રકાશથી આત્મા, પરમાત્મા તથા પરમધામનું ભાન જરાય (બિલકુલ) થઈ શકે નહિ.

ઢૂંઢ થકે સબ અરસ કો, ચૌદે તબકોં ન પાયા કિન ।

રાત ફના કો છોડ કે, કિન દેખ્યા ન સૂર રોસન ॥ ૫૯ ॥

નાશવંત જગતના જીવ અખંડ પરમધામની શોધ કરતા કરતા થાકી ગયા, પરંતુ ચૌદલોકમાં ક્યાંય તેમને અખંડ ધામનાં દર્શન થયાં નહિ. આમાંથી કોઈને પણ અજ્ઞાનની રાત્રિ સમાન આ નાશવંત જગતથી પર અખંડધામનો પ્રકાશ (બ્રહ્મજ્ઞાન) પ્રાપ્ત થયો નથી.

ચૌદે તબક જુલમત સે, પેહેલેં કહી જો રાત ।

દિન કાયમ સૂર અરસ કી, ઈત કાહૂં ન પાઈએ બાત ॥ ૬૦ ॥

જેમને રાત્રિની ઉપમા આપી છે, એવા શૂન્યમાં ચૌદલોક સાથેનું બ્રહ્માંડ ટક્યું છે. આથી અખંડ પરમધામના જ્ઞાનરૂપી સૂર્યના પ્રકાશ (દિવસ)ની ચર્ચા સંસારમાં ક્યાંય પણ થતી નથી.

સૂર ઊગ્યા તબ જાનિએ, એ રોસન હુઆ અરસ હક ।

દુનિયાં સબ કે અંગ મેં, કાહૂં જરા ન રહી સક ॥ ૬૧ ॥

ત્યારે સૂર્યનો ઉદય થયો સમજવો જ્યારે પરમધામ તથા પરબ્રહ્મનો પ્રકાશ (જ્ઞાન) પ્રાપ્ત થઈ જાય અને બધાના હૃદયમાં જરાપણ શંકા ન રહે.

અરસ બકા જાહેર હુઆ, તબ હુઈ ફજર ।

અરસ દેખાયા ઈલમેં, ખુલી બાતૂન સબોં નજર ॥ ૬૨ ॥

જ્યારે અખંડ પરમધામની ઓળખ થઈ ગઈ ત્યારથી જ્ઞાનરૂપી સવાર થઈ ગઈ. તારતમજ્ઞાનથી જ્યારે પરમધામનો અનુભવ કરાવ્યો ત્યારે બધાંની અંતર્દષ્ટિ ખુલ્લી ગઈ.

હકીકત કુરાન મેં, એ લિખી નીકે કર ।

સબકો કરસી કાયમ, જાહેર હુઈ કાયમ બબર ॥ ૬૩ ॥

કુરાનમાં એ સત્ય સ્પષ્ટરૂપે લખ્યું છે કે જ્ઞાનરૂપી સૂર્ય ઉદય પામીને બધા જીવોને અખંડ કરશે.

જો હોસી રૂહેં અરસ કી, તિન આવે ઈમાન અવલ ।

આખર તો સબ લ્યાવસી, દોજક કી આગ જલ ॥ ૬૪ ॥

જે પરમાત્માના આત્મા હશે તેને સૌ પ્રથમ વિશ્વાસ થશે. અંતિમ (કયામતના) સમયે તો બધા જીવ

પશ્ચાતાપરૂપી (નરકની) અગ્નિમાં બળીને પરમાત્મા ઉપર વિશ્વાસ લાવશે.

સો તાલા ઈન મુસાફ કા, ક્યોં ખુલે ઈમામ બિન ।

ખોલેં તાલા ફરેબ ક્યોં રહે, જબ ઊગ્યા બકા અરસ દિન ॥ ૬૫ ॥

કુરાનનું આ રહસ્ય બુદ્ધિનિષ્કલંક (ઈમામ મહદી) વિના કોણ સ્પષ્ટ કરી શકે છે ? જ્યારે અખંડ પરમધામના જ્ઞાનરૂપી સૂર્યનો ઉદય થઈ ગયો ત્યારે ધર્મગ્રંથોનું રહસ્ય સ્પષ્ટ થઈ જવાથી શંકા કેવી રીતે બાકી રહી જશે ?

જોલોં તાલા ખુલે નહીં, દ્વાર અથરબન કતેબ ।

પાઈ ના તરફ હક બકા, ના કછૂ ખેલ ફરેબ ॥ ૬૬ ॥

જ્યાં સુધી અથર્વવેદનીની જેમ કતેબ ગ્રંથોમાંથી કુરાનનાં રહસ્યો સ્પષ્ટ થયાં નથી ત્યાં સુધી તેમના અનુયાયીઓમાં કોઈને પણ અવિનાશી પરમાત્માની દિશા પ્રાપ્ત થઈ નથી અને નાશવત જગતની સત્યતાની શંકા પણ તૂટી નથી.

એ હકીકત જિનકી, અપની ખોલે સોએ ।

સો ખોલેં હક જાહેર હુઆ, તબ ક્યોં કર રેહેવે દોએ ॥ ૬૭ ॥

જે બ્રહ્માત્માઓને માટે આ રહસ્ય મોકલ્યું છે તે જ પોતાની વાતોને સ્પષ્ટ કરી શકશે. હવે તારતમ જ્ઞાન દ્વારા આ રહસ્યો સ્પષ્ટ થતાં જ પરમાત્માનો સાચો માર્ગ ખુલ્લો થયો ત્યારે દ્વૈતભાવ કેમ રહી શકે ?

ફરેબ કછુએ ના રહ્યા, રોસન ઉમત કરી જબ ।

હક અરસ જાહેર હુઆ, તબ કાયમ દુની હુઈ સબ ॥ ૬૮ ॥

તારતમજ્ઞાન થકી જ્યારે બ્રહ્માત્માઓનો મહિમા પ્રગટ થયો (સત્યનો પ્રકાશ થયો) ત્યારે જૂઠા અજ્ઞાનનું અંધારું પણ દૂર થઈ ગયું. પરબ્રહ્મ તથા પરમધામનું જ્ઞાન પ્રગટ થતાં જ સંસારના સઘળા જીવો અમરત્વ પામ્યા / અમર થઈ ગયા.

લિખ્યા દિન બકા મુસાફમેં, ખોલે બાતૂન હોસી ફજર ।

લિએ હકીકત હૈયાતી, બકા સુખ પાવેં આખર ॥ ૬૯ ॥

કુરાનમાં અખંડ દિવસના વિશે સ્પષ્ટ વર્ણન છે કે જ્યારે આનાં ગૂઢ રહસ્ય સ્પષ્ટ થઈ જશે ત્યારે જ્ઞાનનું સવાર થશે. તે સમયે જે લોકો જાગીને અખંડધામની વાસ્તવિકતાને ગ્રહણ કરશે તેઓ જ છેલ્લે અખંડ સુખ પ્રાપ્ત કરશે.

કુંજ ભેજ હાથ રૂહઅલ્લા, પર ખોલ ન સકે એ ।

ફુરમાન ખુલે આખર, હાથ સૂરત હકી જે ॥ ૭૦ ॥

પરમાત્માએ શ્યામાસ્વરૂપ સદ્ગુરુ (રૂહઅલ્લાહ)ના હાથે તારતમજ્ઞાનરૂપી ચાવી મોકલી, પરંતુ અત્યાર સુધી કુરાનનાં આ રહસ્યો સ્પષ્ટ થયાં નથી. અંતિમ (આત્મ-જાગૃતિના) સમયે હકી-સૂરત (મારા)થી જ કુરાનનાં આ ગૂઢ રહસ્યો સ્પષ્ટ થશે એવો આદેશ હતો.

સહૂર દિયા સાહેબ ને, ફુરમાન ભેજ્યા હાથ રસૂલ ।

પાવે ન હકીકત મુસાફ કી, એ ખોલિએ કિન સૂલ ॥ ૭૧ ॥

પરમાત્માએ પોતે તારતમજ્ઞાન થકી વિવેક આપ્યો. (ત્યારે જ્ઞાન થયું) કે તેમણે રસૂલના હાથે સંદેશો મોકલ્યો હતો, પરંતુ આજ સુધી કુરાનની વાસ્તવિકતા સ્પષ્ટ થઈ ન હતી. આથી આ ગૂઢ રહસ્યો પણ કેવી રીતે સ્પષ્ટ થાય.

રસૂલ કહે ફુરમાનમેં, મેરી તીનોં એક સૂરત ।

સો પોહોંચી નજીક હક કે, ઔર કોઈ ન પોહોંચ્યા તિત ॥ ૭૨ ॥

રસૂલે કુરાનમાં કહ્યું છે કે મારી ત્રણ સૂરત (બશરી, મલકી અને હકી) એક જ છે તે જ પરમાત્માની નજીક પહોંચ્યા છે. બીજું કોઈ પણ ત્યાં સુધી પહોંચી શક્યું નથી.

બસરી મલકી ઔર હકી, માહેં ફેલ તીનોં કે ।

સો ખોલે ફુરમાન કો, આખર સૂરત હકી જે ॥ ૭૩ ॥

કુરાનમાં બશરી, મલકી અને હકી આ ત્રણેયનાં જુદાં-જુદાં કામ બતાવ્યાં છે. તેમાંથી છેલ્લી (હકી) સૂરત જ કુરાનનાં ગૂઢ રહસ્ય સ્પષ્ટ કરશે.

ઔર ચાહે કોઈ ખોલને, ક્યોં કર ખોલે સોએ ।

સો કૌલ ખોલે હક હુકમેં, ફેલ હાલ જિનોં કે હોએ ॥ ૭૪ ॥

તે રહસ્યોને બીજું કોઈ સ્પષ્ટ કરવા માગે તો પણ કેવી રીતે કરી શકે ? પરમાત્માનો આદેશ પ્રાપ્ત કરી એમણે જ આ વચનોને સ્પષ્ટ કર્યા જેમનું આચરણ પણ પરમાત્માનાં અનુરૂપ રહે છે.

હુઆ દીદાર સબ મ્યારાજમેં, જો હરફ કહે હકેં મુઝ ।

જો છિપે રખે મેં હુકમેં, સો કૌન જાહેર કરે મેરા ગુઝ ॥ ૭૫ ॥

રસૂલ મહમ્મદે કુરાનમાં કહ્યું છે, જ્યારે મને પરમાત્માનાં દર્શન થયાં ત્યારે તેમણે મને થોડા શબ્દો કહ્યા. તેમને મેં તેમના જ આદેશથી સ્પષ્ટ ન કર્યા કારણ કે તેમણે કહ્યું કે મારાં ગૂઢ રહસ્યોને બીજું કોણ સ્પષ્ટ કરી શકશે ?

જો હુકમ હુઆ જાહેર કા, સો જાહેર કિએ મેં તબ ।

બાકી રખે જો હુકમેં, સો હુકમેં જાહેર કરોં અબ ॥ ૭૬ ॥

રસૂલે બીજું પણ કહ્યું, જે વચનોને સ્પષ્ટ કરવાનો આદેશ મને મળ્યો, મેં તેમને ત્યારે જ સ્પષ્ટ કરી દીધાં. પરમાત્માના આદેશથી જેમને બાકી રાખ્યા હતા તેમને પણ હું હવે તે જ આદેશથી સ્પષ્ટ કરી રહ્યો છું.

એ બાતેં સબ મ્યારાજ કી, કરેં જાહેર તીન સૂરત ।

ઔર કોઈ ના કેહે સકે, એ અરસ હક ન્યામત ॥ ૭૭ ॥

પરબ્રહ્મના દર્શનના સમયે પરસ્પર થયેલા સંવાદને તે ત્રણ સ્વરૂપો સિવાય બીજું કોઈ કહી શકતું નથી. કારણ કે આ પરમધામની જ નિધિ છે.

ઔર તીનોં સૂરત, રૂહેં ફિરસ્તે ઉમત ।

જો આખર ઈનોં મેં ગુજરી, મુસાફ મેં સોઈ હકીકત ॥ ૭૮ ॥

આ ત્રણેય સૂરતના સિવાય બ્રહ્માત્મા તથા ઈશ્વરીસૃષ્ટિનો સમુદાય અને એમની સાથે જે ઘટનાઓ ઘટી છે તેનું જ યથાર્થ વિવરણ કુરાનમાં કર્યું છે.

સો ખોલે આપે અપની, હકીકત ફુરમાન ।

ખોલે પરદે નૂર પાર કે, હુઈ અરસ પેહેચાન ॥ ૭૯ ॥

ઉપરના ત્રણેય સ્વરૂપોએ સંસારમાં આવીને પોતાની જવાબદારીને અનુરૂપ કુરાનનાં રહસ્ય સ્પષ્ટ કર્યાં. સાથે જ અક્ષરથી આગળ અક્ષરાતીતના દરવાજા ખોલી દીધા, જેનાથી અખંડ પરમધામની પિછાણ થઈ.

સક જરા કિન ના રહી, જબ ખોલે તાલે એ ।

હુઆ સૂર બકા હક જાહેર, લિખ્યા મુસાફમેં જે ॥ ૮૦ ॥

જ્યારે આ રહસ્ય સ્પષ્ટ થયાં ત્યારે કોઈને પણ જરાય શંકા રહી નહીં. આ પ્રમાણે કુરાનમાં ઉલ્લેખિત અખંડ સૂર્યોદય હવે થઈ ગયો છે.

એ ઈલમ આએ પીછે, નીંદ આવત ક્યો કર ।

જબ સક જરા ના રહી, રૂહોં ક્યોં ન આવે યાદ ઘર ॥ ૮૧ ॥

આ બ્રહ્મજ્ઞાન પ્રાપ્ત થવાથી હવે અજ્ઞાનની ઊંઘ કેમ આવશે ? જ્યારે બધી શંકા દૂર થઈ ત્યારે આત્માઓને પોતાના ઘરનું સ્મરણ કેમ ન થાય ?

યાદ કરો બીચ અરસ કે, જો હકસોં કિયા મજકૂર ।

માંગ્યા ખેલ ફરામોસ કા, બૈઠ કે હક હજૂર ॥ ૮૨ ॥

હે બ્રહ્માત્માઓ ! પરમધામના તે સંવાદોનું સ્મરણ કરો જે તમે પરબ્રહ્મની સાથે કર્યા હતા. તમે શ્રીરાજજીની સામે બેસીને આ ખોટા જગતને જોવાની માગણી કરી હતી.

તુમ બકા સુખ છોડ કે, ખેલ માંગ્યા હાંસી કો ।

સો દેખો હકીકત અપની, હકેં ભેજી ફુરમાનમોં ॥ ૮૩ ॥

તમે જ અખંડ પરમધામનાં અનંત સુખોને છોડીને માયાનગરીમાં મજાક કરાવનાર ખેલની ઈચ્છા કરી. આ બધી વાતોનું વર્ણન કુરાનની અંદર છે, જેથી ધણીએ તમારા માટે મોકલ્યું છે.

ખેલ દેખાયા તુમકો, વાસ્તે તફાવત ।

ઈત યાદ દેત સુખ પાવને, હક બકા નિસબત ॥ ૮૪ ॥

હે બ્રહ્માત્માઓ ! તમને સત્ય-અસત્ય, દુઃખ-સુખ, સંયોગ-વિયોગ, પ્રેમ-વિરહના અંતરનો અનુભવ કરાવવા માટે આ ખોટું જગત બતાવ્યું છે. આ દુઃખમાં પણ તમને અખંડ સુખ અપાવવા માટે ધામધણી પોતાના સંબંધનું સ્મરણ કરાવી રહ્યા છે.

ઈન ઝૂઠી જિમી મેં બૈઠાએકે, દેખાઈ હક બકા નિસબત ।

મેહેર કરી રૂહોં પર, દેને અરસ લજત ॥ ૮૫ ॥

આ નાશવંત જગતમાં બેસી ધણીએ તમને પોતાનો સંબંધ અને અખંડ ઘરની ઓળખ કરાવી.

પોતાના બ્રહ્માત્માઓને પરમધામનો આનંદ આપવા માટે જ તેમણે આ કૃપા કરી છે.

ઈન ખ્વાબ જિમી મેં બેઠકે, અરસ સુખ લીજે ઈત ।

હક યાદ દેત તિન વાસ્તે, સબ બકા ન્યામત ॥ ૮૬ ॥

હે બ્રહ્માત્માઓ ! હવે આ સ્વપ્નવત્ સંસારમાં બેઠાં બેઠાં પણ પરમધામના અખંડ સુખોનો અનુભવ કરો. આના માટે જ ધામધણીએ અખંડ ધામની સંપદાનું સ્મરણ કરાવ્યું છે.

કેસા ઈલમ થા તુમ પેં, પૂજતે થે કિન કોં ।

કેસે ઝૂઠે કબીલેમેં થે, અબ આએ કિનમોં ॥ ૮૭ ॥

હે બ્રહ્માત્માઓ ! યાદ કરો પહેલાં તમારી પાસે કેવું જ્ઞાન હતું, તમે કોની પૂજા (ઉપાસના) કરતા હતા, તમે કેવા જૂઠા પરિવારોમાં જકડાયેલા હતા અને હવે કયા પરિવારમાં આવ્યા છો ?

કૌન કિયા થા વતન, જામેં કબૂં મિટી ના સક ।

કૌન ફના સોહોબતમેં, કહાવતે થે બુજરક ॥ ૮૮ ॥

તમે કઈ ભૂમિને પોતાનું ઘર માન્યું, જ્યાં ક્યારેય કોઈની શંકાઓ ટળી નથી. કઈ નાશવંત વસ્તુના સંપર્કમાં આવીને તમે પોતાને શ્રેષ્ઠ માનતા હતા ?

અબ કેસા પાયા હક ઈલમ, કેસે હુએ બેસક ।

કેસા પાયા બકા વતન, કેસા પાયા ધની હક ॥ ૮૯ ॥

હવે તમને કેવી રીતે બ્રહ્મજ્ઞાન પ્રાપ્ત થયું છે અને તમે કેવી રીતે નિઃશંક થયા છો, તમે કેવી રીતે અખંડ ઘર તથા પરબ્રહ્મને પ્રાપ્ત કર્યા ? આની ઉપર વિચાર તો કરો.

કેસા પાયા રૂહોં કબીલા, કેસી પાઈ હક નિસબત ।

કેસે દુખ સે નિકસ કે, પાઈ સાંચી ન્યામત ॥ ૯૦ ॥

હે બ્રહ્માત્માઓ ! વિચાર કરો હવે તમને કેવો પરિવાર પ્રાપ્ત થયો છે. કેવી રીતે ધણીના સંબંધની તમને ઓળખ થઈ, જગતનાં કેવાં દુઃખોથી નીકળીને તમે આ સત્ય ધનને પ્રાપ્ત કરી લીધું છે ?

કેસે ફના મેં હુતે, આએ કેસે બકા વતન ।

આએ કેસે સુખ મેં, છૂટી કેસી જલન ॥ ૯૧ ॥

પહેલાં તમે કેવા નાશવંત જગતમાં હતા અને હવે કેવા અખંડ ધામમાં આવી ગયા છો, હવે તમને કેવું અખંડ સુખ પ્રાપ્ત થયું અને અંતરની ભ્રમરૂપી અગ્નિથી કેવી રીતે છૂટકારો મળ્યો ? આની ઉપર વિચાર કરો.

કેસે ઝૂઠે ઘર હુતે, પાઈ કેસી અરસ મોહોલાત ।

જાગત હો કે નીંદ મેં, કધૂ બિચારત હો એ બાત ॥ ૯૨ ॥

પહેલાં તમે નાશવંત જગતનાં કેવાં ઘરોમાં પડ્યા હતા. હવે પરમધામનાં મંદિરોનો કેવો આનંદ પ્રાપ્ત કરો છો. કંઈક વિચાર કરી જુઓ કે તમે ઊંઘમાં છો કે જાગૃત અવસ્થામાં ?

કૌન જંગલ ગુમરાહમેં હુતે, કેસા પાયા અરસ બાગ ।

નીંદ ઉડાઓ બિચાર કે, ક્યોં ના દેખો ઉઠ જાગ ॥ ૯૩ ॥

પહેલા તમે કેવા સંસારરૂપી વનમાં અટવાઈ ગયા હતા અને હવે પરમધામનાં કેવાં વન, ઉપવનનો

આનંદ લઈ રહ્યા છો. આ વાતો ઉપર વિચાર કરી તમે પોતાની અજ્ઞાનરૂપી ઊંઘને કેમ ઉડાડતા નથી તથા જાગીને અખંડ સુખો તરફ જોતા કેમ નથી ?

ચરકીન જિમીમેં બેઠ કે, કેસી લેતે થે વાએ ।

અબ વાએ ઝરોખે અરસ કે, કેસી લેત હો અબ આએ ॥ ૯૪ ॥

તમે કેવી નરકવાળી ભૂમિમાં બેસીને દૂષિત વાયુ લઈ રહ્યા હતા ? હવે પરમધામના ઝરખામાંથી પ્રવાહિત સુંદર સુંગધિત વાયુનો કેવો આનંદ લઈ રહ્યા છો ?

કૌન બદબોએ મેં હુતે, અબ આઈ કૌન ખુસબોએ ।

સહૂર અપને દિલ મેં, તૌલ દેખો એ દોએ ॥ ૯૫ ॥

તમે દુનિયાની કેવી દુર્ગંધમાં હતા અને હવે પરમધામની કેવી સુગંધ લઈ રહ્યા છો ? પોતાના અંતઃકરણમાં વિવેકપૂર્વક વિચાર કરી તમે આ બંને ભૂમિકાઓની સરખામણી કરી જુઓ.

એ કેસા થા દુખ વજૂદ, દુખ મેં થે રાત દિન ।

અબ પાયા સુખ અરસ ઠૌર મેં, ઔર કેસે અસલ તુમારે તન ॥ ૯૬ ॥

નાશવંત જગતમાં તમે જન્મ, મૃત્યુ, જરા, વ્યાધિ વગેરે દુઃખોથી ભરેલું મિથ્યા શરીર ધારણ કર્યું હતું અને ત્યાં રાત-દિવસ દુઃખથી ભરેલું જીવન ગુજારતા હતા. હવે તમને અખંડ પરમધામમાં કેવું સુખ પ્રાપ્ત થઈ રહ્યું છે અને તમારું શરીર કેવું ચિન્મય છે ?

કેસે સુખ પાએ કાયમ તન કે, કિનસોં હુઆ મિલાપ ।

અબ દેખો સાહેબ અરસ કા, પૂછો રૂહ અપની આપ ॥ ૯૭ ॥

પોતાના પરાત્મામાં જાગૃત થવાથી તમને કેવા આનંદનો અનુભવ થઈ રહ્યો છે તથા કોની (પરમાત્મા) સાથે તમારું મિલન થયું છે ? પરમધામના ધણી (સ્વામી) પરબ્રહ્મ પરમાત્માને નજરમાં રાખીને તમે પોતાના આત્માને આ બધું પૂછી લો.

કહાં રાત દિન ગુજરાનતે, અબ પાયા અરસ રાત દિન ।

દેખો દિલ બિચાર કે, કદૂ ફરક હૈ ઉન ઈન ॥ ૯૮ ॥

નાશવંત જગતમાં તમારા જીવનના રાત-દિવસ કેવા દુઃખ ભરેલા હતા અને હવે પરમધામમાં કેટલો આનંદ થઈ રહ્યો છે ? વિચાર કરીને તો જુઓ, શું બંનેમાં કંઈ તફાવત દેખાય છે ?

કેસી ઝૂઠી નિસબત મેં, કરતે થે ગુજરાન ।

અબ નિસબત ભઈ અરસ કી, લેત સંગ સુભાન ॥ ૯૯ ॥

કેવો ખોટો સંબંધ બાંધી તમે જીવન વ્યતીત કરી રહ્યા હતા, હવે તો પરમધામના દિવ્ય સંબંધની ઓળખ થવાથી પરબ્રહ્મની સાથે આનંદ વિહાર કરી રહ્યા છો.

પેહેનાવા ફના મિને, ઔર પેહેનાવા અરસ કા ।

કદૂ પાઈ હૈ તફાવત, તુમ દેખો દિલ અપના ॥ ૧૦૦ ॥

નાશવંત જગતની વેશભૂષા અને અખંડ પરમધામની વેશભૂષામાં કોઈ તફાવત લાગે છે ? તમે પોતાના હૃદયથી આના ઉપર વિચાર કરો ?

અબ જિમી ફના કે, ઓર જિમી બકા પટંતર ।

પસૂ પંખી દેખો ફના કે, દેખો અરસ જાનવર ॥ ૧૦૧ ॥

હવે નાશવંત જગતની ભૂમિ અને અખંડ પરમધામની ભૂમિ તથા પશુ-પક્ષીઓમાં તમને કોઈ અંતર દેખાય છે ? આની ઉપર પણ વિચાર કરી જુઓ.

દેખો તાલ નદી ઝૂઠી જિમી, ઓર દેખો અરસ હોજ જોએ ।

કરો યાદ સુખ દયો રૂહ કો, દિલ દેખ તફાવત દોએ ॥ ૧૦૨ ॥

આ નાશવંત દુનિયાની નદી, તળાવ અને ધરતીને જોઈને પરમધામમાં હોજ-કૌસર તળાવ અને યમુનાજીનાં દર્શન કરો. બંનેમાં શું તફાવત છે. આ બંનેના તફાવતને જોઈને તમે પોતાના આત્માને પરમધામનાં સુખોનો અનુભવ કરાવો.

દિલ મજાજી ઓર હકીકી, કહે કુરાન મેં દોએ ।

એ લેસી તફાવત દેખ કે, જો રૂહ અરસ કી હોએ ॥ ૧૦૩ ॥

કુરાનમાં સાંસારિક લોકોને દિલ મજાજી (જૂઠા દિલવાળા) અને બ્રહ્માત્માઓને દિલ હકીકી (સાચા દિલવાળા) કહ્યા છે. પરમધામના બ્રહ્માત્માઓ જ આ બંનેનો તફાવત જોઈ શકે છે.

દિલ મજાજી દુની કા, ઈત ઈબલીસ પાતસાહ ।

સો ઔરોં દુસમન ઔર આપકા, મારત સબ કી રાહ ॥ ૧૦૪ ॥

સંસારના લોકોના હૃદય મજાજી અર્થાત્ જુઠાં કહ્યાં છે. જેની ઉપર દુષ્ટ ઈબલીસનું જ પ્રભુત્વ છે. તે બીજાની સાથે સાથે પોતાનો પણ દુશ્મન છે તથા સહુના સન્માર્ગમાં અવરોધ ઊભો કરી દે છે.

ઔર દિલ હકીકી મોમિન, સો કહ્યા હૈ અરસ હક ।

તરફ નહી દિલ પાક કી, જિત સાહેબ કી બૈઠક ॥ ૧૦૫ ॥

બ્રહ્માત્માઓના હૃદયને સાચું (હકીકી) કહ્યું છે. કારણ કે તેમનું હૃદય જ પરબ્રહ્મનું સિંહાસન છે. જે હૃદય ઉપર પરમાત્મા બિરાજમાન હોય ત્યાં સેતાન ઈબલીસ ક્યારેય આવી શકશે નહિ.

ઈસક મોમિન ઔર દુની કા, કછૂ દેખત હો ફરક ।

અબ ઈસક લ્યો દિલ અપને, તુમ દિલ અરસ બુજરક ॥ ૧૦૬ ॥

બ્રહ્માત્માઓ તથા સાંસારિક જીવોના પ્રેમમાં તમને કોઈ તફાવત દેખાય છે ? હવે તો તમે પોતાના હૃદયમાં પ્રેમ જાગૃત કરો. કારણ કે તમારું હૃદય જ પરમાત્માનું શ્રેષ્ઠ ધામ છે.

મહામત કહેં એ મોમિનો, જો દિએ થે દિલ ભુલાએ ।

ફરામોસ સે બીય હોસ કે, અબ સાહેબ લેત ભુલાએ ॥ ૧૦૭ ॥

મહામતિ કહે છે, હે બ્રહ્માત્માઓ ! જે ધામધણીએ ઊંઘનું આવરણ નાખીને તમારા હૃદયને ભ્રમિત કરી દીધું હતું. હવે તે તમારી બ્રાન્તિ દૂર કરી તમને સાવધાન કરીને પરમધામમાં બોલાવે છે.

આસિક મેરા નામ રૂહઅલ્લા, આસિક મેરા નામ ।

ઈસક મેરા રૂહનસોં, મેરા ઉમતમેં આરામ ॥ ૧ ॥

પરબ્રહ્મ પરમાત્મા પોતાના આનંદ અંગ શ્યામાજીને કહે છે, હે શ્યામા ! મારું નામ જ પ્રેમી (આશિક) છે. બ્રહ્માત્માઓ સાથે મારો અતિશય પ્રેમ છે. આથી તેમની સાથે જ મને આનંદ આવે છે.

ઈલમ લે ચલો અરસકા, ખોલ દયો હકીકત ।

ભૂલ ગઈયાં આપ અરસ કો, યાદ દેઓ નિસબત ॥ ૨ ॥

હવે તમે પરમધામનો પ્રેમ લઈને નાશવંત જગતમાં જાઓ અને ત્યાં આગળ પરમધામની વાસ્તવિકતા સ્પષ્ટ કરી દો. બ્રહ્માત્માઓ જગતના ખેલમાં જઈને પોતાના ધામને ભૂલી ગયા છે, તેમને પરમધામના સંબંધની યાદ અપાવો.

ઈસારતેં રમૂજેં ઈત કી, લિખી માહેં ફુરમાન ।

સો ભેજ્યા હાથ રસૂલ કે, મિલાએ દેઓ નિસાન ॥ ૩ ॥

અહીંયાંના સંકેતો તથા રહસ્યોનો ઉલ્લેખ કુરાનમાં કર્યો છે અને તેને રસૂલના હાથથી મોકલ્યાં છે. તમે તે સંકેતોનો મેળ કરીને બ્રહ્માત્માઓને જાગૃત કરો.

ઔર ભેજત હોં તુમકો, કહિયો મૂલ સંદેસે ।

ઈલમ એસા દિયા તુમકો, જાસોં ઉઠેં મુરદે ॥ ૪ ॥

હું તમને બ્રહ્માત્માઓના નજીક મોકલી રહ્યો છું. તેમને મારો મૂળ સંદેશો આપજો. મેં તમને એવું જ્ઞાન (તારતમજ્ઞાન) આપ્યું છે, જેથી મરેલા સમાન ગાઢ નિદ્રામાં સૂતેલો જીવ પણ જાગૃત થઈ જશે.

રેહે ના સકોં મેં રૂહોં બિના, રૂહેં રેહે ના સકેં મુઝ બિન ।

જબ પેહેયાન હોવે વાકો, તબ સહેં ના બિછોહા બિન ॥ ૫ ॥

હું બ્રહ્માત્માઓ વિના રહી શકતો નથી અને બ્રહ્માત્માઓ પણ મારા વિના રહી શકતા નથી. જ્યારે તેમને તારતમ જ્ઞાનથી મારી ઓળખાણ થઈ જશે ત્યારે તે પળવાર માટે પણ મારો વિયોગ સહન કરી શકશે નહીં.

જબ ઈલમ મેરા પોહોંચિયા, તબ એ હોસી બેસક ।

તબ સાઈત ના રેહે સકેં, એસા ઈનોં કા ઈસક ॥ ૬ ॥

જ્યારે આ મારું જ્ઞાન (તારતમજ્ઞાન) ત્યાં સુધી પહોંચી જશે ત્યારે તેઓ નિઃશંક થઈ જશે. તેમનો પ્રેમ જ એવો છે કે પળવાર પણ મારા વગર રહી શકશે નહીં.

એ બાત મેં પેહેલે કહી, રૂહેં હોસી ફરામોસ ।

મેરે ઈલમ બિના તુમ કબહૂં, આએ ન સકો માહેં હોસ ॥ ૭ ॥

આ વાત મેં ખેલ બતાવ્યા પહેલાં પણ કહી હતી. હે બ્રહ્માત્માઓ ! તમે ખેલમાં જઈને ભ્રમિત થઈ જશો અને મારું જ્ઞાન પ્રાપ્ત કર્યા વિના ક્યારેય જાગૃત થઈ શકશો નહીં.

ફરામોસી હમ કો ક્યા કરે, ફેર કહ્યા રૂહન ।

હમ અરવાહેં અરસ અજમ કી, અસલ બકામેં તન ॥ ૮ ॥

ત્યારે બ્રહ્માત્માઓએ મને જવાબ આપ્યો કે આ ઊંઘ (ભ્રમ)નું આવરણ અમને શું કરી લેશે ? અમે

પરમધામના આત્માઓ છીએ અને અમારું શરીર પણ અખંડ પરમધામમાં છે.

કુરમાન તુમારા આવહી, સો હમ પઢ કર ।
દેખ ઈસારતેં રમૂજેં, હમ ભૂલ જાએ ક્યોં કર ॥ ૯ ॥

હે ધણી ! જ્યારે સ્વપ્નવત્ જગતમાં પણ આપનો સંદેશો અમારી પાસે આવશે ત્યારે અમે તેને વાંચીને તથા તેનાં રહસ્યો અને સંકેતોને સમજીને આપને કેવી રીતે ભૂલી જઈશું ?

ઔર દેવેં સાહેદી રસૂલ, દે યાદ બાતેં અસલ ।
તબ ક્યોં રહેવે ફરામોસી, કહાં જાએ મૂલ અકલ ॥ ૧૦ ॥

જ્યારે રસૂલ પણ અમારી સાક્ષી આપશે અને મૂળ વાતોનું સ્મરણ કરાવશે ત્યારે અમારા હૃદયમાં કેવું તોફાન મચી રહેશે ત્યારે અમારી મૂળ બુદ્ધિ ક્યાં ખોવાઈ જશે ?

સુન સુખ બાતેં અરસ કી, ક્યોં ના હોવેં હુસિયાર ।
જો મોમિન હોવે અરસ કી, માહેં રૂહે બારે હજાર ॥ ૧૧ ॥

પરમધામનાં અખંડ સુખોની વાતો સાંભળીને અમે કેમ સાવધાન ન થઈએ. જે આત્માઓ પરમધામના બાર હજાર આત્માઓમાંથી હશે તેઓ ક્યારેય આવું નહિ કરે.

સો તો તબહીં સુન કે, હોસી ખબરદાર ।
મોમિન ઈત ક્યોં ભૂલહીં, સુન સંદેસે પરવરદિગાર ॥ ૧૨ ॥

તેઓ તો આપનો સંદેશ સાંભળતાની સાથે જ એકદમ સાવધાન થઈ જશે. પોતાના ધણીનો સંદેશો સાંભળવા છતાં પણ બ્રહ્માત્માઓ માયામાં કેવી રીતે રચ્યાપચ્યા રહેશે ?

આગૂં સે ચેતન કરી, એતી કરી મજકૂર ।
રૂહે સુન એ સુકન, ક્યોં યાદ ન આવે જહૂર ॥ ૧૩ ॥

જ્યારે આપે આટલી ચર્ચા કરીને પહેલાંથી જ સાવધાન કરી દીધા છે તો આ વચનો સાંભળીને આત્માઓને આપના પ્રેમનું સ્મરણ કેમ નહિ થાય ?

એ કુરમાન પઢે પીછે, પાઈ જબ હકીકત ।
તબ ફરામોસી ક્યોં કર રહે, ક્યોં ભૂલેં એ નિસબત ॥ ૧૪ ॥

આપના દ્વારા મોકલાવેલ આદેશપત્રને વાંચીને જ્યારે અમને સંપૂર્ણ રહસ્યોની જાણકારી પ્રાપ્ત થશે ત્યારે આ ભ્રમની ઊંઘ કેવી રીતે રહી શકશે ? અમે પોતાના મૂળ સંબંધને કેવી રીતે ભૂલી શકીશું ?

હાએ હાએ એસી હમસે ક્યોં હોએ, કેસે હમ મોમિન ।
સુન સંદેસે ક્યોં ભૂલહીં, હક આપ વતન ॥ ૧૫ ॥

હાય ! આવું અમારાથી કેવી રીતે શક્ય બનશે ? અમે કેવા બ્રહ્માત્માઓ છીએ ? પોતાના ધણીનો સંદેશ સાંભળીને પણ અમે પોતાને ધામધણીને તથા પરમધામને કેવી રીતે ભૂલી શકીશું ?

એતા હમ જાનત હેં, જો સૌ ફરેબ કરો તુમ ।
એસા ઈસક ક્યોં હોવહીં, તુમકો ભૂલેં હમ ॥ ૧૬ ॥

અમે એટલું અવશ્ય જાણીએ છીએ કે આપ ભલે જ અમને ભ્રમિત કરો પરંતુ અમારો પ્રેમ એવો

કેવી રીતે અદૃશ્ય થઈ જશે કે અમે તમને જ ભૂલી જઈએ ?

તુમ કૂદત હો અરસ મેં, અપને ઈસક કે બલ ।

તબ સુધ જરા ના રહે, રહે ના એહ અકલ ॥ ૧૭ ॥

ત્યારે ધામધણીએ કહ્યું, હે બ્રહ્માત્માઓ ! તમે પોતાના પ્રેમના બળથી અહીંયાં પરમધામમાં જ એવી ઉછળ-કૂદ કરી રહ્યા છો, પરંતુ માયામાં પડવાથી તમને એવું પણ ભાન રહેશે નહિ અને તમારી બુદ્ધિ પણ આવી રહેશે નહીં.

સો ખેલ માંગત હો, વાસ્તે ઈસક દેખન ।

એ ખેલ હે ઈન ભાંત કા, ઉત ઈસક ન જરા કિન ॥ ૧૮ ॥

પ્રેમ પરીક્ષાને માટે જ તમે નાશવંત જગતનો ખેલ બતાવવાની માગણી કરી રહ્યા છો. પરંતુ આ ખેલ આ પ્રકારનો છે કે ત્યાં કોઈનામાં પણ ક્યાંય જરા પણ પ્રેમ હશે નહિ.

ના ઈસક ના અકલ, ના સુધ આપ વતન ।

ના સુધ રેહેસી હક કી, એ ભૂલોગે મૂલ તન ॥ ૧૯ ॥

ત્યાં ન પ્રેમ હશે અને ન વિવેક-બુદ્ધિ હશે. તમને પોતાના ઘર તથા પોતાના ધામધણીનું ભાન જ નહીં રહે. તમે તો પોતાના મૂળ શરીર (પર આત્મા)ને પણ ભૂલી જશો.

કઈ ચાલેં બોલી જુદિયાં, માહેં મજહબ ભેષ અપાર ।

પૂજેં આગ પાની પથર, ઈનમેં ખુદા હજાર ॥ ૨૦ ॥

નાશવંત જગતમાં બધાંનો વ્યવહાર તથા ભાષાઓ અનેક પ્રકારની હશે. અનેક સંપ્રદાયોની વેશ-ભૂષાનો પણ પાર નહિ હોય. તે લોકો અગ્નિ, પાણી અને પથ્થરની પૂજા કરશે, તેમના હજારો ઈષ્ટ હશે.

ખાહિસ સે બનાવહીં, અપને હાથ સમાર ।

જુદા જુદા કર પૂજહીં, જિનકો નાહીં પાર ॥ ૨૧ ॥

સંસારના લોકો પોતાની ઈચ્છા અનુસાર પોતાના જ હાથોથી સજાવીને મૂર્તિઓ બનાવશે અને જુદાં-જુદાં ઈષ્ટ માનીને તેમની પૂજા કરશ, જેમનો કોઈ અંત હશે નહીં.

ખેલ દેખાઊં ઈન ભાંત કા, જિત ઝૂઠેમેં આરામ ।

ઝૂઠે ઝૂઠા પૂજહીં, હક કા ન જાનેં નામ ॥ ૨૨ ॥

હું તમને એવો ખેલ બતાવવા જઈ રહ્યો છું. જ્યાં લોકો નાશવંત વસ્તુઓના સંગ્રહમાં જ સુખ-ચેન માને છે. તે પોતે પણ નાશવંત હોવાથી નાશવંત જગતના દેવોની જ પૂજા કરે છે, તે સત્ય પરમાત્માનું નામ પણ જાણતા નથી.

એક પૈદા હુએ એક હોત હૈ, એક હોને કી ઉમેદ ।

એક ગએ જાત જાએંગે, ઈન વિધ કા છલ ભેદ ॥ ૨૩ ॥

આ જગતમાં કોઈએ જન્મ લીધો, કોઈ લઈ રહ્યું છે તો કોઈને લેવાનો છે, આ પ્રમાણે કોઈ આ જગતમાંથી ચાલ્યા ગયા, કોઈ જઈ રહ્યું છે, તો કોઈ જવાના છે. ખરેખર આ કપટરૂપી જગતનું

આજ રહસ્ય છે.

દેખોગે આસમાન જિમી, માહેં મુરદોં કા બાસ ।

દેત દેખાઈ મર જાત હેં, કર ગિનતી અપને સ્વાસ ॥ ૨૪ ॥

તમે આ જગતના ખેલમાં એવું આકાશ અને ભૂમિ જોવાના છો જ્યાં મરેલા જેવાં પ્રાણી રહે છે. કારણ કે ત્યાં જે દેખાય છે તે પોતાના શ્વાસોની ગણતરી પૂરી કરી મૃત્યુ પામે છે.

મૌત સબોં કે સિર પર, માન લિયા સબન ।

ચૌદે તબક કે ખેલમેં, ઠોર બકા ન પાયા કિન ॥ ૨૫ ॥

જગતનાં બધાં પ્રાણીઓએ માની લીધું છે કે અમારા માથા ઉપર મૃત્યુ નાચી રહ્યું છે. ચૌદલોકના આ ખેલમાં કોઈએ પણ અખંડ ધામ પ્રાપ્ત કર્યું નથી.

ખેલત સબ ફનામેં, બોલેં ચાલેં સબ ફના ।

સબ જાનત આપે આપકો, હમ ઉડસી જ્યોં સુપના ॥ ૨૬ ॥

નાશવંત જગતમાં બધાનો ખેલ (કાર્ય) પણ ખોટો છે અને તેમની વાણી તથા વ્યવહાર પણ ખોટાં છે, તે બધાંને પોતાના વિષયનું એટલું જ્ઞાન જરૂર છે કે અમે પણ સ્વપ્નની જેમ ઊડી જઈશું.

તબ રૂહોં મુઝ આગૂં કહ્યા, એસા ઈસક હમારા જોર ।

ફરામોસી ક્યા કરે હમ કો, ઈસક દેવે સબ તોર ॥ ૨૭ ॥

ત્યારે બ્રહ્માત્માઓએ મારી આગળ આ પ્રમાણે કહ્યું અમારો પ્રેમ એટલો બધો બળવાન છે કે એના કારણે આ ભ્રમ રૂપી ઊંઘ અમારું શું બગાડી લેશે ? તે એને જરૂર તોડી નાખશે. ॥ ૨૭ ॥

એ મજકૂર ભઈ રૂહનસોં, મુઝસોં કિયા રબદ ।

ઔર કદુએ ન લ્યાવેં દિલમેં, આપ ઈસક કે મદ ॥ ૨૮ ॥

આ પ્રમાણે બ્રહ્માત્માઓ સાથે ચર્ચા થઈ. તેમણે મારી સાથે સંવાદ કર્યો. તે પોતાના પ્રેમના મદમાં એટલા મગ્ન હતા કે હૃદયમાં બીજી કોઈ વાત પણ લાવી શકતા ન હતા.

બાતેં બોહોત કરી રૂહનસોં, મેરા કહ્યા ન લ્યાઈયાં દિલ ।

સુન્યા ન આગૂં ઈસક કે, બહસ કિયા સબોં મિલ ॥ ૨૯ ॥

આ પ્રમાણે મેં બ્રહ્માત્માઓ સાથે અનેક વાતો કરી, પરંતુ તેમણે મારી વાતને હૃદયમાં ધારણ કરી જ નહીં. પોતાના પ્રેમના મદમાં તેમણે મારી કોઈ વાત સાંભળી નહીં અને બધાંએ મળીને ઊલટાનો વિવાદ શરૂ કર્યો.

મેં કહ્યા ઈસક મેરા બડા, હાદી રૂહોં આપ માફક ।

એહ બાત જબ મેં કરી, તબ તુમેં ઉપજી સક ॥ ૩૦ ॥

તે સમયે મેં એમ કહ્યું કે શ્યામાજી અને આત્માઓ કરતાં મારો પ્રેમ વધારે મહાન છે. જ્યારે મેં આ વાત કરી ત્યારે તમારા મનમાં શંકા ઉત્પન્ન થઈ ગઈ.

કહે હાદી ઈસક મેરા બડા, કહે રૂહેં બડા હમ પ્યાર ।

એ બેવરા બીચ અરસ કે, એ હોએ નહીં નિરવાર ॥ ૩૧ ॥

ત્યારે શ્યામાજીએ કહ્યું કે મારો પ્રેમ મહાન છે. ફરીથી આત્માઓ કહેવા લાગ્યા કે અમારો પ્રેમ

વધારે મહાન છે. આ વાતનું નિરૂપણ અખંડ પરમધામમાં તો ન થઈ શકે.

ક્યોં હોએ તફાવત ઈસક, બૈઠે બીચ બકામેં હમ ।

એક જરા ન હોએ જુદાગી, તો ક્યોં પાઈએ જ્યાદા કમ ॥ ૩૨ ॥

પરમધામમાં બેઠેલા અમારા પ્રેમનો નિર્ણય કેવી રીતે થઈ શકે, કારણ કે ત્યાં એક પળનો પણ વિયોગ થઈ શકતો નથી તો ઓછા કે વધારેનો નિર્ણય કેવી રીતે થઈ શકે ?

પેહેલેં કહ્યા મેં તુમ કો, ભૂલોગે ખેલ દેખ ।

જહાં જૂઠે જૂઠા ખેલહીં, ઉત મુઝે ન પાઓ એક ॥ ૩૩ ॥

પહેલાં પણ મેં તમને કહ્યું હતું કે તમે માયાનો ખેલ જોઈ મને ભૂલી જશો. જ્યાં નાશવંત જગતના જીવ નાશવંત વસ્તુઓને સાચી માનીને રમી રહ્યા છે ત્યાં તમે મને એક પરમાત્માને કેવી રીતે પ્રાપ્ત કરી શકશો ?

એ હકેં અવલ કહ્યા, ભૂલ જાઓગે તુમ ।

ના માનોગે ફુરમાન કો, ના કધૂ રસૂલ હુકમ ॥ ૩૪ ॥

હે બ્રહ્માત્માઓ ! આ પ્રમાણે ધામધણીએ પહેલેથી જ કહેલું હતું કે માયામાં જઈને ભૂલી જશો. તે સમયે તમે રસૂલ મારફત મોકલેલો મારો આદેશ અને સંદેશાને પણ માનશો નહિ.

ના માનોગે સંદેસે, ના મુઝે કરોગે યાદ ।

જૂઠા કબીલા કરોગે, લગસી જૂઠા સ્વાદ ॥ ૩૫ ॥

તમે મારા સંદેશ ઉપર પણ વિશ્વાસ નહિ કરો અને મને પણ યાદ કરશો. નહીં ખોટો પરિવાર રચીને એમાં મગ્ન થઈ જશો અને તે જ તમને સારું લાગશે.

જાન બૂઝ કે પૂજોગે, પાની પથર આગ ।

સબ કેહેસી એ જૂઠ હૈ, તો ભી રહોગે તિન લાગ ॥ ૩૬ ॥

તમે જાણી જોઈને પાણી, પથ્થર તથા અગ્નિની પૂજા કરશો. બધાં લોકો બતાવશે કે આ બધું ખોટું છે, તે છતાં તમે તેમાં જ લાગ્યા રહેશો.

પૂજોગે સબ ફના કો, કોઈ એસા ખેલ બેસુધ ।

ના તો ક્યોં પૂજો મિટી ગોબર, પર ક્યા કરો બિના બુધ ॥ ૩૭ ॥

આ માયાનો ખેલ જ એવો ભ્રમ ભરેલો છે કે જ્યાં તમે બધા નાશવંત વસ્તુઓની પૂજા કરવા લાગશો. નહિતર તમે માટી અને છાણની પૂજા કેવી રીતે કરી શકો ? પરંતુ મૂળધરની બુદ્ધિ વગર તમે વ્યાકુળ (વિવશ) થઈ ગયા છો.

સુકન મેરા માનો નહીં, સબે ભરી ઈસક કે જોસ ।

સબે બોલેં નાયેં ફૂદહીં, હમેં કહા કરે ફરામોસ ॥ ૩૮ ॥

તમે બધાએ પોતાના પ્રેમના નશામાં આવીને મારાં વચનો પર વિશ્વાસ કર્યો નહિ. પ્રેમના જોશમાં ઉછળતા તમે કહેતા હતા કે આ ઊંઘનું આવરણ અમારું શું બગાડી શકશે ?

હાર દિયા તબ મેં ઈનોં કો, રબદ ન કિયા હમ ।

જાએ ફંદિયાં ઝૂઠ મેં, નેક દેખાયા તિલસમ ॥ ૩૯ ॥

હે શ્યામા ! ત્યારે મેં વિવશ થઈને (હારીને) તમારા લોકો સાથે વિવાદ કર્યો નહિ. મેં તો આ નામ માત્રનો ખેલ બતાવ્યો પરંતુ તમે સૌ તેની મિથ્યાજાળમાં ફસાઈ ગયા છો.

ઈસક જ્યાદા આપ અપના, સબોં કિયા રબદ ।

ફરામોસી તિલસમ દેખાઈયા, તિન કિયા સબ રદ ॥ ૪૦ ॥

તે સમયે તમે બધાએ પોતાનો પ્રેમ સૌથી વધારે છે એવું સમજીને મારી સાથે વિવાદ કર્યો. ત્યારે મેં તુચ્છ માયાનો ખેલ બતાવ્યો જેણે તમારા બધા દાવા નિષ્ફળ કરી દીધા.

અબ સો ક્યોંએ આપ કો, કાઢ ન સકેં તિલસમ ।

ફુરમાન લે પોહોંચ્યા રસૂલ, તો ભી ન આવે સરમ ॥ ૪૧ ॥

હવે આ બ્રહ્માત્માઓ આ તુચ્છ માયાના બંધનેથી કોઈ પણ પ્રકારે પોતાને મુક્ત કરાવી શકતા નથી. એવામાં રસૂલ મહમ્મદ સંદેશો લઈને આવ્યા. તેમ છતાં તેમને શરમ ન આવી.

ફુરમાન લિખ્યા ઈન વિધ કા, જો પઢ દેખેં એ ।

એક જરા સક ના રહે, તબહી જાગેં હિરદે ॥ ૪૨ ॥

સંદેશપત્રમાં એવો ઉલ્લેખ છે કે જે તેને ધ્યાનથી વાંચશે તેના હૃદયમાં જરા પણ શંકા બાકી રહેશે નહિ તે જ સમયે તે હૃદયથી જાગૃત થઈ જશે.

એસા રસૂલ ભેજિયા, ઔર ભેજ્યા ફુરમાન ।

ઔર સંદેસે રૂહઅલ્લા, તો ભી હુઈ નહીં પેહેયાન ॥ ૪૩ ॥

પરબ્રહ્મ પરમાત્માએ રસૂલની સાથે આવો સંદેશો મોકલ્યો અને સદ્ગુરુની સાથે પણ તારતમજ્ઞાનરૂપી સંદેશો મોકલ્યો છતાં તમને કોઈ પણ પ્રકારની પિછાણ થઈ નહીં.

બડા ઈસક સબોં અપના, કહ્યા રૂહોં રબદ કર ।

તિલસમ તો દેખાઈયા, પાવને પટંતર ॥ ૪૪ ॥

પરમધામમાં બ્રહ્માત્માઓએ ધણી સાથે સંવાદ કરતાં પોતાના પ્રેમને મોટો બતાવ્યો. ધામધણીએ નાશવંત જગતનો ખેલ એટલે જ દેખાડ્યો કે તેમના પ્રેમનું અને બ્રહ્માત્માઓના પ્રેમનું નિરૂપણ થઈ શકે.

રૂહઅલ્લા ભેદ તિલસમ કા, રૂહોં દેવે બતાએ ।

તબહી રૂહોં કે દિલ સે, ફરામોસી ઉડ જાએ ॥ ૪૫ ॥

ધામધણીએ એવો વિચાર કર્યો કે શ્યામાજી સદ્ગુરુ બનીને બ્રહ્માત્માઓને આ તુચ્છ માયાનું રહસ્ય સમજાવી દેશે ત્યારે જ બ્રહ્માત્માઓના હૃદયમાંથી માયાનું આ આવરણ દૂર થઈ જશે.

રૂહેં સુનો તુમ સંદેસે, મેં લ્યાયા તુમ પર ।

જો રબદ કિયા માહેં બકા, સો લ્યાઓ દિલ ભીતર ॥ ૪૬ ॥

હવે સદ્ગુરુ બ્રહ્માત્માઓને જાગૃત કરવા માટે કહે છે કે હે બ્રહ્માત્માઓ ! સાંભળો, હું તમારા માટે પરબ્રહ્મ પરમાત્માનો સંદેશો લઈને આવ્યો છું. પરમધામમાં તમે જે વિવાદ કર્યો હતો. તેને તમે

હૃદયપૂર્વક યાદ કરો.

મુઝે ભેજ્યા હક ને, યાદ દીજો મેરા સુખ ।
તબ ઈનોં તિલસમ કા, ઉડ જાસી સબ દુખ ॥ ૪૭ ॥

મને પરબ્રહ્મ પરમાત્માએ મોકલ્યો છે અને કહ્યું છે કે મારા આત્માઓને મારા સુખોનું સ્મરણ કરાવજો, ત્યારે તેમનાથી આ તુચ્છ જગતનાં બધાં જ દુઃખો દૂર થઈ જશે.

બીચ બકા કે બૈઠ કે, હકેં કહ્યા યોં કર ।
રૂહઅલ્લા કહિયો રૂહન સે, ભૂલ ગઈયાં હક ઘર ॥ ૪૮ ॥

ધામધણીએ પરમધામમાં બેસીને મને આ પ્રમાણે કહ્યું, હે શ્યામા ! મારા આત્માઓને કહેજો કે તમે પોતાના સ્વામીનું ઘર ભૂલી ગયા છો.

હાથ રસૂલ કે ભેજિયા, તુમ ઊપર ફુરમાન ।
હકીકત મારફત કી, તુમ ક્યોં ન કરો પેહેયાન ॥ ૪૯ ॥

તેમને એમ પણ કહેજો કે રસૂલના હાથે તમને સંદેશો મોકલ્યો હતો તેની વાસ્તવિકતા તથા અનુભૂતિને તમે કેમ ઓળખી શકતા નથી ?

રબદ ક્રિયા થા અવલ, સો ક્યોં ગૈયાં તુમ ભૂલ ।
અજું યાદ દિએ ન આવહી, સુન એતી પુકાર રસૂલ ॥ ૫૦ ॥

તમે પહેલાં જે વિષયમાં વિવાદ કર્યો હતો તેને કેમ ભૂલી ગયા છો ? રસૂલના આટલા પોકારની યાદ અપાવવા છતાં પણ અત્યાર સુધી તમને એનું સ્મરણ થઈ રહ્યું નથી.

ઔર સંદેસે રૂહઅલ્લા, સુને જો અલેખે ।
તો ભી આંખેં ખુલી નહીં, આએ બકા સે હક કે ॥ ૫૧ ॥

તમે સદ્ગુરુ દ્વારા પણ અસંખ્ય સંદેશા સાંભળ્યા તો પણ તમારી અંતર્દષ્ટિ ખુલ્લી નહિ. ધામધણીના આ બધા સંદેશા અખંડ પરમધામથી આવ્યા છે.

એસા ઈલમ હકેં ભેજિયા, આંખેં ખોલ દઈ બાતન ।
એક જરા સક ના રહી, દેખે બકા વતન ॥ ૫૨ ॥

ધામધણીએ તમને એવું જ્ઞાન (તારતમજ્ઞાન) મોકલ્યું કે જેનાથી તમારા હૃદયની આંખો ખુલ્લી ગઈ. હવે તો જરા પણ શંકા રહી નથી. તે જ્ઞાને તમને અખંડ પરમધામની અનુભૂતિ (દર્શન) કરાવી દીધી છે.

બેસક જાન્યા આપે અપના, બેસક જાન્યા હક ।
બેસક જાન્યા હાદીય કો, ઉમત હુઈ બેસક ॥ ૫૩ ॥

હવે આ તારતમજ્ઞાનને પ્રાપ્ત કરીને તમે સાચે જ પોતાની, ધામધણીની તથા સદ્ગુરુની પિછાણ કરી. આ પ્રમાણે બધા બ્રહ્માત્માઓ નિઃશંક થઈ ગયા.

એ યાદ નીકે દીજિયો, તુમ દેખો સહૂર કર ।
મેરે ઈલમ સે રૂહોં કો, દેવે સાહેદી અંતર ॥ ૫૪ ॥

હે શ્યામા ! તમે બધા આત્માઓને પોતાના ધામની યાદ અપાવજો. તેમને કહેજો કે તમે વિવેકપૂર્વક

જુઓ. મારા તારતમજ્ઞાનથી આત્માઓને અંદરથી સાક્ષી મળશે.

બેસક ઈલમ પોહોંચિયા, કે નાહીં પોહોંચ્યા તુમ ।

એ દેખો દિલ બિયાર કે, તો ન્યારા નહીં ખસમ ॥ ૫૫ ॥

હે બ્રહ્માત્માઓ ! વિચાર કરો કે આ શંકાનિવારક તારતમ જ્ઞાન તમારા હૃદય સુધી પહોંચે છે કે નહિ ? જો તેના ઉપર વિચાર કરશો તો તમને અનુભવ થશે કે ધામધણી તમારાથી જરાય દૂર નથી.

ઈલમ પોહોંચ્યા હોએ તુમકો, હમારા બેસક ।

તો સંદેસે તુમારે ઈત કે, ક્યોં ના પોહોંચે બકામેં હક ॥ ૫૬ ॥

મારું શંકાનિવારક તારતમજ્ઞાન જો તમને મળી ગયું હોય તો તમારો અહીંનો સંદેશ પરમધામમાં પૂર્ણબ્રહ્મ સુધી કેમ નહિ પહોંચે ?

કિન ઠૌર છિપાએ તુમ કો, બોલત હો કહાં સે ।

કૌન તરફ હો અરસકે, એ સહૂર કરો દિલમેં ॥ ૫૭ ॥

પરબ્રહ્મ પરમાત્માએ તમને ક્યાં છુપાવ્યા છે અને અત્યારે તમે ક્યાંથી બોલી રહ્યા છો, તમે પરમધામથી કઈ દિશા તરફ છો ? આ બધી વાતો ઉપર પોતાના હૃદયમાં વિચાર કરો.

દેખો દિલ સે દસોં દિસ, કિન તરફ હેં હક ।

એ બિયાર દેખો ઈલમ કો, તો જરા ના રહે સક ॥ ૫૮ ॥

તમે તમારી નજર દશેય દિશાઓમાં દોડાવીને હૃદયપૂર્વક જુઓ કે પરમાત્મા કઈ બાજુ છે ? જો તારતમ જ્ઞાન દ્વારા વિચાર કરી જોશો તો તેના વિશે જરા પણ શંકા રહેશે નહિ.

કૌન તરફ વજૂદ હે, કૌન તરફ હે કૌલ ।

હાલ કૌન તરફ કા, કૌન તરફ હે ફેલ ॥ ૫૯ ॥

તમારું શરીર કયા કામમાં પ્રવૃત્ત છે, તમારી વાણી કઈ બાજુનો સંકેત કરે છે, તમારું મન કઈ બાજુ લાગે છે તથા તમારું આચરણ કેવા પ્રકારનું છે ?

એ સબ એક તરફ હેં, કે જુદે જુદે દૌડત ।

દેખો સહૂર કરકે, હે કૌન તરફ નિસબત ॥ ૬૦ ॥

આ બધા એક જ દિશામાં છે કે અલગ-અલગ દિશામાં છે ? તમે વિચાર કરી જુઓ કે તમારો સંબંધ કઈ બાજુ છે અર્થાત્ કોનાથી જોડાયેલ છે ?

જબ એક ઠૌર પાંચોં ભએ, તબ તુમારા ઈત કા ।

સત સંદેસા હક કો, ક્યોં ન પોહોંચે માહેં બકા ॥ ૬૧ ॥

જ્યારે ઉપરોક્ત પાંચેય (શરીર, મન, વચન, કર્મ અને સંબંધ) એક જ દિશામાં હોય તો અહીંયાંથી પરમાત્માને મોકલેલો તમારો સાચો સંદેશો (પ્રાર્થના) અખંડ પરમધામમાં કેમ નહિ પહોંચે ?

ઈલમ દિયા તુમેં ખુદાઈ, તબ બદલે કૌલ ચાલ ।

ફેલ હોવે વાહેદત કા, તબ વેર ન લગે હાલ ॥ ૬૨ ॥

હવે મેં તમને આ બ્રહ્મજ્ઞાન (તારતમજ્ઞાન) આપ્યું છે, તેનાથી તમારી વાણી (કથની) અને

આચરણમાં પરિવર્તન આવી જશે. જ્યારે તમારું આચરણ અદ્વૈત ભાવવાળું થશે ત્યારે તમારા મનની સ્થિતિ અદ્વૈત ભાવની થવામાં કોઈ વિલંબ થશે નહિ.

ગુજરી અરસ બકા મિને, મજકૂર જો મુતલક ।

સો ઈલમ હકેં એસા દિયા, જિનમેં જરા ન સક ॥ ૬૩ ॥

અખંડ પરમધામમાં શ્રીરાજજી અને બ્રહ્માત્માઓની વચ્ચે ચોક્કસપણે જે પ્રેમ ચર્ચા થઈ તેની સમજ પણ ધામધણીએ આ તારતમ જ્ઞાન દ્વારા આપી દીધી. હવે તેમાં જરાપણ શંકાને સ્થાન નથી.

એહી તુમારી ભૂલ હે, તુમેં બંધન યાહી બાત ।

એહી ફરામોસી તુમ કો, જો ભૂલ ગએ હક જાત ॥ ૬૪ ॥

હે બ્રહ્માત્માઓ ! આ જ તો તમારી ભૂલ છે, તમારા માટે બંધન પણ આ જ છે, આ જ તમારી ભ્રમ રૂપી ઊંઘ છે. કારણ કે તમે તે બિલકુલ ભૂલી ગયા છો, કે તમે પોતે ધામધણીનું અંગ છો.

કૌલ ફેલ જુદે હુએ, હુઆ ફરામોસી હાલ ।

અબ પડે યાહી સકમેં, ઈન જુદાગી કે ખ્યાલ ॥ ૬૫ ॥

જ્યારે તમારી ઉપર ઊંઘનું આવરણ પડ્યું ત્યારથી જ તમારાં વચન, કર્મ અને મનોદશામાં પરિવર્તન આવી ગયું, ધામધણીથી જુદા થઈ જવાનો વિચાર (ખ્યાલ) આવી જવાથી જ તમે શંકામાં પડી ગયા છો.

સો એ ઈલમ જબ હક કા, દેત અરસ કી યાદ ।

તુમેં બેસક ગુજરે હાલ કી, ક્યોં ન આવે કાયમ સ્વાદ ॥ ૬૬ ॥

જ્યારે આ બ્રહ્મજ્ઞાન (તારતમ) પરમધામનું સ્મરણ કરાવે છે ત્યારે પરમધામની વીતેલી ઘડીનો સ્વાદ (અખંડ સુખોનો અનુભવ) કેમ આવતો નથી ?

ફરામોસી કુલફ કી, કુંજી ઈલમ બેસક ।

કરો સહૂર તુમ રહસોં, જો બકસીસ હે હક ॥ ૬૭ ॥

આ તારતમજ્ઞાન ચોક્કસપણે ભ્રમ (ફરામોશી) રૂપી તાળાની ચાવી છે. તમે પોતાના આત્માથી વિચાર કરો કે આ તારતમજ્ઞાન ધામધણીની કૃપાની પ્રસાદી છે.

એ એસા ઈલમ હે લુદંની, જો દેત બકા કી બુઝ ।

બેસકી સબ દેત હે, ઔર દેત હક કે દિલ કા ગુઝ ॥ ૬૮ ॥

આ દિવ્ય જ્ઞાનની એવી વિશેષતા છે કે આ પરમધામની જાણકારી આપે છે, બધી જ શંકાઓનું નિવારણ કરી દે છે અને ધામધણીના હૃદયનું ગૂઢ રહસ્ય પણ સ્પષ્ટ કરી દે છે.

એસી કુંજી હકેં દઈ, જો સહૂરેં કુલફ લગાએ ।

તો ફરામોસી ક્યોં રહે, પર હાથ હુકમ જગાએ ॥ ૬૯ ॥

ધામધણીએ તારતમ જ્ઞાનરૂપી એવી ચાવી આપી છે કે જો એને ભ્રમરૂપી તાળા ઉપર વિવેકપૂર્વક લગાવવામાં આવે તો આ ભ્રમ (ઊંઘ) કેવી રીતે ટકી રહેશે ? પરંતુ બ્રહ્માત્માઓની જાગૃતિ ધામધણીનાં આદેશને આધીન છે.

બેઠે આગૂં હક કે, ક્રિયા થા મજકૂર ।

ઈતહાએ નહીં અરસ જિમી કા, તુમ કહૂં નજીક હો કે દૂર ॥ ૭૦ ॥

તમે પોતાનાં ધણીની સામે બેસીને જ્યાં ચર્ચા કરી હતી તે પરમધામની ભૂમિની કોઈ સીમા (બાજુ-છેડો) જ નથી. હવે કહો કે તમે તેની નજીક છો કે દૂર છો ?

બાહેર તો ના જાએ સકો, છેહ ન આવે જિમી ઈન ।

એક જરા જુદા ન હોએ સકે, તુમેં ઠૌર ન બકા બિન ॥ ૭૧ ॥

તમે પરમધામની બહાર તો જઈ શકશો નહીં, કારણ કે તેનો કોઈ છેડો (સીમા) જ નથી. તમે પળમાત્ર માટે જુદા પણ નથી થઈ શકતા, એટલા માટે તમારું સ્થાન પરમધામ સિવાય ક્યાંય નથી.

હક સંદેસે લેત હો, કૌન તરફ તુમસોં હક ।

આયા ઈલમ ખુદાઈ તુમ પેં, તિનપેં જરા ન સક ॥ ૭૨ ॥

તમે શ્રી રાજજીનો સંદેશો તો પ્રાપ્ત કરી રહ્યા છો, શું તમને જ્ઞાન છે કે ધામધણી તમારી કઈ બાજુ છે ? તમને પરબ્રહ્મ પરમાત્માનું જ્ઞાન પ્રાપ્ત થયું છે, આમાં જરા પણ શંકા નથી.

તુમેં અરસ દેખાયા દિલમેં, જો ખોલો લે કુંજી સહૂર ।

કુલફ ફરામોસી ના રહે, અરસ દિલ હક હજૂર ॥ ૭૩ ॥

આ તારતમ જ્ઞાનરૂપી ચાવીથી હૃદયના પટ ખોલીને વિચારપૂર્વક જોશો તો જણાશે કે સદ્ગુરુએ તમારા હૃદયમાં જ પરમધામ બતાવી દીધું છે ત્યારે આ ભ્રાંતિરૂપ ઊંઘનું તાળું પણ નહીં રહે અને તમે પોતાના હૃદયધામમાં જ પોતાને ધામધણીથી બહુ નજીક પામશો.

બિના વિચારેં રેહેત હૈ, તુમ પેં હક ઈલમ ।

એ સહૂર રૂહેં પોહોંચહી, તબહીં ઉડે તિલસમ ॥ ૭૪ ॥

તમારી પાસે પરબ્રહ્મ પરમાત્માનું આપેલું તારતમ જ્ઞાન છે. છતાં તમે એના ઉપર વિચાર કર્યા વગર વ્યર્થ જ સમય વ્યતીત કરી રહ્યા છો. આ જ્ઞાનની સમજ બ્રહ્માત્માઓ સુધી પહોંચતાં જ માયાનું તુચ્છ આવરણ તે જ સમયે ઊડી જવું જોઈએ.

તીન ઉમત કહી ખેલમેં, એક રૂહેં ઔર ફિરસ્તે ।

તીસરી ખલક આમ જો, એ સબ લરેં સરિયત જે ॥ ૭૫ ॥

આ નાશવંત જગતના ખેલમાં ત્રણ પ્રકારની સૃષ્ટિ કહી છે તેમાં એક બ્રહ્માત્માઓ તથા બીજી ઈશ્વરી સૃષ્ટિ છે. ત્રીજી જે જીવ સૃષ્ટિ કહેવાય છે તેઓ બધા કર્મકાંડને લઈને પરસ્પર લડતાં-ઝઘડતાં રહે છે.

કુંન સે ઔર નૂર સે, એ દોઝી પૈદાસ ।

રૂહેં ઉતરીં અરસ અજીમ સે, કહી અસલ ખાસલખાસ ॥ ૭૬ ॥

પરમાત્મા દ્વારા ‘હો જા’ કહેવાથી જીવ સૃષ્ટિ તથા અક્ષરબ્રહ્મથી ઈશ્વરી સૃષ્ટિની ઉત્પત્તિ થઈ છે. પરંતુ બ્રહ્માત્માઓ સર્વશ્રેષ્ઠ ધામથી અવતરિત થયા છે અને તેમને કુરાનમાં ખાસલખાસ કહ્યા છે.

એ ઇલમ ઇલાહી દેત હોં, તો ભી છૂટત નહીં તિલસમ ।

હકેં પેહેલેં કહ્યા ભૂલોગે, ન માનોગે હુકમ ॥ ૭૭ ॥

આ પ્રમાણે હું તમને આ બ્રહ્મજ્ઞાન આપી રહ્યો છું છતાં આ તુચ્છ માયા તમારાથી છૂટતી નથી. ધામધણીએ તમને પહેલાં જ કહ્યું હતું કે તમે ભૂલી જશો અને મારા આદેશને માનશો નહીં.

સોઈ બાતેં અબ મિલીં, ભૂલ ગૈયાં ઘર તુમ ।

ભૂલી આપ ઔર હક કો, ભૂલિયાં અકલ ઇલમ ॥ ૭૮ ॥

ધામધણી દ્વારા પહેલાં કહેવાયેલી એ બધી વાતો હવે સાચી સાબિત થઈ રહી છે, કારણ કે તમે પોતાના ઘરને જ ભૂલી ગયા છો. એટલું જ નહીં તમે પોતાને તથા ધામધણીને પણ ભૂલી ગયા છો. તમે પોતાની મૂળ બુદ્ધિ તથા જ્ઞાનને પણ ભૂલી ગયા છો.

ફુરમાન રસૂલ લે આઈયા, રૂહઅલ્લા સંદેસે ।

અસલ ઇલમ દે દે થકે, અજૂં ન આવે અકલમેં એ ॥ ૭૯ ॥

તમને જાગૃત કરવા માટે રસૂલ મહમ્મદ કુરાનનો સંદેશ લઈ આવ્યા છે તથા સદ્ગુરુ શ્રી દેવચંદ્રજી તારતમ જ્ઞાન લઈ આવ્યા છે. તે તમને આ બ્રહ્મજ્ઞાન આપી-આપીને થાકી ગયા, પરંતુ હજી સુધી તમારી સમજમાં આવ્યું નથી.

કહી બડી મેહેર રસૂલેં, જો હુઈ માહેં રાત મ્યારાજ ।

ફજર હોસી જાહેર, સો રોજ ક્યામત હૈ આજ ॥ ૮૦ ॥

રસૂલ મહમ્મદે દર્શન (મ્યારાજ)ના સમયે પરમાત્માની સાથે થયેલી ચર્ચાને પરમાત્માની મોટી કૃપા કહી છે. તેમણે જે સવાર (ફજર)ની વાત કહી છે તે આત્મ જાગરણ (ક્યામત)નો દિવસ (અગિયારમી સદી) આજે છે.

તો મજફૂર મ્યારાજ કા, એ જો ક્રિયા જાહેર મેહેરબાન ।

મોમિન દેખો હક સહૂર સે, ખોલી મારફત ફજર સુભાન ॥ ૮૧ ॥

રસૂલ મહમ્મદે દયાળુ બનીને કુરાન અને હદીસોમાં, મ્યારાજ અંગે થયેલી ચર્ચા પ્રગટ કરી દીધી. હે બ્રહ્માત્માઓ ! વિચારપૂર્વક જુઓ. તેમને પરમાત્માના આદેશથી પૂર્ણ પિછાણરૂપ સવાર (મારફતી ફજર)ને પણ સ્પષ્ટ કરી દીધી છે.

મહામત કહે એ મોમિનો, અજૂં ફરામોસી ન જાત ।

બેસક દેખો દિન બકા, માહેં મ્યારાજ કી રાત ॥ ૮૨ ॥

મહામતિ કહે છે, હે બ્રહ્માત્માઓ ! આટલું થવા છતાં પણ તમારી ઊંઘ (બ્રાન્તિ) છૂટતી નથી. હવે ચોક્કસ તે અખંડ દિવસને જુઓ જેની ચર્ચા મ્યારાજની રાત્રિમાં થઈ છે.

પ્રકરણ ૧૫ ચોપાઈ ૮૫૮

મેહેર હુઈ મહંમદ પર, ખોલે નૂર તજલ્લા દ્વાર ।

સબ મ્યારાજમેં લેય કે, દિયા હકેં દીદાર ॥ ૧ ॥

રસૂલ મહમ્મદ ઉપર પરમાત્માની કૃપા થઈ, તેમના માટે પરમધામના દરવાજા ખુલ્લી ગયા.

પરમાત્માએ મ્યારાજની રાત્રિમાં તેમને પોતાની પાસે બોલાવી દર્શન આપ્યાં.

બીચ બકા કે પોહોંચિયા, જિત જલે જબરાઈલ પર ।

તિત નબે હજાર હરફ સુને, ફિરે જો મજકૂર કર ॥ ૨ ॥

તેઓ અખંડ ધામમાં પહોંચ્યા જ્યાં જિબ્રીલ ફિરસ્તાની પાંખો બળવા લાગી હતી. ત્યાં તેમણે નેવું હજાર શબ્દો સાંભળ્યા અને પરમાત્મા સાથે ચર્ચા કરી પાછા આવ્યા.

હુકમ હુઆ ઈમામ કો, ખોલ દે દ્વાર રૂહન ।

આવેં સબ મ્યારાજમેં, દિલ દેખેં અરસ મોમિન ॥ ૩ ॥

સદ્ગુરુ શ્રી દેવચંદ્રજી (ઈમામ)ને પરબ્રહ્મે આદેશ આપ્યો કે તમે બ્રહ્માત્માઓ માટે પરમધામના દરવાજા ખોલી દો. તે બધા ધામહૃદયા બ્રહ્માત્માઓ મારો સાક્ષાત્કાર કરી લે.

ખિલવત સબ મ્યારાજમેં, જો રૂહોં કરી અવલ ।

સો ખોલે હક હાદીય કી, જ્યોં દેખેં હકીકી દિલ ॥ ૪ ॥

પરમધામ મૂલમિલાવામાં બ્રહ્માત્માઓએ પરબ્રહ્મ સાથે જે ચર્ચા કરી તેનો ઉલ્લેખ રસૂલ મહમ્મદે મ્યારાજમાં કર્યો. સદ્ગુરુએ તેમના હૃદયને પણ સ્પષ્ટ કરી દીધું. જેથી સાચા હૃદયવાળા બ્રહ્માત્માઓ તેને સમજી શકે.

આખર ગિરો જો રૂહન, સબ મ્યારાજમેં આરામ ।

યાકો દઈ ઈમામેં હુકમેં, વાહેદત કી અરસ તામ ॥ ૫ ॥

બ્રહ્માત્માઓના સમુદાયને પોતાના ધામધણીના સાક્ષાત્કારમાં જ આનંદ મળે છે. આ બ્રહ્માત્માઓને ધામધણીના આદેશથી સદ્ગુરુએ અદ્વૈત પરમધામનું સુખ પ્રદાન કર્યું.

ખિલવત હક હાદી રૂહન કી, કબૂં ન જાહેર કિન ।

સો રૂહઅલ્લા ને રૂહસોં, તિન કહી આગે મોમિન ॥ ૬ ॥

શ્રી રાજજી, શ્યામાજી અને બ્રહ્માત્માઓના અદ્વૈત સંબંધને કોઈએ પણ ક્યારેય પ્રગટ કર્યો નથી. તે સદ્ગુરુએ પોતાની અંગના ઈન્દ્રવતી સમક્ષ તથા ઈન્દ્રવતીએ બ્રહ્માત્માઓ સમક્ષ સ્પષ્ટ કર્યો.

એક સમે હક હાદી રૂહેં, મિલ કિયા મજકૂર ।

રબદ કિયા ઈસક કા, સબોં આપ અપના જહૂર ॥ ૭ ॥

એક સમયે પરમધામમાં શ્રીરાજજી, શ્યામાજી તથા બ્રહ્માત્માઓએ મળીને ચર્ચા કરી. તે સંવાદમાં બધાએ પોત-પોતાના પ્રેમનું મહત્ત્વ પ્રગટ કર્યું.

રૂહેં કહેં સબ મિલ કે, હક કે આસિક હમ ।

ઈસક પૂરા હૈ હમમેં, એ નીકે જાનો તુમ ॥ ૮ ॥

બધા બ્રહ્માત્માઓએ મળી એક અવાજમાં કહ્યું કે અમે શ્રીરાજજીના પ્રેમી (ચાહક) છીએ. અમારી અંદર પૂર્ણ પ્રેમ છે તે આપ નિશ્ચિત માની લ્યો.

ઔર આસિક બડી રૂહ કે, ઈનમેં નાહીં સક ।

ઈસક હમારે રૂહન કે, જાનત હૈં સબ હક ॥ ૯ ॥

અમે શ્રી શ્યામાજીના પણ પ્રેમી છીએ આમાં કોઈ શંકા નથી. અમારા પ્રેમને ખુદ ધામધણી સારી

રીતે જાણે છે.

બડી રૂહ કહે મુઝ પેં, હક કા પૂરા ઈસક ।
રૂહેં પ્યારી મેરી રૂહ કી, ઈનમેં નાહીં સક ॥ ૧૦ ॥

તે સમયે શ્યામાજીએ કહ્યું કે ધામધણી પ્રત્યે મારો પૂરો પ્રેમ છે. તેમાં કોઈ શંકા નથી કે બ્રહ્માત્માઓ પણ મને (અંતર આત્માથી) વધુ પ્રિય છે.

તબ હકેં કહ્યા સબન કો, મેં તુમારા આસિક ।
ઔર આસિક બડી રૂહ કા, કૌન મેરે માફક ॥ ૧૧ ॥

ત્યારે ધામધણીએ બ્રહ્માત્માઓને કહ્યું, હું તમારા બધાનો પ્રેમી (આશિક) છું અને શ્યામાનો પણ પ્રેમી છું. તમારામાંથી કોણ મારા જેવું પ્રેમી હોય ?

બબર મેરે ઈસક કી, તુમ જાની નાહીં કિન ।
ઈસક બડે સબોં અપને, તો કહે રૂહન ॥ ૧૨ ॥

હે આત્માઓ ! તમારામાંથી કોઈએ પણ ક્યારેય મારા પ્રેમની જાણકારી મેળવી નથી, આથી તમે બધાં પોતાના પ્રેમને મહાન કહો છો.

ઔર પાતસાહી મેરે અરસ કી, તુમકો નહીં બબર ।
ઈસક સબોં કો અપને, તો બડે આએ નજર ॥ ૧૩ ॥

મારા પરમધામનાં પ્રભુત્વનું પણ તમને કોઈ જ્ઞાન નથી. આથી તમને બધાંને પોત-પોતાનો પ્રેમ મોટો દેખાય છે.

બુજરક ઈસક અપના, તોલોં દેખ્યા તુમ ।
કાદર કી કુદરત કી, તુમકો નાહીં ગમ ॥ ૧૪ ॥

તમે બધાં ત્યાં સુધી પોતાના પ્રેમને મોટો સમજશો જ્યાં સુધી તમને પોતાના સ્વામીની શક્તિનો અનુભવ થશે નહિ.

સાહેબી અરસ અજીમ કી, તુમેં નજર આવે તબ ।
નૂર તજલ્લા નૂર થેં, જુદે હોએ દેખો જબ ॥ ૧૫ ॥

પરમધામનું ઐશ્વર્ય ત્યારે જ તમારી નજરમાં આવશે જ્યારે તમે આ તેજોમય પરમધામથી પોતાને અલગ થઈને જોશો.

બબર તુમારે ઈસક કી, તો હોવે જાહેર ।
સબ મિલ જાઓ ઈત થેં, બકા સે બાહેર ॥ ૧૬ ॥

ત્યારે જ તમારા પ્રેમની ઓળખ બધાને થશે જ્યારે તમને બધાં મળીને આ અખંડ ધામથી બહાર બીજે ક્યાંક ચાલ્યા જશો.

એક પાતસાહી અરસ કી, ઔર વાહેદત કા ઈસક ।
સો દેખલાવને રૂહન કો, પેહેલેં દિલમેં લિયા હક ॥ ૧૭ ॥

પરમધામનું પ્રભુત્વ તથા અદ્વૈત ભૂમિકાનો પ્રેમ એ બંને વાતો બ્રહ્માત્માઓને બતાવવા માટે સૌથી પહેલાં શ્રીરાજજીએ મનમાં નિશ્ચય કર્યો.

કહૂં વિધ વાહેદત કી, બાત કરની હકે જે ।

સો અપને દિલ પેહેલે લેય કે, પીછે આવે દિલ વાહેદત કે ॥ ૧૮ ॥

પરમધામની આ રીત છે કે પરબ્રહ્મ પરમાત્માને જે કરવું હોય તેને તે સૌથી પહેલાં પોતાના મનમાં ધારણ કરે છે. ત્યાર પછી એ જ વાત તેમના અદ્વૈત સ્વરૂપ બ્રહ્માત્માઓના મનમાં પ્રગટ થાય છે.

પોહોર દિન સે ચાર ઘડી લગ, બરસ્યા હક કા નૂર ।

ઈસક તરંગ સબોં અપને, રોસન કિએ જહૂર ॥ ૧૯ ॥

તે સમયે પહેલા પહોરની ચાર ઘડી દિવસ બાકી હતો ત્યાં સુધી પરબ્રહ્મ પરમાત્માના તેજોમય પ્રેમનો વરસાદ વરસતો રહ્યો, ત્યારે પણ બધાએ પોતાના મનના તરંગોને પ્રગટ કરી પોતાના પ્રેમને પ્રકાશિત કર્યો.

અપને અપને ઈસક કા, સબોં દેખાયા ભાર ।

તોલોં કિયા રબદ, દિન પીછલા ઘડી ચાર ॥ ૨૦ ॥

ત્યારે બધાંએ પોત-પોતાના પ્રેમને મહત્ત્વ આપ્યું. પહેલા પહોરથી શરૂ કરી ચાર ઘડી દિવસ બાકી રહ્યો ત્યાં સુધી વિવાદ ચાલ્યા કર્યો.

એહ બાતેં અસલ કી, કરતે ઈસકસોં પ્યાર ।

હંસતે બેલતે બોલતે, એહી ચલત બારંબાર ॥ ૨૧ ॥

આ બધી વાતો પરમધામની છે. જ્યાં બધા પરસ્પર પ્રેમ અને સ્નેહ રાખે છે. હસતાં-રમતાં અથવા વાતચીત કરતાં પણ દર વખતે વારંવાર પ્રેમની ચર્ચા થાય છે.

અપના અપના ઈસક, બડા જાનત સબકોએ ।

બીચ બકા કે બેવરા, ઈસક કા ન હોએ ॥ ૨૨ ॥

બધા આત્માઓ પોત-પોતાના પ્રેમને મોટો સમજે છે, પરંતુ આ પ્રેમનું નિરૂપણ અખંડ પરમધામમાં સંભવ નથી.

ઈસક કા હક હાદી રૂહે, રબદ કિયા માહોં માહે ।

સો હક કે બીચ અરસ મેં, ઘટ બઢ હોવે નાહે ॥ ૨૩ ॥

શ્રીરાજજી, શ્યામાજી તથા બ્રહ્માત્માઓમાં પરસ્પર પ્રેમની ચર્ચા થતી રહી. પરબ્રહ્મ પરમાત્માના અખંડ પરમધામમાં કંઈ પણ ઓછું વધતું ન હોય શકે.

જિત જુદાગી જરા નહીં, તિત બેવરા ક્યોં હોએ ।

તાથેં રૂહે રબદ હક કા, ક્યોંએ ના નિબરે સોએ ॥ ૨૪ ॥

જ્યાં વિયોગ સંભવ જ નથી ત્યાં (ઓછા વધતાનો) નિર્ણય કેવી રીતે થઈ શકે ? આથી પરબ્રહ્મ તથા બ્રહ્માત્માઓના વિવાદનો નિર્ણય કોઈ રીતે થઈ રહ્યો ન હતો.

એક પાત ન ગિરે અરસ બન કા, ના ખિરે પંખી કા પર ।

અપાર જિમી કી રૂહ કોઈ, કહૂં જાએ ન સકે ક્યોંએ કર ॥ ૨૫ ॥

પરમધામની એ વિશેષતા છે કે ત્યાં વૃક્ષોનું એક પાંદડું પણ પડતું નથી અને પક્ષીઓની પાંખો પણ

ખરતી નથી. આવી અપાર ભૂમિના બ્રહ્માત્માઓ કોઈ પણ પ્રકારે ક્યાંય જઈ શકતા નથી.

આગૂં વાહેદત જિમી કે, કહૂં નામ ન જરા એક ।

આગૂં જરે વાહેદત કે, ઉડેં બ્રહ્માંડ અનેક ॥ ૨૬ ॥

પરમધામની અદ્વૈત ભૂમિની સામે બીજા કોઈ સ્થળનું નામ માત્ર પણ નથી આવતું. અદ્વૈત ભૂમિના કણ માત્ર સામે પણ આવા અનેક બ્રહ્માંડ ઊડી જાય છે.

રૂહેં ઉન વાહેદત કી, તાએ ફરેબ ન રહે નજર ।

સો ક્યોં પડે ફરેબ મેં, દેખો સહૂર કર ॥ ૨૭ ॥

આ અદ્વૈત ભૂમિના બ્રહ્માત્માઓની સામે આ માયા કેવી રીતે ટકી શકે ? અને તે બ્રહ્માત્માઓ ખોટી માયામાં કેવી રીતે જકડાઈ શકે ? એના ઉપર વિચાર કરો.

મૌત ઉત પૈઠે નહીં, કાયમ અરસ સુભાન ।

ઠૌર નહીં ઈબલીસ કો, જરા ન કબૂં નુકસાન ॥ ૨૮ ॥

અખંડ પરમધામમાં મૃત્યુનો તો કોઈ પ્રવેશ જ નથી. ત્યાં દુષ્ટ સેતાન (ઈબલીસ)નું પણ કોઈ સ્થાન નથી. આથી ત્યાં કોઈપણ વસ્તુનો નાશ થતો નથી.

અરસ બકા વાહેદત મેં, સુધ ઈસક ન હોવે ઈત ।

જુદે જુદે હો રહિએ, ઈસક સુધ પાઈએ તિત ॥ ૨૯ ॥

અખંડ અદ્વૈત પરમધામમાં પ્રેમનું (ઓછું-વધતું) ભાન પણ ન થઈ શકે. જ્યાં જુદા-જુદા થઈને રહેવાનું હોય છે, તેવા સંસારમાં જ પ્રેમનું નિરૂપણ થઈ શકે છે.

વાહેદત મેં સુધ ઈસક કી, પાઈએ નહીં ક્યોંએ કર ।

ઘટ બઢ ઈત હૈ નહીં, અરસ મેં એકે નજર ॥ ૩૦ ॥

અદ્વૈત ભૂમિમાં કોઈ પણ પ્રકારે પ્રેમનો નિર્ણય થઈ શકતો નથી. ત્યાં વસ્તુઓનો ઘટાડો અથવા વધારો થતો નથી. પરમધામમાં તો બધે એક જ દૃષ્ટિ છે.

બિના જુદાગી ઈસક કી, ક્યોં કર પાઈએ ખબર ।

સો તો બકા મેં હૈ નહીં, સબ કોઈ બરાબર ॥ ૩૧ ॥

વિયોગ થયા વગર પ્રેમના સંબંધમાં વધુ કે ઓછી ઓળખ કેવી રીતે થઈ શકે છે ? પરમધામમાં તો આ શક્ય નથી કારણ કે ત્યાં બધા એક સમાન છે.

કોઈ બાત ખુદા સે ન હોવહીં, એસે ન કહિયો કોએ ।

પર એક બાત એસી બકા મિને, જો હક સે ભી ન હોએ ॥ ૩૨ ॥

કોઈ પણ કાર્ય એવું નથી જે પરમાત્મા દ્વારા થઈ શકતું ન હોય, પરંતુ પરમધામમાં એક કાર્ય એવું પણ છે જે પોતે પરમાત્માથી પણ થઈ શકતું નથી.

કૌલ ફૈલ હાલ બદલે, પર ના છૂટે રૂહ ઈસક ।

રૂહ ઈસક દોઊ બકા, ઈનમેં નાહીં સક ॥ ૩૩ ॥

બ્રહ્માત્માઓનાં વચન (કથની), કર્મ-આચરણ (રહની) તથા મનોભાવમાં ભલે શ્રીરાજજીની

આજ્ઞાથી પરિવર્તન આવી જાય, પરંતુ પોતાના પ્રિયતમ ધણીના પ્રત્યે બ્રહ્માત્માઓના પ્રેમમાં ક્યારેય પણ પરિવર્તન (ઘટાડો) થઈ શકતું નથી. કારણ કે બ્રહ્માત્માઓ તથા તેમનો પ્રેમ બંનેય અખંડ છે, તેમાં કોઈ શંકા નથી.

દિલ ફિરે રંગ ફિરત હૈ, જુસાં જોસ બદલત ।

પર અસલ ઈસક ના બદલે, જો નેહેયલ રૂહ ન્યામત ॥ ૩૪ ॥

હૃદયમાં પરિવર્તન આવવાથી રંગ-ઢંગમાં પણ પરિવર્તન આવી જાય છે. જેથી ઉત્સાહ અને ઉમંગમાં પણ પરિવર્તિત આવે છે. પરંતુ મૂળ (વાસ્તવિક) પ્રેમમાં કોઈ પરિવર્તન આવતું નથી. કારણ કે તે તો આત્માનું અખંડ ધન છે.

રૂહોં સબોં ઈસક કા, ક્રિયા બડા મજકૂર ।

ઈસ વાસ્તે બેવરા ઈસક કા, મુઝે દેખલાવના જરૂર ॥ ૩૫ ॥

આ પ્રમાણે બધા બ્રહ્માત્માઓએ મળીને પોતાના પ્રેમની વિશેષ ચર્ચા કરી. ત્યારે શ્રીરાજજીએ વિચાર કર્યો કે પ્રેમનું નિરૂપણ કરી તેમને બતાવવું મારે માટે આવશ્યક થઈ ગયું છે.

ઈસક બેવરા દેખને, એક તુમેં દેખાઊં ખ્યાલ ।

ઈસક તાલુક રૂહ કે, છૂટે ના બદલે હાલ ॥ ૩૬ ॥

ત્યારે તેમણે બ્રહ્માત્માઓને કહ્યું, પ્રેમના નિરૂપણ હેતુથી તમને એક ખોટો ખેલ બતાવીશ. પ્રેમનો સંબંધ આત્મા સાથે થવાથી તે પણ છૂટી શકતો નથી અને તેનો ભાવ પણ બદલાતો નથી.

રૂહેં અરસ અજમ કી, તાએ લગે ના કોઈ નુકસાન ।

ઐસા ખેલ દેખાઊં તુમેં, જો કછૂ ના રહે પેહેયાન ॥ ૩૭ ॥

પરમધામના બ્રહ્માત્માઓનું હજી સુધી કોઈ નુકશાન થઈ શકતું નથી. છતાં હું તમને એવો ખેલ બતાવીશ, જ્યાં કોઈ પણ પ્રકારની પિછાણ રહેશે નહિ.

ઐસા ઈસક તુમ પેં, રૂહ સે ક્યોંએ ના છૂટત ।

પર એ ખેલ ઈન ભાંત કા, જગાએ ભી ન જાગત ॥ ૩૮ ॥

તમારી પાસે એવો પ્રેમ છે, જે તમારા આત્માથી કોઈ પણ રીતે જુદો થઈ શકતો નથી. પરંતુ આ ખેલ આ પ્રકારનો હશે, જ્યાં તમને જાગૃત કરવાથી પણ તમે જાગૃત થશો નહિ.

મેં છિપોંગા તુમસોં, તુમ પાએ ન સકો મુઝ ।

ન પાઓ તરફ મેરીય કો, ઐસા ખેલ દેખાઊં ગુઝ ॥ ૩૯ ॥

હું તમારાથી એવો છુપાઈ જઈશ કે તમે મને શોધી શકશો નહિ. તમે મારી દિશાને પણ પ્રાપ્ત કરી શકશો નહિ, એવો ખેલ હું તમને બતાવીશ.

ઔર કહૂં જાએ છિપોગે, કે હમકો કરોગે દૂર ।

કે ઈતહીં બૈઠે દેખાઓગે, ધની અપની હજૂર ॥ ૪૦ ॥

આ સાંભળી બ્રહ્માત્માઓએ કહ્યું, હે ધણી ! શું આપ બીજે અન્ય જગ્યાએ જઈને છુપાઈ જશો અથવા

અમને પોતાનાથી દૂર કરશો, અથવા તમે અમને પોતાની નજીક જ બેસાડીને આ ખેલ બતાવશો ?

દૂર કહું ન જાઉંગા, તુમ બૈઠો પકડ ચરન ।
ખેલ દેખોગે ઈતહીં, તુમ મિલ સબ મોમિન ॥ ૪૧ ॥

ત્યારે ધામધણીએ કહ્યું, હું તમારાથી દૂર જઈ રહ્યો નથી, તમે મારા ચરણો પકડીને બેસી જજો. તમે બધા બ્રહ્માત્માઓ મળીને અહીં એક સાથે ખેલ જોશો.

હમ સબ મિલ મોમિન બૈઠેંગે, પકડ તુમારે ચરન ।
તબ કહા કરસી ફરામોસી, જબ બૈઠે હોએ એક તન ॥ ૪૨ ॥

ફરી બ્રહ્માત્માઓ કહેવા લાગ્યા, હે ધણી ! હવે અમે બધાં તમારાં ચરણોને પકડીને બેસી જઈશું. જ્યારે અમે એકાકાર થઈને બેસી જઈશું, ત્યારે આ સ્વપ્નવત્ માયા અમારું શું બગાડી શકશે ?

ગલે બાથ સબ લેય કે, મિલ બૈઠેંગે એક હોએ ।
તો ફરામોસી કહા કરે, હોએ ન જરા જુદિયાં કોએ ॥ ૪૩ ॥

અમે તો પરસ્પર એકબીજાના ગળામાં હાથ નાખીને એકરૂપ બનીને બેસીશું. ત્યારે આ ભ્રમ રૂપી નિદ્રા અમારું શું કરી લેશે, કેમકે અમારામાંથી કોઈ પણ એકબીજાથી અલગ નહીં થઈએ.

જેતે કોઈ મોમિન, સો બૈઠે તલેં કદમ ।
તો તુમારે રસૂલ કા, ફેરેં નહીં હુકમ ॥ ૪૪ ॥

અમે જેટલા પણ બ્રહ્માત્માઓ હોઈશું તે બધા તમારાં ચરણોમાં જ બેસી રહીશું, ત્યારે આપના સંદેશવાહકનો આદેશ અમે કોઈ પણ પ્રકારે ટાળીશું નહીં.

જો મુનકર હુકમ સોં, મોમિન કહિએ ક્યોં તાએ ।
દયો ફરામોસી હમ કો, દેખો સૌ બેર અજમાએ ॥ ૪૫ ॥

જો તમારા આદેશની અવગણના કરીશું તો અમે બ્રહ્માત્મા કહેવડાવવાને યોગ્ય જ રહીશું નહિ. આપ અમારી ઉપર ઊંઘનું આવરણ નાખી ભલે અમારી સો વાર પરીક્ષા કેમ ન કરી લો.

સો કેસા મોમિન, અરસ કી અરવાએ ।
હમ કદમોં બીય અરસ કે, ક્યોં જાસી ભુલાએ ॥ ૪૬ ॥

એટલામાં જ ભૂલી જાય તો તે પરમધામના બ્રહ્માત્મા જ કેવી રીતે કહેવાશે ? અમે તો પરમધામમાં જ તમારાં ચરણોમાં બેઠાં છીએ, એટલે તમને કેવી રીતે ભૂલી જઈશું ?

જેતી રૂહેં અરસ કી, તાએ ફરામોસી ન જાએ જીત ।
કદૂ પડે બીય અપને, એ નહીં ઈસક કી રીત ॥ ૪૭ ॥

પરમધામના બ્રહ્માત્માઓને આ ઊંઘનું આવરણ પ્રભાવિત કરી(જીતી) શકશે નહિ. હે ધણી ! તમારા અને અમારા વચ્ચે જો કોઈ આવરણ આવી જાય તો તે પ્રેમની રીત નથી.

કદુએ ન ચલે ફરામોસ કા, હમ આગૂં હુએ ચેતન ।
ઈસક હમારે રૂહ કે, અસલ હૈ એક તન ॥ ૪૮ ॥

અમે પહેલાંથી જ જાગૃત થઈ ગયા છીએ. આથી અમારા ઉપર આ માયાનો કોઈ પણ પ્રભાવ

પડશે નહીં. અમારા આત્માઓનો પ્રેમ સાચો છે અને અમે બધા એક જ સ્વરૂપ (તન) છીએ.

બકા આડે પટ કરોં, તુમ દેખ ન સકો કોએ ।

ઝૂઠે મિલાવે કબીલે, તુમ દેખોગે સબ સોએ ॥ ૪૯ ॥

બ્રહ્માત્માઓની આ વાત સાંભળીને શ્રીરાજજીએ કહ્યું, હું તો તમારા અને પરમધામની વચ્ચે જ વિસ્મૃતિનું આવરણ નાખી રહ્યો છું, જેથી તમે અહીંયાં કોઈને પણ જોઈ શકશો નહિ. ત્યારે તમે માયાનું મિથ્યા મિલન અને નાશવંત પરિવારને જ જોવા લાગશો.

બૈઠિયાં સબ મિલકે, અંગ સોં અંગ લગાએ ।

ઉઠાગિં જુદે જુદે મુલકોં, નએ નએ વજૂદ બનાએ ॥ ૫૦ ॥

જોકે તમે બધા બ્રહ્માત્માઓ અંગથી અંગ લગાવી બેઠેલા છો, પરંતુ હું તમને નાશવંત ખેલમાં જુદા-જુદા સ્થળે મોકલી નવું-નવું શરીર ધારણ કરાવીશ.

પર એસા દેખોગે તિલસમ, જો સબે હુઈ ફરામોસ ।

ઈલમ દેગિં મેરા બેસક, તો ભી ન આઓ માહેં હોસ ॥ ૫૧ ॥

તમે એવી તુચ્છ માયાને જોશો જ્યાં બધા ઉપર ઊંઘનું આવરણ પડેલું હોય. તે સમયે હું પોતે તમને શંકા નિવારણ જ્ઞાન (તારતમ જ્ઞાન) આપીશ છતાં પણ તમને ભ્રાન થશે નહિ.

એહ ખેલ એસા હૈ, તુમ અપના કબીલા કર ।

કોઈ ન કિસી કો પેહેયાને, બૈઠો જુદે જુદે કર ઘર ॥ ૫૨ ॥

જગતનો ખેલ જ એવો છે કે તમે જૂઠાં કુટુંબ પરિવાર બનાવી બેસી જશો. તમારામાંથી કોઈ પણ કોઈને ઓળખશે નહિ. આ રીતે તમે બધા જુદાં-જુદાં ઘર બનાવી બેસી જશો.

તેહેકીક જાનોગે ઝૂઠ હૈ, તો ભી દિલ સે ન છૂટે એહ ।

એસી મોહોબત બાંધોગે, ઝૂઠે સોં સનેહ ॥ ૫૩ ॥

તમે નિશ્ચત રૂપે જાણી શકશો કે આ બધું મિથ્યા છે. તો પણ તમારાથી છૂટશે નહિ. તમે આ મિથ્યા પરિવારો સાથે મોહ બાંધી લેશો, તેના જ મોહ-પાશમાં જકડાયેલા રહેશો.

વાહી જાનોગે ન્યામત, ઔર વાહીસોં કરોગે પ્યાર ।

સુખ દુખ સારા ઝૂઠ કા, વાહી કુટમ પરવાર ॥ ૫૪ ॥

તે લૌકિક વસ્તુઓને પોતાની સંપત્તિ માની તમે તેમને જ પ્રેમ કરવા લાગશો. આ ખોટી વસ્તુઓ મળે અને ન મળે તેમાં જ તમે તમારાં સુખ-દુઃખ માની લેશો તથા તે ખોટાં કુટુંબ પરિવારને જ પોતાનાં માનવા લાગશો.

આગ પાની પૂજોગે, યા સૂરત બનાએ પથર ।

કહોગે હમારા હક હૈ, સબ કી એહ નજર ॥ ૫૫ ॥

આ ખેલમાં તમે અગ્નિ અને પાણીની પૂજા કરશો અથવા પથ્થરની મૂર્તિ બનાવી કહેવા લાગશો કે આ જ અમારા પરમાત્મા છે. તમારા બધાનો આ જ દૃષ્ટિકોણ હશે.

આસમાન જિમી પાતાલ લગ, સબ જૂઠે જૂઠ મંડલ ।

ઐસે જૂઠે ખેલ મેં, તુમ જાઓગે સબ રલ ॥ ૫૬ ॥

આકાશથી લઈ પૃથ્વી તથા પાતાળ સુધી બધું મિથ્યા જગતમંડલ હશે. આવા સ્વપ્નવત્ જગતના ખેલમાં જઈ તમે પણ તેમાં એકાકાર થઈ જશો.

હક ઈનોં મેં ન પાઈએ, ના કઠૂ સુનિયા કાન ।

સાંચ ન પાઈએ ઈનોં મેં, એ જૂઠે ફના નિદાન ॥ ૫૭ ॥

આ નાશવંત જગતમાં અવિનાશી પરમાત્મા ક્યાંય મળશે નહિ. તેના વિષયમાં કંઈ સાંભળવા પણ મળશે નહિ. ખરેખર તમે આ નાશવંત જગતમાં સત્યને ક્યારેય પ્રાપ્ત કરી શકશો નહીં.

જૂઠા ખેલ કબીલે જૂઠે, જૂઠે જૂઠા ખેલેં ।

સબ જૂઠે પૂજેં ખાએં પિએં જૂઠે, જૂઠે જૂઠા બોલેં ॥ ૫૮ ॥

નાશવંત જગતનો ખેલ પણ ખોટો છે અને અહીંનો પરિવાર પણ ખોટો છે. અહીંના નાશવંત જીવ પણ ખોટું નાટક જ કરી રહ્યા છે. ત્યાંના બધાં લોકો નાશવંત જગતના દેવોની પૂજા કરે છે. તેમનાં ખાન-પાન તથા વાણી-વ્યવહાર પણ ખરેખર મિથ્યા જ હોય છે.

જૂઠા સબ લગેગા મીઠા, જૂઠા કુટમ પરવાર ।

સુખ દુખ ઈનમેં જૂઠી ચરયા, હુઆ સબ જૂઠે કા વિસ્તાર ॥ ૫૯ ॥

તમને એ નાશવંત જગત જ સારું (મીઠું) લાગશે. ત્યાંનાં જૂઠાં કુટુંબ-પરિવાર પોતાનાં લાગશે. પળભરનાં સુખ-દુઃખને લઈને તેમની સાથે ખોટી ચર્ચા કરવા લાગશો. આ પ્રમાણે બધે ખોટાંનો જ વિસ્તાર હશે.

ઈસક તુમારા તો સાંચા, મોહે યાદ કરો બખત ઈન ।

રબદ કિયા તુમ મુઝસોં, બીચ બકા વતન ॥ ૬૦ ॥

જો આવા સમયે તમે મારું સ્મરણ કરશો તો તમારો પ્રેમ સાચો મનાશે. તમે પરમધામમાં પોતાના પ્રેમના વિષયમાં જ મારી સાથે વિવાદ કર્યો છે.

ઐસી તો કોઈ ના હુઈ, બિના ઈલમ હોવે હુસિયાર ।

હાંસી બિના કોઈ ના રહી, છોડ ના સકે અંધાર ॥ ૬૧ ॥

આ જગતમાં આવેલા આવા કોઈ પણ આત્મા નથી જે તારતમ જ્ઞાન સિવાય જ જાગૃત થઈ ગયા હોય. કોઈ પણ અજ્ઞાનરૂપી અંધકારને છોડી શક્યા નહીં. આથી હાંસી થયા વગર કોઈ પણ રહેશે નહીં.

ઈલમ મેરા લેએ કે, નિસંક દુની સે તોડ ।

સોઈ ભલા ઈસક, જો મુઝ પેં આવે દોડ ॥ ૬૨ ॥

જે આત્મા મારા જ્ઞાનને પ્રાપ્ત કરીને નિશ્ચયપણે સંસારનો સંબંધ છોડી દઈ દોડતા મારી પાસે આવશે. તેમનો પ્રેમ સાચો મનાશે.

ઝૂઠા ખેલ દેખાઈયા, ચૌદે તબક કી જહાન ।

એક કંકરી હોવે અરસ કી તો ઉડે જિમી આસમાન ॥ ૬૩ ॥

એવો નાશવંત ખેલ બતાવ્યો છે જે ચૌદ લોકમાં ફેલાયેલ છે, પરંતુ પરમધામના એક કણ સમક્ષ અહીંની ભૂમિ તથા આકાશ પણ ટકી શકતાં નથી.

જ્યોં નીંદ મેં સુપન દેખિએ, કઈ લાખોં વજૂદ દેખાએ ।

આંખાં ખુલે ઉડે ફરામોસી, વહ તબહીં મિટ જાએ ॥ ૬૪ ॥

જેમ ઊંઘમાં સ્વપ્ન જોવાથી લાખો શરીર દેખાય છે, પરંતુ આંખ ખૂલતાં જ સ્વપ્ન તૂટી જાય છે ત્યારે સ્વપ્નનાં એ બધાં દૃશ્યો નષ્ટ થઈ જાય છે.

ફુરમાન લિખૂં તુમકો, ઔર ભેજોંગા પૈગામ ।

તુમ કહોગે કિન ભેજિયા, કિનકે એહ કલામ ॥ ૬૫ ॥

હું તમને જાગૃત કરવા માટે મારો આદેશ લખીને મોકલીશ તે સમયે તમે કહોશો કે કોણે મોકલ્યો છે અને આ કોનાં વચન છે ?

કહાં હૈ હમારા ખસમ, ઔર વતન હમારા કિત ।

ચૌદે તબકોં મેં નહીં, એ કિનકી કિતાબત ॥ ૬૬ ॥

અમારા ધણી ક્યાં છે અને અમારું ઘર કઈ બાજુ છે ? જ્યારે પરમાત્મા આ ચૌદલોકમાં નથી તો પછી આ ગ્રંથ કોણે મોકલ્યો છે ?

અપન આએ વાસ્તે મજકૂર, અરસ સે ઉતર ।

તો એ દુનિયાં જો તિલસમ કી, સો માને ક્યોં કર ॥ ૬૭ ॥

ખરેખર પરમધામમાં થયેલી પ્રેમ-ચર્યાના કારણે જ અમારું આ જગતમાં આગમન થયું છે. આથી નાશવંત જગતના આ જીવ આ વાતોને કેવી રીતે માનશે ?

એહ ન પાવેં અરસ કો, ના કહૂ પાવેં હક ।

ના કહૂ સમજેં ઈલમ કો, એ આપ નહીં મુતલક ॥ ૬૮ ॥

આ લોકો ન પરમધામને પ્રાપ્ત કરી શકે છે અને ન તો પરબ્રહ્મને ઓળખી શકે છે. એ તો તારતમ જ્ઞાનને પણ સમજી નહીં શકે, ખરેખર એમનું કોઈ અસ્તિત્વ જ નથી.

એ જો હૂંઠત દુનિયાં, સો સબ તિલસમ કે ।

એ ક્યોં પાવેં હક બકા, તન અસલ નહીં જે ॥ ૬૯ ॥

આ નાશવંત જગતમાં શોધ કરવાવાળા જીવો પણ ખરેખર ખોટા જ છે. તે કેવી રીતે અવિનાશી પરમાત્માને પ્રાપ્ત કરી શકશે કે જેમનું શરીર જ મિથ્યા છે ?

પૈદા આદમ હવા સે, હિરસ હવા સૈતાન ।

ઈન વિધ કી એ પૈદાસ, કેહેવત કુરાન પુરાન ॥ ૭૦ ॥

કુરાન તથા પુરાણમાં આ જીવોની ઉત્પત્તિના વિષયમાં આ પ્રમાણે કહ્યું છે કે આદમ અને હવા (ઈવા)થી તે ઉત્પન્ન થયા છે. તેમના મનમાં દુષ્ટ ઈબલીસનું પ્રભુત્વ હોવાથી તેમની ઈચ્છા વધતી રહે છે.

રલ ગૈયાં વાહી ખેલ મેં, કઘૂ રહી ન અસલ બુધ ।

રૂહઅલ્લા કહે સૌ બેર, તો ભી આવે ના દિલ સુધ ॥ ૭૧ ॥

બ્રહ્માત્માઓ પણ આ નાશવંત ખેલમાં આવીને માયાના જીવોની સાથે એકરૂપ થઈ ગયા છે. તેમનામાં મૂળ બુદ્ધિ બિલકુલ રહી નથી. આથી શ્યામાસ્વરૂપ સદ્ગુરુના સો વાર કહેવાથી પણ તેમના હૃદયમાં ભાન થતું નથી.

દેખાદેખી કરો ઈનકી, બેઠે તિલસમ માહે ।

તુમ આએ બકા વતન સે, એ મુતલક કઘુએ નાહે ॥ ૭૨ ॥

સદ્ગુરુએ તેમને સમજાવ્યું કે તમે આ નાશવંત જગતમાં બેસીને આ (જીવો)નું અનુકરણ કરી રહ્યા છો. તમે તો અખંડ પરમધામથી અવતરિત થયા છો. જ્યારે આમનું તો કોઈ અસ્તિત્વ જ નથી.

એ તિલસમ ખેલ ફના સે, ખેલત ફના માહે ।

આખર સબ ફના હોવહીં, ઈત કાયમ જરા નાહે ॥ ૭૩ ॥

આ સ્વપ્નના જીવ આજ સ્વપ્ન જગતથી ઉત્પન્ન થયા છે. આથી એ સ્વપ્નના ખેલમાં જ રમી રહ્યા છે. છેલ્લે આ નષ્ટ જ થવાનું છે. અહીંયાં કંઈ પણ સ્થાયી નથી.

પટ આડા બકા વતન કે, એહી હુઈ ફરામોસ ।

જો યાદ કરો હક વતન, ઈસક ન આવે બિના હોસ ॥ ૭૪ ॥

અખંડ પરમધામ અને તમારી વચ્ચે આજ અસ્તિત્વહીન ઊંઘનું આવરણ છે. જો તમે અહીંયાં પરમધામનું સ્મરણ કરી લેશો તો પણ જાગૃત થયા વગર પ્રેમ જાગતો નથી.

બેસક જૂઠ દેખાઈયા, સો ક્યોં દેખે હમ કોં ।

રૂહે લેવે ઈલમ બેસક, તબ પોહોંયે બકા મોં ॥ ૭૫ ॥

મેં સાચે જ આ ખોટું જગત બતાવ્યું છે આથી તમે મને અહીંયાં કેવી રીતે જોઈ શકો ? જ્યારે બ્રહ્માત્માઓ શંકા નિવારણ તારતમ જ્ઞાન પ્રાપ્ત કરશે ત્યારે અખંડમાં પહોંચી શકશે.

તુમ દેખ્યા તિન મુલક કો, જિત જરા નાહીં ઈસક ।

ઈત બેસક ક્યોં હોવહીં, જિત ખબર ન પાઈએ હક ॥ ૭૬ ॥

હે બ્રહ્માત્માઓ ! તમે આવી ખોટી નગરી જોઈ છે જેમાં રતીભાર પણ પ્રેમ નથી. અહીંયાં તમે કેવી રીતે શંકા રહિત થઈ શકો જ્યાં પરમાત્માની કોઈ જાણકારી પ્રાપ્ત થતી જ નથી.

રૂહે ઉન મુલક સે, ફિર ના સકેં વતન ।

ફરેબ ક્યોંએ ના છૂટહી, હક કે ઈસક બિન ॥ ૭૭ ॥

બ્રહ્માત્માઓ પણ (માયાનો પ્રભાવ રહેતાં) એવા જગતથી પોતાના ઘેર પાછા આવી શકશે નહિ. કારણ કે પરબ્રહ્મના પ્રેમ વિના તેમનાથી આ ખોટી માયા છૂટી શકે નહિ.

ઐસી રૂહે વાહેદત કી, તાએ ફરેબ પોહોંયે ક્યોં કર ।

એ બડા રૂહોં કા તઅજુબ, જો બાંધી જૂઠસોં નજર ॥ ૭૮ ॥

આવા અખંડ ધામના બ્રહ્માત્માઓ સુધી આ ખોટી માયા કેવી રીતે પહોંચી શકે ? પરંતુ આશ્ચર્યની

વાત છે કે બ્રહ્માત્માઓની નજર આ ખોટી માયામાં બંધાઈ ગઈ છે.

में भेज डूब अपनी, सब दिल की बातें ले ।

तुमें तो भी याद न आवहीं, कोई आये बनी ऐसी अ ॥ ७८ ॥

હું પોતાના આનંદ અંગ શ્યામાને પોતાના હૃદયની સઘળી વાતો કહીને તમને જાગૃત કરવા માટે મોકલ્યા. તો પણ તમને પોતાના ઘરનું સ્મરણ થઈ રહ્યું નથી. આ કેવી સ્થિતિ બની ગઈ છે ?

सब बातें मेरे दिल की, और सब डूबों के दिल ।

सो भेज मैं तुम पैं, जो करियां आपन मिल ॥ ८० ॥

મારા હૃદયની બધી વાતો તથા તમારા બધા (બ્રહ્માત્માઓ)ના હૃદયની જે વાતો પરમધામમાં આપણે બધાએ મળીને કરી હતી તે બધી મેં સદ્ગુરુ દ્વારા તમારી પાસે કહીને મોકલાવી છે.

अ बातें सब असल की, जब याद दई तुम ।

तब ईसक वाली डूबों को, क्यों न उड़े तिलसम ॥ ८१ ॥

જ્યારે પરમધામની આ બધી વાતોની તમને યાદ અપાવી ત્યારે પ્રેમી આત્માઓની આ ભ્રમરૂપી નિદ્રા કેમ ન ઊડે ?

जब लग लगे दुनियां, तब पोछोंये न बका भों ।

अक डूब दूज ईसक, आये काम पड्या ईनसों ॥ ८२ ॥

જ્યાં સુધી તમારી નજર ખેલમાં લાગેલી રહેશે ત્યાં તમે અખંડમાં પહોંચી શકશો નહીં. એક પરમધામનો આત્મા, બીજો તેનો પ્રેમ, બસ ! પરમધામ માટે હવે આની જ જરૂરિયાત છે.

दूज कछू पोछोंये नहीं, उक को भीय बका ।

जहां डूब न डोवे अकली, छोड सबे ईतका ॥ ८३ ॥

ઉક્ત બંને (બ્રહ્માત્મા તથા તેમનો પ્રેમ) સિવાય બીજી કોઈ પણ વસ્તુ પરમધામમાં પરબ્રહ્મને પહોંચી શકતી નથી. જ્યાં સુધી આત્મા સંસારનાં બધાં જ બંધનોનો ત્યાગ કરીને એકલો હોય નહીં ત્યાં સુધી તેને પરમધામનો અનુભવ થઈ શકતો નથી.

बका भीय डूबन को, भेल देभावें उक ।

आया गया ईत कोई नहीं, अ ईलम कहे बेसक ॥ ८४ ॥

આ પ્રમાણે અખંડ પરમધામમાં પોતાનાં ચરણોની નજીક બેસાડીને ધામધણી પોતાના આત્માઓને આ જુઠ્ઠા જગતનો ખેલ બતાવી રહ્યા છે. તારતમ જ્ઞાન જ આ રહસ્યને સ્પષ્ટ કરે છે કે વાસ્તવમાં ન કોઈ આ જગતમાં આવ્યું છે અને ન કોઈ અહીંથી ગયું છે.

बेसक ईलम सीय के, ऐसे भेल को पीठ दे ।

देभों कौन आवे दौडती, आगूं ईसक मेरा ले ॥ ८५ ॥

ધામધણી કહે છે જુઓ હવે આ શંકા નિવારણ (તારતમ) જ્ઞાનને સમજીને નાશવંત જગતને પીઠ બતાવતા કયો આત્મા હૃદયમાં મારો પ્રેમ ધારણ કરીને દોડતો મારી તરફ આવે છે.

જબ તુમ ભૂલે મુઝ કો, તબ ઈસક ગયા ભુલાએ ।

અબ નએ સિર ઈસક, દેખોં કૌન લેય કે ધાએ ॥ ૮૬ ॥

જ્યારે તમે મને જ ભૂલી ગયા ત્યારે તમને મારો પ્રેમ પણ યાદ ન રહ્યો. જુઓ ! હવે (જોવાનું છે) હૃદયમાં ફરીથી પ્રેમ ધારણ કરી ક્યો આત્મા દોડતો મારી પાસે આવે છે.

યાદ કરો ઈન ઈસક કો, જો રબદ ક્રિયા સબોં મિલ ।

સો ઈસક અપના કહાં ગયા, ટિક્યા નહીં પાવ પલ ॥ ૮૭ ॥

હે બ્રહ્માત્માઓ ! પોતાના એ પ્રેમનું સ્મરણ કરો જેના માટે તમે બધાએ મળીને મારી સાથે વિવાદ કર્યો હતો. હવે તમારો તે પ્રેમ ક્યાં ચાલ્યો ગયો ? એ તો પળના ચોથો ભાગ જેટલો પણ ટકી શક્યો નહિ.

સબ જ્યાદા કેહેતી અપના, કરતીં અરસ મેં સોર ।

અસલ રૂહોં કે ઈસક કા, કહાં ગયા એતા જોર ॥ ૮૮ ॥

તમે બધા તો પોતાના પ્રેમને મહાન કહીને પરમધામમાં હોહા મચાવી રહ્યા હતા. સાચા આત્માઓના પ્રેમની શક્તિ હવે ક્યાં લુપ્ત થઈ ગઈ ?

ક્રિયા રૂહોં સબોં રબદ, પર આપ ન પકડ્યા કિન ।

ફરામોસી સબોં ફિરવલી, હુઈ હાંસી સબન ॥ ૮૯ ॥

બધા આત્માઓએ વિવાદ તો કર્યો, પરંતુ કોઈપણ પોતાના પ્રેમને ધારણ કરી શક્યા નહિ. માયાના આવરણે બધાને ઘેરી લીધા, જેથી બધાની હાંસી થઈ.

જબ ઈસક ગયા સબ થેં, તબ નિકલ આઈ પેહેયાન ।

જિનકા ઈસક જોરાવર, તાએ કછુક રહે નિદાન ॥ ૯૦ ॥

આ માયાનગરી જોઈને જ બધા આત્માઓનો પ્રેમ લુપ્ત થઈ ગયો ત્યારે બધાની પરખ થઈ ગઈ (કે તેમનામાં કેટલો પ્રેમ છે ?), જેમનો પ્રેમ શક્તિશાળી હોય છે, તેમને કંઈક તો પરખ હોય છે.

સબ કેહેતીં ઈસક અપના, હમારા બેસુમાર ।

સો રહ્યા ન જરા કિન પેં, હાએ હાએ દિયા સબોં ને હાર ॥ ૯૧ ॥

પહેલા તો બધા આ જ કહેતા હતા કે અમારો પ્રેમ સૌથી વધારે છે. દુઃખ છે કે હવે તે પ્રેમ કોઈની પાસે પણ રહ્યો નથી. બધાં જ હારી ગયા છે.

ઈનોં બોહોત લાડ કિએ મુઝસોં, મેં એક ક્રિયા ઈનોં સોં ।

સો એક મેરે લાડ મેં, સબ બેહે ગૈયાં તિન મોં ॥ ૯૨ ॥

ધામધણી કહે છે, આ બ્રહ્માત્માઓએ તો પરમધામમાં મારી સાથે બહુ લાડ કર્યા છે. મેં તો તેમની સાથે ફક્ત એક જ લાડ કર્યો છે, પરંતુ મારાં એક લાડથી તે બધા તણાઈ ગયાં છે.

ઔર ઈસક ભી જોરાવર, તિનકી એહ ચિન્હાર ।

જિન ઘટ સુનત આવહીં, સોઈ જાનો સિરદાર ॥ ૯૩ ॥

જે બ્રહ્માત્માઓનો પ્રેમ શક્તિશાળી છે તેમની આ જ ઓળખાણ છે. જેના હૃદયના ધામધણીનો

સંદેશ સાંભળતાં જ પ્રેમ ઉભરી આવે તેને જ શિરોમણિ આત્મા સમજવા જોઈએ.

ઔર ભી બેવરા ઈસક કા, જિનકા હોએ બુજરક ।

તાએ યાદ દિએ ક્યોં ન આવહીં, એસા ક્યોં જાએ મુતલક ॥ ૯૪ ॥

બ્રહ્માત્માઓના પ્રેમની બીજી ઓળખ એ પણ છે કે જેમણે પોતાના પ્રેમને મહાન સમજ્યો છે. તેમને વારંવાર યાદ અપાવવાથી પણ પ્રેમ કેમ ઉત્પન્ન થતો નથી ? આવો મહાન પ્રેમ સંપૂર્ણ રીતે કેવી રીતે અર્દશ્ય થઈ શકે ?

રૂહેં બાત સુનતે હક કી, તુરત હી કરેં સહૂર ।

જબ સહૂર રૂહેં પકડે, તો ઈસક ક્યોં ન કરે જહૂર ॥ ૯૫ ॥

બ્રહ્માત્માઓ તો તે કહેવાય છે જે પોતાના ધણીની વાત સાંભળતાં જ તાત્કાલિક વિચાર કરવા લાગી જાય. જ્યારે તે આના ઉપર નિરન્તર વિચાર કરવા લાગશે ત્યારે તેમનો પ્રેમ પોતાની શક્તિને કેમ પ્રકાશિત નહીં કરે ?

ઔર ભી પેહેચાન ઈસક કી, જો બઢ કે ઘટ જાએ ।

ઈસક રૂહોં કા હક સોં, ક્યોં કહિએ બકા તાએ ॥ ૯૬ ॥

પ્રેમની બીજી ઓળખ આ પણ છે કે જ્યારે તે વધીને ઘટી પણ જાય તો આવા પ્રેમને પરમાત્મા પ્રત્યે આત્માઓનો અખંડ પ્રેમ કેવી રીતે કહેવાય ?

ઈસક હક કા સો કહિએ, જો ઈસક હે કાયમ ।

એક જરા કમી ન હોવહીં, બઢતા બઢે દાયમ ॥ ૯૭ ॥

ધામધણીનો પ્રેમ તે છે, જે સદા સર્વદા અખંડ રહે છે. તેમાં જરાપણ ઉણપ રહેતી નથી. તે તો નિત્ય નિરંતર વધતો જ રહે છે.

મેરા છૂટ્યા ન ઈસક રૂહોં સોં, નજર ન છૂટી નિસબત ।

રૂહોં છૂટી ઈસક નિસબત, એસી ભૂલ ગૈયાં ખિલવત ॥ ૯૮ ॥

ખરેખર મારો પ્રેમ ક્યારેય પણ બ્રહ્માત્માઓથી છૂટ્યો નથી અને મારી નજર પણ તેમના સંબંધથી ક્યારેય દૂર થઈ નથી. પરંતુ માયામાં આવીને બ્રહ્માત્માઓ મૂલમિલાવાની પોતાના પ્રેમની ચર્યાને એવી ભૂલી ગયા કે તેમનાથી મારો પ્રેમ તથા સંબંધ પણ છૂટી ગયો.

ક્રિયા મજકૂર ઈસક કા, અજૂં સોઈ હે સાઈત ।

પડે બીચ ફરામોસ કે, તુમ જાનો હુઈ મુદત ॥ ૯૯ ॥

પરમધામમાં જ્યારે પ્રેમની ચર્યા થઈ, અત્યારે પણ તે સમય છે. તમે ભ્રમરૂપી ઊંઘમાં પડેલા છો. આથી તમને લાગે છે કે વધારે સમય વ્યતીત થઈ ગયો છે.

સક છૂટી અરસ હક કી, સબ બાતોં હુઈ બેસક ।

તબ અરસ અરવાહોં કો, ક્યોં ન આવે ઈસક ॥ ૧૦૦ ॥

તારતમ જ્ઞાન દ્વારા ધામધણી અને પરમધામના વિષયમાં બધી શંકા દૂર થઈ ગઈ છે. હવે કોઈ પણ વાતની શંકા રહી નથી. તેમ છતાં પરમધામના બ્રહ્માત્માઓના હૃદયમાં પ્રેમ કેમ જાગૃત થઈ રહ્યો નથી ?

તોલોં ચલે ના ઈસક કા, જોલોં આડી પડી સક ।

સો સક જબ ઉડ ગઈ, તબ ક્યોં ન આવે ઈસક હક ॥ ૧૦૧ ॥

જ્યાં સુધી શંકા બની રહે છે ત્યાં સુધી પ્રેમની શક્તિ કામ કરી શકતી નથી, પરંતુ તારતમ જ્ઞાન દ્વારા જ્યારે બધી શંકાઓ દૂર થઈ ગઈ છે ત્યારે પણ ધામધણીનો પ્રેમ કેમ જાગૃત થઈ રહ્યો નથી ?

અવલ ઈસક જિનોં આઈયા, સોઈ અરસ અરવાહેં ।

નાહીં મુતલક મોમિન, જિનોં લગે ન બેસક ઘાએ ॥ ૧૦૨ ॥

જેમના હૃદયમાં સર્વ પ્રથમ પ્રેમ ઊભરાઈ આવ્યો તે જ પરમધામના આત્માઓ છે. પોતાના ધણીનો સંદેશો સાંભળીને પણ જેમના હૃદયમાં ચોટ લાગી નથી તે ખરેખર બ્રહ્માત્મા જ નથી.

બેસક ઈલમ આઈયા, પાઈ બેસક હક દિલ બાત ।

હુએ બેસક ઈસક ન આઈયા, સો ક્યોં કહિએ હક જાત ॥ ૧૦૩ ॥

તમારા માટે શંકા નિવારક બ્રહ્મજ્ઞાન (તારતમજ્ઞાન) આવ્યું. તમે નિશ્ચય જ પરમાત્માના હૃદયનું ગૂઢ રહસ્ય સમજીને શંકા રહિત થઈ ગયા. તેમ છતાં જેમના હૃદયમાં ધણી પ્રત્યે પ્રેમ ઉત્પન્ન થયો નથી તેમને બ્રહ્માત્મા કેવી રીતે કહેવાય ?

બેસક ઈલમ રૂહઅલ્લા કા, જો હેયાત કરે ફના કો ।

મુરદે ચૌદે તબક કે, ઉઠેં ઈન ઈલમસોં ॥ ૧૦૪ ॥

સદ્ગુરુ શ્રી દેવચંદ્રજીનું જ્ઞાન એવું શંકા નિવારક છે કે તેમના દ્વારા નાશવંત સંસારના જીવોને પણ અખંડપદ પ્રાપ્ત થઈ ગયું. આ જ્ઞાનના પ્રતાપે ચૌદલોકમાં મહદા સમાન પડેલા જીવોમાં પણ નવી ચેતનાનો સંચાર થયો.

સો બેસક ઈલમ લ્યાઈયા, રૂહઅલ્લા રૂહન પર ।

જો અરવાહેં અરસ કી, તાએ ઈસક ન આવે ક્યોં કર ॥ ૧૦૫ ॥

બ્રહ્માત્માઓ માટે આવું શંકા નિવારક જ્ઞાન લઈને શ્રી દેવચંદ્રજી અવતરિત થયા. આ દિવ્ય જ્ઞાનને પ્રાપ્ત કરવાથી પણ પરમધામના આત્માઓમાં પ્રેમ કેમ જાગૃત થતો નથી ?

ઈલમ હક કા સુનતહીં, ઈસક ન આયા જિન ।

તિનકો નસીહત જિન કરો, વહ મુતલક નહીં મોમિન ॥ ૧૦૬ ॥

ધામધણીના તારતમ જ્ઞાનને સાંભળીને પણ જેના હૃદયમાં પ્રેમ ઉત્પન્ન થયો નથી. તેમને ઉપદેશ આપવો પણ વ્યર્થ છે. તેઓ સાચે જ બ્રહ્માત્માઓ નથી.

હેં તીન વજહે કી ઉમત, ઈસક બંદગી ફુર ।

સો તીનોં આપે અપની, ખડિયાં મજલ પર ॥ ૧૦૭ ॥

આ સંસારમાં ત્રણ પ્રકારની સૃષ્ટિ (બ્રહ્મસૃષ્ટિ, ઈશ્વરીસૃષ્ટિ અને જીવસૃષ્ટિ) છે. એમાં બ્રહ્મસૃષ્ટિના હૃદયમાં પ્રેમ, ઈશ્વરીસૃષ્ટિના હૃદયમાં ઉપાસના તથા જીવ સૃષ્ટિના હૃદયમાં અવિશ્વાસ રહે છે. આથી એ ત્રણેય પોત-પોતાના આચરણ અનુસાર પોત-પોતાની ભૂમિકામાં રહે છે.

સો તીનોં લેવેં નસીહત, પર છૂટે નહીં મજલ ।

જૈસા હોવે દરખત, તિન તૈસા હોવે ફલ ॥ ૧૦૮ ॥

આ ત્રણેય સૃષ્ટિ જ્ઞાનનો ઉપદેશ સાંભળે છે, પરંતુ કોઈની પણ પોતાની સ્થિતિ (આચરણ) બદલતા નથી, કારણ કે વૃક્ષ જેવું હોય તેવું ફળ મળે છે.

કોઈ બુરા ન ચાહે આપ કો, પર તિન સે દૂસરી ન હોએ ।

બીજ બરાબર વૃખ હૈ, ફલ ભી અપના સોએ ॥ ૧૦૯ ॥

એમાંથી કોઈ પણ પોતાનું અહિત ઈચ્છતા નથી, પરંતુ તેમનાથી બીજું (પોતાના સ્વભાવથી અલગ) કાર્ય થઈ શકતું નથી. કારણ કે બીજને અનુરૂપ વૃક્ષ થાય છે અને ફળ પણ તેને અનુરૂપ જ થાય છે.

ખેલ ઝૂઠા દેખ્યા નજરોં, સો લે ખડે સિર આપ ।

તાહીમેં મગન ભએ, છોડ કાયમ મિલાપ ॥ ૧૧૦ ॥

હે આત્માઓ ! આ ખોટાં જગતને સ્વપ્નની જેમ જોવા છતાં પણ તમે તેને શિરોધાર્ય કર્યું. અર્થાત્ તેને જ સર્વસ્વ માની લીધું. તમે પરમધામના સ્થાયી મિલનને છોડીને આમાં તલ્લીન થઈ ગયા.

અબ સો ક્યોંએ યાદ ન આવહીં, જો રૂહઅલ્લા આયા તબીબ ।

દારૂ ન લગે તિનકા, જાએ હકેં કહ્યા હબીબ ॥ ૧૧૧ ॥

હવે તે પરમધામ કેમ યાદ આવતું નથી, જ્યારે તમારી બેસુધિને દૂર કરવા માટે ચિકિત્સક બનીને સદ્ગુરુ આવી ગયા છે. ધામધણીએ જેમને પોતાના પ્રિયઅંગના કહ્યા છે, શું તેમની ઔષધિ પણ તમારી ઉપર અસર કરી રહી નથી ?

ચૌદે તબક કરસી કાયમ, દારૂ મસી કા એ ।

ગઈ ના ફરામોસી રૂહોં કી, આઈ હુકમસોં જે ॥ ૧૧૨ ॥

સદ્ગુરુ શ્રી દેવચંદ્રજીની આ તારતમ જ્ઞાનરૂપી ઔષધિ ચૌદ લોકના જીવોને અમરત્વ પ્રદાન કરશે, પરંતુ આશ્ચર્ય છે કે ધામધણીની આજ્ઞાથી આવેલા બ્રહ્માત્માઓની બેસુધિ આ ઔષધિથી પણ મટતી નથી.

આખર રૂહોં નસીહત, એ તો હકેં દેખાયા ખ્યાલ ।

રૂહોં હક કો દેખાઈયા, કૌલ ફૈલ ઔર હાલ ॥ ૧૧૩ ॥

આ બધો ઉપદેશ બ્રહ્માત્માઓ માટે જ છે. તેમને જ ધામધણીએ આ ખેલ બતાવ્યો છે. બ્રહ્માત્માઓએ પણ આ ખેલમાં પોતાનાં વચન, કર્મ તથા મનોભાવનો પરિચય પોતાના ધણીને આપ્યો છે.

હકેં ખેલ દેખાય કે, ઈલમ દિયા બેસક ।

હક હાંસી કરેં રૂહન પર, દેસી સબોં ઈસક ॥ ૧૧૪ ॥

ધામધણીને બ્રહ્માત્માઓને માયાનો આ ખેલ બતાવ્યો અને તેમાંથી જાગૃત કરવા માટે શંકાનિવારક તારતમ જ્ઞાન પણ પ્રદાન કર્યું. આ પ્રમાણે ધામધણી બ્રહ્માત્માઓની હાંસી કરી રહ્યા છે. તેઓ સાચે જ એ બધાને પોતાનો પ્રેમ જરૂર આપશે.

કોઈ આગે પીછે અવલ, ઈસક લેસી સબ કોએ ।

પેહેલેં ઈસક જિન લિયા, સોઈ સોહાગિન હોએ ॥ ૧૧૫ ॥

કોઈ પહેલા, કોઈ પછી અથવા કોઈ છેલ્લે આ પ્રમાણે બધા આત્માઓ ધામધણીનો પ્રેમ જરૂર પ્રાપ્ત કરશે, પરંતુ જેણે પહેલો પ્રેમ પ્રાપ્ત કર્યો, તેઓ જ પહેલા સૌભાગ્યવાન કહેવાશે.

મહામત કહે એ મોમિનો, જિન હાંસી કરાઓ તુમ ।

યાદ કરો બીચ બકા કે, કિયા રબદ આગૂં ખસમ ॥ ૧૧૬ ॥

મહામતિ કહે છે, હે બ્રહ્માત્માઓ ! હવે તમે પોતાની હાંસી ન કરાવો અને પરમધામમાં ધામધણીની સાથે કરેલી એ પ્રેમ ચર્યાને યાદ કરો.

પ્રકરણ ૧૬ ચોપાઈ ૧૦૭૪

શ્રી ખિલવત ગ્રંથ સમ્પૂર્ણ

पहले बीज उदय हुआ, पुरी जहां नीतन ।
सब पुरियों में उत्तम, हुई धन धन ॥
ए मधे जे पुरी कहावे, नीतन जेहनुं नाम ।
उत्तम चौदे भवनमां, जिहां वालानो विश्राम ॥

- महामति श्री प्राणनाथ

श्री ५ नवतनपुरीधाम, जामनगर